

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

CASPARIS ZIEGLERI
IN
HYGONIS GROFII
IN BRELLI AC PAGES
LIBRUS
NOTÆ
ANIMADVERSI
ONES

WIT FRALDOR
SUMPTIB HINCBOYAN
D TOB MEV II
II
ELERDI SCHV MACHERI
ANNO 1686

Melchior Keissel. F.

CASPARIS ZIEGLERI, J. C.
Confiliar. Elect. Sax. & Facult.
Jurid. in Acad. Witteberg.
Ordinarii, R.

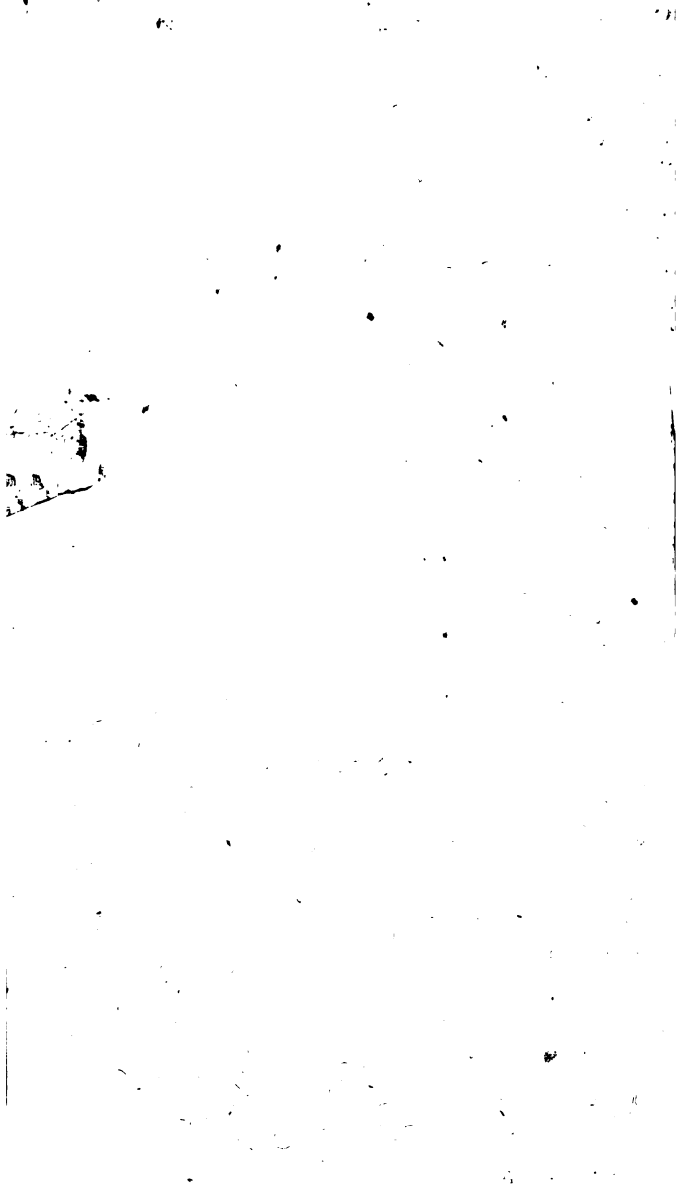
IN
HUGONIS GROTII
DE
JURE BELLII
AC PACIS
LIBROS,

*Quibus Natura & Gentium jus
explicavit,*

NOTÆ & ANIMAD-
VERSIONES SUBITARIÆ.

*Editio Tertia, Indice
auctior.*

FRANCOFURTI & LIPSIÆ,
Impensis QVENSTEDI, & SCHUMACHERI,
Typis BALTH. CHRIST. WUSTII,
ANNO M DCLXXXVI.

Admodum Reverendo
DOMINO

GODOFREDO
CHRISTIANO
BOSIO,

SS. Theol. Licentiato, & Eccle-
sia apud Lipsienses Symmysta,
Affini & Amico summo.

A *Describo hinc nomen
tuum, ut & quan-
tum Tibi debeam,
& quantum tu-
am aestimem amicitiam, publi-
cè contester. Junxerunt nos olim
communia studia, quibus tum
dediti eramus, atq; hinc, ut so-
let, nata est amicitia, qualis in
Academiis coalescit, omniū ar-
tissima & firmissima. Ego pri-
mum*

) (2

mum

mùm estimatione quâdam inge-
 nii tui, Tu vicissim opinione for-
 tasse nonnullâ, quam de meis mo-
 ribus habebas, me dilexisti. Hinc
 benevolentia, hinc fides: quam
 consuetudo ita auxit, ut tan-
 dem Solduriorum conditione &
 lege adinvicem uteremur. Fa-
 ctum hinc est porrò, ut & multa
 & magna in me confluerent uti-
 litates, quibus si carendum fuis-
 set, turbida sæpè & parùm ju-
 cunda extitisset, quam traho, vi-
 ta. Ut ergo hujus rei publicum
 aliquod extet testimonium, en-
 Tibi studiorum meorum partem
 haud exiguam, quam Tibi nun-
 cupo; miscellaneam quidem &
 quasi confusaneam, Tibi tamen
 fortè non ingrati. Nec est,
 quòd belli nomen in fronte libri
 for-

formides, idq; procul Ecclesiastico munere, quod geris, existimes. Nec enim ad me magis pertinet illud, qui & scholis innutritus sum, & fomitem ejus, dissensiones scilicet, atq; discordias cane pejus & angue fugio. Non verò ille est horum librorum scopus, ut, quibus artibus bella gerantur, munimenta extruantur & evertantur, incendio urbes & ruina dentur, acies instruuntur, homines trucidantur, inde quis addiscat, sed ut constet, quâ conscientia, cujus in foro Tu præsul es, & quo jure ista omnia suscipiantur. In his occupatus fuit Grotius, & ego post eum. Quàm benè uterque, judicent illi, quibus idem est studium, eademq; castissima animi contentio. Tu verò suscipe hoc,

)(3 quod

EPISTOLA DEDICATORIA.

quod offero, munusculum levidense, certissimum amoris pignus, ut me porrò amicum amatumq; habeas. De meo affectu nolo ineptè gloriosus esse, ut tutiorem à fascino amicitiae tuae possessionem habeam. Nos enim satis magnum alter alteri theatrum sumus. Vale.

CASPAR ZIEGLERUS,
D.

LECTORIS

DUm in Hugonis Grotii de jure belli & pacis libros notas & animadversiones meas publicè nunc luci expono, monendus mihi es, LECTOR, non uno continuo tempore, sed interruptis planè vicibus, animo sæpè in diversa distracto, eas compositas esse. Anni elapsi sunt quasi decem, cùm nobilissimi quidam & in bonarum disciplinarum opere frequentes juvenes istorum librorum enarrationem & clariorem interpretationem à me peterent. Ego tùm Autoris stupendam & in omni literarum genere oppidò quàm exercitam eruditionem, tùm & in rebus probè subactum & versatum judicium reveritus, numquid in hoc genere præstare, & ejus sermonem, concisum sæpè & involutum, justo interpretamento indipisci possem, mecum dubitabam. Ne tamen desideris eorum deessem, periculum me facere velle promisi, sed per solum librum primum, ut ex hoc veluti tentamine, quantum progredi liceret porrò, mecum deinceps constituere possem. Rem igitur exorsus, intra quindecim

eim hebdomadas quotidianis dissertationibus librum istum absolvi, quibus defunctus adhuc tùm deliberavi, quatenus perendum esset. Ab eo tempore, cùm paulò post familiari luctu impeditæ essent res meæ, & subinde occurrerent, quæ animum aliò verterent, quievit apud me Grotius per integrum, ni fallor, triennium. Interea mutata erat Academiæ facies, & discesserant illi, qui autores mihi suscepti laboris fuerant, venerant alii. Hi verò integrum mox opus ut percurrerem, idque ab initio repeterem, flagitare incipiebant. Ego in primo libro, quantum jam temporis insumptum fuisset, quantumque viaticum haberet autor ad faciendum negocium, cùm exposuissem, & illi hinc dubitare cœpissent, num ad finem usque persistere ipsis liceret, quandoquidem reliqui, qui restabant libri, haud paulò plus temporis exigere videbantur, faciliè impetravi, ut librum secundum ordiri permitterent. Sic igitur denuò rem aggressus ultra semestre spacium continuaui. Nondum autem dimidiatum librum istum absolveram, cùm quaquaversum ex Academia abiret & avocaretur maxima pars eorum, qui nomina sua ad Auditorium nostrum professi fuerant. Et ego ab uno

ūno vel altero, ut quiescerem tantisper, donec numerosiores ipsi, ut sperabant, fierent, admonitus, labori isti secundā vice renuncio, eā animi obfirmatione, ut derelictui eum posthac haberem, præsertim cū augerentur negocia, quæ nos quotidie premunt. Fuerunt tamen successu temporis identidem, qui mihi aures vellicarent, ut pergerem, non juvenes tantum quotidie nobis obversantes, sed viri etiam graves & eruditione insignes. Ego verò illis, ut maximè vellem, negociis tamen non statis tantum & ordinariis, sed ex improvise etiam assiduīs & quotidianis obrutum, & propterea imparem me huic studio confitebar. Obversabantur animi judicia, quibus vel præsidere vel adsidere me jus sit **SERENISSIMUS SAXONÆ ELECTOR.**

Considerabam me totum nunc Juridicæ mancipatum cogitare de rebus, quæ ad humaniores literas spectant, amplius non posse. Perpendebam ingenium ex quotidiano causarum forensium usu planè detritum & retorridum, mentis acumen in isto studii genere remissius, valetudinem afflictam, crebras actuariorum, tabulariorum, tabellionum, scribarum & aliorum ministrorum publicorum, tūm & ipsorum litigan-

gantium interpellationes, quibus omnibus quandoque me vix sufficere lubens agnoscebam. Quis igitur tractare præsumerem librum tam singulari & recondita eruditione præstantem, qualis est hic Grotii? Tandem verò iteratis petitionibus fractus telam tot annis intermissam pertexere decrevi, eamque continuo progressu per divinam gratiam feliciter, non tamen sine tædio & molestiâ, tandem absolvi. Habes, benivole Lector, fata hujus mei commentarii, quem nec ederem quidem, nisi exempla à me petita fuissent, ut describi facerem, compluria. Non possum nec volo multa de eo promittere, quandoquidem tumultuariâ sæpè operâ excidit, ut fieri solet, quando ad demensum temporis res peragenda est. Doleo enimverò, atque id jam sæpè malè me habuit, quòd liber tam insignis, tam præclarâ prudentiâ refertus non potuerit enucleari consideratiùs. Utique enim ex tali studiorum genere plus accedere jurisprudentiæ certus sum, quàm ex tetricâ & spinosiore atque anxiâ legum Romanarum contemplatione, nihil interdum ad ornandum juvandumque usum vitæ pertinente. Nec soleo ego in scholis meis vel Ulpiano, vel Papi-niano, vel ipsi denique Justiniano tam cæco assensu blandiri, ut non indentidem ad

na-

AD LECTOREM.

naturalia recurrere principia & veras juris & justitiæ causas eruere mihi integrum reservem. Et, ni fallor, seculi nostri hæc labes est, quod in Academiis ad leges Romanas ita asvesferi cogantur juvenes, ut in omni controversiâ, etiam ubi inter summos Principes lis vertitur, non aliunde decisionem petendam credere oporteat, quàm ex jure Romanorum & legibus isti uni Reipublicæ accommodatis. Fac mihi jam talem publico regimini admoveri, & de lege condendâ deliberationem institui, subnixo ille animo leges, quas didicit, ad nauseam evomet, & Romanorum instituta, ut *Τεμείνω* itaq̃ observabit, nec admittet, legem novam aliter scribi. Sic igitur effectus omnes, e. g. patriæ potestatis moribus Romanis introductæ matri denegabit, quia scilicet matrem liberos in potestate habere noluit Respublica Romana. At verò non ampliùs inter Romanos scribere oportuit legem, sed inter eos populos, qui ductum naturæ secuti utrique parenti eandem deferunt potestatem, idem imperium, nisi quod in contentione imperiorum primas relinquunt patri. Sunt ejusmodi alia plura nostræ Reipublicæ Germanicæ minùs convenientia, quæ si quis in argumentum exhibere velit novæ legis, Germaniam is in provinciæ formam redigere velle

PRÆFATIO.

velle censebitur, victor, si diis placet, scholasticus & umbratilis. Quocirca ille demum veram non simulatam philosophiam affectare mihi videtur, qui civile jus ad altiora & superiora principia revocat, & in illis verum justum & æquum fundamentum inquirat. Et hoc quidem Grotii in his libris est studium, non proletarium id & perfunctorium, sed acre, subtile, & in omnem literaturam summo cum ingenio excurrens. Quo quidem in genere hoc unicum optarem, veræ religioni addictum cum fuisse, nec tam crebras elegantissimo opere addidisse heterodoxias, propter quas nec Pontificiis, qui anno hujus seculi XXVII. librum hunc solenni decreto suis prohibuerunt, nec aliis etiam ullis commendare se potuit. In cæteris facilius cum eo est collatio, præsertim si res ipsas, de quibus agit, in se spectes sine integumento, quod plerumque ille ex variis Doctoribus, ut fuit πολυμαθίστατος, elegantem in modum concinnat. Sed nec illud quidem probare semper possum, quod sæpe generale aliquod αξίωμα per inductionem exemplorum constituit, idque inde juris gentium esse concludit, non attendens, dari æquè exempla in contrarium, nec ullum tantum flagitium esse, quod defendi exemplis non possit. Ego id dedi
 ope-

AD LECTOREM.

operam, ut veritas rerum nullo apparatus eruat, de illis, quæ in auxilium accersuntur, qualia sunt exempla, Oratorum & Poëtarum sententiæ, Patrum Ecclesiæ monita & ejusmodi alia, parum plerumque sollicitus. Notas ipsas brevi & philosophico ferè stylo concepì, verba veluti ex ore Grotii prærupto sermone arripiens, eaque vel probans, vel confutans, vel limitans, Quam tamen in re eo moderamine usus sum, ut ipsum Grotium, si viveret, non invitum nec cum indignatione me admissurum persuasum habeam. Est hominum genus quoddam maledicum & prodigiosum, qui leviora quæque menda in immensum extendunt, sibi tantum, non aliis æque faciles, & suis lapsibus largè ignoscens. Illorum ego in me bilem deprecor, & quod Justinianus dixit, in nullo peccare divinitatis magis quam humanitatis esse, sæpius regerere non desinam. Differentium inter se reprehensiones, ut rectè Cicero monet, non sunt vituperandæ, maledicta, contumeliæ, tum iracundiæ contentiones concertationesque in disputando pertinaces, indignæ mihi Philosophiâ videri solent. Neque enim disputari sine reprehensione, nec cum iracundia aut pertinacia rectè disputari potest. Quare deridiculum faciunt, qui in hoc commentario

verè

PRÆFATIO AD LECTOREM,

verè repentino & subitario acrius iudicium & magis consideratam operam requirunt. Facile me excusatum dabit, qui quotidianos meos labores perspectos habet. Nitidiores faciant notas, quibus abundè & ingenii & ocii & verborum est. Ego Grotio nunc valedico, nunquam posthac eum repetiturus, ne lacesitus quidem.

NOTÆ

NOTÆ & ANIMAD-
VERSIONES

In

PROLEGOMENA

*Ut divinis constitu-
tur legibus]* Refertur
enim jus nature ad Deum,
primum ejus autorem,
quod & profitetur Hiero-
cles in aurea Pythag. carm. vers. 29. Idem est,
inquit, rationi parere, atq. Deo. *Natura
enim, que rationis est particeps, cum splendo-
rem suum, suamq. lucem sortita est, ea ipsa
amplectitur, qua divina lex statuit, nec dis-
crepat à DEI sententia animus, qui secundum
DEUM se habet.*

Attigerunt pauci] Icti enim dum
solliciti sunt circa leges Romanas earumque
interpretationem & applicationem, non fa-
cile longius digrediuntur, quam quâ parat
via ab Justiniano primum trita & ostensa.
Inter Pontificios autem, qui morum discipli-
nam profitentur, hanc quidem sibi propriam
affectant rei curam, ut dogmata sua ex prin-
cipiis

cipiis juris naturæ stabiliant sed ex perversa animi indole tam nefanda sæpè & detestanda fuerunt, ut satius sit, prorsus illis abstinere, quam cum periculo animum adplicare. Taliù dogmatum farraginem quasi in compendium congestit Ludovicus Montaltius in suis literis provincialibus, quibus hoc effecit, ut ingentia ista, quæ mundo hactenus obtruserunt, & spissa volumina evolvendi, omne facile extingatur & intercidas Lectori desiderium.

Exterarumque nationum) quippe quæ alio jure inter se contineri, & sibi invicem obligari nequeunt. Et exhinc de fide servandâ placitum juris esse naturalis agnoscit Jctus in l. i. ff. de constit. pecun. Vid. Robert. Sharrok. de offic. cap. 4.

Nihil injustum, quod utile) Pesimum est veri affectus venenum, sua cuique utilitas, ait Galba apud Tacit. l. i. hist. Plurimumque tamen id, quod utile viderur, sub justitiæ colore se commendat, aut facit saltem, ut justitiæ argumenta conquirantur; ne, quod ita concupitum fuit, apud alios parum descriptè excipiatur. Vid. Francisc. à Victoriâ relect. 3. n. 13.

Bellum ab omni jure abesse longissime) Quæ belli sint calamitates, & quam

quàm parum in illis hodie leges valeant, pleni sunt doctorum virorum Commentarii. Ex JCris nostris videri potest Andreas Gail, *de pac. publ. lib. 1. cap. 4. num. 33. seq.* Nec verò in hostico tantum sese ea hodie exserit militum protervitas, sed inter suos etiam, & amicos, quibus non magis bene cupiunt, quàm hostes infensissimi. Causa hujus remissioris disciplinae non una est. Primum enim hodie conscribuntur milites undecunque concurrentes, urbium suarum sex & purgamentum, otiosi, legum impatientes, parentibus immorgeri, maximi mulierum mæchi, quibus neque boni neque mali intellectus est, qui neq; in victoria detus, neque in fuga flagitium putant. Deinde præficiuntur eis duces ejusdem notæ, quandoque etiam imperiti & ignari rerum gerendarum, qui proinde contemptui habentur à militibus subjectis, tam imprudentis regiminis impatientibus. Tandem verò supremorum Ducum conniventia multum auget militum ferociam, quippe qui ex impunitate criminibus patrociniū quarunt, & exemplis irritati pejora quotidie moliantur. Audivi ipse ab magno belli Duce, ideò se minus animadvertere in petulantes militum suorum mores, ut eò magis morigeros eos haberet ad quosvis actus bellicos. Tam tenaciter scilicet uti principum animis ratio statùs, sic Ducum militarium mentibus in-

hæsit ratio belli, quâ plurima crudelitatis atque injuriarum specimina commendare solent & excusare.

Fura sibi homines utilitate sanxiffe) Non melior est Philosophia Thomæ Hobbes, de quâ dicam infr. *ad lib. I. c. 2. §. 1.* Oppidè impudenter docuit ille, vanum omninò esse conscientiarum nomen, opinionesque esse obstinatas, quæ vulgo sub tam venerabili coluntur nomine: naturam neminem ad innocentiam aut fidem obligasse, sed in statu belli & injuriarum homines sibi invicem non Deos, sed lupos, pardos & leones reliquisse, *Leviath. p. I. c. 7.*

Sed eximium animans) in Zoroastris oraculis magicis eleganter dicitur ταλμηροτάτης φύσεως τέχνασμα, machinamentum naturæ confidentissimæ, quia scilicet ut Plethon commentatur, res arduas aggreditur. Et hinc modò nexus Dei & mundi, modò rerum materialium & immaterialium horizon appellatur, ut est apud Philon. *lib. de opific. mund.*

Appetitus societatis) Frequens in omnium ore est Aristotelis illud, quòd homo sit ζῷον πολιτικόν, quanquam id non præcisè de societate civili sit intelligendum. Maximè autem huc faciunt verba Ciceronis in *Lal.*

Lal. A natura potius, quam ab imbecillitate orta amicitia est, & societas, applicatione magis animi, cum quodam sensu amandi, quam cogitatione, quantum illa res utilitatis esse habitura. Conf. Gualther. Donaldson. in synopsis. Oeconom. c. 2. Fr. à Victoria relect. 3. n. 4.

Ex principio aliquo intelligente extrinseco) Vellem clarius mentem suam explicasset Grotius, & definite magis principium istud extrinsecum proposuisset. Quod si providentiam intelligit divinam, & motum divini Numinis, false sibi obstreperem inveniet Janum Huarthem in sermone. ingen. cap. 7. quod naturales Philosophos admodum dedecet, effectus immediate ad Deum reducere, causis intermediis prorsus relictis. Nos omnem brutorum industriam ad instinctum referimus naturæ, cum Sperlingio nostro lib. 1. institut. Phys. cap. 6. qu. 3. & eum secuto Job. Frider. Hornio de subject. jur. natur. cap. 6. Nec necesse est, ut ad principium aliquod extrinsecum ideo recurrat Grotius, quia circa actus alios par intelligentia in brutis non apparet. Argumentum enim hoc est, multò inferiorem ratione & intellectu nostro esse illum instinctum naturæ in brutis, nec ratiocinatione eum niti, sed nudo quodam impulsu, qui ad similia, aut paria sæpe non fertur.

Propensio quedam) imò verò propter corruptissimum hominis statum tota propensio in infantibus est ad malum. Simulac in lucem editi sunt, deprehenduntur manifesta iræ, rancoris, fastidii, impatientiæ, aliorumq; inordinatorum motuum indicia. *Vidi ega*, inquit Augustinus, *lib. 1. confess. c. 7. & expertus sum zelantem parvulum; nondum loquebatur, & insuebasur pallidus amaro aspectu collataneum suum &c.* Dum igitur in intellectu operationibus nondum exercitatus est infans, dumque tota ejus natura depravata est, & ad malum propendet, videtur præter naturam facere, si quid boni & juri naturali conveniens agit.

Fons est ejus juris) Facere hic non possum cum Grotio. Dictamina enim rectæ rationis sunt universalia, & diffundere se debent universaliter in quævis objecta. At satisfieri posset huic appetitui, quem Grotius ut fontem juris naturalis supponit, si tantum cum una familia, aut cum una gente & populo tibi societas fuerit, eumque beneficiis tibi demerueris. Deinde & piratæ atque latrones suas custodiunt societates, pluribusque adhuc aliis ejusdem notæ sociari appetunt, qui tamen dictamini naturali, quod honestatem instillat, non satisfaciunt.

•*Prudens dispensatio*;) Hæc igitur juris species beneficia sæpe concernit, ad quas per judicia cogi nemo potest; & ex hinc liberalitati imprimis leges præscribit. Altera vero circa propriè dictas obligationes versatur, propter quas in iudicio conveniri quis potest.

Non esse Deum) Similia habet Thomas in 1. 2æ. q. 71. art. 6. *Tametsi Deus non esset, nec mendacium lege prohibuisset, fore tamen mendacium peccatum &c.* Quia autem hîc agitur à Grotio de obligatione, quâ tenetur homo sectari bonum, & fugere malum, quâ tenetur suum cuique tribuere, quâ tenetur aliis benefacere; obligatio autem talis imperium aliquod præsupponit, quod hominis conscientiam cogat, & in ordinem redigat, non potest id alii, quàm naturæ naturanti, Deo ter Opt. Max. adscribi. Vid. Selden, *de jur. nat. & gent. lib. 1. cap. 7. & 8.* Posito hoc imperio, non poterit Grotius extra Deum, aut sub hypothesi, non esse Deum, talem obligationem considerare. Interim tamen hoc non nego, esse in Deo æternam aliquam legem, hæc est, rationem divinæ sapientiæ, directivam omnium actuum & motuum in suos fines, & jus aliquod naturale immanens antecedenter ad omnem liberum voluntatis actum, secundum quod non potest velle, quod juri illi repugnat.

Quæ autem in hominibus est Lex naturalis, à Deo est, non tantum ut effectore & implantatore, sed etiam ut Legislatore, imperium suum exercente.

Et voluisse credi debeat) Recte supponitur voluntas divina, sine cujus cognitione certi esse non possumus de immortalitate & beatitudine animæ nostræ. Quamquam enim certi sumus, animam humanam & ejus qualitates aliunde quàm ex elementis ortas esse; inde tamen apodictice non concluditur, naturam animæ hoc exigere, ne possit interire, siquidem ex naturæ lumine non constat, eum, qui creavit has formas, creasse eas cum hac qualitate, ne unquam possent interire. Animæ humanæ non existerunt, antequam crearentur; possunt igitur, postquam creatæ sunt, à Creatore in nihilum redigi. Quocirca non ex alio fonte immortalitatis privilegium animæ humanæ competit, quàm ex mera voluntate & benevolentia divina. Et hujus voluntatis aliqualis cognitio ad Philosophos, immortalitatis assertores, pervenit, quorum tamen plurimi hæsitanter eâ de re locuti sunt, uti ipse fatetur Grotius *de veritat. relig. Christiana lib. 2. p. m. 39.* Cæterum num præsumi & credi debeat extra verbum promissionis, quod voluerit Deus sibi obedientibus æterna distribuere præmia? alia adhuc est quæstio.

Ego

Ego nullam video rationem urgentem, quæ talem voluntatē præsumere faciat. Non enim ideò, quia creavit Deus animam, & maximis dotibus beavit, ipse etiam infinitè bonus est, concludere licet, quòd animam quoque æternam esse voluerit; cùm subsistere nihilominus possit benevolentia divina, ut maximè anima hominis non sit æterna.

Deo tamen adscribi meritò potest) imprimis propter imperium, ex quo talia præcepta veniunt, uti paulò ante dixi. *Quid aliud est natura*, inquit Seneca lib. 4. de benef. cap. 7. *quàm Deus & divina ratio, totum mundo, & partibus ejus inserta? Jus natura à Deo datum est: Divina lex est, & ratio totum mundo & partibus ejus fortiter & suaviter inserta &c.*

Quod alio dixit Florentinus) Non dixit alio. Cognatio enim, ex uno communi parente orta, non difficulter potuit à Gentilibus colligi, licet cognitio distincta individuorum, qualesque fuerint primi parentes, hodie ex solo verbo revelato sit petenda.

Sed sui generis obsequium debetur) ita ut præcipuum & potius obsequium Deo maneat. Videri imprimis poterit Agellius lib. 2. noct. Attic. c. 7.

A 5

Nam

Nam naturalis juris mater); Genealogia, quam hîc nectit Grotius, non videtur per omnia probanda. Schema ejus in linea recta tale est;

Humana natura,

|
Jus naturale,

|
Obligatio ex consensu,

|
Jus civile,

Non placet, quòd jus civile facit filiam obligationis ex consensu, cum omne jus civile non minùs mater sit obligationis, sed civilis, quemadmodum jus naturale mater est obligationis naturalis. Jus igitur civile rectius juri adjungitur naturali, præsertim, cum ut plurimum ei adsistat, & perpetuum ad illud habeat respectum; quòd facit *l. 6. ff. de justis, & jur.* Quemadmodum autem humana natura mater est juris naturalis, ita eandem civilis quoque juris matrem rectè dicemus; diverso tamen modo. Quatenus enim ad totum genus humanum, atque sic ad quosvis homines respectus habetur, jus naturale locum invenit: quatenus verò coarctatur inter ejusdem civitatis membra, ad utilitatem ejus civitatis jura constituit. Sic igitur potius delineandum erit schema;

Hu

*Humana Natura.**Jus naturale.**Jus civile.**Obligatio naturalis* *Obligatio civilis.*

Sed neque sic tamen acquiescere adhuc possum. Vehementer enim dubito, utrum humana natura rectè dicatur mater juris naturalis, quippe quæ potius subjektivè se habet, quam efficienter; & suprâ dixi, jus naturale ab imperio venire. Quatenus igitur imperium vel divinum est, vel humanum; eatenus quoque jus constituitur vel divinum, vel humanum, sive civile. Divinum vicissim vel naturale, vel positivum. Vasquez ipsam naturam rationalem dicit esse Legem naturæ, in *lib. 2. disp. 150. cap. 3.* Sed duo hæc inter se distincta esse, optimè colligitur ex verbis Pauli, *Rom. II, 14. 15.*

Etiamsi re nullâ indigeremus)

Qui necessitatem communem seu indigentiam societatum humanarum causam statuerunt, talem ferè exhibent genealogiam;

*Indigentia communis**Metus,**Societas**Jus naturale.*

Sed

Sed enim jam supra ostendimus rectè concludere Lælium apud Ciceronem, à natura & virtute potiùs, quam imbecillitate societatem esse ortam, quodque amicitia non sit consecuta utilitatem, sed utilitas amicitiam; *quis enim, inquit, est, qui velit, ut neq; diligat quenquam, nec ipse ab ullo diligatur, circumfluere copiis omnibus, & in omnium rerum abundantia vivere.*

Occasionem dedit utilitas) Ita etiam jus naturale & civile à se invicem distinguit Jus Paulus in *l. penult. ff. de justis & jur.* Jus naturale siquidem ad solam justitiam & honestatem dirigitur; in civili verò, quamvis honestatis ratio etiam habeatur, tamen utilitas potissimum inspicitur.

Utilitatem aliquam spectare solent) vel communem civium, vel propriam imperantis. Et hinc probare nequeo, quod tradit Franciscus à Victoria *relect.* 4. *num.* 18. non obligare legem in conscientia, cui nulla communis, sed propria legislatoris subsit utilitas. Nec enim decet bonum civem formam Reipublicæ evertere. At dari ejusmodi formas, in quibus vel unus, vel pauciores, vel plurimi, nullâ omnium habitâ ratione, ad privatos usus cuncta intervertunt, ab Aristotele disci potest, 8. *Ethic. cap.* 12. & 4. *polit.* c. 12.

Ita

Ita inter civitates aut omnes)

Eodem modo distinguit jus gentium, uti vocat, secundarum, Albertus Bolognetus *de leg. jur. & 49. c. 23. n. 7.* qui ad hunc Grotii locum conferri potest.

Perpetuae utilitates continentur)

Pluribus id exponit Grotius *infr. lib. 1. cap. 4. num. 4.*

Nisi vires ministras habeat)

Quia dubia sæpè & anceps est controversia inter litigantes, & unusquisque eorum nimio sui amore justam se tueri causam jactat, maximo omnium commodo instituta sunt judicia, in quibus jus dici cœpit. Sed quia nec tum quidem satis consultum fuit tranquillitati publicæ, dum parère sententiis judicialibus semper grave visum est condemnatis, propter improbitatem hominum contumacium necesse fuit, partem aliquam imperii jurisdictioni jungere, ut magistratus, hac potestate armatus, jurisdictionem suam defendere, & quæ vi jurisdictionis suæ statuit atque decrevit, executioni mandare posset, cæteraque facere, sine quibus jurisdictio foret elusoria, *l. 1. in fin. & l. ult. ff. de offic. ej.*

Describit Plato) Platonis verba etiam observavit Tacitus *lib. 6. annal.* ubi eum præstantissimum sapientiæ appellat. Verba
Pla-

denique in egressu & partâ jam victoriâ, ut servetur proportio inter læsionem & pœnam, inter damnum & quantitatem restitutionis. Hülseman. *in breviar. supplem. de magistrat. polit. n. 6.*

In bellis justitiæ conscientia) quæ non tantùm in causis belli gerendi attenditur, sed etiam in intentione. Hæc enim vel maximè requiritur ad belli justitiam. Vid. Petr. Binsfeld. *ad c. 8. X. de injur. & damn. dat. q. 1. concl. 4.*

Prosperi successus) Ex eventu in moralibus non est judicandum vel de causis, vel de consiliis. Est enim, uti eleganter ait Aristot. *1. Eth. c. 3.* in iis rebus, quæ honestæ & justæ sunt, quasq; scientia civilis considerat, tantâ varietas, tantaq; aberratio, ὡς εἰ δοκεῖν νόμῳ μόνον εἶναι, φύσιν δὲ μὴ, ut videantur opinione solùm (ita enim illud νόμῳ hîc vertendum) constare, non autem naturâ.

Multi homines minimè mali) præter eos, qui veræ Ecclesiæ membra non sunt, ut sunt Anabaptistæ & Photiniani. De re ipsa agetur plenius *lib. 1. cap. 2.*

Cujus disciplina) Non Christianum tantùm hæc spectat disciplina, sed omnes in universum homines, nec præcipuè in hominibus diligendis consistit, sed maximè & principaliter in cultu & dilectione Dei.

Iohannes Ferrus) Vir Caroli V. temporibus non incelebris, ordinis Minorum & Moguntiae Concionator disertissimus. Pleraque ejus scripta sunt exegetica. Utriusque autem & Feri & Erasmi verba cum censurâ suâ exhibet Sixtus Senensis *bibl. sancti. lib. 6. annotat. 115. & 156.*

Erasmus nostras) Si per pronomen *nostras* patriam intelligit Grotius, salva res est; si sectam, in plerisque vix conveniet Erasmo cum Grotio. Imò verò cui & Erasmus & Grotius Ecclesiae magis addictus fuerit, nondum satis liquet. Vidit Erasmus ingentes in Papatu errores, & ex hoc lacessere istam Ecclesiam coepit, strenuè tum negotium istud curante Lutherò. Et exhinc meruit, quòd Bellarminus eum relatum voluerit inter semi-Christianos: Possevinus nomen ejus expunctum voluerit in omnibus scriptis Catholicorum; alii aliter ei insultaverint, uti in compendio ista talia exhibet Dorscheus *in detect. mal. fid. pap. circa prob. SS. Trin. pag. 110.* Richard. Montacutius *exercitat. 5. sect. 4.* Sed nec Calviniani eum profus sine notâ commendant, uti videte licet apud Gisbertum Voët. *disp. de aethisim. p. m. 207.* Dum igitur huc illud fluctuat, & inter partes controversantes *idempertigis* Erasmus, Viri quidem perquam eruditi nomen meruit, non tamen boni Theologi.

Pacis & Ecclesiasticae) Non-
 llam, nŕ fallor, intelligit pacem Ecclesia-
 sticam, prŕter eam, quam syncretismus pa-
 rit. At talem semper repudiavit Ecclesia
 orthodoxa, cŕm τῶν πρῖντων seu credibi-
 lium mutudŕ adversantium per rerum natu-
 rem nulla detur conciliatio. Quomodŕ er-
 gŕ fieri poterit inter sectas contradictoriŕ
 ŕ se invicem disidentes pax Ecclesiastica?
 & quomodŕ studere quisquam huic pote-
 rit?

In alteram reflectere) Stoico-
 rum hic erat modus expiandi vitia, qui per
 contraria pŕcedebant, & ut maxima tol-
 lerent vitia, ne minima quidem permitte-
 bant. Vid. Heins. de Satyr. Horat. lib. I. pag.
 55. seq.

In muneribus publicis) Grotius
 admodŕ juvenis ordini Advocatorum Ha-
 gŕ Comitibus adscriptus est, cŕm decimum se-
 ptimum ŕtatis annum adhuc ageret, fisci
 deinde patrocinium suscepit apud Ordines
 Hollandiŕ, aliquando etiam Syndicatum
 gessit civitatis Roterdamensis. Batavorum
 suorum jura in commerciis Indicanis apud
 Regem Magnŕ Britanniŕ strenuŕ adseruit,
 & Regni Svedici tandem Oratorem apud
 Galliarum Regem egit.

Qua

Quæ ex dominio nascatur ob-

ligatio) Paradoxon hoc videri posset juris civilis Interpreti, nasci ex dominio obligationem, metuenti scilicet, ne hoc modo duo maximè distincta, dominium & obligatio, confundantur. Præsertim cum disertè dixerit Imperator in §. 1. *Inst. de action.* nullo jure obligari domino possessorem. Cum Grotio tamen facit Johannes Goëddzus *ad l. 12. ff. de V.S. n. 4.* Et plerique etiam Interpretes, verba Imperatoris *nullo jure*, exponunt de nudo jure conventionis aut maleficii. Et ut maximè juri civili adversa esset hæc Grotii phrasis, non repugnat tamen ea juri naturæ, quod principaliter ubique attendit Grotius.

Ad gratiam consulentium)

Et ex hoc rectè concludunt nonnulli, majorem decisionibus Jctorum, quàm consiliis fidem esse attribuendam. Ventur. de Valent. *in Parthen. litigios. lib. 2. cap. 5. n. 30. 31.* Hartman. Pistor. *part. 3. q. 20. n. 25.*

Tam certas, ut eas nemo ne-

gare possit) Tam certas non ubique habet Grotius. Et certè vim sibi inferret, qui credere velit Grotio, vindictam privatam, mendacium & ejusmodi alia jure naturæ licita esse.

Per se patent, atque evidentiæ sunt) Quia propter corruptam naturam variant ingenia hominum, non omnibus æquè evidentiæ sunt, sed alia aliis notiora sunt ac fiunt, ita ut etiam apud Judæos novâ promulgatione legis divinæ opus fuerit. Vid. Hugo de Roy de eo, quod justum est, lib. 2. tit. 3. n. 9. seq.

Aut communis aliquis consensus) Ille consensus potest esse vitiosus. Sic enim aliquando atrocitia extra fines plerisque gentibus nullam habebant infamiam, sed pro licitis habebantur, fatente ipso Grotio l. 2. c. 15. n. 5. Non igitur licebit inferre: Hoc à plerisque ita fuit observatum; Ergò est juris naturæ aut gentium: Sed necesse est, ut ubique recta ratio consulatur, quantum quodq; ei conveniat. Naturale est, inquit Michaël Ephesius ad Nicom. c. 3. τὸ ἀπὸ τοῖς πλείστοις καὶ ἀδυσφόροις καὶ μὴ φύσει ἔχουσιν, quod apud plerosque non corruptos, sed naturæ convenienter se habentes obtinet.

In ipso operis contextu apparet) In primis libro tertio, ubi plena manu talia exempla proponit.

Non in tyrannidem abiisset)

Quod

Quod in moralibus hic conqueritur Grotius cum animi quâdam indignatione, id in Physicis falsè perstringit Galilæus à Galilæis, eruditissimis de systemate mundi dialogis. De Coloniensibus refert Balæus, annumerâsse eos divis Aristotelem, & librum etiam typis evulgâsse sub titulo: *de salute Aristotelis*. Alium etiam librum eosdem illos scripsisse de vitâ & morte Aristotelis, in cujus calce conclusionem fecerint, Aristotelem sic fuisse CHRISTI præcursores in naturalibus, quemadmodum fuerat Baptista in gratuitis. Non tamen semper & apud omnes ea fuit Aristotelis autoritas. Extat adhuc Justinii Philosophi ac Martyris *ἐπιτομή τῶν ἀριστοτελικῶν*, in quâ de Aristotele disertè scribit, quòd nihil veri de rebus, quas sibi definiendas sumerit, adferat. Et ex manuscripto quodam Rogeri Bachonis Franciscani refert Johannes Seldenus *de jur. nat. & gent. lib. 1. cap. 2* sub tempus istud, quo institutum est Sorbonæ Collegium, damnatos fuisse Aristotelis Physices & Metaphysices libros, ut Christianismo nimis dissonos.

Sed quòd nullam esse sectam putarent) Id quidem in Philosophicis concedi debet Grotio; Sed in rebus fidei ferendum id non est. Et istud tamen etiam hic ei solenne est.

Nihil aliud esse, quàm verè Christianam) Materia quidem potest esse eadem, sed variat tamen forma. Disciplina enim Christiana fidem requirit, sine qua impossibile est placere DEO, & quæ hinc omnes virtutes facit verè Christianas. Ubi obiter noto, Christiano non satis convenire summum istud bonum, quod Robertus Sharrok *de offic. c. 1. n. 6. & 7.* ponit in complacentiâ sui ex virtutis exercitio, & jucunditate, quæ ex benefactorum memoriâ proficisci solet. Facile enim illa in Pharisæicam animi elationem atque superbiam degenerat.

Et Platonici nonnulli) Platonici hoc in primis vitio verterunt Peripateticis, quòd quantitate potius, quàm qualitate mediocritatem illam, in qua virtutem ponebant, distingverent. Sic enim ad vitium abire, qui nimium virtuti aut honesto addictus esset. Ipsi igitur ex qualitatibus virtutes & vitia definiebant, & nec quicquam esse nimium, quod turpe non esset, neque alio, quàm non honesto, definiri posse vitium; nec qui nimium virtuti, aliter quàm benè, neque qui parùm vitio addicti essent, aliter quàm malè posse agere, contendebant. Vid. Heins. *de Sat. Horat. lib. 2.* Ipse Aristoteles dubium relinquit Lectorem suum
in

in definiendâ mediocritate, quam virtuti attribuit. Ubique loquitur de excessu & defectu, sed medium tamen ipse nullibi determinat, nec distinctè exponit, quousque se extendat virtuosi hominis officium.

Put a liberalitatem & parsimoniam) Diversissimæ sunt hæc virtutes.

Illâ in dando consistit, hæc in erogando; illâ donationem denotat, hæc impensas. Et hinc Machiavellus parsimoniam in Principe præferbat liberalitati, quod non improbat Christoph. Forstnerus in l. 2. *annal. Tac.* p. 114. Sanè quas duas ponit Aristoteles notas hominis liberalis, τὸ μὴ ἐπιβλέπειν ἐφ' ἑαυτὸν & τὸ μὴ λιμᾶν τὰ χρήματα, quomodo in eum convenient, qui rem propriam propriis sumptibus curat & agit, haudfacile dixerim.

Minimè ex æquo respondentia)

Comprehenditur utrumque sub vocabulo & definitione mendacii, & gradibus tantùm differunt. Quòd si veritas medium est inter duo extrema in defectu & excessu peccantia, excessus erit, si quis nimium verax fuerit, non si mentiatur. At quia veritas tantùm unica est, & de hoc dubitari poterit, num excessivè quis verax esse possit, & de illo, num propterea reprehendi debeat. Inter mendaces autem, quorum alter in excessu,

cessu, alter in defectu peccat, medijs est ille, non qui veritatem dicit, sed qui mediocriter mentitur,

Aut vitia per se non sunt)

Parum abest, quin Grotius universam Aristotelis Ethicam hic subvertat, Sed excusari tamen aliquibus poterit Aristoteles saltem eo nomine, quod Gentilium de virtutibus & vitiis opiniones gentilis ipse secutus, a kijs tum adspirare noluerit, quam inter gentiles maximè prudentes receptum fuerat. At tum pro stupido, & abjecti atque servilis animi homine habebatur, si quis omnes in universum honores averfaretur, nec ad iram concitari posset, ut maximè famæ & existimationi sue vis illata fuisset,

Cùm in affectibus) secundum

quos aliquis nimium justus in excessu dici debuisset, quod tamen perinde, uti de veritate diximus, vitium nullò modò erit,

In rebus ipsis) quatenus plus vel minus tribuit. Atque hinc alias virtutes dicunt consistere in medio personæ, justiciam autem in medio rei. Quinimò contendunt aliqui, non nisi unicum vitium formaliter, justitiæ opponi, id scilicet, quod per defectum à justitiâ recedit; nec enim injustitiam propriè & formaliter cerni in eo, quod plus uni quam alteri detur, sed in eo, quod

quod alteri minus obveniat, quam oporteret, id quod priori semper conjunctum est.

In alieni abstinentiâ) Justitia

enim moderatur hominis actiones in ordine ad aliorum. Ea autem acceptio vocabuli justitiæ, quæ denotatur ordinatio appetitus ad rationem, & quæ quis in seipsum injustus dici potest, metaphorica est & abusiva. Vid. Francisc. Zoannet. ad l. 3. ff. de justis. & jur. n. 4.

Proprie ad injustitiam perti-

nere non vult) Non omnino negat Aristoteles, ad injustitiam talia pertinere, sed hoc negat, pertinere ad injustitiam istam, quæ rationis dicitur. Potest enim actus unius vitii referre ad actum alterius, quemadmodum etiam una virtus excitare, & ad opus proprium admoveere potest alteram. Ita si quis ob libidinem explendam furatur, actus is est injustitiæ, sed propter intemperantiam commissus. Quemadmodum si quis fortis exercitum privato sumptu conscribit, ut patri succurrat, magnificentis id opus est, ad quod tamen fortitudo cum instigavit. Semper igitur in actionibus sive virtuosis, sive viciosis respiciendum est ad id, quod prævalet. Conf. septi-

cè hîc differentem Arnoldum Vinnium *ad*
pr. Inst. de justit. & jur. n. 4.

Superstitio enim) Superstitiosos à piis & impiis hîc modò distingvit Annæus Robertus *lib. 1. rer. judicat. cap. 11. Viri pii*, inquit, *DEUM cum amore timent, & quasi amabile Numen venerantur: Impii & à Deo nullos esse Deos existimant: Superstitiosi divinum Numen formidant, non quia illud aut amant, aut venerantur, sed quia divinas pœnas tremunt, & cœlesti Numen, ne quod malum immittat, horrent. Religio Deos colit, superstitio violat, inquit Seneca. Varro dicebat, Deos à religioso vereri, à superstitioso timeri.*

Aristotelem magnifacere) Pendet enim Philosophia peripatetica, si Aristobulo credendum est, apud Clementem Alexandrin. *strom. 5.* ex lege Mosaicâ, atq; aliis Prophetis. Sed & extra hunc respectum acutiùs cernit Aristoteles, quàm reliqui Philosophi penè omnes.

Præsertim consentientia) Dum enim ipsos etiam Historicos nonnullos adulandi invalit cacoëthes, dubium non est, in recensendis judiciis tempori eos quandoque inserviisse. Meminerimus igitur (applico hîc verba Grotii *ex lib. 1. c. 3. n. 5.*) non omnia probare, quæ à quamvis præclaræ famæ auctoribus dicuntur. Sæpè enim tempori, sæpè

pè affectibus serviunt, & aptant τῷ ὀλίγῳ
 εὐδαιμονίᾳ. Quare danda est opera, uti in his
 rebus defecato utamur iudicio, nec quæ ex-
 culari magis, quàm laudari possunt, temerè
 in exemplum rapiamus, in quo perniciosè er-
 rari solet.

Poëtarum) Primos tamen se sapi-
 entiz professores jactitant Poëtz, quorum
 & Philosophorum antiquam hac de re con-
 tentionem memorat Plato *in lib. de Repu-
 blicâ.*

*Cum discrimine antiquæ &
 novæ legis*) Hæc est illa labes, quæ ele-
 gantissimum hoc opus perpetuè deformat
 Grotius. Didicerat istud discrimen à Soci-
 nianis, qui Christum novas Leges Mosaicis
 addidisse contendunt, & hinc ex Christo Le-
 gislatores faciunt. Dogma hoc cum semel
 imbibisset Grotius, non potuit sibi tempe-
 rare, quò minus Socinianorum partes stre-
 nuè ageret, & sibi non unis vicibus in ap-
 plicatione istius distinctionis valdè place-
 ret. Sed verò non venit eo fine Salvator ge-
 neris humani, ut Legem Mosis ejusq; obli-
 gationem auferret, sed ut gratuitam salutem
 doceret, *Ebr. VIII. 10. seq.* Et fuit quidem
 ille, dum Legem Mosaicam à corruptelis
 Judæorum vindicavit, Legis doctor existi-
 mus, Legislator tamen nunquam fuit, nec
 ullam

ullam proposuit legem, quæ in V. T. antehac non fuerit cognita, aut promulgata. Vid. Menzer, in *Exeget. A. C. art. 20, n. 5*. Passim igitur in tractatione monendus erit Lector, ubi suum hoc dogma repetiturus fuerit Grotius.

Ius DEI) Possunt hic exemplum esse bella DEI, uti vocantur, quæ scilicet ex præcepto divino à populo Israëlítico adversus aliquot gentes gerebantur. Non enim omnia ea, quæ ex præcepto DEI iusta erant, imitari licet cuivis in quovis bello alio. Alia exempla habet Sim. Episcopus in *Iustit. Theol. lib. 1. c. 8. n. 2*. Sed Grotius ius DEI latius extendit, quòd possit scilicet prohiberi hominem in nihilum redigere; atque id, positâ certâ hypothesi, aliquando negavimus.

Nullum antiqui fœderis usum)

Videri poterit Sixtus Senens. *bibliothec. sanct. lib. 8. heres. 1*. Sed & Photiniani Veteris Testamenti autoritatem elevant, quorum verba collegit Hornejus *tract. de Script. Sacr. pag. 3*.

Hebræi Scriptores) Hinc igitur sæpius judaizat Grotius, & Hebræos cæcâ persuasione sequitur. Rectius de illis sentit Isaacus Casaubonus *exercitat. 16. n. 15. Rabbi- ni*, inquit, *ubi de lingua Hebræicâ agitur, & vocis*

Otis alicujus proprietate, vel aliquo Thalmu-
 dis instituto, a Christianis tribuatur non pa-
 trum: ubi vero a verbis veniunt ad res, aut ad
 historiam, vel rerum antiquarum veteris po-
 puli explanationem, nisi falli & decipi volumus,
 nihil admodum illis est fidei habendum. Pari
 modo Josephus Scaliger de emendas. temp.
 lib. 7. de iis scribit, consulto videri ignora-
 tionem bonarum rerum profiteri. Et Petrus
 Cunæus de Rep. Ebr. lib. 1. cap. 14. unum, pu-
 tat, in suâ gente Majmoniden, qui tamed
 pleraque sua ex Thalmude fabuloso tran-
 scripsit, rectè intellexisse, quid hoc sit, non
 ineptire. Add. Gisbert. Voët. de Iudaismo
 disp.

Quod non aliunde disci possit)

Quod mores attinet, non minus id disci
 potest ex Veteri Testamento. Ex hoc Gro-
 tius assertum iterum olet lucernam Socinia-
 nam,

Generosi esse consilii) Ad Ponti-
 ficos hic se recipit Grotius, & parum abest,
 quin cum iis statum aliquem perfectionis
 comminiscatur. Audiamus Bellarminum,
 ut collatio institui possit verborum. Sic au-
 tem ille lib. 2. de membr. Eccles. milit. cap. 7.
*Consilium perfectionis est opus bonum a Chri-
 sto non imperatum, sed demonstratum, non
 mandatum, sed commendatum. Differre, aie
 potest, à præcepto ex parte materia, quod sit
 disp.*

*difficilius & melius; ex parte subjecti, quòd non sit omnium, sicut præceptum; ex parte formæ, quòd non obliget vi suâ, sed in arbitrio hominis positum sit; ex parte effectûs, quòd non habeat penam, si non servetur, majus verò præmium, si servetur. Legantur jam verba Grotii, & apparebit, parùm ea ab his Bellarmini differre. Jam diu autem observârunt Theologi Orthodoxi, totam hanc Pontificiorum doctrinam varias parere corruptelas. Vid. Chemnit. *Loc. de discrim. præcept. & consil.**

Synodici canones; qui recti sunt) Benè ait, *qui recti sunt*. Non enim omnium conciliorum eadem est autoritas, & hodiè, quatenus recipi debeant canones quarundam synodorum, acriter inter partes disputatur. Nec verum est, quod volunt Romani Episcopi assentatores, eandem hodiè esse autoritatem conciliorum per Pontifices Romanos convocatorum, quæ fuerit olim Synodi Hierosolymitanæ, tempore Apostolorum. Vid. M. Zuer. *Boxhorn histor. universal. p. m. 104.* Neque recipiendi aliter sunt canones cujusquam concilii, nisi quatenus Sacræ Scripturæ non fuerint adversi.

Sed & mores) Neque hi quidem laudandi, aut recipiendi sunt, nisi quatenus Scripturæ Sacræ non repugnant. Facilis enim est

est Ecclesiæ lapsus in superstitionem , *πλωνήλιαν* , *φιληγυγίαν* , & alia vitia. Deinde verò necesse est , ut plurimum particularium Ecclesiarum mores convenient , aliàs enim unius particularis Ecclesiæ mores pro canonibus valere , extra istam Ecclesiam , non concesserim.

Auctoritas est eorum , qui suis quiq; temporibus) De patrum auctoritate nota sunt verba Augustini contra Crescon. *Grammatic. lib. 2. cap. 32. Quicquid in patribus Scripturarum auctoritati congruit , cum laude eorum recipito , quod non congruit , cum pace eorum rejicito.* Pulchrum itaque est & utile , in ò quandoque necessarium , ostendere , quid in Ecclesiâ quovis tempore obtinuerit , vel circa veritatem doctrinæ , vel circa interpretationem Scripturæ , vel circa testificationem historicam. Sed eorum tamen consensus nequaquam est infallibilis , sed probabile tantùm præbet argumentum , etiamsi de re non sacrâ testimonium dederint. Vid. Augustin. *Epist. 48.* Adscribam verba Francisci Titelmanni Ordinis Fratrum Minorum , sanctarum Scripturarum apud Lovanienses Prælectoris ex *lib. 5. Dial. cap. 32.* *Ab auctoritate Patrum merito probabile erit argumentum , potissimum quando de eâ re agitur , cui alius nemo posterior vel parus vel majoris auctoritatis post plurima se-*
cula

cula ausus est contradicere. Uti si hac dixerit Hieronymus, Augustinus, Gregorius, Cyprianus, Tertullianus, uel alius hujusmodi, & nemo orthodoxorum patrum ea tanquam falsa reprehendit, neq; Ecclesia unquam contrarium declaravit, admodum probabiliter colligimus, id verum esse &c.

Ad primæ puritatis tempora)

Post priora enim quinque secula AntiChristi machinationes magis magisque inualuerunt, propter quas cum inficeretur indies Ecclesia, mirum non est, Doctoribus talia excidisse, quæ à puritate prioris Ecclesiæ multum recesserunt. Rectè igitur Grotius consensum Patrum ad primæ puritatis tempora restringit, quippe quibus Ecclesiæ Doctores tum doctrinæ puritate, tum morum integritate excelluerunt, ut in utroque genere meritò nunc ab eis consilia petantur. Et oppidò falluntur, aut fallunt potiùs hodierni Moralistæ, qui difficultates, quæ circa fidem emergunt, è veteribus hauriendas, doctrinam morum autem à recentioribus sumendam esse, imprudenter asserunt, quos idcirco atrò carbone notat Ludovicus Montaltius *epist. provincial. 5.*

Et artium bonorum ignara seculainciderunt) Imò verò ipsæmet ignorantiam talem spontè affectarunt, & barbar-

barbarè loqui in deliciis habuerunt, suiq; seculi ruditatis causa fuerunt tantùm non unica & præcipua. *Non contenti erant*, inquit Georgius Wicelius *viâ reg. primâ illâ atq; originali purâq; Theologiâ*, nec sat habuerunt Latino sermone uti, quemadmodum antiquissimi & eruditissimi Ecclesie Patres, nisi novum loquendi & scribendi genus excogitassent, malentes barbarè, quàm Latine sua disputare placita, & Ecclesie dogmata intricare magis, quàm extricare, magisq; obscurare, quàm elucidare. Quò fit, ut parum absit, quin istiusmodi *ματαρρολογίη* omnem calamitatem, quæ hodiè Ecclesiam obruit, uni debeamus &c. Parimodò Johannes Gerson jam suò seculò conquestus est, quòd Scholastici loquantur, & fingant sibi ad placitum terminos, quos alii Doctores & Magistri non intelligant, nec intelligere curent, dicant incredibilia, & absurdissima, quæ ex suis absurdis fictionibus deducunt, sequi, tom. 4. num. 18.

Modestiae exemplum) Sed omnem eam modestiam obfuscavit subtilitatis inanis & quæstionum frivolarum studium, propter quod Theologia Scholastica Georgio Wicelio *d. libr.* non inmeritò dicitur pseudo-theologia garrula, omnibus bonis fastidita, paucis ad ostentationem adamata, nemini utilis, nisi ad subversionem veritatis Apostolicæ, & veteris Theolo-

C

giz

giz detrimentum summum &c. Facetus est in eam rem Erasinus in *encom. Mor.*

Primum eorum est) ex quorum sc. operibus atque fragmentis, constitutionibus & rescriptis hodiè jus Romanum constat.

Primis multum defero) Præterquam enim, quòd eo tempore vixerint, quò bonæ artes & omnis generis studia maximè floruerunt, etiam plerique Imperatorum & Principum Consilarii fuerunt; Et Papiniano in primis hoc laudi fertur, quòd per e omnes ejus discipuli Alexandro à consiliis fuerint, attestante Lampridio. In publicis ergò æquè ut privatus dum versari operam eorum oportuit, quantum juri gentium, quantumq; civili tribui debeat, quotidiano usu perfacilè didicerunt. De uno Papiniano solidum hoc fert judicium Cujacius in *Epist. dedicat. Cod. Theodos.* quòd fuerit omnium, quì sunt, qui erunt, quiq; fuerunt, juris peritissimus. Et Franciscus Balduinus in *præfat. Comment. ad Institut.* veneratur atque laudet DEI providentiam in hoc, quòd excitaverit summos illos viros, Josephum in Ægypto, Daniele in Babylonjà, Athenis Periclem, Romæ Papinianum ad conservandam humanam societatem, & justitiæ splendorem.

No-

Nomina hac sæpè misceant)

Exempla sunt in l. 9. l. 11. ff. de l. & l. ult. pr. junct. l. 14. §. 2. ff. d. ric. nupt. l. 31. ff. depos. l. 19. pr. ff. de capt. & postlim. l. 84. ff. de R. l. Fit autem ista nominum confusio quandoq; ex inde, quòd jus gentium in quibusdam juri naturæ & rationi naturali ita cohæreat, ut difficulter à se invicem secerni possint. Dicam eâ de re ad lib. 1. c. 1. §. 10.

Sæpè tractant promiscuè)

Hoc eis vitio verti non potest. Non enim aliis gentibus, sed Romanis tantum jura explicârunt, quorum nihil intererat nôsse, num jure gentium, an verò propriò civili id ita constitutum esset; præsertim cùm materia illa in jus publicum incidat, quod juri gentium proximè adsistit, quando cum aliis gentibus agendum est.

Secunda classis) De Accursio, Bartolo, & reliquis ejus ætatis Jctis videri potest Arthurus Duck *de autor. jur. civil. lib. 1. cap. 5. n. 14. 15.* Sed & alia fuit ejus seculi infelicitas, quòd glossæ glosis adderentur, & ex commentariis immensi alii nascerentur commentarii. *Hac cùm non explerens obscuriora ingenia*, (inquit Cujacius *in præfat. paratit. ad Digest.* loquitur autem de glosis brevibus, & interpretatione, quæ fieri solent) nec satis jam illustrare viderentur, super-

venère alii, qui non mutato nomine glossas au-
ctiores redderent, quam pateretur ipsum glos-
sarum nomen, atq; ita paulatim glossæ grævide
factæ quasi verunt sibi liberos, ingentes, imma-
nes, insanos commentarios &c.

*Definire voluit ex legibus Ro-
manis*) Sed & recentiores quidam sunt,

qui jus Romanum pro jure naturali & gen-
tium haberi volunt, quos citat Arthurus
Duck d. l. i. c. 2. n. 6.

*Quò minùs rectè leges illas in-
telligerent*) De ipso Accursio hujus clas-
sis antesignano Antonii Contii testimonium
est, cum ex Azonis præceptoris sui ad singu-
las leges commentariis, manuscriptis, sup-
pressis, & nunquam typis excusis majorem
glossarum partem decerpisset, eâ interdum
inscitiâ, ut pessima quæque elegerit, optima
reliquerit, & verba Azonis Magistri non sa-
tis intellexerit.

Artem specialem politicam)

Multùm hîc & variè disceptatur, quousque
pomœria & fines suos extendant, quibusq;
limitibus contineantur Jurisprudencia & Po-
litica. Ipsi inter se hâc in parte colliduntur
Juri & Politici, & finium regendorum
diu agitatae controversias sæpè cum indigna-
tione repetunt. Illi hos, hi illos sibi mini-
stra-

nistrare contendunt & utrique principalem
 sibi in Republ. locum vindicant. *Hodie in-*
quit Michaël Piccartus in prolegom. ad Arist.
polit. Jurisconsulti unice politici esse volunt,
& pro iis haberi, qui si in se considerentur, quod
bonâ ipsorum veniâ liceat, sunt ministri politi-
corum, & tertiam politicos partem tractant
τὴν δὲ τριτὴν, hoc est, forensensem seu judicia-
riam. Respondent enim de jure secundum le-
ges, & sunt, ut veteres glossa loquuntur, inter-
pretes legum. Quòd si autem conjungant cum
judicandi peritia etiam νομῶν δερτῶν & βου-
λευτικῶν, politicos eos dici credibile est. Ex
 mente igitur Piccarti angustius & coërcitum
 magis est officium J Cti, quàm Politici. Al-
 bertus Bolognetus nullam se dicit invenire
 distinctionem jurisprudentiæ à facultate
 politicâ, nisi quòd jurisprudentia insuper
 aliquarum legum cognitionem profiteantur,
 quod nec Politico nec morali Philosopho
 sit necessarium, ideoque J Ctum & Politi-
 cum & moralem esse oportere, *diff. de leg.*
jur. & eq. c. 9. n. 3. Et hâc ratione etiam Fran-
 ciscus Suarez Jurisprudentiam dixit nihil al-
 liud esse, quàm Philosophiz morales quan-
 dam ad regendos ac gubernandos politicos
 Reipubl. mores applicationem & extensio-
 nem. *tr. de Legib. in proœm.* Enimverò faten-
 dum est, in rebus gerendis & Politicum &
 J Ctum concurrere posse, & mutuam sibi
 prestare operam; sed diversò modò & di-

versò fine. Ille, ut rectè Grotius hìc exponit, utile sectatur, & tale quidem, quod facere potest ad salutem & tranquillitatem Reipubl. Hic justitiam sibi habet propositam, & num justus sit actus, de quo disceptatur, examinat atque decernit. Quia igitur aliquid potest esse utile, quod justum non est, vicissim aliquid justum, quod utile non est, & tamen & utile & justum id esse oportet, quod bonum publicum promovere debet, factum hinc, ut in informando statu & Politici & Jcti judicium requiratur, in hunc finem, ut ille, quod utile, hic, quod justum sit, definiat. Ut maximè verò etiam Politicus quandoque id, quod justum est, determinet, non tamen id facit, quatenus est politicus, sed hòc ipsò Jcti munus gerit, & terminos suos transgreditur. Viæ versà si Jctus hoc agit, ut non tantùm, quod justum, sed etiam quod Reipubl. commodũ & salutare est, sectetur, extra provinciam suam in alio vitæ genere se exercet, & notissimos Jurisprudentiæ terminos excedit. Habet nempe unaquæque disciplina suos limites, qui in materiâ communi per modum considerandi aut operandi constituuntur, & intra eos sibi, quod suum est, vindicat. Et verò multò latiores sunt fines Jurisprudentiæ, quàm vulgò putantur, aut ab eruditis etiam quandoque poni solent. Nec enim admitto, quod communitè asseritur, Jctum non per se

se jus considerare , sed quatenus receptum est , & approbatum legibus humanis; non minus quidem eum , quàm Philosophum , juris naturalis cognitionem profiteri debere , sed tamen eatenus tantùm , quatenus ad humanarum legum interpretationem est necessarium , & quatenus ipsarum pars est , uti loquitur Alb. Bolognetus *cap. 21. n. 1.* Nolimegotàm angustis terminis coërceri , Jurisprudentem , & latiore eam esse palæstram ipsa definitio Jurisprudentiæ ab Justiniano tradita ostendit. *Iustum & injustum*, inquit ibi Ægidius Hortensius *in comm. hõc locõ multò latius patet , quàm jus civile aut leges , quia omni juri civili , omnibus legibus inest æquum & bonum , non contrà. ----- Quod sita est*, *ICi* certè profuerunt se potius *Legumlatores*, qui vel *justum* vel *injustum* , *æquum & bonum* in jus civile transferre , quàm libet civitatem opinè constituere , paci morem imponere possint , quàm legum interpretes , se potius *juris civilis* autores quàm *professores*. ----- *Sic ICi* non solum ad *leges & ceteras juris civilis species* jus exigunt , sed etiam ad *æquum & bonum*, ad *justitiam propria spontis*, ad *rationem & intelligentiam* &c. Non minus igitur sub ratione *justi Reip.* consultit *justitiæ sacerdos*, quàm sub ratione *utilis politicius*. Nec quisquam horum in benè ordinandâ *Rep.* alterius ope carere potest. *Politicus* enim , qui nullâ habitâ *justi* aut *injusti* ratione , & sic sepositõ

JCti officiò, utile tantùm Reipubl. suæ commendat, multùm sæpè aberrabit. & ad Machiavelli ingenium sese componet. Vice versâ JCtus dum justum & injustum discernit, non benè ordinat Rempubl. si solò justitiæ respectu, nullâ habitâ ratione utilitatis, id quod justum est Reipubl. consuluerit. Propter diversa enim hominum ingenia non omnes Rerumpubl. formæ quibuscunque Societatibus civilibus commodæ sunt, nec in illis etiam, quæ aut monarchicæ sunt, aut oligarchicæ, omnia vel monarchica vel oligarchica præcepta locum inveniunt, nec proinde omne, quod justum est, cuius Reipubl. conveniens est. Faciat ergò Politicus, faciat JCtus, quod suum est, & sic junctis utriusque studiis informabitur Resp. civitati commodissima.

Eandem sibi in me sumant)

Permittant ergò hoc, quotquot Grotio vel sanguine, vel affinitate, vel affectu juncti fuerint, nec molestè ferant, si quis ab eo dissentiat.

CUM

CUM BONO DEO!

IN

HUGONIS GROTII

DE

IVRE BELLI & PACIS

Lib. 1. Cap. 1.

§. 1.

Diversarū sunt gentiū
 Illos propterea nulla juris Civi-
 lis tenet communi, quia extra
 territorium jus dicenti impunē
 non paretur, *l. ult. ff. de jurisdic.* Ubi ergo
 nulla vis ἀναγκαστική, ibi omnis continuo
 vacillat obligatio, imò ne est quidem. Ex
 quo fit, quòd in resolutione multorum tex-
 tuum Codicis probè dispiciendum fit, à quo
 & ad quem ejusmodi edicta fuerint edita.
 Etsi enim duorum aut trium Imp̄p. nomi-
 na plerisque legibus & constitutionibus præ-
 scripta in veniantur, tamen, quia divisis illi
 Imperium Romanum gubernârunt partibus,
 non potuit alter in alterius parte aut
 territorio potestatem *νομοδικήν* cum effe-
 ctu exercere. Nisi igitur qui alteri illi parti
 C s præ

præerat, Constitutionem communi nomine, editam, aliâ novâ constitutione confirmâset aut repetiisset, (prout factum apparet ex l. II. & l. 19. cum seq. C. Theod. de heret. item ex l. 2. & l. 4. C. Theod. de prox. Comit. disp.) sperin ista talis Constitutio illic. loc absque omni periculo poterat. Conf. l. 48. C. Theod. de heret.

Vnde non bellum oriri possit)

Qui in controversiis componendis & liti- bus dirimendis sibi sumunt arbitrium , ante omnia dispicere debent , num reconciliari inter se queant partes. Non igitur hîc præmittendum esset Grotio , quid fieri possit, sed quid fieri debeat. Nec tamen magnopere id sollicito, cùm methodus cuique sit arbitraria.

S. 2. Non actio , sed status)

Hâc scil. ratione differt bellum & prælium. Cornelius Fronto : *Bellum etiam sine prælio est, cùm indicitur. Prælium ipsa pugna.* Nonius Marcellus: *Bellum & prælium hîc differunt, quòd prælia partes sunt belli, i. e. in bello congressiones.* Lucil. l. 26. *Ut populus Rom. victus vi. & superatus præliis sæpe est multis, bellò verò nunquam, in quo sunt omnia.*

Quà tales sunt) Rectè addit istam reuplicativam , quia dantur etiam alii status per vim certantium , ex quibus tamen nullum oritur bellum , in respectu scil,

scil. ad alios, cum quibus nulla est controversia.

Cum publico communem habeat naturam) Communem istam naturam non possum extendere latius, quam status utriusque admittit. Et vereor ego, ne hic lateat anguis in herba. Dum enim *lib. 2. cap. 20.* vindictam privatam licitam facit, sine dubio amplio rem vult esse ambitum communis hujus naturæ.

Bellum ex voce veteri Duellum) Scal. *l. 3. Poët. 90.* Bellum quia fuit ab initio duellum à duobus. Nam licet multi sint milites, duæ tamen partes sunt, & inter duos tantum primum bellum fuit. Hæc ratione dictum etiam fuit olim duidens pro hidens, duellona pro bellona. Et notat Gifanius in *Collect. Lucret. p. 333.* fuisse duellum olim bisyllabum, sicut duo monosyllabum.

Nomen generis sæpè speciei) e.g. nomen actionis *l. 28. de O. & A.* Cognationis *§. 1. 7. de legit. agnat. tut.* adoptionis *§. 1. de adopt.*

§. 3. Nam jus hic nihil aliud) De variis accpetionibus vocabuli juris latius agit Dn. Hahn in *obs. ad Wesenbec. tit. de justit. & jur. num. 14. Colleg. Argent. tit. eod. num. 5.*

DEVM

DEVM & homines)

Inter DEUM & homines vix est, ut societatem admittamus. nisi *καταχρηστικῶς* propter immensam, infinitam & spiritualem DEI naturam, cui pares esse nullæ creaturæ possunt. Est enim societas communio: At hic nulla communio, nisi ratione ejus, quod naturaliter & ex se, ante omnem volitionem divinam, justum aut injustum, honestum aut turpe est. Quo nomine tamen adhuc inter se acerrimè disputant supralapsarii, uti dicuntur, & sublapsarii, utrum DEUS & homo eodem jure utantur, & uti se habet homo ad hominem, utrum ita se habeat DEUS ad hominem respectu actionum moralium. Vid. Rob. Sharrok *in prefat. lib. de offic.* Quicquid hujus sit, istud certum est, positâ licet in hoc genere communionē, aliter tamen DEUM, aliter hominem obligari. DEUS nempe sibi ipsi lex & norma est, nec imperium agnoscit superius, quo adstringatur: At homo etiam in iis, quæ naturâ turpia sunt, imperio divino subjacet, & propter imperium istud obligatur.

Quætales sunt) Extra hunc enim respectum, quicquid negotii inter imperantem & parentem intercesserit, id omne ad jus æquatorium pertinet. In contractibus namque Principes jure privatorum utuntur.

§. 4. Fa-

§. 4. *Facultas, aptitudo, &c.*)

Facultatem vocat, quando possum exigere id, quod mihi debetur, ideò nempe, quia mihi debetur. Aptitudinem autem, quando non possum ita exigere, dignus tamen invenior, cui præmium e. g. conferatur.

§. 5. *Nomine sui appellant*)

Per suum Filiucius 17. 31. tom. 2. de just. & jur. c. 2. n. 29. vult significari id, quod cuique secundum justitiæ leges est debitum, sive sit dominium rei, sive usus & usufructus, sive possessio, sive quod alteri debetur ex contractu, vel quasi contractu, ex delicto vel quasi delicto, quo quis alteri intulerit injuriam vel damnum.

Potestas tùm in se) Propriè nemo potestatem habet in se. Neque enim imperare sibi, neque se prohibere quisquam potest, l. 51. ff. de recept. arb. neque etiam dominus membrorum suorum est, l. 13. ad L. Aquil. Quatenus verò quis sub nullius est potestate, sed sui juris, eatenus in se quodammodò potestatem tenere dici potest.

Respondet debitum) Debitum dicitur ve eo sensu, ut citra ipsius, cui præstatur, propriam injuriam denegari non possit, uti fit in bonis; vel ita, ut citra alterius injuriam ab eo immunis præstari
ne-

nequeat, uti fit in pœnis. Et sic etiam ex delicto datur debitum & creditum, *l. 12. ff. de V. S.* & ibi Gœddæus. Quia tamen num Grotius hîc intellectum voluerit, dicere nequeo.

S. 6. Majus est dominiû Regis).

Rectè addit: *ad bonum commune.* Princeps enim non potest subditis suis sine causâ res & facultates auferre, ne quidem jure civili quæsitâ. Quàm vis enim sit supra jus civile, ipsum tamen dominium ex jure primævo procedit, ab eoq; jure omnia dominia originem ducunt, quocunq; titulô aut ratione quæsitâ. Justa autem causa, scil. quæ cum necessitate & utilitate publicâ est conjuncta, Principi hoc permittit, ut bona subditorum, etiam non consentientium, alienare possit. Etsi enim lex naturalis alteri suum auferre prohibeat, lex tamen alia superior jubet, ut salus publica procuretur, *Perez in Cod. l. 10. tit. 6.* Ut verò dominium aliquod eminens inde cum Grotio extruamus, nulla ratio cogit. Ipsa enim vis imperii propter salutem publicam instituit sufficientem Principi titulum præbet, urgente necessitate utendi bonis suorum subditorum, eò quòd omnia ea simul concessa intelligantur, sine quibus obtineri bonum commune non potest. Ambitiosum est vocabulum dominiû, idq; Principi si tribuendum fue-

fuerit, vereor ego, ut in officio suo contineri semper possit ille, quantumvis optimus & integerrimus, quòd multa secum afferat ejusmodi fortuna, quæ à recto dimovere soleant. Et quid verò metuendum erit tùm, ubi Principi id suggeris rerum imperito, privatis intento commoditatibus, publicarum utilitatum penè hosti, addiçto voluptatibus, osori libertatis ac veri, nihil minùs, quàm salutem Reip. cogitanti, sed omnia sua libidine suisq; commodis metienti? Tùm verò, quæ subditorum futura sit conditio, facilè omnibus constat.

§. 7. Aptitudinem verò) Vocabulum hoc explicat locus Ciceronis l. 3. de finib. *Æstimabile esse dicitur, sic enim, ut opinor, appellamus ἀξιωτὸν, id quod aut ipsum secundum naturam sit, aut tale quid efficiat, ut selectione dignum propterea sit, quòd aliquod pondus habeat dignum æstimatione, quam ille ἀξίαν vocat.*

§. 8. Ut possessor mea rei) Imò est ἐν συναλλάγματι, si vocabulum accipias sensu Aristotelico. Cùm enim aliud ipsi vocabulum non suppeteret, quo res simul omnes ad justitiam commutativam pertinentes complecteretur, maluit huic tam latam significationem conferre, ut & contractus & delicta eo comprehenderentur;

tur, quàm iteratâ rerum coacervatione tædi-
um auditoribus creare. Videtur ita & con-
tractûs vocabulum usurpari à Jctis l. 20. ff.
de judic. l. 52. de re judic, Conf. Arn. Vinn.
in §. 2. l. de Oblig. n. 2. Hornej. *Philos. moral.*
l. 3. c. 13. n. 2.

Contractus societatis) Reâtûis
fentiunt illi, qui in contractu societatis pro-
portionem Arithmeticam observari contem-
dunt. Nec enim persona personæ, sed res rei,
videlicet portio lucri portioni sortis, quam
quisque contulit, adæquatur; nec etiam lu-
crum id, quod cuiq; obtingit, ei tanquam
præmium datur, sed ut debitum, ex quo fa-
cultas nascitur socio petendi id, quod suum
est. Ut ut verò lucrum commune videatur il-
lis, qui ita contraxerunt, ut ut etiam compara-
ta videatur proportio, fit tamen istud omne
per accidens. Quòd si enim quilibet seorsim
suâ pecuniâ lucrum faceret, difficile non fo-
ret, rem rei sine applicatione proportionis
geometricæ exæquare. Sicut enim qui pisto-
ri duos nummos dedit, eò, qui dedit unum,
plus accipit, non geometricâ, sed arithmeti-
câ proportione; ita etiam in societate conveni-
nit; ut qui altero tanto plus contulit, plures
etiam lucri partes accipiat. Dn. Hahn. *obs. ad.*
Wesemb. part. I. p. 607. 608.

Et si unus tantum) Etiam hoc per
accidens fieri existimo. Quin potius, quia
&

& hinc fit collatio personæ ad personam, illius scilicet idoneæ, etsi unica fuerit, ad reliquas minus idoneas, comparatâ proportionem, i.e. geometricâ utendum verius videtur.

Si quis de re sua legare velit)

Neque hoc satis capio. Quod enim justitia distributiva species dicatur justitiæ, id fit ex eo, quia bona distribuenda debentur membris propter totum, & eatenus ad singulos cives spectant, quatenus ejus partes & membra aliqua sunt. At verò ejus partem Legatarium facere debeamus, ut legatum ex justitia scriptum dici possit, nondum video.

Et civitas, que de communi reddit)

Sed hoc idè ad justitiam distributivam non pertinet, quia talis restitutio fit civi, non quâ tali, aut quatenus est membrum Reipublicæ verùm quatenus impendit, & est creditor Reipublicæ. Sicuti etiam solutio stipendii aut collatio beneficii alicujus, ob novatam operam à Republica facta, non est actus distributivæ, sed commutativæ justitiæ; nec enim idè tale quid alicui contingit, quod civis est, sed quod labore & industriâ suâ id commeruit. Vid. Hornejus *Philos. moral. lib. 3. cap. 12. n. 13. & cap. 13. num. 21.* Ut ergò actus aliquis ad justitiam distributivam pertinere dicatur, requiritur in primis, ut (1) distributio illa fiat ex re com-

D

muni.

muni. (2) ut detur civi quà tali, seu quatenus est membrum Reipubl.

§. 9. *Est & tertia*) Differt à prima. Lex enim est ordo præscriptus actibus humanis. Justum autem est qualitas actuum humanorum, exprimens illam ordinationem præscriptam. Scilicet, quomodo differt numerus numerans à numero numerato, aut ulna, qua metimur, ab ipsa ulna panni: Ita & jus, quod significat legem, differt ab illo jure, quod justum dicitur.

Nam consilia) Dixi ad prolegomena, Grotium in materia consiliorum Pontificiis operam præstare, quibus multus est de consiliis Evangelicis, & statu perfectionis sermo. In statu tamen civili admitti potest ad mentem Grotii distinctio præceptorum & consiliorum.

Nisi quatenus alium) Obligat itaque permissio non agentem, sed patientem: præcipit non respectu agentis, sed ejus, qui resistere aut impedire agentem aliàs potuisset.

Legis vocabulo strictiùs posito) Cùm aliàs etiam jus naturale lex naturæ dicatur. Hactenus tamen adhuc latius sumitur, quatenus legitimum id jus vel à Deo constitutum est, vel ab hominibus.

Apud

Apud Hebraeos } De his vocabulis
 vid. Chemnit. *part. 2. LL. c. 1.* Selden. *de jur.*
nat. & gent. lib. 1. cap. 10. pag. 121. Vocabulo
 tamen דִּינִין etiam morales, & naturâ no-
 tas leges denotari, patet ex *Dem. VI. v. 2. Ps.*
CXIX. v. 8.

§. 10. *Jus naturale* } Tutissimum
 est, distinguere non jus gentium tantum, sed
 ipsum etiam jus naturale in primævum & se-
 cundarium, ita tamen, ut jus naturale secun-
 darium, & jus gentium primævum pro iis-
 dem habeantur. Jus naturæ *primævum* est,
 quod naturæ humanæ innotuit statim ab in-
 itio, & cum origine generis humani. Ejus
 principium est $\nu\acute{\iota}\varsigma$ sive $\nu\acute{\iota}\alpha\sigma\iota\varsigma$, aut $\sigma\acute{\upsilon}\nu\kappa\rho\iota\sigma\iota\varsigma$,
 quæ sine discursu judicat. Quia enim natura
 hominis particeps est legis æternæ, faciliè de
 bono & malo judicare, & imperium naturæ
 animadvertere potuit, naturæ scilicet natu-
 rantis. *Secundarium* jus naturæ est, quod
 natura docet homines per illationem conse-
 quentiæ certæ, sive illa petatur ab effectu,
 sive à causa efficiente, sive finali. Hujus
 principium est $\delta\iota\acute{\alpha}\nu\omicron\iota\alpha$ & $\lambda\omicron\gamma\iota\sigma\mu\acute{o}\varsigma$ sive $\delta\iota\alpha-$
 $\nu\epsilon\lambda\iota\kappa\eta$ contemplatio, quæ per discursum ex
 collatione rerum colligit. Jus gentium *pri-*
mævum ipsum hoc est, quod modò diximus
 jus naturæ secundarium, ex quo factum
 fortè, quòd etiam Jurisconsulti jus gen-
 tium nonnunquam dicant, quòd alibi jus

naturæ appellârunt. *Secundarium* verò (quod propriè jus gentium dicitur) ab hominibus inventum est, & mentis quâdam agitatione, comparatis inter se rebus, excogitatum, usu scilicet & necessitate exigente. Non enim tam rationis luce exortum, ut primævum illud, quam ratiocinationis ductu collectum est, & usu exigente accommodatum non tam naturæ integræ bonitati, quàm corruptæ necessitatibus. *Breviter*: Jus gentium primævum seu jus naturæ secundarium videtur per modum necessariæ conclusionis, jus gentium secundarium per modum arbitrariæ determinationis confectum. Jam ut constet, utrum aliquid pugnet cum jure naturæ primævo, an secundariò, probè tenendum est, quædam apud creaturas racionales, in ordine ad Deum & inter se, justa & recta esse tantùm, quia Deus vult; quædam verò justa esse & dici, quæ Deus aliter velle non potest, quæque ad eò suâ justitiâ intrinsicè omnem voluntatem Dei liberam anteverunt. Consequenter igitur sunt quædam mala idèò, quia Deus non vult, quædam verò Deus non vult idèò, quia mala sunt. Quæcunque ergò sive bonitate suâ, sive malitiâ intrinsicè voluntatem Dei liberam in signo rationis anteverunt, illa pertinent ad jus naturæ primævum, à quo vel præcipiuntur, vel prohibentur. Reliqua verò referuntur ad aliud aliquod, sive ad jus naturæ se-

Secundarium, sive ad jus gentium, sive ad jus positivum. Et hoc est, quod dicit Ludovicus Molina *tom. 1. de justit. & jur. disp. 3. n. 2.* Obligationem juris naturalis oriri à naturâ objecti, & sese diffundere in præceptum; è contrario obligationem juris positivi oriri à præcepto, & sese diffundere in objectum. Exempli loco fit incestus, qui committitur cum sorore. Sororem ducere uxorem, in se & suâ naturâ malum non est, nec pugnat ad eum cum jure naturæ primævo; sic enim non potuissent Adami filii ducere suas sorores. Postquam verò multiplicatum fuit genus humanum, naturæ quodam instinctu homines pro majore amplificatione societatis humanæ constituerunt, ut haberetur reverentia sanguini, neque aliquis sororem suam posthac duceret. Et sic hodie incestus pugnat cum jure naturæ secundario. Conf. Albert. Bolognet. *de jur. & equit. c. 23.*

Ab auctore natura Deo) Pendet enim jus naturale ex imperio ac dictatis Numinis sanctissimi, à quo vim obligandi accepit, Selden. *de jur. nat. l. 1. c. 8.*

Sciendum præterea) Continet enim jus naturale generalia quædam axiomata & regulas, quæ tamen in exercitio applicari nequeunt, nisi positâ certâ actione humanâ aut certo hominum statu.

Sic dominium) Nititur hoc exemplum ista hypothefi, ab ipfio omnia fuiſſe communia, quam tamen vix eſt, ut admittamus. Dicemus de ea re ad *cap. 2. lib. 2.*

Sibi ipſis repugnant) Sic repugnat in genere, eſſe impoſſibile primò & per ſe, & tamen querere, num à Deo fieri poſſit. Quæ enim impoſſibilia ſunt (qualia ſunt, quæ contradictionem implicat) ſub nullius potentiaæ objecto continentur. Si enim ſub aliquam potentiam caderent, hoc ipſo jam eſſent poſſibilia, & non impoſſibilia. Quicquid igitur deſtruit & evertit eſſentiam vel potentiaæ divinae, vel objecti, circa quod potentia verſatur, vel utriusque, id implicat contradictionem, & per conſequens fieri nequit, ne à Deo quidem.

Quaque mutationem recipit) ita ſcilicet ut actio ſubtrahatur ab obligatione legis naturalis, quemadmodum extrinſecè per mutationem alterius, per mortem ſcil. filii pater deſinit eſſe pater, nec in ſe tamen quidquam mutatur, quamvis videatur.

§. 11. *Quod animantibus ſit cum homine*) Defendunt iſtam definitionem non Juri tantùm, ſed Theologi quoque, in primis qui in 1. *ſecunda qu. 104. art. 2. & 2. ſecunda qu. 57. art. 3.* commentantur, ſed adhibitis plerumque diſtinctionibus, quæ ad
Ho-

Homonymiam manifestam rem abigunt. Quatenus enim actus illi, qui exempli loco adducuntur, sunt propensiones tantum naturales, adeoque hominum cum bruto communes, juris nomine nequaquam sunt connotandi, quatenus verò ratione liciti, illiciti, obligationis &c. considerantur, aut quò circa eas obligatio versatur ac permissio, juris quidem nomen sortiuntur, sed tùm ad bruta non pertinent. Quz noviter Anton. Merenda l. 2. *controv. c. 1. n. 12. 13. 14.* pro explicando jure illo naturz cum bestiis communi, excogitavit, subtilia quidem videntur, sed præter mentem tùm Ulpiani, tum Justiniani.

Usus vix ullum habet) Hic est usus, quòd homo, ubi voluntatem naturz naturantis etiam in brutis didicerit, eò magis intra gyrum rectz rationis contineatur, eò scilicet, quòd efficacius moveatur, si quid à se minùs observatum, inter bruta ratione destituta custodiri animadverterit. Fatentur etiam J. C. i, hanc suam definitionem non esse essentialem à causis internis, sed accidentalem tantum, à causa efficiente potissimum, tùm & objecti extensione petitam, ut iudicetur, etiam cætera animantia istius juris (non perita quidem propriè esse, sed) peritiâ cæseri, ut loquitur Justinianus *pr. Inst. de 7. N. G. & C.* hoc est, æstimari, & admirationi esse, propter vestigia scilicet & simulacra virtutum, quz in illis inveniuntur.

§. 12. *Certè probabiliter admodum*) Cautè hoc addit. Potest enim talis illatio fallere, uti ostendi in *not. ad prolegom.* Cæterùm etsi dentur gentes nonnullæ, quæ, ut Aristoteles loquitur *l. 7. Eth. c. 6.* ex naturâ, seu à naturalibus rectò rationis usu carent, & sensu tantùm vivunt instar ferarum; non tamen illæ notitiis naturalibus, quæ jus naturæ constituunt, prorsus sunt destitutæ. Illas enim notitias non potentiâ, sed actu ipso omni homini inesse, ostendit Apostolus *Rom. II. v. 15.* ubi dicit, opus legis *γεννηθῆναι* esse in cordibus eorum. Quod autem *γεννηθῆναι* est, id actu ipso cordibus inest, non nudâ potentiâ. Optimè in hanc rem Chrysostomus *homil. 54. in Genes.* Nullus, inquit, prætexat, quod ignorans virtutem negligat, vel quod non habeat aliquem vitæ ducem & demonstratorem. Sufficientem enim magistrum habemus conscientiam, & fieri non potest, ut quis illo adjumento privetur. Nam simul cum formatione hominis implantata est scientia faciendorum, & non faciendorum. Et Hieronymus *Tom. 3. epist. ad Algas. qu. 8.* *Ista lex, quæ in corde scribitur, omnes continet notiones, & nullus est, qui hanc legem nesciat, &c.* Atque hinc rectè asseritur, non dari speculativè atheos, tales scilicet, qui directè negent, & fixam habeant impressionem in animo, ac firmam persuasionem in conscientia,

entiâ , non esse Deum , quique propositioni isti negativæ purè acquiescant.

§. 14. Jus ætius patens) Istam juris acceptionem vix æquo animo ferent Jcti, quippe quibus incognita hætenus videtur. Nihilominus tamen, quia jus in genere est ordinatio, regula, seu principium à superiori præscriptum, secundùm quod actionum bonitas aut malitia, æquitas ac iniquitas æstimatur, non malè in Oeconomia quoque justale versari putavit autor. Et est nempe illic imperans & parens, ille cum potestate leges condendi, hic cum necessitate obtemperandi; sunt peculiæ actiones, quæ pro statu & conditione Oeconomiz justæ aut injustæ putabuntur, sunt certi denique limites, quibus unaquæque familia continetur; quid obstat ergò, quò minùs jus aliquod statuamus Oeconomicum?

Gentium omnium aut multarum) Non duarum tantùm aut trium. Impropiè enim loquuntur, qui id quoque gentium jus esse dicunt, quando e. gr. inter Hispanos & Batavos convenit, ut bellò captus à captore se suò mensis unius stipendiò possit redimere. Constituerunt autem jus gentium inter se omnes aut multæ gentes non fortuitò, aut altera alterius imitatione, sed quasi ex compacto, non quòd conven-

D 5

rint,

rint, ut legem scriberent, sed quòd utilitas & necessitas consensum plerumque omnium provocaverit & obtinuerit, & ex hoc deinceps jus constitutum sit, Alberic. Gentil. *de jur. bell. l. i. c. 1.* Fr. Connan. *l. i. comm. c. 6.* Facit enim naturalis discursus, ut unaquæque gens ratione utens, & communem utilitatem atque necessitatem respiciens, in idem cum aliis placitum consentiat.

Repertum temporis & usus)

Fundamentum juris gentium & communis hominum in societate civili necessitas ac utilitas. Et hæc spectat vel homines sigillatim consideratos, vel integras gentes in ordine ad alias. Vid. Dn. D. Struv. *syntagm. jurispr. tit. de just. & jur. n. 59.*

§. 15. *In sublimiori reparatione per Christum*) Lex non fuit data per Christum, sed per Mosen. Imò doctrina Decalogi ante Mosen non naturaliter tantum nota fuit, sed semper ab initio in Ecclesia sonuit. Chemnit. *LL. part. 2. c. 6.* Christus autem est quidem Doctor legis, sed non est legislator. Nec igitur aliquid superaddidit legi divinæ, verum eam à corruptelis Pharisæicis vindicavit tantum, & pristinae puritati restituit.

§. 16.

§. 16. *Neq; enim eos obligat lex*)

Unde Gentilis, qui Legem (Israeliticam atque in ditione Israelitica) observabat ex traditione Judæorum, reus mortis judicabatur, quandoquidem ei tantum observanda erant septem præcepta Noachidarum, seu omnium hominum communia, Selden. *de jur. nat.* l. 3. c. 5. & l. 7. c. 10.

Audi Israel) Verba hæc non faciunt *νόμος* legum populo Judaico speciatim datarum, quod patet ex *Deut. V. v. 1.* ubi v. 7. *seqq.* totus recensetur Decalogus, non Israelitas tantum, sed universum hominum genus obligans. Distinguere igitur debuisset Grotius legem moralem à legibus reliquis. Non enim tum demum, cum promulgarentur leges populo Judaico, cœpit lex moralis, sed longo ante tempore in Ecclesia Dei etiam antediluvianâ viguit Decalogus, & nemo hominum ab ejus obligatione exemptus unquam fuit. Speciali tamen promulgatione populo Judaico in memoriam fuit revocatus, & custodiæ ejus commissus, sed iste promulgationis modus non tollit obligationem universalem. Et hinc infert Bellarminus *lib. 4. de justific. c. 6.* adversus Dominicum à Soto, legem moralem etiam, ut est data per Moſen & Prophetas atque ut est in libris Vet. Test. scripta, verè obligare Christianos.

Vix-

Vixerunt semper aliqui exteri)

Id verum est, leges ceremoniales & forenses gentibus conversis non fuisse impositas, ut Nabuchodonosori, Ninivitis, Dario, Cyro &c. Quod autem hinc Grotius infert, ad sola præcepta Noachidarum tales obligatos fuisse, id ex Judæorum scholâ hausit. Statuunt illi septem præcepta, sex quidem Adamo & Noacho data, septimum autem soli Noacho, 1. de cultu extraneo, 2. de maledictione nominis divini, 3. de homicidio, 4. de revelatione turpitudinum, 5. de rapina seu furto, 6. de judiciis, 7. de membro animalis viventis. Ista præcepta ab omnibus Noachi posteris observari debere contendunt, & ridiculè per cabalam ex *Genes. II. v. 16.* eruunt. Vid. Selden. *de jur. nat. lib. I. cap. 10.* Rectè Episcop. *l. I. Inst. c. 8.* illa dicit esse dictamina rationis naturalis, & multo plura fuisse, ad quæ primus homo, ejusque posterii obligati fuerint. Ex sanè Legem moralem scriptam etiam ante Mosaicis temporibus cognitam & usu receptam fuisse, multis Scripturæ testimoniis ostendunt nostri Theologi. Add. Hug. de Roy *de eo, quod just. est, lib. 2. tit. 3. num. 7.*

Itaque cum Israelitis) Abstineere oportebat Israelitas ab esu non tantum morticini, sed etiam membri animalis viventis, & omni sanguine ejus. Quod intelligendum se-

secundùm Rabbīnorum placita de membro & carne pecorū, ferarū, volucrum duntaxat, non de piscium, locustarū, aliorū vè id genus animalium. Nam & sibi ipsis pariter atque humano generi reliquo horum esum sine effusione sanguinis etiā planè vivorum licitum fuisse volunt. Vid. Selden. *de jur. nat.* l. 7. c. 1. quæ limitatio num subsistere possit, videant alii.

Stantibus tamen in loco peculiaris

ri) Arcebantur gentiles tūm ab atriis Sacerdotum, laicorum, & feminarum, tūm etiā ab ipso intermurali, loco scilicet Latitudinis decem cubitorum, qui muros templi vulgò & signantiùs dicti præcingebat. Et igitur tantūm in monte templi (monte Moriah) seu spaciis ac porticibus exterioribus, qui ut & ipse mons templi nomine subinde veniebat, rem sacram peragere ipsis permittebatur, Selden, *de jur. nat.* l. 3. c. 6. Conf. qui de templi Hierosolymitani fabricā accuratiùs scripserunt, Franciscum Riberam, Johan. Baptist. Villalpandum, Adrichomium, & alios.

Israélite soli tenebantur) hoc est, Jacobi progenies, quæ sola Israelitarum & Hebræorum nomine venire solet. Ex Abrahami autem progenie multæ adhuc gentes aliæ nate sunt.

Unde

Unde Idumæos) Vid. Joseph. *lib. 13. antiq. c. 17.*

Eos credibile est ab Ismaélite)

Sed multi sunt Judæorum Doctores, qui negant, ad alios Abrahamæ posteros, quàm ex Jacobo oriundos circumcisionem spectâsse, exceptâ solùm Kethuræ progenie. Vid. Selden. *de synedr. lib. 2. cap. 3. n. 4.* quibus tamen obstat *Genes. XVII, 7. 9. 12.* Quocirca illi omnes, qui ex Abrahamo descendebant, circumcidi tenebantur, eoque magis, quòd ex hoc pacto Ismael, Esau & reliqui etiam fuerant circumcisi. Quòd si autem deinceps ipsorum posteri fuerint incircumcisi, ipsorum culpâ aut negligentia factum est. Vid. Richard. Montacut. *de orig. Eccles. p. 1. n. 46. seqq.* Gerhard. *in Gen. XVII. qu. 6.* Cum Rabbinis hac in parte facit Simon Episcopus *in Insti. Theol. c. 10. p. 47.*

Profelyti) Præter Samaritanos tria præcipuè hominum genera Palæstinam incolabant: Israelitæ, Georæ, & Profelyti. Profelyti erant homines ex Noachidis seu Gentibus, quibus sedes licitæ in imperio Israelitico, erantque duplices, vel Profelyti justitiæ, vel Profelyti domicili. Illi dicebantur, qui in ritus Hebræorum prorsus transierant, sacra, Deum, religionem illius populi suscipientes. Hi, quibus sedes ibi ci-
tra

tra aliquam Judaismi professionem permiffa. Georz dicebantur, qui originem ducebant ab iis, quorum olim fuerat Terra Canaan, priusquam addita Abrahamo illius posteris per Iofuam divideretur. Erant ifti diftincti à Profelytis, nec non ab altero quodam peregrinorum genere, qui vocabantur *επιμυρῆς*. Tales enim erant illorum pofteri, qui unà cum Mofe atque Ifraelitis ex Ægypto exierunt. Vid. Richard. Montacut. *exerc. 2. f. 9. p. 77.* Selden. *de jur. nat. l. 2. c. 2.*

Nullâ parte legis Hebraeae) Imò verò parte eâ, quæ moralis eft, adhuc obligamur, & ea pars propriè eft lex, nec venit illa ex nuda voluntate legem ferentis, nec Judæis folis data eft, etfi eis facta fuerit promulgatio folemnior.

Ab Ifraelitis ablata eft obligatio) Triplices fuerunt leges apud Ifraelitas: Judiciales, Ceremoniales, & Morales. Judiciales idè defierunt, quia populus Ifraeliticus omnem prorsus perdidit Rempublicam. Pofunt tamen ex illis liberè fumi, quæ noftris Politiis conveniunt. Ex ceremoniis quædam fuerunt umbra venturi Chrifti, & hæc poft adventum Chrifti non potuerunt aut poffunt obfervari ampliùs citra negationem adventûs Chrifti; vel fuerunt pædagogia de teftis, cibis, &c. & hæc fub initium Evangelij fue-

fuerunt indifferentes, atque ad tempus, pro
 ratione hominum, divinâ sapientiâ sunt dis-
 simulatæ. Parcendum enim erat ab initio
 infirmitati recens converforum, qui legi ad-
 sucti erant, eamque intuitu divinæ institutio-
 nis magnificiebant. Cedendum igitur erat
 inevitabili scandalo, quod ex abrogatione
 legis, stante templô & synagogâ, oriturum
 erat. Sed id tantùm ad tempus, donec Evan-
 gelium sufficienter prædicatum fuisset. Et
 hinc Scholastici dicunt, Legem in N. Test.
 fuisse mortalem, hoc est, potuisse abrogari;
 in Ecclesia prima Novi Test. fuisse mortuam,
 sed nondum sepultam, & cum honore sepe-
 liendam; hodie esse mortiferam, neque re-
 duci posse. Sic e. g. circumcisio ante Chri-
 stum fuit necessaria; post Christum, ante ple-
 nam promulgationem Evangelii, Judæis fuit
 indifferens; post illud tempus facta fuit exi-
 tialis. Vid. Thom. 1. 2. *qu.* 103. *art.* 4. Scotus
ad lib. 4. *sent. dist.* 3. *qu.* 4. Suarez *de legib. lib.* 9.
cap. 10. Tandem lex moralis abrogata est
 1. quoad vim & usum justificandi hominem,
 In natura hominis. 2. in renatis & credenti-
 bus, quoad maledictionem & condemna-
 tionem. 3. quoad rigorem exactiōis. Non
 tamen abrogata est quoad doctrinam & obe-
 dientiam, tum quia renovatio spiritûs nihil
 aliud est, quàm harmonia cum lege morali,
 tum quia perfectio alterius vitæ erit quædam
 conformitas eum lege.

Lex

Lex Evangelii) Cave, ne cum Grotio statuas legislatoriam Evangelii virtutem. Dicitur quidem Evangelium lex spiritus vite, *Rom. 8*, 2. Lex fidei, *Rom. 3*, 27. sed non nisi in latiori & generali significatione legis, quando sub nomine Legis intelligitur universa doctrina divinitus patefacta.

§. 17. *Permissio enim, quæ lege fit*) Ad permissionem, quæ nudi est facti; refer exempli loco permissionem peccati; ad eam, quæ lege fit, & plena est Grotio, permissionem belli, *Deuter. 20. vers. 10. seq.* aut rerum sua naturâ indifferentium specificacionem; ad eam, quæ minor plena, permissionem usurarum & divortii, de qua Chemnit. in *LL. part. 2. pag. 171.* qua ratione etiam de jure civili lupanaria, concubinatus, quæstus meretricius, cædes uxoris in adulterio deprehensæ, & ejusmodi alia impunia habentur.

Quæ tantum impunitatem dat]

Propterea tamen, id quod ita permittitur, non constituitur in genere licitorum. Sic Magistratus Christiani hodie passim tolerant Synagogas Judæorum, superstitiones Pontificias, & ejusmodi alia, & tamen illi propterea malum non procurant; permittunt, quia tollere sine Reipublicæ concussio-

E ne

ne non possunt, non approbant; non puniunt, neutiquam tamen suadent aut mandant; circumscribunt, limitant, imminuunt, quantum possunt, non tollunt aut ponunt, sed in medio relinquunt. In ejusmodi enim legibus circumscriptivis duo continentur actus: Alter est nuda permissio, quæ actio non est, sed impropriè actio dicitur, & hæc objectum immediatum habet malum ipsum, quod nec præcipit, nec prohibet Legislator, sed permittit. Et in hoc differt voluntatis objectum ab objecto permissionis. Dum permittit Legislator, permittit immediatè malum; dum verò vult permittere, non vult immediatè malum, sed vult permissionem mali, quæ in hoc negotio proximum & immediatum est objectum voluntatis. Alter actus est ipsa circumscriptio, limitatio & modificatio istius mali, ne ulterius eat, aut alio modo, quàm certo illo & determinato exerceatur. Neuter actus probat, aut suadet malum, neuter id in foro poli seu conscientie licitum facit, sed impunitatem tantùm præstat, sicubi intra terminos definitos permanserit malum. Ex quibus apparet, quid sentiendum sit de doctrina Salmasii, qui in *tract. de trapezitic. fœn. pag. 351.* in legibus permissivis, quæ non nudam permissionem continent, sed aliquem modum addunt & imponunt, τὰ νόμιμα etiam δίκαια haberi debere contendit.

Et

Et jus, ne quis alius impedire licitè possit) Non omnes leges permittentes secundi hujus generis tale jus largiuntur. Jura civilia permittunt eadem uxoris in adulterio deprehensæ, nec tamen proinde jus concedunt, ne quis alius impedire licitè possit.

Huic primæ observationi) Non tamen exinde conficitur, legem Mosaicam forensam in Rebus publ. nostris etiamnum habere vim legis. Vid. Gisb. Voët. *disput. theol. pag. 377-378.*

Si non est amplius à Christianis præstandum) Invertunt hoc Arminiani, quibus aliàs benè cupit Grotius. Illi enim tempus Veteris Testamenti vocant tempus rigoris, Novi verò tempus gratiæ, quòd Deus rigidior fuerit in Veteri Testamento, quàm in Novo, Sim. Episcopus *inst. Theol. l. 4. sect. 2. c. 30.* Et certè Oeconomiam Ecclesiæ quod concernit, fuit illa in Veteri Test. multò gravior, quàm nunc est in Novo. Ideò Patres, quamvis & ipsi spirituales Dei filii fuerint per fidem, tamen sub pædagogia fuisse velut minores, & jugum *à Casanov* tanquam servi sustinuisse perhibentur, Christianis nunc per Christum exhibitum quasi manumissis.

Fundamentum hujus observationis) Sed lubricum hoc est, & imbecille. Lex enim etiam in Vet. Test. non externam tantum disciplinam requirebat, nec Philosophico quocunque voluntatis conatu contenta erat, sed requirebat motus ardentissimos, & quidem ex toto corde, totam animam, & omnibus viribus. Aliud ergo substernatur fundamentum, quod est, quia virtutes illae pertinent ad legem moralem. Quicquid autem tale est, id abrogatum in Novo Test. dici nequit.

Quia etiam promissiones caelestes) Quasi verò promissio salutis facta fuisset in N. Test. sub conditione operum, quorum merito eam sibi homo comparare posset.

Hinc lex vetus) Lex dicitur imperfecta non simpliciter, sed respectivè ad Evangelium, & tum non per se, sed per accidens; non sua, sed nostra culpa, & praecipuè in articulo justificationis.

Lex vetus de Sabbatho) Moraliter obligat Lex de Sabbatho in universum omnes, quantum ad sanctificationem unius septenarii, sive quantum ad diem septimum
ma-

materialiter dictum, prout certa dies in septimana est cultui divino & exercitiis religionis publicis solenniter destinata. Formaliter autem si consideretur dies septimus, ut fuit ultimus septimanz, & quidem incipiens à vespera usque ad alteram vesperam, ad Legem ceremonialem pertinebat. Et proinde terminus, à quo incipiendum sit Sabbathum, ex libertate Christiana in honorem resurrectionis Dominicæ ab Apostolis fuit immutatus.

Nec minùs fructuum decimâ)

Non arbitror. Distinguendum enim est in his legibus morale ab rituali, sive eo, quod propriè Mosaicum est. Juri naturæ conveniens est, & ad Legem moralem pertinet, non ipsa decimæ quota, sed ejus tantùm substantia, uti vocatur Seldeno *de synedr. lib. 1. cap. 3.* hoc est, jus naturale sive morale jubet alimenta præstare ministris Ecclesiæ; determinatio autem certæ quantitatis eo nomine præstandæ, puta octavæ vel decimæ partis reddituum, non tamen juris naturalis est, quàm Mosaicæ, quod Deus per Moysen Judæis tantùm, non etiam aliis gentibus & populis ad tempus constituit. Francisc. Duaren. *de sacr. Eccles. minister. lib. 2. c. 2.* Decimarum igitur institutio, quod formale concernit, hoc est, certam quantitatem, non est juris divini moralis, sed quoad materiale

tantum hoc est, quoad congruam Sacerdotum sustentationem. Vocatur tamen decima, quæ octava interdum, interdum vigesima, tricesima aut quadragesima pars est, quia loco decimæ ex consuetudine præstatur. Dn. Carpzov. l.2. def. *Consist.* 125. Fernand. Vasq. l.2. *controv.* 89. Cæterum principalis finis decimarum, uti dixi, est sustentatio ministrorum Ecclesiæ, qui si aliunde salaria habuerint, uti quidem hodie in civitatibus plerumque certa illis emolumenta constitui solent, intermitteri omninò poterit jus decimandi, cum nihil intersit, decimarum præstatione, an alio modo ministris Ecclesiæ succurratur.

AD CAP. II.

An bellare unquam justum sit?

§. I.

Primùm *videndum*) Duplicem facit inspectionem, cum per unam tantum absolvi debeat istud examen. Motus enim & impetus naturæ, quia in homine corruptissimi sunt, nequaquam se habere possunt aut debent, ut norma, secundum quam jus naturæ dijudicari queat, sed ut ob-

je.

jectum, quod rectæ rationi tanquam normæ substernitur. Neque verò sepositâ ratione rectâ ullum institui poterit examen, aut si tale locum invenire queat, frustrâ deinceps in auxilium vocabitur recta ratio, postquam impetus illi cum brutis nobis communes omnia jam perdidit, & miserè corruerunt. Ut proinde nesciam, an multum absit Grotius ab eo, quod docuit Thomas Hobbes, injustitiam erga homines supponere leges humanas, quales nullæ essent in statu naturali: hominem naturaliter non ad aliud obligari, quàm ad sui ipsius utilitatem quoquo modo promovendam: hâc suadente contrarium, nullas esse ad innocentiam, fidem, gratitudinem, obligationes: tales naturæ leges, quæ in æquitate, justitiâ, gratitudine consistunt, non propriè leges esse, seu qualitates solùm ad pacem & obedientiam disponentes &c. *Leviath. p. 2. cap. 13. & 26.* Vult nempe, unicum naturæ dictamen hoc esse, sibi ut quisque benefaciat, & proinde neminem ad aliud obligari, quàm quod ab hoc placito derivari possit: ita ut lædere innocentes, fidem frangere honestius cuiquam sit, quàm aliud facere, aut à quopiam cedere, quo ipse incommodetur. Non eadem quidem est mens Grotii; si tamen in prima ista inspectione, quam facit, subsistat examen, uti quidem ob corruptissimos hominum mores subsistere potest, nisi adurum in consi-

lium trahatur ratio recta, facile locum inveniet sententia Hobbesii, quam hodiè plerique exagitant juris naturalis Magistri. Laudo hic Philippum Melanchthonem, qui in *loc. de vindict.* accuratiùs examinat thema de necessaria defensione, quàm facit Grotius; *Si est naturalis notitia*, inquit, *aut σοφὴν, quærendum est, quomodo sit ordinata, ne depravetur aliquo prætextu, aut admixta injusta cupiditate. Nam jura naturalia non sunt vagabundi impetus, sed certa quadam in natura ordinationes &c.* Nec adedò probare possum distinctionem, quam facit Marius Salomonius in *repetit. leg. 3. ff. de justit. et jur.* inter moderamen defensionis & moderamen defensionis inculpatæ. Ait, eum, qui se defendendò, cum possit non occidere, occidit, aut cum possit levi plagâ vim repellere, lethaliter vulnerat, transgredi quidem moderamen defensionis inculpatæ, non autem moderamen defensionis. At verò ipsum vocabulum moderaminis dicit jam aliquod inculpatum, & ut moderata sit defensio, necesse est, fieri eam secundùm rectam rationem,

Et in hoc posteriori genere)

Proprium enim hoc est legum positivarum officium; ut materiam suam, actiones nimirum antè indifferentes, specificent, & bonas faciant præcipiendo, malas vetando, Quæ enim indeterminata sunt naturæ, ea

voluntas sive divina, sive humana pro lubitum flectere huc & illuc potest, nec ideo contra naturam ea agere dici debet. Pinguis itaque & minus accuratè loquitur Imperator, quando §. 2. *l. de reg. jur. nat. gent. & civ.* servitutes naturali juri contrarias esse contendit. Neque enim natura scivit, ut bello justo capti non serviant: sicut neque decrevit, ut serviant, sed utrumque humano commisit arbitratui.

§. 2. *Sine speciali Dei mandato*]

Imò verò contrarium dicitur *Esa. XLI. v. 2.* quem textum communiter accipiunt de Abrahamo, quanquam pauci aliqui dissentiant, de quibus Dn. Calovius *adv. Grot. ibid.*

Historia septem populorum)

Bellorum ab Hebræis gestorum duo statuuntur genera: Alterum eorum, ad quæ ex præcepto divino obstricti erant, quæ proinde Dei bella dicuntur. Alterum eorum, quæ pro libero arbitrio & decreto Synedrîi magni seu septuaginta unius Viralis gerebantur, & ultronea ab ipsis Magistris vocantur. Illa adversus septem, præter Amalekitas, populos movebantur, de quibus *Deut. VII. v. 1. c. XX. v. 17. c. XXV. 19.* & causam habebant ipsum divinum præceptum, propter quod exercitus non tam auctor, quàm minister censerî poterat. Hæc adver-

non, quòd dispositivè bella ex jure gentium nata sint, sed quòd occasionaliter omnibus gentibus bella placuerint, postquam sc. malitia hominum & habendi libido tranquillitatem publicam turbare consuevissent.

§. 5. *Cùm propriè juris natura non sint*) Diversa enim sunt, esse à natura, & esse à lege, sive jure naturæ. Naturalia sive à natura esse dicuntur etiam illa, 1. quæ natura permittit tantùm, aut quibus non resistit. 2. ad quæ inclinatur, 3. quæ honesta esse indicat, et si non debita. A lege naturæ sola illa sunt, quæ jubet natura, ut fiant, vel non fiant, quæve adeò omitti sine manifesta iniquitate nequeunt. Hinc igitur libertas, vis atque injuriæ propulsatio, maris ac sceminae conjunctio, liberorum procreatio, & alia similia à natura quidem descendunt, à lege naturæ nequaquam.

Quòd verò sequitur de sanguine vicissim) Quin nec Hebræi interpretes hinc satis sani, qui verba ista accipiunt non pro lege ita latâ, ut ultimum supplicium sit necessariò semper homicidii sceleri irrogandum, sed pro indicatione divina atque expressa in sceleris odium ex designatione pœnæ gravissimæ, quam fas esset humano generi pro

pro arbitrio & pro re nata tali delicto præstitueret. Vid: Selden. *de jur. nat. l. 4. c. 1.*

Tantundem patiatur) Sed à quo? Non facimus cum Grotio, naturæ dictatu infontem esse universaliter, qui homicidam occidisset. Patiatur homicida tantundem, sed ab eo, qui jus inferendi habet, hoc est, à Magistratu, cum omni tempore constitutz à Deo potestates fuerint.

Ex hujus naturalis æquitatis sensu) Nego hoc. Sed dixit ita Cain ex metu calionis, quam homicidæ, à quocunque ca fiat, etiam hodiè metuere solent. Quin & eo tempore nemo erat, quem metuere poterat Cain, cum præter parentes & paucas fortè sorores nemo adhuc hominum esset. Fuerunt igitur hæc verba trepidantis conscientiz signum, quæ tuta quæque metuit & fugit, nemine persequente, Ægid. Hunn. *in quest. ad Genes.*

Minus opus erat exemplo) Imò verò rectius statuitur, ideò Deum voluisse Caini vitæ parcere, ut terrori esset, & exemplo aliis, propter signum scilicet ei impressum, Gerhard. *in Genes. c. 4.*

Quod postea institutis judiciis) Non per Mosen demum restrictum hoc jus fuit ad iudices. Omni tempore fuerunt potesta-

ejusmodi delinquentes coërcere, Selden. *L. 7. c. 5. p. 806.*

Cum legibus Hebrais similitudo est) Tertullianus in *apolog. cap. 45. dum tamen sciatis ipsas quoque, leges vestras, que videntur ad innocentiam pergere, de divina lege, ut antiquiore forma mutatas.* Tractat hoc argumentum Seldenus *de jur. nat. l. 3. cap. 3. § 23.*

§. 6. Extra præcepta credendi) Negari nequit, Evangelium quoque præcipere, *1. Joh. 3. v. 23. Actor. 16. v. 30.* Nam & credere est *πείθεσθαι*, sed non eodem modo, aut eodem genere factorum, quo Lex. Evangelium est lex fidei, & fides aliquod est factum, sed non eatenus salvat, quatenus est factum vel propter operationem suam, sed propter correlatum vel objectum salvificum, quod apprehendit. Nam si ratione ipsius apprehensionis salvaret, præstaret id etiam alia objecta apprehendendo. Lex autem agit de factis quæ talibus, quæ justificassent hominem, si stetisset in integritate. Sic & Sacramenta non conferunt gratiam ex opere operato, sed necesse est, ut accedat bonus motus, hoc est, fides urentis, quæ tamen & ipsa non aliter, atque modò diximus, considerari debet, Johan. Davenant. *Determ. quest. 23.*

Quòd

Quod non sit juris naturalis)

Contra Grotium ita statuendum est, nihil præceptum esse in Nov. Test. quod non sit juris moralis in Vet. Test. propositi. Jus morale in Scriptura propositum hoc habet præcipui in respectu ad jus naturale, quòd illud Deum verum veneretur; hoc Deum in communi aliquâ per naturalem discursum acquisita cognitione, cum impossibile sit, per naturalem hominis corrupti discursum citra additamentum verbi revelati, investigari posse Deum verum. In vicem igitur verborum *juris naturalis* si ponantur verba *juris moralis*, dico, nihil novi præceptum esse in N. T. quod non fuerit jam tum juris moralis in Vet. Test. Ut autem quousque moralia se extendant, exactius constet, Chemnitius ista ponit *verba*: Quicquid 1. consentit cum notitiis naturalibus, 2. & à Mose atq; Prophetis ostenditur, pertinere ad omnes Gentes, 3. & in Nov. Test. repetitur & præcipitur, illud obligat omnes homines, & est pure morale, secus quod contra, *loc. de lege Dei cap. 2.*

Ut concubinatum, divortium, &c.] Ponamus, jus & obligationem unius maris erga unam fœminam non dicendam esse jus naturæ formaliter & causaliter, sed tantum subjective, eò quòd naturæ humanæ à Deo impositum est, Hüsem *breviar. c. 21.*

n.3. Quia tamen ab initio statim tale matrimonium institutum est, *Matth. 19. v. 4. (seq. & vagæ libidines deinceps inter causas diluvii numerantur, Genes. 6. v. 2. quare ad aliam novam legem Christi provocet Grotius, non video. De hac materia plenius dicendum erit infra lib. 2. cap. 5. §. 9.*

Ut aliis pro aliis mortis periculo)

Sed quid hoc aliud est, quàm : *diliges proximum tuum, sicut teipsum*, haud minima scilicet pars Decalogi?

Ad veteres) Sed cūr non à Veteribus? nec enim dissimilis est modus loquendi, *Luc. 24, 34*. Visus est Simoni, id est, à Simone, *1. Cor. 15, 6*. Visus est fratribus, id est, à fratribus. Præsertim cum per ἀγαπᾷς intelligi hīc non absurdè possint præcipui, principes aut præpositi, quales scilicet in populo Israelitico erant Pharisei. Ponamus tamen, veteres illos non alios esse, quàm qui Mosis tempore vixerunt, certum nihilominus est, quòd non illo sensu, quo ipsis dictum fuerat, e. g. Non occides, Christus suum : *Ego vero dico*, opponat; sed illo sensu, quo à Phariseis explicabatur. Explicabatur autem plerumque minùs congruè, & corticem verborum illi tantùm proponebant, non præcipuam intentionem. Ergò cum inquit, *dictum est antiquis*, non respicit ad Scripturam Vet. Test. sed

sed ad traditiones Phariseorum. Et hinc non dicit: *Legistis*, quod scriptum est, sicut aliàs solet de Scripturâ loqui, sed: *audistis*, quia dictum est antiquis Chemn. *loc. de vindict.* p. 125. Nec obstat, quòd ipsa verba legis recitentur, siquidem hinc illa non intelliguntur in sensu legislatoris Dei, sed Phariseorum, qui illa perversè interpretabantur, cùm Christi propositum sit, Phariseorum justitiam & doctrinam rejicere, ac legis perfectionem, & perpetuitatem adstruere, v. 17. 19. 20. Vid. Feuerbornius in *Anti-Ostrod. Disp.* 22. thes. 6. 7. 8. Gerhard. in *Confess. Catholic.* l. 2. part. 3. art. 23. c. 7. Stegman. in *Photinianism.* disp. 18. Marelius *advers. Volk.* de vera Relig. l. 4. c. 13. p. 582.

Et odio habebis inimicum tuum)

Nullibi hoc extat in lege, manifesto indicio, fuisse hoc additamentum Pharisæicum. Nec verum est, quòd proximus, qui diligi debuit, tantùm Israëlitam significet. Longè aliter Salvator, optimus interpret, vocabulum id explicat, & in ipsa etiam lege ampliolem ejus fuisse significatum, ostendit *Luc. X. 33. seqq.* Add. Job. Rainold. in *Colloq. cum Harro cap. 7. sect. 4.* Planè, quantum ad Decalogum attinet, distinctionem hominum in proximos & inimicos, ignorat Scriptura, quæ, ubi de obligatione ad dilectio-

nem agitur, omnem hominem vocat proximum.

Priori illa parte contenti) At illi, dum legem explicabant, populum erudire debebant in iis, quæ religionem concernebant, non quæ faciebant ad politiam conservandam. Cæterum de distinctione hæc dicemus infr. ad lib. 2. c. 20. n. 39.

Non præcipi in eo gradu ac latitudine) Negavimus ista jam suprâ cap. 1. §. 17 Unde corrui etiam, quod dicit, verba Christi non continere nudam interpretationem.

§. 7. Primum ac præcipuum) Grotii hæc argumenta non sunt uniusmodi. Aliqua directè probant, belli jus in Novo Test. non fuisse sublatum: aliqua autem probant tantùm, Magistratûs constitutionem & suppliciorum irrogationem non esse doctrinæ Novi Test. adversam. Secunda hæc classis non satis firmiter videtur concludere. Non sequitur; Magistratûs constitutio, & suppliciorum irrogatio non repugnat doctrinæ Novi Test. Ergò nec repugnat jus belli gerendi. Hoc enim jus extraneos respicit, illud intra sphæram cujusque Reipubl. subsistit: Hoc in pares exercetur, illud in subiectos: Hoc non nisi deficientibus aliis mediis, illud necessariò & semper.

Psal-

Psalms secundus) Sunt tamen in eo, quæ ad Davidem referri omninò nequeunt. Vid. Dorſch. in *Pentadecad. differt.* 2. n. 2. 5. Hunn. in *Antiparce ſecundo p.* 48. ſeqq. Dicendum igitur, quòd *Pſalmus* iſte immediate, & quòd literam, de Meſſia agat. Vid. Dn. Calov. *adv. Grot. ad iſtum Pſalm.*

De Edessenorum Rege) *Epistolæ* ἀποſταſίας Chriſti & Abgari Edessenorum Regis refert Eusebius *lib. 1. hiſtor. c.* 14. De earum autem autoritate videri poſſunt, quæ notat Richard. Montacut. *orig. Eccleſ. part.* 2. num. 96.

Deinde non de personis queritur] Ideò enim Paulus loquitur in abstracto, ἑξουſίας ὑπερυψώσας, id est, potestatibus supereminentibus, ut ostenderet, subditos non debere ad personas imperantium respicere, sed ad ipsorum officium.

Id est, legem novam) Nimirum hinc discedit Grotius. Per regnum enim cælorum rectius intelligitur regnum tunc gratiæ tunc gloriæ, Et hic est sensus concioniſ Evangelicæ, ab Johanne in compendium redactæ: Nunc Deus offert vobis suam gratiam, ut ex ipsius misericordia, & propter meritum, quòd Meſſias jamjam adfuturus præstabit, remissionem peccatorum

consecuti ad cœlestem gloriam admittamini.

Præceptorum discrepantia) Neuter promulgavit præcepta nova. Uterque legem veterem exposuit, & populum ad pœnitentiam adhortatus est. Uterque de regno gratiæ doctrinam addidit, Johannes adhuc prædicando, & digito monstrando, Christus incipiendo & exhibendo. De Præceptis novis nihil habet Scriptura.

Defuisse, priusquam urbs Hierosolyma) Cœpit politia Judaica jam eo tempore labascere, quo Herodes Magnus aliena & Romanâ autoritate ac potestate renitentibus Judæis Rex datus est. Et ab ea ætate Respubl. vix amplius dici potuit, cùm potestas vix apud alios fuerit, quàm penes Romanos, & hominem Idumæis majoribus ortum. Sic igitur quid de fato legum forensium eo tempore sperari debuit, etiam simplicissimi homines colligere ex se poterunt.

Quàm Moses præscripserat) Atqui jam ante excidium totale Judææ in provinciæ formam redacta erat, & sicubi moribus patriis uti illis permissum erat, ex indultu id proficiscebatur Imperatorum. Poterat igitur tùm in eorum causis aliter judicari, quàm Moses præscripserat.

Illud

Illud agnosco) Agnoscimus & nos, fuisse quædam à Deo permiffa, qualia sunt libellus repudii & ufuræ erga extraneos, fed tantùm quoad impunitatem externam. Permittit, inquam, Deus, ut tolerantur, non tanquam quæ bona sunt coram Deo in confcientia, fed fine & modo politico, ne civiliter puniantur. Vide Chemn. *LL. part. 2. pag. 171.* Frustrà igitur dubitat Grotius, an quoad animi puritatem ifta talia permiffa fuerint. Eadem enim animi puritas tùm in Veteri, tum in Noy Test. requiritur.

Ab eo, qui laferit, in iudicio) Non puto, damnaturum Grotium cum quibusdam hæreticis iudicia forenfia. Diverfumenim fentit *pag. mox feq. 27. & pag. 46.* & vid. Chemn. *part. 2. LL. p. 131. feq.*

Bellum aliquod licitè geri) Ergò non omne, non illud, quod in extraneos geritur, fed tantùm quod geritur adverfus immorigeros fubditos, in quos pœnæ locus eft. Adverfus tales autem ne bellum quidem eft propriè.

§. 8. *Vaticinium Efaie*) Rectiùs Junius & Tremellius hoc dictum exponunt de temporibus N. T. quibus fc. gentes inter fe alieniffimæ conciliabuntur abductæ ad unum Deum, unam fidem, unum baptifma.

unum corpus, & unum Spiritum, i. e. Ecclesiam unam, in qua servare studebunt unitatem Spiritus per vinculum pacis.

Conversionis generalis Judaeorum) Secundum mysterium illud, quod Paulus exposuit *Rom. XI, 25*. Vid. Balduin, *ibid.* Walter. *in harmon. ad d. l.* Wendelin, *in phys. sect. 2. c. 19. n. 5.*

Ex quinto Matthæi capite &c.)

Simplicissimus intellectus locorum ex isto capite hic est, Christum instruere suos discipulos, ut præparent se ad tolerandas injurias non tantum à privatis personis, verum etiam à publico & legitimo Magistratu. Prædicat enim fore, ut non tantum privatorum hominum injuriis sint expositi, verum etiam ab ipso Magistratu habere non possint legitimam defensionem, imò in ipsis judiciis, quibus reliqui homines utuntur ad sui defensionem, & ad propulsandas injurias, Christianos obnoxios fore calumniis, seditiosis & persecutioni tyrannorum. Huc enim pertinent exempla (1) alapæ, quæ à privatis infliguntur, (2) angariæ, quæ sunt onera injustè à Magistratu imposita, (3) si quis tibi aliquid abstulerit, non habebis defensionem à Magistratu, (4) in ipsis judiciis specie & prætextu juris, Christianis insidiabuntur. Igitur
cùm

cum Pharisei putarent, licere cuilibet privato
 aut non interpellato, aut cessante Magistratu,
 vindictam privatam jure talionis exercere,
 nec peccata esse, quæ in judiciis tum fre-
 quentabantur, odia scilicet rixas, convitia,
 malevolentiam. &c. Salvator sententiam
 suam ita opponit: 1. Magistratui dictum
 est, oculum pro oculo; vobis verò privatis
 ego dico, &c. 2. Si Magister officium
 suum non fecerit, ut propulsetur à vobis
 injuria, non debetis vosmetipsos vindicare.
 3. In ipsis actionibus judicialibus debetis
 inimicos diligere. Chemnitius *part. 2. LL.*
p. 134.

Qualis est alapa) Nimum atrox
 tamen hæc est injuria; & est figurata hæc lo-
 cutio, per quam innuitur, paratos esse debere
 Christianos ad ferendam potius secundam
 injuriam, quam ad regerendam priorem.

Sed vetat Christianos) Loquitur
 ibi Apostolus comparatè, quòd potius ab-
 jectissimis in Ecclesia committendum sit ne-
 gocium, quam ut fideles coram Magistratu
 infideli litigent de rebus *βιωτικαίς*, ad vitam
 quotidianam & lucra pertinentibus.

Non contendi iudicio) Non tamen
 propterea connivendum est nequitias homi-
 num. Quid enim, si quis apud iudicem pro-
 pter tunicam me conveniret, ut non illam

tantum, sed & pallium à me acquireret, non prohibet Salvator modestam & sedatam contradictionem, sed incitatum, injuriosam, odio & livore plenam, & ex animo virulentam profectam.

Præceptorum suorum materiam)

Sed hæc materia de vindicta privata omittenda, & patientiæ disciplina jam tum in Veteri Test. fuit inculcata. Videri potest Tertullianus *adversus Marcion. IV.*

Det operam, ut transigat) Quòd si judiciò contendere constitutum est, det nihilominus etiam judex operam, ut litigium amicabili transactione componat. Et ita in omnibus ferè Europæ territoriis receptum est, uti de Gallia testatur Antonius Faber *lib. 9. Cod. tit. 22.* de Italia Jason *vol. 1. conf. 35.* de Germania Ventura de Valent. *in Parthen. litig. l. 2. c. 4. n. 10.*

Qui angariabit te) Agit hic Salvator de oneribus injustè à Magistratu impostis. Et hic est sensus: Si Magistratus iniquus tibi fuerit in imponendis oneribus, duplum potiùs præstare debes, quàm seditiosè ei repugnes.

Sicut divortii libertatem indulgebat) non licitam faciendo, sed permit-
tendo

tendo propter *εκλυροκαρδια* Judæorum, & ut gravius malum evitaretur. Vid. Gerhard. *loc. de conjug. n. 595. seq.*

Ne arceri quidem vult aut vi, aut judicio) Scopus Salvatoris est, corrigere Judæos circa jus talionis, quod putabant exerceri posse à quovis privato. Id negat Christus, non autem prohibet omninò, ne ad judicem res deferatur, nisi fiat judicialis persecutio animo vindictæ cupido, virulento, & propter conceptum odium æstuante. Cùm igitur nec judicialis quidem persecutio injuriæ semper omni peccato vacet, facile patet, quid sentiendum sit de Moralistarum doctrinâ, quibus fas est, alapam, imò etiam maledicas voces & injurias, eæde prævenire, & si aliter injuria arceri nequeat, contumeliosum occidere. Vid. quæ in hanc rem ex eorum scriptis collegit Ludov. Montaltius *Epist. prævinc. 7.*

Proximum diligere, Hebræum scil.) Judæorum hoc est glossema, & cum eis judaizantis Grotii. Nec enim lex moralis Israëlitis tantùm data aut præscripta est, sed omnibus in universum hominibus. Nec igitur Israëlitz solùm peccabant, quando dicebant falsum testimonium, peccant

cant etiam alii. Nec licuit etiam Israelitis ad-
versus extraneum falsum dicere testimonium.
Ita non prohibitum fuit Israelitis à suorum
tantùm civium abstinere uxoribus, non Is-
raelitam tantùm non occidere. Et quis sen-
sus fuerit textus *Levitici XIX. v. 18.* satis de-
clarat Christus, optimus Legis interpretes,
Luc. X. v. 30. seq. Confer *Exod. XXIII. v. 6.*
Deut. XXII. v. 2.

Si ergò nunc porrecta latius)

Non alia est significatio proximi in Novo
Testamento, quàm fuit in Veteri.

Concedatur & hoc) Non concessi-
mus id supra, ne fieret confusio Legis & Ev-
angelii. Hoc tamen concedimus, dilectio-
nem suos habere gradus & ordinem. Vid.
Paul. Laymann. *Theolog. mor. lib. 2. tract. 3.*
cap. 3.

Antequam verò hinc abeamus, monen-
dus mihi es, Lector, circa hoc quintum
Matthæi caput, præter ea, quæ cum Grotio
habet communia, adhuc crassius philosophari
Salmasium, dum solis discipulis præcepta
ejusmodi à Christo data & inculcata conten-
dit. Adscribam ipsius verba ex dissertat. *de*
trapezitic. sæp. pag. 307, 308. quæ ita se ha-
bent: *Non tamen hoc inter mandata legalia*
& Dominica præcepta discriminis statuen-
dum est, ut illa pro decretis, qua necessaria fieri
oporteat, hæc pro consiliis accipienda sint, qui-
buis

bus liberum sit unicuique, non obsequi. Respectus personarum, quibus utraque edicta sunt, differentia inter illa statuenda est. Lex omnibus posita est, quia juri naturali & morali consentanea est, & proinde omnes obligat, ut Judaeos olim, quibus data est, ita ut hodie Christianos, quia Christus eam etiam cum Gentibus confirmavit. Sed illa Dominica praecepta, quibus legalia mandata Christus ad majorem deduxit observationis rigorem, non omnibus per illum tradita sunt, sed solis discipulis. Non tantum quia debuerunt perfecta praecepta perfectioribus tradi, sed etiam, quia oportuit severiore imbui disciplinâ, per quos nova ac severa doctrina mundo innotesceret. Cum enim auctor ejus ipse Christus morte crucis ignominiosâ eam innotasset, & per similia passuros Ecclesiam suam fundare destinaret, non nisi durissima quaeque eis proponenda fuere, quorum uti ministerio ad predicandum Evangelium suum per supplicia & cruces voluit. Nec austerius videri illis potuere tales praeceptiones, quibus atrociora erant subeunda in fide Christi propagandâ laborantibus. Præterea quorum vita ad exemplum debuit esse novam doctrinam suscipientibus, eos quoque decuit sub perfectiore, & asperiore disciplinâ proficere. Postremo cum Christus sectatoribus suis, quos ad sequendum se vocaret, omnia relinquere, quae haberent, præciperet, non alio precio in hac vita nisi persecutionem & suppliciorum, levia illa omnia &

facilia

facilia factu videri debuerunt mandata, quæ
 supra explicavimus. Ea speciatim discipulis
 illum suis præcepisse ex ipso capituli initio mani-
 festum est. - - De his etiam solis locutus est,
 cum dixit eodem capite: Vos estis lux mundi.
 - - Non omnibus etiam dixit, sed solis disci-
 pulis, cum eos ad prædicandum Evangelium
 misit, ut nudipedes essent, ut ne plus singulis tu-
 nicis haberent, ut in zonis pecunias non sume-
 rent. Antiqui postremo omnia illa præcepta,
 de quibus supra egimus, δημοσολικῆ πολιτεία
 soli vindicârunt, &c. Potuisset Salmasius
 fortè alicui consensum exprimere, nisi revo-
 caret Evangelista Lucas, qui cap. VI. v. 17.
 istam Christi concionem factam refert non
 tantùm discipulis seorsim vocatis, sed præ-
 sente multitudine copiosa plebis ab omni
 Judæa & Jerusalem, & maritima Tyri & Sy-
 donis, qui venerant, ut audirent eum. Et ut
 maximè sint, quæ solos concernunt discipu-
 los, moralia tamen, quæ ibi docentur, ad om-
 nes pertinent homines, præsertim, cum
 nihil novi præcipiatur, quod non jam diu in
 Vet. Test. inculcatum fuerit. Sed nec Chri-
 stus ipse, nec Apostoli etiam observârunt
 id, quod noviter præceptum putat Salmasius,
 si secundùm simplicem verborum sonum id
 fuerit intelligendum. Christus cum coram
 Caïpha Pontifice Max. in una maxilla percu-
 teretur, non præbuit alteram, sed percussori,
 si non manu, voce tamen restitit & prohi-
 buit,

buit, ut ait Augustinus *epist.* 5. ne, qui fecerat injuriam, augetur. Paulus virgis cæsus, & in carcerem conjectus, acriter & minaciter jus suum urget, *Act. XVI. v. 17.* Sic cum ab Ananiâ Pontifice Max. cædi juberetur, quantum potuit, restitit, seridèque & vehementer de injuria protestatus est, *Act. XXIII. v. 3.*

Popularibus scil.) Nimum sibi sumit Grotius in restringendis & limitandis præceptis divinis. Verba sunt generalia, & quia morale quid continent, de quibusvis hominibus tam subjective quàm objective intelligenda.

Quia capitum sectiones) Non satis constat, quo tempore illa capitum & versuum sectio cœperit. Capitum distinctio ut plurimum Stephano Longthono, Episcopo Cantuariensi adscribitur. Vid. Balzus *de script. Anglic. secul.* 13. E contrario Matth. Westmonasteriensis, & Serarius in *proleg.* eandem tribuit Cardinali Hugoni de S. Caro. Versiculorum distinctionem Henricus Stephanus in *præfat. sup. concord. græc.* parenti suo Roberto vindicat. Conf. Job. Crojus in *Observ. c. 7.*

Huic opponit Paulus arma sua)
 Agit scil. de foro Ecclesiastico, in quo non corporalibus, sed spiritualibus armis pugnandum est. Sed forum illud Ecclesiasticum

cum non tollit forum politicum, & negotia civilia. Ergò nec arma spiritualia tollunt corporalia in foro politico usitata.

Sed ad bellum privatum propriè pertineat) Ostendit enim Salvator Petro, utpote non constituto in magistratus officio, non esse datum gladium, sed temerario ausu ipsum sibi jus gladii arrogare, & quidem adversus Magistratum. Qui enim ad apprehendendum Christum venerant, autoritate Magistratus venerant.

§. 9. *Quod etiam in divinis scriptis sequendum est*) Non nego, interpretationes Scripturæ mirificè illustrari & confirmari per expositiones antiquorum Ecclesiæ Doctorum; Sed fides tamen illa, quæ de vera interpretatione hujus vel illius dicti Biblici ex consensu veterum interpretum generatur, non est divina nec infallibilis, sed humana tantùm & probabilis, vid. c. noli meis 3. c. ego solis 4. c. quis nesciat. 6. c. noli frater 7. dist. 9.

Et docere quiddam magnificentius) Sæpè Grotius cum Pontificiis distinguit inter præcepta & consilia, ut jam tùm suprâ memoravimus. Et hinc istud, quod magnificentius hîc vocat, sine dubio exponen-

nendum est de consiliis, quæ in hoc eodem paragrapho vitæ sublimioris esse dicit. Quasi verò non solum præcepta, sed etiam consilia adimplere, & plus facere possit homo, quam Deus præcepit.

Origenes & Tertullianus) De Tertulliano certum est, nihil aliud eum in Montanistarum hæresin induxisse, quam exactioris & asperioris vitæ speciem. Cùm enim ipse Christianæ doctrinæ professionem in nimia morum severitate atque austeritate unicè collocaret, eò tandem inclinavit, ut ex asperioris vitæ cultu iudicium de dogmatibus ipsis ferret, & ex eo fidei sinceritatem metiretur, *Baron. ad annum CCI. n. 10.* Hinc igitur specialiter, inquit Hieronymus in *Catalogo Scriptorum*, adversus Ecclesiam texuit volumina de pudicitia, de persecutione, de jejuniis, de monogamia &c. *Origenem* quod attinet, variz de eo circumferuntur sententiz tum excusantium & defendentium, tum invehentium & reprehendentium. Vid. imprimis Gisbertus Voëtius *disput. Theol. part. 1. pag. 452.* Id tamen certum est, nimio Philosophiæ Platoniciæ amore incidisse eum in quasdam doctrinas, easque propugnasse, propter quas parùm se commendavit Cœpiscopis suis. De utroque & Origene & Tertulliano videri potest Vincentius Lirinensis in *commentar. c. 23. & 24.*

G

In

In sua arte post baptismum manere) Bene Augustinus de *fid. & oper. cap. 20.* *Iste curationis ordo est, ut baptizandi credant, - - & à mortuis operibus agant penitentiam, omniumq; se omnino prateritorum remissionem accepturos esse non dubitent, nec ut peccare liceat, sed ut peccasse non noceat, ut sit factis remissio, non permissio faciendi. Et porro: Publicas meretrices ad baptismum, nisi illa turpitudine liberatas, nulla admittit Ecclesia.*

Jurare milites jubebantur) De ejusmodi juramenti vide Marcell. Donat. in *Sueton. Galb. cap. 16.* Christiani autem talia juramenta præstare volebant, non recusabant tamen per salutem Imperatorum jurare. Tertull. in *apol. cap. 32.* *Sed & juramus, inquit, sicut non per genios Cesarum, ita per salutem eorum, qua est angustior omnibus genis.*

Sape consilia divina) Redit ad suum cum Pontificiis commune dogma, de præceptorum & consiliorum discrimine, & non occultè statuit, posse adhuc plus ab homine fieri, quàm à Deo præceptum fuerit, & consilia adhuc supra præcepta esse, nec necessariò ab hominibus observari debere, quòd si tamen observentur, perfectos reddi homines. Quæ omnia Pontificiorum sunt com-

arte post baptismum

commenta, & meritorum quisquilliz.

re Augustinus de fide & op

Omne juramentum improbant)

rationis ordo est, ut bon

Videtur hic potest Gerhardus Johan. Vossius

- & a mortuis operibus no

in b. Pelag. lib. 5. part. 2. th. & antith. 1.

minimus, se omnino pra

accepturos esse non sicut

iceat, sed ut postea non

emissio, non permissio

publicas meretricies ab

itudine liberatas, nisi

milites jubebat

amenis vide Marci

b. cap. 16. Christiani

præstare volebant, &

per salutem Imperatoris

in apol. cap. 32. Sed

in per gentes Cæsarum

qua est

illa divina

icis commane

onsiliorum di

c, posse adhuc

à Deo præcepta

upra præcepta

ibus obtem

entur, per

ia Pontificum

A secundis nuptiis) Passim de hac circumferuntur verba Gregorii Nazianzeni, Clementis Alexandrini, Buchardi Wormanicensis, Origenis & aliorum, ipsius etiam Concilii Neocesariensis.

Que omnia sicut laudabilia) Jurare nolle ad jussu judicis, abstinere à secundis nuptiis, & ustulari tamen flammis libidinis, sic & ad militiam vocanti Principi parere nolle, nec laudabile est, nec eximium, nec Deo gratum.

In dictis modò constitutionibus) Dicit, se autoritatibus privatis sepositis, in quibus ultimo loco dictas constitutiones memoravit, ad publicam Ecclesie venire, & hic primo loco easdem ponit constitutiones. Privatam ergo & publicam similibus tribuit autoritatem. Sed nec potest quidem publica Ecclesie autoritas ex illis esse, quod dubia admodum sit earum fides. Athanasius in Synopsi ponit eas inter scripta falsos

falsos titulos præferentia, spuria & réjicula. Synodus item Trullana *can. 2.* constitutiones illas tanquam ab heterodoxis adulteratas rejicit. Et quanquam Franciscus Turrianus Jesuita multum pro iis adferendis laboraverit, fatetur ramen Antonius Possevinus *in apparatu*, non effecisse eum apud omnes, aut evicisse, esse illas & legitimas, & à Clemente ipso perscriptas. Bellarminus cùm *in lib. de Script. Eccles.* libros recognitionum, Clementi Romano adscriptos, rejecisset, idem de his constitutionibus fert judicium. Bellarminum sequuntur Petrus Halloixius *in not. ad vit. Polycarpi, cap. 6.* Dionysius Petavius *lib. 2. de doctr. temp. cap. 57.* Plurimorum errorum & *avisoignias* eas convincit Jacobus Usserius Archi-Episcopus Armachanus *de Ignatii Epistolis cap. 6. 7. seq.* Nihil est ergò, quòd publicam Ecclesie auctoritatem inde accersit Grotius, à quo aliàs circa thesin ipsam non dissentimus.

Tertullianus in apologetico) Neque hic quidem publicam Ecclesie auctoritatem præstare poterit Grotio, quippe relatus antea inter privatos, & qui seorsim irent ab aliis.

Quod & milites nonnulli) Distinctius exponendum erat Grotio, utrum illi, quos refert, tempore martyrii militiam adhuc secuti fuerint, an verò eam deseruerint, &

& cingulum abjecerint. Sypriani enim verba disertè agunt de *quondam* militantibus.

Siliani Senatùs Consulti) Juxta istud familia servorum, cùm dominus occidebatur, non modò auxilium ferre tenebatur & armis, & manu, & clamoribus, tùm & objectu corporis; sed & si cùm potuisset, non tulerat, de ea supplicium sumebatur, l. 19. ff. de SCe. Silan. Noluit insuper istud SCtum aut adiri hereditatem, aut bonorum possessionem peti, aut etiam aperiri tabulas ejus, qui necatus dicebatur, antequam habita esset questio de servis, sumptumque de noxiis supplicium; secùs factum si fuerit, bona voluit publicari, l. 5. §. 2. ff. eod. Quòd si statum Reipublicæ Romanæ consideres, in qua tot erant servorum agmina, & eorum quidem quandoque ad omne facinus promptorum, non poterit iniquum videri istud SCtum, cùm aliter nulla domustuta esse potuisset, nisi periculo capitis sui custodiam doministam à domesticis, quàm ab extraneis servi præstare coacti fuissent, ut loquitur Ulpianus l. 1. ff. eod. præsertim cùm φύσις ὁ δούλου ἔστι διαπότυ πολέμου, ut ait Theophilus.

De parricidis culeo insuendis) Constantinus hoc supplicium non decrevit primus, sed cùm in usu esse delisset, revocavit.

vit. Nec Pompejâ quidem lege id introductum est, quanquam Justinianus Imperator ei propter repetitam sanctionem tribuat, §. 6. *Inst. de publ. jud.* sed aliâ antiquiore, latâ, ut opinantur nonnulli, post Annibalis bellum, cum primus L. Hostius patrem interfecisset. Vid. Anton. Matthæ. *de crimin. tit. de parricid. cap. 2.* Nec mirandum est, Constantinum hoc delictum acerbo supplicio vindicasse, cum vix satis acre supplicium excogitari possit in eos, qui vitâ privant vitæ autores. *Sunt crimina, inquit Quintilianus, qua ipsa magnitudine fidem non impetrant, parricidium legem aliquando non habuit. Quis enim se facile vinculis nature exsolvat? Itaque ad tantum nefas magno oportet scelere parricida veniat.*

Et labaro Christi nomen inscripserit]

De labari etymo & figura, deque ipso hoc Constantini labaro vid. Lips. *in not. ad l. 3. de cruc.* c. 15. Nic. Fuller, *lib. 2. miscell. c. 1. & lib. 4. c. 12.* Jacob. Bosius *de triumph. cruc. lib. 6. pag. 632.* Marc. Zuer. Boxhorn. *in histor. univ. pag. 270.* De figura autem crucis, per quam nomen Christi labaro inscriptum & expressum fuit, vid. Joh. Rainold. *in Colloq. cum Harem. cap. 8. sect. 4.*

Avertisse pœnas) Clerico & Ecclesie in causa sanguinis justantum intercessionis
nis

nīs competere, Canonistæ docent communiter. *Non enim, inquit Claudius Espencæus, quo magistratum gladiô malorum vindicæ Deus accinxit, Dei præsentis Ecclesiæ discingere, aut flagitiorum impunitatem, ac proinde licentiam predicare. - - ad Laicos amandat; supplicat, sed, ut ajunt, civiliter, nimirum si publica tranquillitas a sacra relictâ remanere possit, maleficos hujusmodi citra necem plecti.*

Vt qui ad Ecclesiam confugissent)

Legistæ, uti vocantur, saniores hîc sunt Canonistis. Illi enim propter generalitatem textûs in *Novell. 17. sep. 7.* statuunt, pro quocunque maleficio quis ad Ecclesiam fugerit, quòd non debeat gaudere immunitate. Vid. Nic. Boër. *decis. 110.* Hi autem indistinctè dicunt, omnes fugientes in Ecclesiam gaudere immunitate illius, adeoque etiam homicidam voluntariam, exceptis tantummodo illis, quos exprimit *c. inter alia X. de immunit. Eccles.* cùm tamen & jus divinum iis solum asyliam dari jufferit, qui a uxoris sanguinem effuderunt. Vid. Selden. *de jur. nat. & gent. l. 4. c. 2.* Et hinc rectè infert Petrus de Ferrariis in *prax. tit. 52. n. 47.* quòd jura ista canonica facta sint sine ratione, & ad beneplacitum, imò & contra jus divinum. Mos igitur introductus, quem hîc claudat Grotius,

si generaliter intelligendus est, eidem censuræ subiacebit.

Et ut circa pascha) Admodum tamen limitata est ista indulgentia in l. 3. *Cod. de Episc. aud. it. in l. 3. 4. & 6. C. Theodos. de indulgent. crim.* Sed & ubi liberatio locum habet, relaxationem potius eam esse statuunt Interpretes, quàm omnimodam dimissionem. Vid. Jul. Clar. *sent. lib. 5. §. fin. q. 46. n. 9.* Menoch, *de A. 7. Q. cas. 303. n. 38.* Joh. Parlador. *rer. quosid. c. fin. pars. 5. §. 6. n. 8.*

XII. (anonem Synodi Nicaensis)

In explicatione istius Canonis variant Doctores veteres; plerique de iis accipiunt, qui cingulum, quod fidei & veræ religionis causâ abjecerant, repetunt, sive in militiam redeunt, eoque ipso fidem abnegant. Fuit enim olim cingulum res magni honoris & commodi, & propterea Imperatores Ethnici, persecutionis tempore cingulum militiæ Christianis adimere consueverunt. Quam ob causam cum plures Christianorum militum ardore fidei cingulum spontè abjicerent, sine honore potius, quàm fide vivere malentes, deinceps verò, posteaquam mundi & honoris tentationibus devicti essent, idem cingulum, parati fidem ejurare, vicissim ambirent, pœnam hanc à Concilio impositam luere oportebat, Francis. Long. à Coriolan.

in

in summo concil. ad dist. can. Sed ista interpretatio Gabrieli Albaspinzo *in not. ad eund.* non placet. Ipse igitur eum intelligit de pœnitentibus, qui relicta, quam professi erant, pœnitentiâ, & abjecto habitu pœnitentibus solenni, voti sui obliviscentes, rursus animam ad secularia negotia, sive militiam ea, sive mercaturam, sive judicandi potestatem, aut quodcunque munus seculare concernent, applicabant. Sed de hac interpretatione videant alii. Nobis ea se non satis probat. Novissimè Claudius Salmasius *de san. trapezæ*, p. 782. verba canonis simpliciter accipit de iis, qui gratiâ inspirante divinâ cingulo militiæ depositò, quò melius & perfectius vitæ institutum magisque Christianum capesserent, postmodò illud resumpserunt, & denuò se militiæ sacramento obligârunt. Non igitur absolutè damnâsse dicit militiam illius temporis patres, nec milites, qui ex necessitate ei nomen dedissent, improbâsse, sed eos non excusâsse, imò & pœna Ecclesiasticâ dignos judicâsse, quibus cùm jam libera esset non militare, ab eâ uspotè jam dimissis ac sacramento solutis, iterum ad eam redire placuisset. Et hanc secundam militiam propter solam hominum trucidationem improbatam patribus fuisse. Sed hæc Salmasii explicatio ideò subsistere nequit, quia ipse Constantinus, quo autore Concilium Nicæn. congregatum fuit, lege publica liberam de-

dit optionem illis, qui tempore Licinii honoribus militaribus dejecti fuerant, vel rei militari se reddendi, vel liberè & pro arbitratu vitam degendi, uti refert non Theodorētus tantum, cujus metaphrasten reprehendit Salmasius, sed etiam Eusebius *de vit. Constantini lib. 2. cap. 33.* Si igitur damnata fuit eo tempore militia ab Christianis secundâ vice suscepta, quomodo optionem dare potuit iis Constantinus? Magis igitur erit, ut Hugonis Grotii partes sequamur, & de illis canonem accipiamus, qui in militiam denuò ierant cum abnegatione fidei jam agnita.

Sunt & qui Leonis Epistolam

Nonagesimam scil. quæ est ad Rusticum Episcopum Narbonensem, & allegatur *c. contrarium, de penitent. dist. 5.* atque his verbis iuvatur explicatio, & sententia Gabrielis Albaspinæi modò citata, dum saltem ostendi sufficienter posset, eandem in canone Nicæno proponi facti speciem, præsertim cum ipse fateatur Albaspinæus *l. 2. Observ. 3.* demum post Concilii Nicæni tempora pœnitentiam genus quoddam religionis fuisse, eamque pœnitentes vovisse, & solenni voto nuncupatam subisse.

Sed eximia cujusdam puritatis

De ἱερολογίῳ publicæ ritibus & exercitiis

citius poenitentium asceticis videri possunt
 Desiderius Heraldus *ad Tertull. apolog. l. 2. digress. 4.* Isaacus Casaubonus *exercit. 16.*
 Dionys. Petav. *in special. Diatrib. ad Epiph. hares. 59.*

Canones Apostolici) Canones illi ab ipsis Pontificiis quandoque rejiciuntur, unde & in jure Canonico liber ille apocryphus dicitur *c. sancta. dist. 15.* alii corruptos eos ab hæreticis, nonnullos etiam planè supposititios venditant. Et quòd antiquissimas consuetudines in iis contineri hîc dicit Grotius, verum quidem est, sed id tamen nihil facit ad auctoritatem eorum confirmandam. Plurimi contendunt, collectos eos fuisse post Concilium Antiochenum, quippe cujus canones illis sæpe interserantur. Vid. Guilh. Witaker. *cont. 1. quest. 16. c. 12.* Joh. Rainold. *cons. lib. apocr. tom. 1. prælect. 44.* Rob. Paiker. *de polis. Eccles. l. 2. c. 13.*

Ne quis Episcopus) Quàm non conveniat Clerico bellum, & quantum inter se pugnent, Episcopum esse, & simul militem, pluribus exponit Claudius Espencæus *in 1. epist. ad Timoth. l. 2. digress. cap. 6.* Sed jam diu est, cùm id in desuetudinem abiit contra Ecclesie primitivæ instituta, & tractare arma coeperunt Episcopi, notati proinde Baronio Cardinali *sub. ann. 888. num. 2.* *Videri potuit, inquit ille, planè monstruosum,*
 quid

quòd tam Episcopi quàm abbates armati ad bella procederent, in hostes irruerent, caderent ipsos, & caderentur ab ipsis, tanquam sacrorum canonum violatores, & muneris pastoralis & nominis desertores detestandi.

Ne publicis se administrationibus immittat) Videri poterit Gerhard. loc. de minister. Eccles. n. 295. seqq. Piccart. ad lib. 4. polit. c. 15.

Inter Africanos canones sextus) Imò decimus sextus ex recensione Dionysii Exigui, ut & Christophori Justelli in Cod. Can. Eccles. Africani. Agit tamen eadem de materia canon sextus Concilii Carthag. I. si fortè hunc in animo habuit Grotius, quam ipsum corpus & collectionem canonum magis præ se ferant verba.

Aut causarum patrociniū) Videri & hîc poterit Claudius Espencæus l. 2. digress. 9.

Extra tempora persecutionis) Dum Ecclesia pace fruitur, & desierunt persecutionum procellæ. Vid. Gabr. Albaspinæ. ad istum can. pag. 253. Et hinc nescio, quâ sive confidentiâ, sive temeritate, Francisc. Longus à Coriolano in recensione istius canonis pro verbis *in pace*, reposuêit, *in bello*.

CAPUT III.

§. 1.

Q*ui jurisdictionem habet*) Jurisdictio propriè dicta magistratui competit, non Principi, & nihil aliud est, quàm potestas de civilibus & privatis causis jus reddendi, jure magistratûs competens. Et quanquam ipsi quandoque Imperatores de civilibus subditorum causis etiam pro tribunali jus dixerint, *L. ult. C. de leg. l. 3. ff. de his, quæ in testam. del.* ista tamen, quæ Princeps exercebat judicia, cognitiones appellabantur, & ab jurisdictionis exercitio secernebantur; Sutholt *de jurisdict. n. 193. 196.* Impropiè igitur loquitur Grotius, quando publicum bellum definit, quod auctore cogitur, qui jurisdictionem habet. Nec enim Magistratui jus belli gerendi competit. Ecut maximè hic bellum aliquod excitet adversus Principem, non tamen id erit publicum, imò ne bellum quidem, sed seditiosus tumultus. Propriè enim bellum dicitur istud, quod geritur inter partes summo Imperio & majestate pollentes.

Mixtum, quod unâ ex parte)

Ego nec bellum quidem id esse dixerim, nisi pari autoritate congregiantur exercitus. Non enim in usu armorum tantùm & externâ

ternâvi consistit bellum, sed etiam & potissimum quidem injure. Jus belli ergò quibus non competit, cum illis etiam non geritur bellum; uti nec legatos propriè dictos mittere potest, qui non tenet summum imperium. Et hinc ex Reipublicæ suæ usu optimè hostes definivit Ulpian. l. 24. ff. de captiv. & postlim. consentiente Paulô l. 19. §. 2. ff. eod. *Ille hostis est, uti differit Cicero Philipp. 4. qui habes Rempubl. curiam, ararium, consensum, & concordiam civium, & rationem aliquam, si res ita tuleris, pacis & fœderis, reliqui etiam, si exercitus habeant, & milites atq; Imperatores se ferant, non pro hostibus, sed pro latronibus & Spartacis sunt habendi.*

Post constituta judicia publica)

Latiùs hîc accipit Grotius publica judicia, quam solent Jcti sub tit. de publ. judic. Et hîc intelligit omnia in universum judicia, quæ quovis modò injuriam & vim illatam vindicant & coërcent.

Sed à factò sunt humano) Non ausim hoc cum Grotio asserere, quòd vel ante omne factum humanum Deus ipse adhuc in paradiso ejusmodi judicium instituerit, *Genes. III. v. 9.* cujus intuitu judicia quoad originem juris naturalis primævi esse dixit Robertus Maranta *de ord. judic. part. 3. n. 133.* Ostendunt insuper Theologi, & probant ex *Deut. I. v. 17. 2. Par. XIX. v. 6.* judicium

cium esse ipsius Dei originaliter, autoritati-
vè & principaliter. Vid. Gerhard. *Loc. de*
Magistrat. polit. n. 271. Accedit, quòd sine
Imperio vix possit constare iudicium, cùm
sine eo sententia executioni dari non possit.
Atqui imperium à natura esse, dicendum erit
infr. ad lib. 2. c. 20.

Et vim vocant Leges) Pertinent
huc *l. 13. ff. quod met. caus. l. 7. l. 8. ff. ad L.*
Jul. de vi privat. l. 50. ff. de A. R. D. Facile
enim potest per ejusmodi vim tumultus exci-
tari, *l. 176. ff. de R. 7. l. 6. C. ad L. Jul. de vi.*
Cur verò ad arma & rixas procedere patiatur
Prætor, quos potest jurisdictione sua com-
ponere? *l. 13. §. 3. ff. de usufr.*

§. 2. Quæ ante iudicia constituta]
Non arbitror, consistere posse societatem
sine iudiciis, saltem inter populos moratio-
res. Etsi enim ordinatio iudiciorum & for-
ma eorum externa talis non fuerit ab initio,
qualis nunc est, vixisse tamen homines inter
se sine magistratu, sine imperio & sine iudi-
ciis mihi non sit verisimile. Vid. *infr. l. 2.*
cap. 20. n. 8.

Ubi cessat iudicium) Pertinet huc
integra materia de necessaria & legitima de-
fensione, item totus titulus Cod. *quando li-*
ceat unicuique se sine iudice vindicare. Similiter
l. 3.

l. 3. §. 9. l. 17. ff. de vi. l. 1. C. unde vi. l. 3. C. de pignor.

Momentaneè cessat) Justa enim defensio ad alterius impetitionem in continenti fieri debet, *l. 3. §. 9. ff. de vi & vi arm. l. 16. ad SCrum Macedon. l. fin. §. fin. ff. quod vi aut clam.* Vis enim, quæ ex intervallo inferitur, non ad defensionem, sed ad vindictam spectat, *l. 12. §. 1. ff. quod met. caus. & ibi Cujacius.* In tali-ergò momentaneâ defensione ad judicem recurri non potest, nisi quis defensionem omittere, & certum vitæ periculum subire malit, quod tamen ipsa natura averfatur.

Si in effossione deprehensus fur) Effractorem nocturnum ideò, quòd incertum erat, furti an cædis causâ ædes nocte effringeret, patrifamilias in tutelam sui occidere licuit, non item, si luce hoc fecerat, quia de furto tunc solùm præsumebatur, quod ex Lege non cæde, sed multâ compensandum erat, *Joh. Selden. de anno civil. Jud. cap. 15.*

Si nox furtum faxit) Furem nocturnum quoquo modo occidere licebat impunè; diurnum non aliter, quàm si telo se defenderet. Ratio differentiæ erat, quia noctu majus est periculum, dum per tenebras discerni non potest inter armatum & inermem
ut

ut proinde melius sit pręvenire, quàm expectare & pati, ut fur ipse vitam nobis eripiat. Itaque non tam ut fur ille nocturnus occiditur, quàm ut sicarius & insidiator & grassator, Conrad. Rittershus. in LL. XII. tabb. c. 30. Add. infr. l. 2. c. 1. §. 12.

§. 3. *De jure divino voluntario perfectiore*) Tale constitui jus in Nov. T. jam sæpe negavimus. Atque id toties repetendum erit, quoties Grotius ex Christo faciet Legislatorem.

Quin Deus) Defensionem, etiam cum alterius occisione, jure naturali non licitam tantum, sed etiam præceptam esse, contendunt Doctores, atque hinc neque à Principe quidem, nedum statuto aut consuetudine tolli eam posse volunt. Vid. Berlich. part. 4. conclus. 12. n. 9. 10. 11. Petr. Anton. de Petra de potest. Princ. c. 26. aded, ut qui se, cum defendere posset, occidi permittit, damnari queat, non aliter ac si se ipsum occidisset, Berlich. d. l. n. 13. Et hinc disquiri posset, num etiam Deus jure positivo tollere defensionem ejusmodi queat? Quod quidem ex posita sententiâ fortè negandum esset. Nos defensionem dicimus esse juris naturalis permissivi, non præceptivi, adeoque non placet suprâ adducta Jctorum sententia, si absolutè sumatur.

H

sede

sideretur in relatione ad aliud, & respectus habeatur ad aliquod bonum, quod per omissionem defensionis simul negligitur, potest peccare, & homicidii reus fieri, qui se non defendit. Ut si defensionae nostri bonum commune periclitetur, vel familiae nostrae praesidium eripiat, vel aliud majus bonum temporale aut spirituale intervertatur. Qua ratione necessario tenetur miles in excubiis stans se defendere, item qui novit, omissione defensionis principem, parentes, magistratum vitae discrimen subituros. Et his casibus praecipit jus naturae defensionem sui; quae tamen si rectè res perpendatur, non tam sui est defensio, quàm alterius. Neque hanc prohibere potest majestas civilis, prohibere tamen potest majestas divina, eò, quòd natura non simpliciter jubeat, sed sub certo statu, quem Deus citra ejusmodi defensionem nihilominus factum tectum conservare potest.

Non vetamur nobis potius, quàm aliis consulere) Et ex hoc principio defenditur moderamen inculpatæ tutelæ, quòd lex charitatis vitam propriam ejusque tuitionem aliorum vitae praeponat.

Deinde morali judicio) Vita spiritualis proximi anteponenda est vitae corporali

porali meæ, quando hæc necessaria est proximo ad suam beatitudinem & vitam spiritualem. Atqui proximus nos impetens sine factura vitæ nostræ corporalis suam potest habere & tueri vitam spiritualem. Dum igitur ex mera nequitia vitæ meæ insidiatur, & ipse nequiter nolendo desistere in periculum animæ se conjicit, non teneor ego nequitæ illi vitam meam exponere, sed possum per moderamen inculpatae tutelæ aggressorem repellere.

De Esseniis innocentissimis hominibus) Studebant enim, ut vitæ puritate, religione, jurisque tum divini tum humani apicum observatione se conspicuos redderent. Vid. Josephus *lib. 2. d. bell. jud. cap. 7.* Marc. Zuer. Boxhorn. *hisor. univers. pag. 32. & 79.* Selden. *de synedr. l. 1. c. 7.* Nicol. Fuller. *l. 1. miscell. c. 3.*

Ut sumptum appareat ex eo, quod fieri solebat) Verba Salvatoris comparant inter se quietam vivendi rationem, qua hætenus in schola sua usi fuerant Apostoli, & mox successuram gravissimam persecutionem, aded, ut si quis humanò præsidio niti velit, & more usitato sibi suisque rebus consulere, non possit rectius agere, quàm si venditis omnibus, ipsa etiam

H 2 tuni-

tunicâ, gladium sibi compareret. Parabolicè igitur sub necessitate gladii gravitatem periculi imminentis exponit, cum usitatum sit, ut imminentibus calamitatibus bellicis talia fiant. Simul tamen vel Apostolis vel Christianis omnibus concedit tum comparationem necessariorum adversus calamitates præsidiorum, tum, etiam gladii usum, ubi gloria Dei & cursus Evangelii aliud non requirit.

Ne resistite injuriam facienti;

Dictum hac de re jam fuit *cap. anteced. §. 8.*

Non tuendi, sed ulciscendi;

Defensio ergo licita est, non ultio aut vindicta. Vid. Petr. Perrenon. *lib. 2. animadv. 18.* Jacob. Cujac. *lib. 5. obs. 18.* secus atque putavit Aristoteles & Cicero, qui ultionis exactiorem in virtutis parte ponunt, ille *lib. 4. ad Nicomach. c. 2.* hic *lib. 2. de invent.*

Quod verò Petro dictum est;

Ufus gladii illi non simpliciter, sed intempestivus abusus, præsentè & non jubente Magistro, extra casum defensionis necessaria, adversus eos, qui à Magistratu missi erant, reprehenditur.

Omnes, qui gladium acceperint;

Ex illis verbis potius colligitur generalis aliqua & ordinaria regula, secundùm quam homicidæ voluntarii & dolosi per magistratum

tum gladio puniri debent, Gerhard. *Loc. de Magistrat. n. 298.* Neququam autem interdicitur defensio naturalis & moderamen inculpatz tutelz.

Imitari laudabile sit) Facta Christi omnia imitari nec possumus, nec debemus, sine certo verbo ad nos pertinentc. Et quia hîc imprimis agitur de satisfactione Christi, non potest istiusmodi talis à quoquam peragi.

Fœdere inito cum Patre) Postquam in sanctissimo Trinitatis Concilio decretum fuisse, ut secunda persona in tempore carnem assumeret, sponsio etiam in illo Sacrosanctz Trinitatis Concilio interposita est à Filio Dei, non Patri tantum, ut hîc vult Grotius.

Non modo summam ei gloriam) Nec tamen dicendum est, Christum sibi aliquid per passionem & mortem suam promississe, uti quidem statunt Pontificii. Ubi que intelligenda est necessitas consequentiz divinitus ordinatz, qua de toto redemptionis mysterio ita definitum fuit, ut post ultimum gradum profundissimæ exinanitionis resurgeret, & caput exaltaret. Dorsch. *in dissertat. ad Psalm. 110. n. 59.*

H 3

Non

Non pro quibusvis) Non arbitror, tam restrictum & limitatum esse ejus dicti sensum, quanquam in ordine charitatis præcedat ejusdem religionis consors. De intellectu ejus dicti videri potest Waltherus in *harin. bibl.*

Quæ verò ex Christianis Scripturis) Augustini verba suprâ enarrata Thomas in *2da. 2. qu. 64. art. 7.* exponit de eo casu, quando quis intendit mortem aggressoris injusti, non autem subsistit tantùm in intentione defensionis. Alii, ut Lessius & Molina, ita explicant Augustinum, quod velit, illicitam esse occisionem hominis invadentis, quando intenditur à defensore ex animo vindictæ cupido, & odio inflammato. Et huc tendere videntur verba ex Canonibus Apostolicis à Grotio citata.

S. 4. Aliud est solenne) Nos contenti sumus unicâ illâ distinctione belli publici & privati. Nec enim aliud bellum dicimus publicum, nisi illud, quod hîc solenne dicit Grotius,

Eo sensu, quo justum) Vid. Alciatus ad l. 130. ff. de V. S. Petr. Perrenon, l. 1. animadv. c. 9.

De-

Deinde ut ritus quidam absunt)

Vid. infr. lib. 3. cap. 3. & quæ ibi notabuntur.

Et geri in privatos, & auctorem habere) Id jam suprâ negavi, nec video, cur ex coërcitione jurisdictionali illicò faciendum sit bellum.

Et sanè, si citra leges civiles)

Imò verò mox asserit Grotius, omnium ferè populorum legibus jus belli gerendi summæ potestati tributum fuisse. Id quod arguit, non tam lege civili id constitutum esse, quàm jure gentium & communi populorum consensu. Diximus, societatem consistere non posse sine imperio, neque igitur imperium consistere poterit sine tali potestate belli gerendi. Et hinc porrò neque consistere poterit salus Reipublicæ, si pluribus jus istud concedatur. Optimè Augustinus hîc apud Grotium jus belli gerendi ad ordinem naturalem refert. Ordo autem iste naturalis ex eo imprimis resultat, quod maximum Reipublicæ turbandæ momentum in bello consistat, quodque tota salus communis ab exitu bellipendeat. Et ex hoc jus belli tantè æstimat Bodinus, ut eo nullum ferè majus regale inveniri dicat *lib. 1. de Republ.* At credo ego, regalia non demum jure civili coëpisse, sed altiorem habere originem.

H 4

Si

Si vis occurrat) Vis illa aut externa est, aut interna, hoc est, aut extra civitatem, cui Magistratus præest, aut in ipsa illa sese exserit. Priore casu aut à privato aliquo impedimentum jurisdictionis contingit, aut à personâ quidem publicâ Magistratui æquali, sed eidem Principi subjectâ, aut ab hoste publico. Cum illo, sive planè extraneus ille fuerit, sive eidem Principi subjectus, bellum ut geratur, necesse non est, quippe qui coerceri à superiore suo nullo negotio potest, nisi id facit autoritate Principis extranei publicâ. Tum enim vertenda erunt à Magistratûs impediti superiore arma in illum, qui ejus rei causa est prima & præcipua. Cum isto itidem necesse non est, ut bellum geratur, quandoquidem & iste coerceri à Principe communi possit: Cum hoc autem armis quidem transigere rem oportet, sed à quo? non certè à Magistratu, qui exercere jurisdictionem prohibitus est, sed ab ipso illo, qui Magistratum constituit, quique per Magistratûs laus contumeliâ affectus est, aut si per Magistratum impedimentum removeri potest, non tamen id fieri debet sine præscitu & autoritate superioris, quippe cujus interest, rem bene & cum emolumento geri. Posteriore casu poterit Magistratus ipse vi jurisdictionis, quam tenet, contumaces coercere, habito eo ordine, quem præscribit Bart. Blarerus

Jerusad L. diffamari. c. 11. n. 11. Oldendorp. class. 1. act. 2. n. 18. ita ut manu etiam militari uti possit, si aliter obtemperare subditus nolit, l. 68. ff. de R. V. Nego tamen, hanc potestatem coincidere cum potestate belli gerendi, nisi belli vocabulum tam latè capiatur, ut qualemcunque vim armatam, etiam eam, qua Magistratus in subditos utitur, includat, sed quo ipso in meras æquivocationes negotium desinit.

Et in Romano jure) Non est hoc ex mero jure civili, sed imò jus belli gerendi naturaliter est pars potestativa majestatis. Naturam ergò majestatis dum considerat jus Romanum, non potuit non tale quid constituere, quod ante omnem legem civilem locum habet.

Nam primum quia ei) Jam ante dixi, talem coërcitionem sub potestate belli gerendi non contineri, nec bellum dici posse. Quin nec istud quidem propriè bellum dici potest, quando Princeps refractarios & rebelles in ordinem cogit. Ut maximè enim tùm jure suo majestatico utatur, & integrum quandoque exercitum cum potestate insolentissima, & cum apparatu plusquam solenni mittat, non tamen utitur tùm ea majestate, quam erga parem ostentare debet & solet.

let, sed majestaticum potius exercet imperium. Quod ergò aliàs facit magistratus adversus refractarios, vi jurisdictionis, id facit Princeps vi imperii. Quod autem in eam rem integrum nonnunquam & copiosum exercitum conscribere opus habet, id causatur magnitudo periculi, & quòd non una tantùm civitas, sed integra quandoque provincia, aut saltem ipsius imperantis majestas adversariorum libidini exposita sit, quibus ut capistrum injiciatur, tantò interdum opus est apparatus.

Hic etiam necessitas) Imò verò, quæ in obsidionibus e. g. suscipitur defensio, ex præsumptiva voluntate Principis videtur fieri, quòd malit civitatem quibuscunque modis salutem suam procurare, ut in fide retineatur, quàm ab hostibus eripi & occupari. Et quanquam talis præsumptio nulla adesset, aut etiam de contraria Principis voluntate constaret, poterit tamen civitas ita sibi relicta, & à Principe suo deserta, nihilominus armis resistere, & vim hostilem pro viribus repellere; redit enim tum ipsi talis potestas ex jure naturali simplici, quo unumquodque conservationem sui quovis modo procurandi potestatem habet.

§. 5. *Sanè si publicum non aliud dicimus*) Hoc est, quod supra dixi, in æquivocationes desinere Grotii hanc tracta-

stationem. Maneamus in simplici intellectu, & dicamus id tantum bellum publicum, quod inter summas utrinque potestates geritur.

Neque enim hoc sufficit videre)

Hoc videtur velle, attendendam potius esse generalem Principis voluntatem, & in ea subsistendum, quam specialem aliquam nudis conjecturis eliciendam. Quando igitur Princeps bellum gerit, idè ut periculum avertat, malè à Duce aut Archistratego nova excitantur pericula, novi provocantur hostes, Et in publicis aliàs licet difficulter mandati fines excedere. Vid. Gail. l. i. de pac. publ. c. 4. n. 26. seqq.

§. 6. Dionysius Halicarnassensis)

Ista tria in qualibet Republica conspicua maximè sunt. Cum enim imperium summum in duobus præcipuè sit occupatum, tum ut regat, tum ut tueatur Rempublicam & verò ad regendam Rempubl. quam maximè faciat potestas ferendarum legum & magistratus constituendi, ad tuendam autem jus armorum præcipuè, præter ista tria vix erit aliud, quod in unaquavis Republ. sese exerat tam manifestè; imò verò tam latè ista patent, ut reduci eò possint plurima regalia alia. Porò autem ipsum numerum ejusmodi majestatis jurium in actu signato determinare, non

non parùm erit difficile, præsertim cùm lege positivâ, usu aut consuetudine induci possit, ut jura, quæ olim Regalia non fuerunt, pro regalibus hodie habeantur, & vicissim, Rosenthal. *de feud. cap. 5. conclus. 94. num. 1.* Non igitur reprobò summa ista capita, quæ hîc facit Grotius. Addimus nos adhuc aliam inspectionem, Lectori fortè non injucundam. Poterit scilicet Majestas considerari, vel in respectu ad subditos, vel in respectu ad pares. Etsi enim Majestatis vocabulum in sensu proprio & genuino semper denotet superioritatem; tamen quia non una in terris invenitur Respublica, sed complures aliæ, quarum unaquæque seorsim suâ pollet majestate, superioritas illa tantùm intra terminos Reipublicæ suæ audienda est: extra eosdem pares tot habet, quot Respublicas æquè perfectas terrarum orbis universus. Non facillè tamen invenitur Respublica, quæ seipsâ ita contenta sit, ut alterius non egeat sive opibus, sive fructibus, sive auxilio. In hunc igitur finem majestati insunt aliqua regalia, quæ majestatis ad majestatem inferunt respectum, & quorum vi Princeps cum Principe agere & contrahere potest. Talia sunt jus belli & pacis, jus fœderis faciendi, jus legatorum mittendorum, & quæ sunt his similia. Vicissim sunt alia, quæ majestati competunt in respectu ad subditos, & limites

tes imperii non egrediuntur, qualia sunt jus vectigalium, jus legum ferendarum, magistratum creandorum, comitiorum, extremae provocationis &c. Prioris generis jura possuimus, Scholasticorum imitatione, regalia æquiparantiz, posterioris, disquiparantiz dicere. Illa ex potestate mutua & utrinque æquali, hæc ex potestate supereminente proficiunt. Illa naturâ posteriora, hæc priora. Illa abesse possunt, hæc nequeunt. Illic enim non repugnat, majestatem esse sine pari, ut si singas, totum terrarum orbem unius imperio parere, aut in Noacho regiam potestatem imagineris; hic repugnat, majestatem esse sine subditis. Præstantiora igitur & potiora hæc illis, illa autem magnifica magis, & magis verenda, quippe quæ ad externos etiam majestatis stricturas projiciunt; utraque tamen Reipubl. usui & utilitati sunt destinata.

Dominium eminens) Suprà diximus, frustrâ id à Grotio adseri, cum sufficiens sibi in omnibus istis negotiis sit imperium majestaticum.

§. 7. *Ut & successorem*) Multum hîc variant Legum Doctores, uti solent, quando ex legibus civilibus causas publicas definire annuntur. Communis tamen sen-

sen-

rentia est, facta antecessoris rata haberi debere à successore, præsertim si nomine dignitatis & tanquam à Principe factum quid fuerit, Aymo Cravetta *conf.* 241. n. 17. André. Tiraquell. *de jur. primogen.* q. 35. n. 21. Cardé Mantica *Lucubr. Vatican.* l. 27. tit. 5. n. 1. Schraeder. *conf.* 21. n. 56. saltem in eum finem, ut facta sua vicissim à successore rata habeantur. Tiberius Decianus *conf.* 25. n. 47. vol. 1. Marburgens. *consil.* 18. n. 137. vol. 3. Dicam eâ de re copiosius alio tempore.

Subiectum commune est civitas)

Hoc videtur velle, summam potestatem radicaliter, fundamentaliter, virtualiter, aut habitualiter, uti in scholis loquuntur, esse in tota civitate & penes populum; formaliter verò penes imperantem unum vel plures, pro cuiusque gentis instituto. At falsum hoc esse, ex eo imprimis patet, quòd potestas imperandi à DEO conferatur immediatè, perinde uti potestas docendi, solvendi, & ligandi, administrandi Sacramenta &c. quæ ministro Ecclesiæ competit. Quemadmodum igitur populus eligendo pastorem, non confert potestatem istam, nec conferre potest, quia scilicet eam nunquam habet ipse, sed personam electam potestati à Deo immediatè proficiscenti applicat: haud aliter & eligendo Regem, non confert potestatem imperandi; sed personam electam producit,

cit, eamque destinat ad exercitium potestatis illius à Deo immediatè confertendæ. *Breviter*: Communitas, quando eligit personam, ipsam potiùs personam seu personas applicat potestati divinæ, quàm potestatem divinam personis. In multitudine ergò seu civitate est solùm potestas deputandi seu eligendi personam, personasvè, à quibus regatur. Facta ista electione seu deputatione, Deus immediatè electis confert politicam potestatem. Ejusque potestatis verum & immediatum subiectum est non multitudo, sed persona electa. Vid. imprimis Marcus Antonius de Dominis *de Rep. Eccles. lib. 6, cap. 2.* Nec igitur magis verum est, quod paulò infra asserit Grotius, extinctâ domo regnatrice, imperium ad populum reverti. Redit enim tantùm potestas eligendi & designandi alium aut alios, non ipsa potestas imperandi. Quin si militari manu & per vim bellicam occupata aliqua fuerit provincia, an & tunc quoque subiectum commune statuet Grotius? Non arbitror, nisi ipsum imperium quoque populo competens ablatum statuat. Sed id ei competere, jam negavimus. Et sufficit vel hoc casu, nullum superesse amplius subiectum commune.

Quales erant provincia Romanorum) In provinciarum formam redigere dicebatur populus Romanus, cum ademptis
aut

aut immutatis legibus devictos magistratū Romano quotannis ab urbe mittendo, omninò subjecit, ac vectigalia conventusque constituit, Sigonius *lib. 1. de antiqu. jur. provinc. c. 1.*

§. 8. Rejicienda est eorum opinio

Favent huic opinioni, quotquot majestatem dividunt in realem & personalem. Plerumque enim majestatem personalem reali ita subjiciunt, ut ab ea dependeat, ipsi obnoxia sit, ab ea fluat, & veluti Luna à Sole splendorem omnem mutuatur.

Id est, ad servitutem aptos

Aliqui enim ingenio tardi & stupidi, corpore autem robusti in hunc finem à natura producti videntur, ut aliis, qui ingenio & ratione valent, serviant, etsi actu ipso servi non sint, quemadmodum nec Imperatores aut Principes sunt illicò, qui apti nati sunt principatui regendo.

Etiam in se, ut interpretatur

Theophilus) Quem sequuntur hodie plures. Variæ tamen adhuc circumferuntur explicationes aliz, de quibus videri potest Paurmeister. *de jurisdic. lib. 1. c. 5. num. 35.* Probabile est, populum Romanum verbis **EI & IN EUM** ostendere voluisse enixam suam

suam voluntatem omne imperium suum omninò transferendi, Arn. Vinnius in §. 6. *Instit. de J. N. G. E. C.*

Et apud Romanos Dictatorum) De his plura habet autor §. 11. ubi summum eorum imperium adversus dissentientes asserit.

Esse superiorem constitutò)

Non semper id verum est, etiam semotà Grotii responsione. In Academiis Respondentes constituunt sibi Præsides, nec tamen propter eà Præsides sunt superiores. Mulier sibi constituit maritum, nec tamen eo est superior.

Ceterum non nego) Haecenus igitur tolerari potest, quod Fernandus Vasquius *L. 1. contr. c. 1.* fundamenti locò ponit, principatus ab initio ob publicam civium utilitatem, non ob regentium comoda introductos esse.

Sed non ideò consequens est)

Sues enim propter eà non sunt superiores subulcò, quòd hic illorum causà constitutus sit.

Deum de Principibus judicare)

Causas civiles, quas cum subditi habent, solent quandoqve Principes Consiliariis suis

I

com-

committere , eosque tantisper , dum de illis cognoscunt , fidelitatis juramentô liberare , *W. senbec. in comm. Cod. ne quis in suâ causâ jud. n. 11. Berlich. part. 1. conclus. 3. n. 7.* Sed in delictis tamen istiusmodi judica vix admittunt, & in hoc scil. superioritatem suam consistere opinantur nonnulli, quòd impunè sibi peccare liceat.

Quiste corripiet) Nulla amplius inter Pontificios hac in re est autoritas Gregorii Turonensis (vixit ille circa annum 596.) nec cujusquam alterius , simile quid docentis. *Plane formidolosô exemplô*, inquit Paulus Piascius *in Chron. pag. 58. Theologiam invitam in necem principum armârunt , ac si hac doceres , quòd quilibet subditus , imò & vulgus imperitum sit judex & vindex factorû Regis sui, liceatq; ei principem arte malevolorum vocatum in suspicionem haresis statim tollere &c.* Quantas in Galliis doctrina de vulgi & subditorum in Regem animadvertendi potestate turbas dederit , uberrimè ostendunt superioris seculi annales. Et hòc quoque seculô ipsis in comitiis Ordinum hac de re acerrimè disputatum , refert *Gabr. Barth. Gramond. hist. Gall. lib. 1.* Id sæpè miratus sum , ausum fuisse Georgium Buchananum dialogum suum de jure Regni apud Scotos vulgi & subditorum jura adversus Principem enixè asserentem , Regi suo Jaco-

bo

bo VI. dedicare, præfertim cùm paulò antè Elisabetha, Angliz Regina, damnaisset Scotorum aliquem in Regum injuriam scriptum commentarium, quo insolenti quadam libertate & verborum asperitate populum Scoticum Regibus esse superiorem, ex veteri regni Scotici jure, exemplis obsoletis & novis undiquaque conquisitis, populares ubique Magistratus ad libidinem Regum moderandam constitutos esse, iisque licere, malos Reges carceribus coërcere, & regnò exuere, probare conati sunt. Vid. Cambden. *sub ann M. C. LXXI.* Sed Buchananum tamen seridè scripti pœnituisse, imò ex animo id fuisse detestatum, ex Thomæ Smithi Angliâ discimus.

S. 9. Quis hoc dicerent) Hoc vult, non parendum quidem Regi, si manifestè iniqua præceperit, nec tanti ejus imperium faciendum, ut in ipsum DEUM & in honestatem delinquere quis velit, nec tamen propterea penes populum potestatem esse Regem suum coëcendi,

Vnde summam confusionem) Disceptandum erit, quora pars populi offensa aut afflicta esse debeat, antequam jure in Regem animadverti possit. Fernandus Vasquius Principem ait, qui uni innocenti inter subditos insultat, desinere esse principem, *l. I. controu. 18.* Quòd si ergò desinit esse

Princeps, idem juris in eum statuendum erit, quod in alium quemcunque privatum ejusdem delicti reum. Quo an quicquam majori cum periculo dici possit, valdè dubito. Loquitur quidem Vasquius de casu necessariz defensionis, sed nec tùm tamen verum est, desinere eum esse Principem, ubi subditum aggressus fuerit. Cæterùm semper erunt, qui si minus obtinuerint, quàm in votis habuerunt, injuriam sibi à Principe factam conquerentur, & ad vindictam reliquum populum sollicitabunt, adeoque faciliè ad cujusque libidinem prostabit corona regia. Sed ponamus, dimidiam, imò maximam populi partem non usque adeò benè cupere Regi, dubium adhuc erit, num sufficiens hæc sit throno regio evertendo. Sine dubio enim in istâ majore populi parte plurimi solâ regnandi libidine, plurimi novitatis studiò, plurimi ob justè sibi inflictas pœnas odiò, Regis facta perstringent. Disceptabitur ergò, num prævalere debeat pars populi major ita affecta parti minori, prudentissimis & præsentì regimìni nequaquam indignantibus constanti. Et quis verò tandem in istiusmodi disensionibus arbitrium sibi sumet? Non ferendum est igitur, ut per doctrinam sibi aliàs malè cohzrentem Rebus publicis confusio inducatur.

S. 10. Prin-

§. 10. Principatus & regnum)

Ita Trajanus, ut ex Plinii panegyrico constat, id unice curavit, ne quid regium ostentaret, sed verum Principem gereret, qui proinde subesset Senatûs populiq; iudicio; quorum sententias exsequi præfectus deberet etiam in ipsum Principem. Sanè Romani antiquæ adhuc Reipublicæ Principes dicebant, qui à censoribus in senatu constituti erant, ut primi sententiam rogarentur. Item eos, quorum inter cives præcipua erat auctoritas; Postea illud vocabulum aliter sæpè usurpatum fuit, ut non modò nentor *apertur*, verum etiam *grò aexoræ* significaret. Vid. Lipsi. in Tacit. *annal.* l. I. p. 1. *Litana*, *jur. publ. lib. 4. c. 2.*

Reges dicebantur nihilominus)

Civitatum etiam & regionum Toparchæ per totum setè Orientem Reges appellabantur: & sub imperio parthorum Persarumque singulis gentibus Reges præfecti erant, magna Regi tributarii. Vid. Richard. Montacut. *de orig. Eccles.* p. 1. pag. 205.

Principes tamen vocabantur)

Sub his nominibus Imperatores invidiosam potentiam occultantes, omnia imperio suo adscripserunt. Unde ad posteros promiscuus ejus nominis usus pervenit, non fami-

liz jam aut splendoris, sed potestatis significationem contienns.

Vt sint majus Regis consilium)

Quod Rex convocare potest, quoties opus est, non tantum ubi de aliis publicis negociis, sed etiam ubi de lege ferenda deliberatio, sed etiam ubi de lege ferenda deliberatio pertinent l. 22. ff. de hered. petit. l. 8. C. de legib. idq; adhuc hodie ita observari, de Regibus Lusitaniz & Hispaniz testatur Augustinus Barbosa ad d. l. 8. de Regibus Galliz Andr. Tiraquellus l. 1. de Nobil. c. 20. n. 26. de Regibus Angliz Thomas Smith. de Republ. Angl. l. 2. c. 2. & 3.

Pleraque in Gracia regna)

Perpetuus apud plerasque gentes hujus successionis usus, tum quod faceret ad securitatem & tranquillitatem Reipublice, tum quod major apud principes videretur esse cura Reipubl. ubi persuasi fuissent, non se tantum, sed & heredes regium titulum continuaturos.

Contra Romanum Imperium)

imò verò Romanum Imperium semper fuisse hereditarium, atque successionem continuatum, Gregorium autem VII, Papam proceres Imperii in comitiis Forcheimensibus eò adegisse, ut de electione posthac observanda decretum facerent: pluribus

do-

docet Goldastus in *Senior. lib. 3. cap. 14.* Verba ipsa decreti refert idem Goldastus in *republicat. pro imper. c. 18.* & ex eo Dn. Strauchus Factor & Amicus noster & olim colendissimus, *exercitat. exoter. 2. n. 1.*

§. II. Alii jure usufructuariò)

De jure civili servitutis fructus constitui non potest *l. 33. §. ff. de S. P. R.* Unde nec usufructus itineris, actus, viz. aquæ ductus legari potest, quia servitus servitutis esse non potest, *l. 1. ff. de us. & usufr. leg.* Potest tamen quis dici habere iter, actum, viam jure usufructuariò, quatenus ipsius fundi, cui debetur servitus, usum fructum habet, ut maximè servitutem directò vindicandi jus non habeat. Vid. Bachov. in *Trensl. disp. de usufr. th. 6.* & *de action. disp. 2. n. 21.*

Reges denique jure usufructuariò) Suspecta est hæc formula loquendi. Cùm enim usus fructus sit jus alienis rebus utendi, & servitus sit personalis, proprietate rei penes alium existente, tacitè videtur populo tribuere proprietatem imperii. At jam suprà negavimus, populo, talem potestatem competere.

Quia perpetuum non erat) Dictatori enim ultra sextum mensem summum imperium retinere non licebat, *l. 2.*

§. 18. ff. de O. I. Fuisse igitur cum dicunt nonnulli summæ potestatis quendam quasi custodem & Reipubl. veluti Curatorem. Vid. Theod. Graswinkel de jur. Majest. c. 4. & 10. Bodin. l. 1. de Rep. c. 8.

Atq; idem dictum volo de his)

Dici fortè de his idem non potest. Aut enim penes Reges pupillos, furiosos &c. non esse majestatem dicit Grøtius, aut esse concedet. Si prius, eadè ratione nec dormienti aut ægrotò Principi majestatem competere dixerò, sed iis potius, qui curam boni publici intereà habent. Sin posterius, majestatem duobus competere, & sic divisam statuet, quod iterum, nisi de divisione manifestè constet, asserendum haud est. Ipsi etiam Curatores pro veris majestatis possessoribus se nequaquam venditant, sed tutoriâ & curatoriâ nomine omnia à se geri publicis & privatis literis consi tentur.

§. 12. *Ita libertas civilis regnum)* Libertas tamen ista nequaquam significat effrenem licentiam; sed vera libertas in hoc consistit, ut vivas juxta leges ex usu Reipubl. sancitas, subditus tuo Magistratui, atque eâ conditione, ut tu quoque sis magistratûs particeps. *Sed nec populi quidem imperium jure dixeris*, inquit Polybius lib. 6. ubi penes quamlibet urbem potestas facien-

ciendi, quicquid voluerit aut proposuerit, sed ubi partius mos viget Deos colendi, parentes honorandi, seniores reverendi, legibus parendi, ii sunt casus, apud quos, si vincit illud, quod pluribus visum fuerit, populi imperium esse dici jure potest.

Non ipsi homines alienantur, sed jus perpetuum) Multum inter-est inter dominium rei familiaris & imperium. Illud enim est jus in re aliqua & rei affectio, hoc res ipsa incorporalis est. Illud non est in commercio, sed subjectum ejus. Hoc verò in commercio est, non subjectum. Et hinc rectè dicitur, non subditos, sed jus imperandi alienari; sed hoc de dominio dici non potest, jus tantum habendi rem propriam, non ipsam rem familiarem alienari, Dn. Johannes Strauch, *optimus juris publici Interpres exercitat. exoter. 4. n. 18.* Et hoc infrequens non est, ut res ipsa quidem non sit in commercio, sed jus tamen aliquod circa rem illam in commercio habeatur; quomodo monumenta legari non posse, sed jus tamen mortuum inferendi legari posse, rescribunt Imperatores in *l. 14. C. de legat.*

Sed jus, quod in hominem competit) Ius scil. patronatus. Cum verò jus patronatus in duobus consistat præcipue, nempe in operis & in bonis libertorum,

rum, ferè in eam cum Vultejo *ad pr. Inst. de adsign. libert.* inclino sententiam, adsignationem eam tantùm in bonis, non verò in operis factam fuisse. Dicit enim Imperator *d. l. quòd ad bonalibertorum ita censuisse Senatum* &c. Ergo tale quid, quod ad operas non censuit. Et sic etiam restringenda est *l. 107. ff. de P. S.* Consequenter autem non tam jus in hominem transcribitur, ut hìc vult Grotius, quàm jus in bona liberti.

Nq̄e; illud magis firmum est)

Ita eà sententiã est Fr. Hottomannus *illustr. quest. 1.* ubi statuit, non posse, quod communibus multorum laboribus quæsitum est, aliter quàm communi eorum consiliò & consensu alienari. At sequitur inde, cujusvis militis manipularis & gregarii consensum accedere debere, quod absurdum videtur.

Quia non hereditati accepti feruntur, sed rei) Hæc ratio non videtur satis congrua. Qui enim post moram ab herede fiduciario percipiuntur fructus, etiam rei accepti feruntur; non hereditati, & tamen illi sunt restituendi, *l. 18. pr. ad Sc. Treb.* Vera ratio extat in *l. 44. §. f. ff. eod.* quia scilicet fiduciarius ante moram suò periculò feceravit, colendòve fundò, vel in cogendis fructibus insumsit operam, nec æquam est alterius procuratorem constitui.

Ita

Ita ut alienare etiam possit)

Principem alienare non posse quicquam de principatu, nisi consentientibus subditis, factò quasi agmine statuunt J.Ci, per c. 1. §. si quis. 2. F. 52. & c. 1. §. prater à ducatus. 2. F. 55. ibi Andr. de Isern. Bald. Mart. Landens. Alvarez. Gloss. in l. in visum. ff. de fideic. libere. & in c. dilecti. X. de majorit. & obed. tùm quia interest subditorum, dominum non mutari, Mich. ab Agvrr. inter cons. Bosold. l. 1. cons. 1. p. 1. n. 41. Aimo Cravet. cons. 241. n. 7. Bald. ad l. 2. §. ult. ff. sol. matr. neque nexus inter dominum & subditos dissolvi potest, nisi mutuo consensu, Capell. Tholos. decis. 485. tùm etiam, quia principatus à Principe non est partus, sed posteris est servandus, Bart. ad probibere. §. plane. ff. quod vi aut clam. Bald. in procm. feud. & Principi tantùm in usumfructum pro tuitione & regimine concessus est, Marcus Anton. Peregrin. de jure fise. l. 1. tit. 1. n. 8. Lancellott. Conrad. in teopl. ann. jud. l. 1. c. 1. §. 4. Niger Ciriacus contrav. forens. l. 3. c. 402. n. 10. Camill. Borell. cons. 1. n. 10. vol. 1. Add. Rosenthal de feud. cap. 3. conclus. 21. Anton. Perce Cod. de donat. n. 17. Joh. Bapt. Afinius de execut. cap. 404. n. 3. Köppen. decis. 44. n. 3. Fr. Hottom. d. q. 1. Petr. Heig. p. 1. qv. 19. Verùm enim verò plerumque illis sermo est de tali regno & principatu, quem à populi voluntate recognoscit Princeps, non de tali, quem armis occupa-

vit

vit ipse, aut in patrimonio habet, uti patet ex rationibus, quibus suam sententiam tuentur. Distinctionem igitur Grotii oppidò probamus, atque per eam omne litigium, quod nasci super hòc negotio possit, componimus.

Dedit urbes viginti) non ut eas haberet jure proprietariò, sed ut possideret tantum, quasi *ἐν ἰσχυρῶ*, aut certè eo jure, quod Longobardi precariam appellarunt. Franc. Hortom. d. q. 1. in fin.

§. 13. At in regnis) Talia, si Rex de facto alienaverit, non consentientibus populis, novo domino, in quem translatio facta est, ab his resisti, & in libertatem eos se vindicare posse, nullus dubito.

Regi suo permitteretur) Talis enim Rex administratoris partes sustinet. At contra naturam administrationis est, facere, ne administrare possis. Idq; contingit per alienationem. Nec tamen semper ita præsumere de populi voluntate, uti vult Grotius, neque etiam ex præsumptâ populi voluntate impedimentum semper alienationis accersere licet. Quod enim si ita se populus alicui addixerit, ut planè nihil exciperet, ad modum, quem posuit Grotius supra *hoc cap. §. 8.* numquid non alienandi jus habeat Rex? Ut maximè populus luben-

Libentiùs in ejus , cui se addixit , potestate maneret, nego tamen, voluntatem hanc populi hòc casu sufficientem esse causam, quò minùs alienari possit porrò.

Non est, quòd improbemus)

Improbaverat id, & à visigotias notà Cranziiu perstrinxerat Franciscus Hottomannus d. xv. 1. quòd scil. non novum hoc fuerit, testamentò regum relinquere, sed jam antè sæpiùs inter gentes frequentatum. Eum hic vindicat Grotius.

Nam quòd Carolus Magnus)

Verba Testamenti ita se habent: *Quòd fili-
lius cujuslibet istorum trium fratrum) filioru
(sc. Caroli) natus fuerit, quem populus eligere
velit, ut patri suo succedat in hereditate regni
&c.* Sic igitur quod nepotes attinet, rem to-
tam populi atque procerum libero arbitrio
commisit. De ipso autem filio Ludovico ita
habet Eginhardus in *Caroli vita*: *Carolus M.
extermò vita tempore, cùm jam morbò & se-
nectate premeretur, evocatum ad se Ludovi-
cum Aquitania Regem, congregatis solemniter
de toto regno Francorum primoribus, cuncto-
rum consiliò consortem sibi totius Regni & im-
perialis nominis heredem instituit.* Similia di-
cit Anshelmus Benedictinus in *annal. Fran-
cor. anno. 813.* Strabo Fuldens. *cod. ann.* The-
ganus Chorepiscopus Trevirens. *de gestis Lu-
dovici Imp. c. 6.*

Nec

Nec quod idem ille Ludovicus)
 Sed Ludovici istam donationem merum esse
 commentum, ostendit Dn. Conring de Ger-
 man. Imp. Rom. c. 7. p. 40. & ante cum Phi-
 lippus Mornayus in *myster. iniq. p. m.* 337.

§. 14. *Vt marchionatus & co-*
mitatus) Isti plerumque sunt feuda ad
 regnum pertinentia. Per consequens ita ple-
 ne non habentur, ut alienari possint pro lu-
 bitu. Alibi ejusmodi marchionatibus & co-
 mitatibus majoratus inest. Majoratus autem
 bona inalienabilia esse, Doctorum est placi-
 tum. Vid. Ant. Gomez *ad l. Tauri.* 40. n. 12.
 & 54. Lud. Molin. *de just. & jur. disp.* 470.
 n. l. Dominic. Soto *de just. & j. l.* 4. q. 5.

§. 15. *In regni tutelâ*) Conferri
 hic possunt, quæ de tutelâ Regis in thesi &
 hypothese disputat Johannes Gutierrez *de tu-
 tel. part. 1. c.* 18. Id certum est, in regnis pa-
 trimonialibus imperanti omnia ea licere, quæ
 conceduntur patrifamilias in suo patrimo-
 nio. Sicuti igitur huic Testamento dare tu-
 torem filio suo impuberi permissum est, ita
 & Regi.

§. 16. *Promittat aliqua sub-*
ditis) Congrediuntur hic Joh. Henricus
 Stamlerus *de reservat. Imp. Rom.* §. 8. & Joh.
 Li-

Limnæus in *append. ad lib. l. c. 12. n. 36. tom. 5. jur. publ.* Nos uni aut alteri ut aecedamus, nulla cogit necessitas, præsertim cum status imperii purè monarchicus non sit, & multùm limitata sit Imperatoris majestas. Vid. Dn. Carpz. *discuss. voti Septem Viral. dogmat. 6. & 7.*

Quæ ad imperii rationem pertineant) Si tamen in aliquam majestatis partem impingat obligatio illa ipsam majestatem quodammodo minui arbitror; si quidem integram ille majestatem habere dici nequit, cui potestas leges ferendi, aut magistratus constituendi adimitur. Aliàs autem solum & nudum juramentum, quod plerique Reges tempore inaugurationis præstant, non tollit, destruit, aut minuit summum imperium, nec enim Rempublicam intrinsecè afficit, sed duntaxat est accessorium quoddam & *subsidiaria* obligationis, qua aliàs ex officio aut promisso tenetur. Scilicet juramentum utrinque ferè idèdò intervenit, ut societatis membra, quæ facilè à calle recti deficiunt, metu iræ & vindictæ divinæ in ordinem redigantur, utq; adeò, si Princeps officii limites, quos tam sanctè se servaturum promisit, transgressus fuerit, non humanam, cum nemo superior inveniatur, sed divinam vindictam incurrat.

Sed

Sed ipso jure) & ex ipsius promittentis voluntate, qui propter conventionem ita obligatur. Non enim obligatio, quæ talis, superioritatem quandam & subjectionem inducit.

Apud Persas) Videri possunt, quæ in hanc rem collegit Arniseus de *Rep. cap. 3. sect. 5.*

Abjudicabatur solennis sepultura) Videatur Alexand. ab Alexandr. *genial. diar. l. 3. c. 7.* & quæ ex Stephano Pasquicchio refert Limnæus *lib. 2. c. 12. n. 7.*

Sicut & Hebræorum Regum) id ita perpetuò observatum fuisse non audeo dicere, cum inter tot Reges paucissimi fuerint, qui DEI mandatis paruerint; istos autem solos in propriò Regibus locò sepultos fuisse, reliquos autem omnes exclusos, non sit verisimile. Et imò videntur aliqui eorum sibi ipsis, dum in vivis essent, sepulchrorum locum elegisse, uti patet ex *2. Reg. VIII. 28. 2. Reg. XXI. 18. & 26.* Quicquid sit non putandum est, si quis Regum, sepulchro majorum illatus non fuit, factum id fuisse semper in pœnam; aut si factum est, aliunde, quàm à DEO, pœnam illam profectam fuisse.

Sed

Sed habetur amissibiliter)

Eo scil. casu, quando post aliquod tempus restituenda est hereditas ; at quando illicd restituenda est post additionem , vix tantillum dabitur tempus , quo dici possit, quòd fundus talis habeatur aut possideatur ab eo, qui gravatus est.

§. 17. Sive per partes subjectivas) Quando per partes subjectivas distinguitur imperium , ita ut in unâquaq; parte summum sit & totum , non jam unum amplius est imperium , sed duo. Qua ratione vix admittendum erit , si propriè loqui velimus , unum mansisse Imperium Romanum , postquam diversis fascibus Oriens & Occidens gubernari cœpit. Vid. quæ dixi ad *pr. cap. 1.*

Per modũ manentis præcepti)

Imò potius per modum conventionis. Populus enim liber in extraneum nullum omninò habet Imperium ; civem autem suum, si quem sibi Regem facere constituit, non Imperiò, sed numero vincit , ut nihilominus integrum sit civi illi acceptare conditionem, aut respuere. Quomodo igitur eo tempore per modum manentis præcepti imperare poterit populus liber?

Ius habet cogendi debitorem)

R

Gro-

Grotius sæpè principii locò ponit, Magistratum & iudiciorum constitutionem esse ex invento humano, quod & suprà negavimus, & ut maximè concesserimus, illicò tamen cum societate, qualiscunque ea fuerit, Imperium cœpisse, erit statuendum. Positò igitur Imperiò, quod naturaliter cuiq; societati adest, negandum erit, creditorem naturaliter habere jus cogendi debitorum.

Itaque ex coactione saltem paritas sequitur) Disertè hoc negatur, quòd par à pari cogi possit, in l. 4. ff. de recept. arb. & l. 13. §. 4. ff. ad SCt. Trebell. Igitur si factum ipsum & vim consideres, etiam ab inferiori cogi poterit superior; si jus, non poterit cogi alius, quàm inferior à superiore. Rex Regem, & populus populum quando cogit, facit id jure belli, nec cogere poterit aliter, nisi quando jam superior factus est.

Multi adversus talem statum)

Sunt tamen, qui mixta Imperia pro optimis habent, modò similitates inter partes evitentur. Vid. Boxhorn. l. 2. instit. polit. c. 1.

§. 18. *Rescindi Regis ipsius imperio*) Malè concluditur, Regem facere non posse, quod Parlamento aut Senatui im-

improbatur, sed hoc potius sequitur, Regem id facere nolle. Vid. *Graswinkel de jur. majest. c. 6.* atque hoc ipsum summa potestatis argumentum est.

Quare hac res similis est testamentis) Diverſum hinc ſentit Franc. Baconus de Verulamio in *hiſt. Henrici VII.* cujus hæc ſunt verba pag. 244. *Verum quoad partem legis ſecundam, vis ipſius plane vana fuit & illuſoria, cum ſcilicet per ſtatutum præcedens ſtatutum aliquod futurum frustrari poſſe quis cogitet. Abſoluta enim & ſuprema poeſtas ſeipſam conſtringere non poteſt: neque quod naturâ revocabile eſt, ſigi poteſt. Non magis, quàm ſi quis teſtamento ſuo declaraverit, quod ſi teſtamentum novum conderet, illud irritum eſſe, &c.* Planè rectius ſentiunt illi, qui clauſulam derogatoriã, priori teſtamento additam, invalidum reddere teſtamentum poſterius negant, & è contrario putant, teſtamentum hoc poſterius valere, eſſi in eo primi teſtamenti revocatio ſpecialiter facta non fuerit, *arg. l. 6. §. 2. ff. de jur. codicill. l. ult. pr. ff. de leg. 2. l. 22. ff. de leg. 3.* ut maximè in foro ſententia contraria fuerit recepta. Vid. eã de re Franciſc. Cardinal. *Mantica de conjectur. ult. vol. l. 12. tit. 8.* Jacob. Meñoch. *l. 4. præſumpt. 266.* Didac. Roderic. *Alvarad. de conjecturat. ment. def. l. 3. c. 2. n. 33.* Anton. Merend. *l. 4. contr. c. 49.* Auguſt. Bar-

*bosam vot. decis. l. 1. vot. 11. Anton. Fab. de
 error. pragmat. dec. 37. err. 8. & dec. 38. err. 1.
 & lib. 6. Cod. tit. 5. def. 14. Fachin. lib. 4. c. 92.
 Carpzov part. 3. const. 5. def. 19. Joh. à Sande
 decis. Fris. lib. 4. tit. 1. def. 10.*

*S. 20. Aliquot regni species
 esse interjectas*) Eas ex mente Aristote-
 lis optimè interpretatur Salmasius *in defens.
 Regiâ cap. 8. Add. Mich. Piccartus ad. l. 3. po.
 lit. cap. 14.*

In Regibus Hebrais) Salmasius
*d. l. regnum Hebræorum ad Heroicum mo-
 dum refert, qui scil. proximus est à παρβα-
 σιλεία.*

Orientis populi) Servilia enim eo-
 rum ingenia, jugo asueta, tyrannidem &
 dominatum faciliùs, quàm liberius quod-
 dam regimen ferunt, unde pro lubitu &
 pro Imperio cuncta ferè agunt ipsorum
 Principes.

Tibi soli peccavi) Verum huius
 dicti sensum explanat Dn. Calovius noster
in Diss. adv. Grot.

Inflicta verbera) Multa hac de
 re disputatio est inter eruditos & Reip. He-
 braicæ investigatores. Cùmq; apud Thal-
 mudistas crebra fiat mentio ejus axioma-
 tis,

tis, quòd Rex neque judicet, neque judice-
 tur, disquiri cœpit, quanta Regis, quantaq;
 Synedrîi fuerit autoritas. Rabbinî Syn-
 edrio Regem delinquentem subjiciunt, non
 tamen propter delictum quodvis, sed pro-
 pter tria tantùm, uti interpretantur non-
 nulli, nempe si plures, quam lex permittit,
 uxores haberet, si plures equos aleret, si o-
 pes majores licitò quæreret. Horum trium
 si quod commisisset Rex, non in justantùm
 eum vocatum, dicunt, sed etiam verberibus
 cœrcitum. Ista Rabbinorum placita cum
 in annalibus Ecclesiasticis bonâ fide asse-
 ruisset Cardinalis Baronius, *tom. I. ann. Chr.*
31. §. 20. & ann. 32. §. 11. & ann. 57. §. 36. ne-
 gavit Casaubonus, Rabbinos id docere, *ex-*
ercitat. 3. n. 5. Sed eum aliquot Rabbinorum
 testimoniis adductis convincit Guilh. Schi-
 ckardus *de jur. reg. c. 2. theor. 7. pag. 63.* Quòd
 autem dicit hîc Grotius, à Rege spontè & in
 signum pœnitentiæ suscepta fuisse verbera,
 non placet Johanni Seldeno, qui *lib. 3. de*
synedr. c. 9. ex Maimonide ostendit, non
 spontè eas pœnas fuisse susceptas, sed à Syn-
 edriis ob delicta infictas. Ubi simul id
 asserit, non ob tria tantùm superiùs enume-
 rata delicta, sed ob alia etiam verberum
 pœnam Regi fuisse subeundam, tria autem
 ista à Maimonide recenseri ut singularia
 ad Regem, nec ad quenquam alium attinent
 tia. Quicquid sit, à plerisque hodiè dubi-
 tatur

tatur de fide Rabbinorum, & num vera sint, quæ de Rege suo ita fabulantur, præsertim cum nullum produci possit exemplum Regis hõc modò coërciti, & Judæis hoc solenne sit, ut nimiò Synedrium suum extollendi studiò fingant sæpè & comminiscantur, quæ sibi in hanc rem utilia videntur. Vid. *Sam. defens. Reg. c. 2. pag. 46. & c. 5. p. 161. Samuel Petit. in Diatrib. de jur. princip. edict. Eccles. quasus. cap. 2.*

Ut etiam exalceationis lex)

Quæ extat *Dent. XXV. v. 5. 6. 7.* Et ab lege hac ideò liber erat Rex, ne ipsi in faciem spueretur, quod cum ignominia conjunctum erat, *Gvilh. Schickard. de jur. reg. cap. 2. th. 7. pag. 56.*

Divino Imperio à Mose institutum) Variant rerum Hebraicarum commentatores in explicandâ origine hujus Synedrii magni. Alii volunt, constitutum id fuisse post captivitatem Babilonicam, & quidem maximè Hasmonæorum tempore ad effigiem Senatûs à Josaphato Rege instituti, *2. Paral. XIX. 8.* Alii ad tempora Gabinii à Pompejo in Judæam missi natales ejus referunt, quam sententiam imprimis defendit *Dionysius Petavius l. 2. de doctr. temp. c. 27. fol. 156.* Rectius à plerisque hodiè ejus origo petitur ex *Num. cap. XI. v. 16.*

ide Rabbiorum, & nar-
 ege suo ita fabulantur, ut
 um produci possit extra:
 modo coerciti, & Judas
 nimum Syedrium suum
 ngant sapè & committunt
 ne rem utilia videntur.
 of. Reg. t. 2. pag. 46. & c. 1.
 t. in Diatrib. de jur. p. 174.
 est. cap. 2.

tiam exalceatione
Dent. XXV. v. 16.
 ber erat Rex, ne ipse
 quod cum ignominia
 Gvillh. Schickard. de jur.
 56.

no Imperio à M
) Variant rerum Her-
 res in explicanda origi-
 gni. Alii volunt, quod
 post captivitatem He-
 idem maxime Hebraei
 effugiam Senatus à Jero-
 2. Paral. XII. 8. At
 à Pompejo in Judaeam
 ferant, quam sententiam
 Dionysios Petrus...
 7. fol. 156. Rectius per-
 70 petitur ex Num. 11.
 66

v. 16. Vid. P. Fagius *ibid.* Baron. *ad ann.* 31.
 Selden. *de synedr. lib. 2. c. 4. n. 2. et. de suc-*
cess. israh. def. p. m. 174.

Judices Deos vocant) Non pu-
 goo, adempta fuisse Regibus quzdam judi-
 ca; sed hoc tamen non sequitur exinde, quia
 Judices Dii, & judicia, DEI judicia dicun-
 tur. Quòd enim judices Dii vocantur, fi-
 guratè id fit, & nuncupativè. Vid. Gerhard.
loc. de magistrat. n. 10. Quòd autem judicia
 atinet, in politia Judaicà, quamdiù *Diogea-*
ria duravit, singulari modò DEI judicia
 dicta fuerunt, quia sc. omnia jura majestatis,
 & in his etiam potestas Magistratùs & judi-
 ces constituendi ad solum DEUM pertine-
 runt. Postquam desit ejusmodi Reip. for-
 ma, non quidem eo singulari modò amplius
 judicia DEI dici poterant, nec tamen pro-
 pterea desierunt esse judicia DEI. Nempè,
 uti supra dixi, originaliter, autoritativè &
 principaliter adhuc DEO adscribuntur ju-
 dicia, qui judicum officium ipse instituit,
 ordinavit, ac mandavit. Eòq; pertinet ad-
 monitio Josaphati judicibus à se constitutis
 deo, quòd non exerceant hominis, sed DEI
 judicium, 2. Paral. XIX. 6.

Res DEI à rebus Regis) Res Dei
 ex sententià Grotii, quam uberius exponit
 in *commentar. de imper. summar. potest. circa*
sacr. c. 11. n. 15. comprehendunt omnia ea, de

K 4 qui-

quibus ex divinis legibus judicare potuit. Res Regis autem, de quibus ex iisdem iudicari non potuit, sed quæ arbitrio Principis fuerunt permiffa. Quia enim omnia divinis legibus non fuerunt definita, ad Regem pertinuit, five fpecificim, five lege factâ univerfaliter decidere. Alii, ut Junius & Tremellius, per res DEI intelligunt caufas facras, quarum cognitio ad Sacerdotes & Levitas pertinuit, per res Regis, caufas civiles & politicas. Utcunque diftingvantur iftæ à fe invicem, id tamen certum eft, de utroq; caufarum genere unum idemq; Collegium cognoviffe; faltem in hoc fuit differentia, quòd Collegium iftud proratione caufarum diverfos habuerit moderatores. Amazias fummus Sacerdos, moderator & præfes erat iudicii, fi difpiciendum effet de his, quæ a DEUM pertinebant: Zabadias autem, Dux tribûs Judæ moderator ac præfes erat, cum de iis iudicandum effet, quæ ad Regis officium pertinebant.

Præfert Maimonides) Sed & If-

raëlis Regibus poteftatem vitæ & necis antiquitus competiiffe, ex eodem Maimonide probat Seldenus de Synedr. l. 2. c. 14. n. 1. ubi fimul ex Judæorum traditionibus oftendit, unde nata fuerit differentia Regum Judæ & Ifraëlis, in eo, quòd illi & iudicare & iudica-

& divinis legibus iudicare
 s autem, de quibus ex
 potuit, sed quæ arbitrio
 remissa. Quia enim
 us non fuerunt definita, ut
 , sive spectatim, sive lege
 decidere. Alii, ut Iur
 per res DEI intelligunt
 rum cognitio ad Sacerdot
 nuit, per res Regis, cu
 s. Utcunque distinguit
 n, id tamen certum est, q
 genere unum idemq; q
 ; saltem in hoc fuit
 legum istud promissa
 os habuerit moderato
 is Sacerdos, moderato
 , si dispiciendum est
 JM pertinebant: Zabai
 Iudæ moderator ac p
 dicandum esset, quæ
 tinebant.

t Maimonide: ve
 s potestatem vix & mor
 etisse, ex eodem Maim
 us de Synedr. l. 2. c. 14. l. 1.
 orum traditionibus
 rit differentia Repet
 , quod illi & iudicant

& non potuerint, hi non potuerint. Nos fa-
 bulas illas hic non excutimus.

Arte elusit) Dum scilicet iudicium
 in diem sequentem distulit, & Synedros ju-
 dicatos hac ratione impedit. Herodi au-
 tem interim fugam consuluit. Vid. Selden.
de fruct. l. 3. c. 9. n. 1. ubi Josephi verba
 apud Grotii hunc locum laudat.

Manu regia expediebantur)

l. 2. §. 1. f. de O. l. manu regiam autem ex-
 plicat Albertus Bolognetus de arbitrio Prin-
 cipis, cui omnia ac initio commiserunt sub-
 diti, freu eorum dexteritate, de leg. jur. &
 ap. cap. 13.

Halicarnassensis) Etiam Pompo-
 nius Myster d. l. 2. f. de O. l. ab ipso Romulo,
 populum curiam ad Reip. curam vocatum
 fuisse scribit.

Ceterum totus hic paragraphus in eo
 maxime occupatus est, ut mixturam forma-
 rum in una Republicæ facie ostendat. Plu-
 rimi quidem negant, quorum antesignanus
 fere est Bodinus l. 2. de Rep. c. 2. mixturam ta-
 lem fieri posse, tum quod contraria inter se
 misceri nequeant, tum quod majestas sita-
 liquod indivisibile. At enim, cum elemen-
 ta etiam misceri dicantur, que tamen con-
 trariis inter se pugnant qualitatibus, & jus
 quoque, quod per se individuum est, dividi

dicatur, l. 9. §. 12. ff. de hered inst. non est, quòd rationibus istis multùm moveamur. Nec verò concedere possum, majestatem omninò indivisibilem esse. Totum enim cùm sit, partibus utique constabit. Quale igitur est totum, tales etiam sunt partes. Et hinc quia majestas est totum potestativum, etiam partes continebit potestativas, hoc est, potentias & facultates ad instar partium se habentes. Partes autem istæ à se invicem separabiles sunt: Totum igitur etiam divisibile erit, & dividitur maximè tàm, quando expressè instituitur partitio.

§. 21. *Mundiburgii*) *Mundiburgium*, aliàs *mundiburnium* aut *mamburgium*, vocabulum est ejusdem cum advocatiâ significationis. Vid. Hottomann. *comm. de verb. feud. vocab. Mamburgus*. Et videtur originem habere ex antiquo Longobardorum jure, quibus tutor est *Mandualdus*, Germanis quoque ein *Bormund* / Gallicis *Mambour*, unde fortè *Mamburgus*. Sic igitur *Mundiburgium* erit oppidum aut castrum sub tutelâ alterius. Vid. Cujac. l. 2. F. tit. 4. pag. 699.

Sequitur, ut summum Imperium retineat) Negat hanc consequentiam Antonius Matthæus *de criminib. tit. de les. majest. c. 1. n. 6.* ubi dicit, per libertatem hîc

hic non intelligi majestatem, sed illam, quæ servituti contraria est; servitute enim affectas dici civitates, quæ legibus & magistratibus Romanis parent, liberas contra, quæ suis magistratibus atque legibus utuntur. Et hinc minutam dicit majestatem populi ita promittentis, non omninò extinctam. Ego hic Grotium sequor, propter eà quòd Proculus in citatâ *l. 7. ff. de captiv.* populum liberum definiat, quin ullius alterius populi potestati est subjectus. At talis liber est non tantùm per negationem servitutis, sed etiam per positionem summi Imperii. Et aperte Proculus in principio definit, quæ jura liberis populis apud Romanos, & his vicissim apud illos competant. Utrisq; dicit apud alteros competere & libertatem & dominium rerum suarum. Quanta igitur libertas competit Romanis apud populos liberos, tanta vicissim his apud Romanos, & vice versâ. Neq; negotium nobis facescit Cicero, quando in *orat. pro Balbo* ait: *Verbi genus hoc conservandi, quo magis in legibus quàm in fœderibus uti solemus, imperantis est, non precantis. Deinde, cùm alterius populi majestas conservari jubetur, de altero fletur, cersè ille populus superiori conditione causâq; ponitur, cujus majestas fœderis sanctione defenditur, &c.* Loquitur enim de fœdere Gaditano, quod non obstare dicit, quo minùs Gaditanus aliquis civis Romanus fieri possit, præsertim cum Gaditani

po.

populi Romani majestatem comiter conservare jussi fuerint. Imperavit autem populus Romanus istam conservationem non ad modum legislatoris & potestate superioris, sed ad modum ejus, qui dignitate superior cum sit, de conditionibus fœderis tractatus instituere, easque proponere primus incipit. Nec enim immediatè sibi opponuntur imperare per modum præcepti, & precari. Cùm etiam ille precetur, qui rogat condiciones, & ille imperet, qui eas exponit, salvâ utriusque libertate & potestate. Superiorem autem alterutrum populum esse, nemo est, qui negat Ciceroni. Alter autem, qui majestatem alterius conservare jubetur, propterea ejus potestati non subjicitur, quia comiter conservare debet, h. e. benigne, non gravatè, sicuti dicitur, comi hospitio, i. e. benignè excipere.

Sub patrocinio, non sub ditione.

Huc pertinet jus advocatias etiamnum usitatum, quod non tribuit jurisdictionem aut Imperium, nec causam habet dominii. Isti enim Clientes se suaque alterius protectioni tantùm & tutelæ committunt, non verò propterea libertatem amittunt, aut potestatem propriam. Nec proinde positi sub protectione dicuntur protegētis subditi. Vid. Mart. Mager à Schönberg de advocat. armat. cap. 10. num. 386. seq.

Andr:

Andr. Gail. *part. 2. obs. 54. & ibi Grevens. Kni-*
chen de Saxon non provoc. jur. c. 3. n. 495. seq.
 Sig. Finkelthaus *de jur. Patronat. c. l. n. 27.*
 Camman *de regalib. disp. 5. sb. 105. seq.* Du.
 Parens p. m. *ad Caluol. 5. Landsass. , concl.*
 I. num. 81.

Sed ut hac res intelligatur)

Multa hinc Grotius pramittit de controver-
 siarum generibus, sed ea non transfert ad
 hypothesein, neque explicat, de quo genere
 intelligi debeant verba Proculi. Sine dubio
 autem ad primam tantum speciem ea sunt
 restringenda. Ego tantum apparatu opus non
 esse existimo, sed videtur mihi Proculus in
 verbis adductis inæqualitatem aliquam fœ-
 deris exponere, quod scilicet propter delicta,
 qui ex civitatibus fœderatis sunt, puniri
 possint apud Romanos, non verò Romani
 vicissim apud illos, & hoc tamen nihilo-
 minus nullam inferat subjectionem civi-
 tatum fœderatarum. Huc pertinet, quod
 dicitur in l. 3. ff. de offic. præsid. in manda-
 ti principum est, ut curesis, qui provincia
 præest, malis hominibus provinciam purgare,
 nec distinguitur, unde sine. Poterant igitur
 peregrini à magistratu Romano verberibus
 & morte plecti, at non poterat ita plecti ci-
 vis Romanus, ne quidem apud Romanos,
 inconsultò populò, tantum abest, ut id per-
 missum credi debeat populo fœderato. Ita
 solet etiamnum quandoque fœderum con-
 di-

ditionibus inferi, ut remittantur delinquentes ad forum domicilii. Anton. de Gamma *decis.* 279.

Quod officium Romæ erat recuperatorum) Recuperatorum officium fortè non inveniebat locum in omnibus casibus, quippe quod privatas tantùm res earumq; restitutionem concernebat, uti ostendunt verba ex Festo adducta. Conf. Marcell. Donat. *ad lib.* 1. *annal. Taciti p. m.* 134. Osvald. Hillig. *in Donell. enucl. l.* 17. *c.* 21. *lit. F.* Sicubi ergò subditus populi, qui in fide est alterius, dicatur fecisse quid contra fœdus, atqve id publicam causam concernat, non pertinebit id ad officium recuperatorum.

Atqve etiam puniendi) Hoc Grotio non concedimus, cum puniendi potestas semper præsupponat imperium. Agitur ea de re infra 2. *lib. cap.* 20.

Sub umbra fœderis Romani) In notis *adh. l.* Grotius in testimonium vocat parentis mei conclusiones ad auream praxin Calvilli, sed mendosè. Scribi enim debuit §. *Landsassii, conclus.* 1. *n.* 86. Verùm id typographo imputo, & Grotio pro habito hoc honore gratias ago.

§. 22. *Qui vero certum quid pen-*

penſitant) Tributa populis imponere habetur inter characteres Imperii & ſubjectionis. Vid. Alberic. Gentil. *de jur. bell.* l. 3. c. 4. Nihil crebrius occurrit apud Hiſtoricos, quàm ſtipendia impoſita fuiſſe devictis provinciis. Si tamen iis conditionibus, quas hîc refert Grotius, tributum ab aliquo populo alteri populo aut Regi numeretur, inferior quidem fit ille populus, ſed majeſtate tamen ſua propterea non excidit, præſertim cum jus tributa exigendi ad minora tantum regalia referatur, quæ ipſam per ſe majeſtatem propriè non conſtituunt.

Quales Hebræorum Reges)

Primus Romanorum Pompejus Hieroſolyman Romanis fecit tributariam, ut habet Joſephus *lib. 1. de bell. Jud. c. 5.* Et dubitari poteſt, an poſt ea tempora Judæi ab Romanis pro devictâ gente habitî fuerint, an verò pro tali, quæ inæquali fœdere recepta fuerit. Titubanter hæc de re loquitur Seldenus *de jur. nat. & gent. lib. 6. c. 17.*

§. 23. Qui proprius eſt Germanicarum Gentium) Non tamen ſolorum Longobardorum. Vid. Grot. *infr. l. 2. c. 7. n. 21.* Et communis hæc eſt ſententia, non aliis, quàm Germanis, originem ſuam debere fœda, etiamſi & hîc aliqui diſſentiant. Vid. Lud-

Ludvvel. *in synops. jur. feud. c. 1. p. 4.* Dn. Struv.
synagm. jur. feud. disp. 1. n. 3. Petr. Heig. *par. 1. q. 1.*
 Gothofr. Anton. *disp. feud. 1. ib. 1. lit. C.*

Ius demit summi Imperii)

Grotium sequitur Arnoldus Vinnius *de iur. iudic. c. 3. n. 6.* Obligatio tamen Vasalli non ad reverentiam tantum & honorem Seniori præstandum restringitur, sed etiam ad servitia feudalia extenditur, & quod magis est, ad fidelitatem. Etsi autem fidelitas illa nullam talem inferat subjectionem, ad quam tenentur subditi, talia tamen continet, ex quibus superioritas Domini respectu istius feudi sufficienter elucet. Explicavit ista Compiler Juris Feudalis 2. F. 6. Quin imò quia Vasallus bona illa, regalem dignitatem annexam habentia, ex manu accipit Domini infeudantis, non bona tantum illa, sed ipsam etiam dignitatem annexam recognoscere debet ab Domino infeudante, quæ recognitio dependentiam quandam dicit ab alio. At quod dependet, summum esse nequit. Vid. Andr. Knichen *de Saxon. non provocand. jur. verb. DVCVI. cap. 1. n. 18. 19.* Quia tamen potestas ipsa quandoque tanta est, ut à *ὀγκυρωγίας* jure expediantur omnia, quæ Majestati aliàs competunt, in Romano Imperio receptum est, ut potestas illa jus superioritatis dicatur, quod nihil aliud est, quàm majestas quædam analogæ,
 Knich.

Knich. de sublim. & reg. jur. territor. c. 1. Bachov. in Trentl. vol. 1. disp. 3. lb. 6. lit. E. Du. Struve disp. feud. 6. num. 13.

Quæ libertas est civilis) Ita etiam in §. 21. dixit, libertatem civilem sine summo Imperio intelligi non posse. At enim quemadmodum libertas privata non illicò facit hominem sui juris, cum filiusfam. liber quidem sit, non tamen summum in familia tenet imperium : ita etiam populus liber esse potest in contradistinctione servitutis, nec tamen propterea summum imperium habeat necesse est.

Quæ Franca vocant) Sed in illis etiam fidelitas debetur, quæ fidelitas magis adstringit vasallum, quàm obligatio ad servitia. Nec verum est, nullo jure in rem consistere feuda Franca, cum imò etiam ad horum feudorum alienationem domini consensus sit necessarius, Udalricus Zas. de feud. part. ult. num. 37. qui necessarius non esset, si domino non maneret dominium directum.

Quo alter alteri operam pollicetur) Quis verò operam, cum immunis sit talis vasallus à servitiis ? Servitia enim propriè operarum nomine veniunt. Nec etiam fœderis propriè dicti nomine insigniri potest contractus feudalisis.

L

Quod

Quod nunc feudum ligium vocant) Loquitur vulgato Feudistarum more. Qui enim accuratiùs rem perpendunt, rejiciunt divisionem feudi in ligium & nec ligium, cùm per accidens fiat, quòd, si jam habeat vasallus feudum, & aliud acquirat, dominus antiquior excipiendus sit. Aliàs enim ligiusidem notat, quod vasallus. Vid. Gerh. Joh. Voss. *de vit. serm. l. 3. c. 20. voc. liga.* Dn. Struve *syntagm. jur. feud. exerc. 3. num. 9.* Conf. tamen Quirin. Kubach. *cent. 1. dec. 10. quest. 10.*

§. 24. *Et captivus*) Sequitur ergò, Regem captivum non amittere imperium in subditos, neque propter captivitatem ejus victori acquiri regnum, ut maximè id fuerit in patrimonio captivi. Dabitur occasio hac de re dicendi *lib. 3. cap. 8.*

CAPUT IV.

§. 1.

B*ellum gerere possunt*) In hac partitione solùm illud verè dicimus bellum, quod utrinque summæ adversùs se invicem gerunt potestates, secundùm notata ad *princ. cap. anteced.* Nec quod de Abrahamo hic adducitur exemplum, satis conveniens est,

est, cum Abrahamus non fuerit persona privata, sed suæ gentis princeps.

Ea toleranda est potius, quam vi resistendum) Variè hac de re disputatum fuit superiore seculo, imprimis in causa religionis. Videri potest Frid. Hordeder. *part. 2. lib. 1. & 2.* Et negari nequit, inter Jctos sæpe fuisse, qui defensionem subdito adversus Principem concesserunt, uti videre licet apud Berlich. *lib. 4. conclus. 12. n. 22. 29. 30.* Totum hoc negotium multas adhuc habet difficultates, quas tamen plerasque hinc enucleatè superat Grotius.

S. 2. Cum aliter non posset finem suum consequi) Facile enim nequissimus quisque injuriam sibi à Principe illatam dicere, & seditionibus Remp. concutere posset. Tranquillitas ergò ut conservetur, limitari debuit axioma juris naturalis, præsertim cum non tam jubeatur defensio à natura, quàm suadeatur & permittatur.

Miles, qui castigare volenti) Jura in pœnis, quæ militibus infliguntur, atrociora quidem sunt, præsertim quod delicta militaria attinet. Si tamen attendatur, quod extinguatur & expiret omne Imperatoris officium, si miles non obsecundet mandatis, & pro lubitu suo agat, non videbitur nimium

aut crudele, quod in milites delinquentes constitutum est. Atque hinc in disciplina militari omnem fortunæ & felicitatis bellicæ summam positam esse, omni tempore observatum est. Vid. Georg. Acac. Enenkel *de privileg. milit. lib. I. cap. I. n. 20. seq.* Neque ergo facere possum cum Antonio Perez, qui *titt. Cod. de re milit. n. 36.* militem tribuno suo atrocius & sine causa cædenti resistere posse contendit, frustra in hanc rem adductâ *l. 5. C. de jur. fisc.* Præterquam enim quòd disertè hîc per constitutionem resistendi potestas concessa est, quæ militi concessâ non est, etiam istud obstat, quod astrictior multò sit disciplina militaris, præsertim in castris, quàm disciplina civilis. Quæ igitur sub *titt. de re militari,* continentur pœnæ, eas coërcendis militum delictis proportionatas esse, longo usu didicit bellicosa Romanorum natio. Add. Alexand. ab Alexand. *gen. dier. l. 6. c. 18.* Plin. *lib. 14. hist. nat. c. 1.* de vite Petr. Fab. *l. 1. semestr. 17.*

§. 3. *Nec de jure verò intelligendum*) Rectius nostri statuunt Theologi, jus istud non iniquum esse, sed indultum à Deo, & tale, quo magistratus, urgente Reipubl. necessitate, salvâ conscientia uti possit. Uti enim in corpore humano ense rescinditur, si quod membrum vitium aliquod contraxerit, uti ædificia etiam invitis do-

dominis diruuntur, quando proximus ardet Ucalegon, l. 14. C. de oper. publ. ita & Principi licere ad conservandum corpus Reipubl. uti interdum sive ministerio sive bonis & fortunis subditorum, si præsertim aliud non suppetat, quo præsentì consulat necessitati. Positâ ergò Reipubl. necessitate, nihil eorum, quæ in dicto Samuelis capite recensentur, iniquum erit. Vid. Gerhardus *loc. de magistrat. polit. num. 125.* B. Hülsem. *breviar. Theolog. cap. 20. n. 12. §. 5. 6.* Dn. Calovius *ad d. l. Samuel. contra Grot.* Per jus ergo ibi descriptum verum jus, h. e. facultas honestè & justè aliquid agendi intelligitur, non tyrannicum & merè usurpativum, uti tenent Carol. Molinæus *ad consuetud. Paris. t. 1. §. 1. gl. 5. n. 65.* Georg. Buchanan. *de jur. regn. ap. Scot. Bb. 8.* Nicol. Bellermontan. *dissert. polit. 14.* Joh. Milton. *in defens. c. 2.* Anton. Matthæ. *de criminib. tit. de furt. c. 4. n. 4.* Bodin. l. 1. *de Rep. c. 10.* Dionys. Gothofred. *ad l. 4. C. de LL. & ad Novell. 105. c. 2.* Ut maximè autem ponamus, agi illic de abusu potestatis regis, manet tamen adhuc, resisti propterea Regi à subditis non posse, & hoc rectè à Grotio hîc asseritur.

Quæ est de officio Regis;) Moses à Samuele nihil omninò dissentit. Moses enim non populum, sed Regem instruit, ejusque describit officium; Samuel verò ejus potesta-

tem & imperii amplitudinem : Ille modum imperandi tractat, hic necessitatem parendi. Vid. Alberic. Gentil. *disp. Reg. 1. pag. 18.* Guil. Barclaj. *contra Monarchom. l. 2. p. 255. & l. 3. c. 6.* Claud. Salmaf. *defens. Reg. c. 2.*

Dei opem imploraturum) Implo-
ratio illa non præcisè præsupponit injurias Regum futurorum & abusum potestatis, sed deteriorem tantùm populi statum, cui scilicet minimè assueti libertatem, quam sub *tyrannide* habuerunt, serò tandem & per querelas sibi exoptaturi fuerint.

§. 4. *Præcipiens dari Cesari*)
De intellectu istorum verborum videri poterit Seldenus *de jur. nat. lib. 6. cap. 17.*

Non minorem, si non majorem)
Id jam supra monuimus, non concedendum esse Grotio, durius esse jugum in N. T. quàm fuit in Veteri, adeoque falsum est, majorem obedientiam requisitam fuisse à Christianis, quàm à Judæis. Non fuit hoc officium Salvatoris, ut leges ferret, sed ut legem nobis impossibilem ipse adimpleret.

Imperandi & parendi approbaverit) Hoc non dicit Paulus, quòd approbaverit Deus tantùm, sed quòd ordinaverit & constituerit. Non igitur potestates publicæ eo loco nobis habendæ sunt, quasi ab

ab ipso Deo essent constitutz; sed quia revera à Deo constitutz sunt, ideò iis parendum est, ne ordinationi Dei resistamus. Quòd si principalis causa subjectionis esset consensus populi in principem, non-obediendo conventioni quidem aut pacto, non autem proximè & directò Dei ordinationi resisteret subditus, id quod tamen Apostolus affirmat. Vid. Cüner. *de offic. princip. cap. 5.* Est ergò potestas omnis *ἰσχύς ἐκ θεοῦ καὶ τῆς τιμῆς*, & quidem immediatè, uti jam suprà diximus.

Nostro bono inserviat) Hoc quidem non dicit Paulus, sed quo magistratus, si bonum feceris, Dei minister tibi sit in bonum, quemadmodum, si malè feceris, Dei minister est, tibi in vindictam. Non igitur necesse est, ut cum Grotio digressionem faciamus de utilitate privatâ ab utilitate publica dependente; aut ut cum novis quibusdam Interpretibus verba ea de illis tantum magistratibus intelligamus, qui ad subditorum commodum omnia referunt.

Id inter minùs frequentia habendum est) Interdum id oppidò frequens est. Inter novendecim Reges Israël duo tantum numerantur, & inter novendecim Reges Juda vix octo, qui rectam inierunt viam. Et vereor ego, ne in quavis Republica prorsus contingat, ut numero vincant illi, qui imperium pessimè administrant.

(Cui specialia subjici fas est) Impossibile est legem ita scribere, ut omnes casus, qui quandoque inciderint, comprehendantur, sed sufficit ea, quæ plerumque accidunt, contineri, l. 10. ff. de LL. *Necesse enim esset*, ait Albertus Bolognetus *de leg. jur. & aq. c. 29. n. 7. ut qui perfectas vellet leges condere, quæ per se satis esse possent, & quæ omni carerent ambiguitate, quoscunq; prorsus individuos ac singulares rerum eventus enumeraret, omnesque illas, quas vulgò dicunt circumstantias, exprimeret, ut si percussorem vellet punire, deberet illa omnia legis scripturâ completi, lignove vel arundine, an ferro percussisset; quòd si ferrò, quanto aut quali, ense vel mucrone aut hasta: exprimendum præterea esset, qualem hominem, item quo loco, quo tempore, qua occasione vel necessitate, quove consilio vel animo percussisset. Quæ quidem tam multa sunt, & tam multis modis variari possunt, ut nemo vel prudentissimus legislator quicquam posset unquam tam perfectè scribere, cui non multa & addenda & detrahenda essent. Nec sanè legislatoris culpâ hoc contingit, sed ob rerum agendarum propè infinitam multitudinem &c. Quia igitur humanarum operationum tanta est varietas & inconstantia, debet pro re natâ lex scripta, quæ generaliter conscripta est, vel restringi, vel extendi, vel suppleri, quatenus negotium, cui applicari debet, requirit,*

rit, quod eleganter d. l. exemplificat Albert. Bolognetus.

Idem ad Reges quoque referendum) Optimè Augustinus: Ita à plebibus, inquit, Principes, & à servis domini ferendæ sunt, ut sub exercitatione tolerantia sustineantur temporalia, & sperentur æterna.

Quæ injuriarum patientiam secum ferat) Loquitur enim Paulus ad Roman. 13. in abstracto, *οὐκ ἔστιν ἰσοψία ἐν πρεσβυτέραις ἐπιτασίδω*, ut ostenderet, subditos non debere ad personas imperantium respicere, sed ad ipsorum officium. Quod officium etsi cum injuriis subditorum expediatur, non propterea tamen eorum desinere debet obedientia.

§. 5. *Consuetudo veterum Christianorum*) Argumentum hoc porrò prosequitur Grotius *comm. de imp. summ. pot. circa sacr. c. 3. num. 14.* ubi tamen in Scholiis exempla in contrarium adduxit David Blondellus, sed quæ aut laudari omnia non possunt, aut ea ratione excusari debent, quòd creditum fuerit, Dei honorem in ministris suis periclitari, cui defendendo arma se capere posse, & debere putabant. Quòd si quid aliquando, inquit Grotius §. *seq.* factum est vi contra reges, narratur in testimonium

divinæ providentiæ, id permittentis, non in facti humani approbationem. Uti supra dixi, intricata hæc & in utramque partem semper ventilata fuit controversia.

Tertullianus apologetico) Ad hunc locum conferri possunt, quæ notat Desiderius Heraldus & Nicolaus Rigaltius.

S. 6, *Nam omnis facultas gubernandi*) Tam creatio quàm jurisdictio omnium magistratuum intuitu majestatis passiva est & dependens, Jac. Lampad. *de Rep. Rom. Germ. part. I. n. 14.* Omnis enim magistratus potestas tum quoad originem suam, tum quoad latitudinem, tum denique quoad totum suum Esse & operari à suprema majestate dependet, & nunquam quicquam sine ejus, qui summum imperium tenet, tacito vel expresso consensu efficere potest. Quod originem attinet, certum est, neminem magistratus officio fungi posse, nisi qui in eam rem à Principe fuerit constitutus, *l. 1. pr. ff. de L. Jul. amb.* adèd ut majestatis crimen incurrat, qui privatus pro potestate magistratuvè quid sciens dolo malo gesserit, *l. 3. ff. ad L. Jul. Majest.* id est, qui falsum magistratum sibi vindicaverit, uti cum Græcis interpretatur Antonius Contius *ad d. l.* Quin si id fecerit quis animo hostili & imperium affectante, non simplex tantum majestatis crimen

men is committet, sed perduellionis, quod
 eò atrocius est, quò perniciosiore conatu
 ipsam Reipublicæ summam impetit & oppu-
 gnat, Ant. Matthæ. *de crim. tit. de les. majest.*
cap. 2. n. 17. Latitudo potestatis itidem est à
 principe tum ratione loci, tum ratione causa-
 rum & personarum. Ejus enim est providere,
 ne confusio fiat jurisdictionum, nec Rei
 de eadem causa pluribus litibus vexentur,
 neve quod à pluribus aliàs expediri potest, ab
 omnibus se invicem expectantibus planè o-
 mittatur. Totum denique & Esse & operari
 magistratûs ab unica est & dependet maje-
 state. Potest enim idem ille, qui magistratum
 constituit, eundem iterum removere, & in
 privatorum ordines redigere, potest ejus po-
 testatem ampliorem reddere, angustiorem,
 sublimiorem & inferiorem, prout ipsi li-
 buerit, invito etiam magistratu, cui ne hi-
 scere quidem adversus ejusmodi decreta lici-
 tum est. In omnibus igitur suis actionibus ita
 adstrictus est magistratus ad Principis volun-
 tatem, ut nec id quidem peragere possit, quod
 princeps præsumptivè nollet. Dependenti-
 am enim potestatis dum statuimus, perpetuam
 simul inferimus harmoniam, quæ con-
 servari aliter nequit, nisi in principis & magi-
 stratum consensu. Talis autem cum sit om-
 nis magistratûs potestas, non poterit fieri,
 ut ullâ ratione summum imperium transcen-
 dere atque id in ordinem redigere sibi præ-
 sumere velit, aut verò vinculum subordina-
 tionis

tionis & consensûs prorsus est rumpendum, rebellionem scilicet captando, & summa imis miscendo.

Regi ut supereminenti) Putidissimus est commentarius Johannis Philippi, qui *in defens. Miltoni* p. 50. Petrum dicit Regem supereminentem vocasse, vulgari potius loquendi more, quàm verè politico, procorum scil. captu, ad quos scripserit. Rectè hîc Grotius subordinationem imperii etiam sensu communi ait cognosci, quàm cum non sentiat improbus hyperaspistes, sensu communi eum destitutum perversè planè Scripturam interpretari argumentum est.

§. 7. *Nam leges etiam Dei quædam*) Rectè dicit: quædam, quales imprimis sunt leges positivæ. Quæ enim cum naturalibus & moralibus coincidunt, non potest dari necessitas tanta, quæ adversus eas commissum in genere licitorum ponere possit. Quæ ratione præceptum de non furando non habet tacitam exceptionem summæ necessitatis.

De lege Sabbathi) Quia ocium præscriptum & præceptum erat Judæis per diem sabbathi, magna religione & sequiori ætate multa cum superstitione id observabant. Et hinc perversa planè ratione non charitatis tantùm opera intermittebant die Sabbathi, sed ea etiam, quæ sine magna sua
&

& totius populi pernicie omitti non poterant. Nam Ptolomeus Lagi filius urbem Solyमारum ingressus sabbatho velut sacrorum gratiâ, Judæis nec arcentibus, quòd nihil hostile suspicarentur, & alioquin eum diem in otio & quiete agentibus, sine difficultate positus dominio, acerbè eam & inclementer tractavit, eamq; ob rem Agatharchides Cnidius, qui successorum Alexandri res gestas conscripsit, superstitionem Judæis exprobrat, quòd propter eam, libertatem amiserint, Joseph. lib. 12. antiq. c. 1. Ad eundem modum temporibus Antiochi Epiphanis, Judæi, qui in latebras confugerant, cùm oppugnarentur die sabbathi, mori maluerunt, quàm defensionem parare, 1. Maccab. 2. v. 36. Similis superstitio fecerat, ut Pompejus per hanc occasionem urbem potiretur; sed tùm tamen mitiorem opinionem animos Judæorum occupâsse, testis est suprâ laudatus Joseph. lib. 14. antiq. cap. 8. *Nisi, inquit, patrius nobis mos esset per otium septimum quemq; diem exigere, non potuissent absolvere aggerem: prohibere enim vim inferentes lex permittit, sed opus facientem hostem impedire nos non sinit, &c.* Denique Esseni omnium maximè religiosi, seu superstitiosi potiùs, longè cæteris Judæis diligentius cavebant, ne quam operationem sabbatho exercerent; neque cibum sibi solum pridie præparabant, ne videlicet illo die ignem accenderent, sed neque vas aliquod trans-

transponere audebant, imò nec alvum purgabant, verba sunt Josephi 2. de bell. Jud. c. 7. Add. Gisb. Voët. disp. de sabbath. Seld. de jur. nat. l. 3. c. 9. seq.

Hasmoneorum temporibus } De vocabulo Hasmoneorum obiter videri poterit Nicol. Fullerus lib. 2. misc. cap. 13. ut & Dn. Ægid. Strauchius noster in breviar. chronolog. cap. 32. q. 1. Intelligit autem hic Grot. consilium istud, quod à Judæis agitatum fuit 1. Maccab. 2, 41.

Quod in legibus humanis magis etiam procedit } Habet hîc locum interpretatio, quæ judici in applicatione legum competit, de qua agit Joh. Bapt. Leonellus tract. de subrept. rescript. q. 4. art. 23. Quandoque enim durities legis propter æquitatem mollienda est juxta l. 14. §. 13. ff. de religiof. l. 4. ff. de eo, quod cert. loc. l. 8. C. de jud. l. 8. C. de pact. convent. Sich. ad d. l. 8. C. de jud. Hartm. Pist. p. 2 q. 44. n. 23. Cothman. resp. 40. n. 81. vol. 3. atque id locum habet ut plurimum in illis casibus, qui non reperiuntur specialiter decisi, quando sc. circumstantiæ quædam occurrunt, quæ non omninò similes sunt illis, de quibus lex loquitur. Tum enim, ne sententiâ impingat in justitiam naturalem, emendatione quadam seu attemperacione, vel potius verâ legislatoriæ intentionis explicatione opus est

est, Franzk. tit. de just. & jur. n. 51. Rutger.
Rulant. de commissar. p. 1. l. 2. c. 19. n. 4.

Ut de statione non deserendâ)

Leve hoc videtur delictum prima fronte, sed si belli momenta spectes, admodum grave id est, & hinc militibus proprium. Quantam enim cladem sibi plerumque accersat ille, qui agmine incomposito tumultuariè cum hoste congreditur, omnis omnium gentium loquitur historia. Et hinc etiam Æthiopiæ Rex ab Rege Lusitaniz Viros peritos petiit, qui milites in præliis ordinem servare docerent, apud Damianum à Goës de *Æthiop. morib. pag. 404.* Non mirum igitur, severas in hanc rem apud Romanos, quibus disciplina militaris curæ cordique fuit, extitisse leges, quas tum revocavit, tum exacerbavit Imper. Augustus. Vid. Sueton, in *Aug. c. 24.*

Nisi quatenus summa necessitas id exigat) Lex militaris est, ut qui in excubiis stans obdormiverit, capitali animadversione puniatur. Non improbo hanc legem, ubi necessitas id exigat, & periculum ab hoste imminet, quia hujus vigilantiz totius civitatis aut exercitûs salus commissa videtur. At ubi tale periculum nullum subest, & altâ pace fruitur civitas, parum conveniens videtur tale supplicium.

Cum

Cum sensu humanae imbecillitatis]

Prohibitiones legum voluntatem liberam respiciunt, eamque coërcent, non coactam necessitate. Accedente necessitate duæ præstò sunt jussiones, legalis una, altera fatalis. Fatalis autem, quippe potior, legali prævalet.

Pendere videtur à voluntate }

Non videtur, quia ipsum totum Imperium non pendet à voluntate populi, sed immediatè ab ipso Deo, ut supra dictum. Nec igitur à civibus jus aliquod ad imperantes manare potest. Nec sequitur: homines ab initio spontè adducti in societatem civilem coierunt, & ex hoc ortum habuit potestas civilis: Ergò talis potestas origine est humana. Sic enim perinde liceret argumentari: Adam & Eva spontè adducti coierunt in matrimonium: Ergò matrimonium institutione non est divinum. Sed & in hoc à Grotio dissentimus, quòd homines metu violentiæ externæ primùm in societatem coierint, adeoque cum Aristotele statuimus, hominem naturâ, hoc est, naturæ innato instinctu, ad civilem societatem ferri, etiam omni malorum metu absente. Ipse Grotius l. 2. c. 1. n. 9. rejicit opinionem existimantium, amicitiam ex sola indigentia natam, cum sponte & natura nostrâ ad eam feramur. Quod autem potestatem civilem Petrus humanam ordinatio.

tionem dicit, non ea est ratio, quòd humanitùs sit excogitata, sed quòd hominum ea sit propria, uti Beza commentatur; sive potiùs, dicitur humana, ratione causæ instrumentalis, quia scilicet per homines exercetur. Vid. Gerhardus *loc. de Magistrat. polit. p. 682.*

Se tuendi adversus immanem servitiam) Non ausim hoc asserere. Non enim fingi potest legitima vocatio subditorum ad capienda arma contra supremum magistratum, cum nulli mortalium jurisdictio competat in talem magistratum. B. Hülfemann, *breviar. c. 20. n. 21.*

Nam David) Davidis exemplum adduci nequit. Ille enim non jam privatus amplius erat, sed per inaugurationem unctus à Samuele in Regem, & Saul projectus erat à Deo, nec regnaret super Israel, *1. Sam. XVII.* Neque colligere licet ex verbis textus, coëgisse Davidem armatos illos ad vim atcendam, si inferretur; sed hoc potiùs ibi dicitur, convenisse consanguineos Davidis & alios miseriam pressos, ut interea à Saulis & aliorum servitia unà cum Davide, quippe quem Deus jam illustrem fecerat, & regem designaverat, conservarentur, & aliquando cum ipso è tantis miseriis emergerent. *Tota Davidis historia singularis est, & divini M herois*

herois exemplum, ut proinde regula aut exceptio inde peti non possit.

Simile potest videri factum)

Neque hoc exemplum probationis loco adduci potest, cum petitum id sit ex scripto apocrypho. Vid. Chemn. *exam. concil. Trid. part. 3. p. 528.*

In tribunis plebis) De tribunitia hac potestate copiosius agit Marcell. Donat. in *Sueton. August. cap. 10.*

Exactiorem patientiam videtur requirere) Id sæpè jam negavimus. Christus enim non est minister peccati vel exactor satisfactionis, *Galat. II. v. 17.* sed advocatus & Salvator noster, *1. Joh. II. v. 2.* qui venit, ut legem impleret, & ut eos, qui sub lege erant, redimeret, *Gal. IV. v. 5.* iisque remissionem peccatorum procuraret, ac dispenseret, *Col. I. v. 14.*

Invaluisse Christianam religionem) Tertullianus *ad Scapul. cap. ult.*

Nec tamen deficiet, inquit, hac secta, quam tunc magis edificari scias, cum cadi videtur.

Quisque enim tantam tolerantiam spectans, ut aliquo scrupulo percussus & inquirere accenditur, quid sit in causa, & ubi cognovit veritatem, & ipse statim sequitur. Ita & Clem.

Ale-

Alexandrin. *Stromat.* 4. Gentiles Christi testium constantiâ obstupefactos scriptissimè
εις πίστην υπάγεται τὴν σωτηρίαν πολυπραγ-
μονήσαντας.

Thebaea legio) Habuerunt Legionem
 sua cognomina, qualia recenset Lipsius in
Tacit. l. 2. hist. pag. m. 486. Marcell. Donat.
 in *Sueton. Cas. cap. 70.*

§. 8. *Puniri morte*) Fuerunt enim
 Reges Lacedæmoniorum nomine magis
 quàm Imperio Reges, ut ait Corneli. Nepos.
 Atque idcirco Aristoteles regnum Laconicum
 perpetuam belli præfecturam appellat,
 negatque, peculiarem Reipublicæ formam
 efficere, *l. 3. pol. c. 10.* Conf. Ubbo Emmius
de Rep. Lacon. Quia igitur ille populum su-
 periores habuit, mirum non est, puniri eum
 & suppliciis affici potuisse.

§. 9. *Qui eam tractat negligenti-*
us) Sic enim nec in privatis quidem pa-
 terfamilias res suas pro derelicto habuisse
 censendus est, qui non satis attentè eas ob-
 servat. Vid. *Dd. ad §. 47. Inst. de R. D.*

§. 10. *Nullus est*) Sed quare nullus
 ex parte alienantis? Habet enim hîc se perin-
 de, atque ille, qui imperio renunciat, aut
 istud pro derelicto habet. Volenti ergò nulla
 fit injuria. Nec movet, quod usufructuarius

cedendo jus suum nihil agat, §. 3. *Inst. de usufr.* Certè nihil, scil. in utilitatem & commodum ejus, cui creditur; aliquid tamen agendum facit usumfructum à se redire ad proprietarium. Quòd enim Grotius putat, id fieri demum legitimo tempore cum Ario Pinnello *ad l. 1. C. de bon. mat. part. 3. n. 39.* Johanne del Castillode *usufr. c. 69. n. 21. seqq* Osw. Hilliger. *in Donell. enucl. l. 10. c. 19. lit. B.* non satis videtur convenire textui in *66. ff. de jur. dot.* ubi, quæ de reversione usufructus ad proprietarium dicuntur, immediatè coherent verbis, quibus nihil omninò cessionario asseritur, ut & privativè, & positivè sententiam suam exposuisse videatur Jurisconsultus, hoc sensu: quòd quemadmodum & qua ratione statim nihil agitur in utilitatem cessionarii, ita & eadem ratione hoc inde statim consequatur, ut usufructus redeat ad dominum, siquidem adversativa *sed* eventum contrarium explicat, qui scilicet ita se habeat, ut in contrarietate servet eandem rationem. Et quorsum verò verba illa aliàs adjiçerentur? cum & extra hunc casum certum sit, morte usufructuarii usumfructum ad proprietarium revertere. Subjiciuntur ergò per modum pœnæ, quæ nulla esset, si usufructus non illicò rediret. Vid. Ægid. Hortens. & Arnold. Vinnius *in §. 3. Inst. de usufr.* Franzk. *exerc. 5. q. 5.* Bachov. *in Treutl. vol. 1. disput. 16. th. 10. lit. A.* Quicquid verò tandem hujus sit, Re-

Re-

Regem electione aut successione ad imperium erectum usufructuario similem esse, negavimus supra.

Quin lei resisti in hoc possit) Si status nullus est, manebit tradens etiam post traditionem Rex, & sic unctus domini. Hinc autem ex antecedentibus & præmissis Grotii principis sequitur, resisti illi non debere. Malum ergò hoc potius asserere, cessionario, sive illi, in quem alienatio facta est, resisti à populo posse, consequenter verò etiam suo Regi, si hic cum illo fecerit & copias junxerit.

§. II. Si Rex verè hostili animo

Multæ hinc sese adhuc exserunt difficultates, quæ rem dubiam reddunt. Nec enim permittendum est, ut populi iudicio animus Regis subiciatur, quippe qui rerum præsentium peritus, spe melioris regiminis, Regem suum satis promptè hostem pronunciat, sæpe præter meritum. Et quis verò arbiter tumerit, ut de animo Regis verè hostili constet? Ipsa deinde argumenta, quæ in hanc rem adduci poterunt, sæpe ejus sunt notæ, ut principem non hostem protinus, sed pessimè tantum imperantem ostendant. Denique si amittitur ab tali Rege regnum, poterit illo & iudicari deinceps à populo & supplicio affici. At in tyrannum tale quid populo non concedit Grotius, nisi certis casibus.

bus, cùm tamen tyrannus verè dicatur ille, qui bonum publicum non negligit tantùm, sed & evertit, hoc ipso scilicet animum verè hostilem gerens.

§. 12. *Tunc quoque Rex in privatam personam recidit*) Ut ob feloniam vasallus feudo privetur, necesse est præcedat causæ cognitio, & sententia feratur condemnatoria, 1. F. 21. & 22. Rosenthal de feud. c. 10. concl. 41. Jul. Clar. in §. feudum q. 62. Rittershus. feud. lib. 2. cap. 6. quest. 15. Non aliâ ratione regnum ob feloniam committi putem.

§. 15. *Eum, qui jus imperandi habet*) id est, Rex verus à tyranno & invasore dejectus. Ad cujus tamen voluntatem præsumptam ut recurratur, nulla nos movet ratio, cùm frustrâ de ejus voluntate quæzatur, qui impedire rem non potest. Omnîs vis obligandi, quam tyrannorum parit imperium, ex coactione est & violentia.

Aut denique occidere liceat, quaeritur) Observat Christophorus Forstnerus in Tacit. annal. p. m. 25. percussores tyrannorum occulto Dei judicio plerumque violenta morte periisse.

§. 18.

§. 18. *Si diserta autoritas accedat ejus*) At si pax inter tyrannum & populum oppressum interfit, nego sufficere autoritatem ejus, qui jus verum imperandi habet. przsertim si cum Grotio statuamus przsumptam veri Regis voluntatem, qua maluerit ille quovis modo servari Rempubl. quàm perire.

§. 20. *Quia ejus imaginem nummus præferebat*) Non simpliciter, quia Cæsaris imagine insignitus erat, sed quia tributum inde debebatur, atque istiusmodi numismatis genere solvendum erat, possessio imperii arguebatur. Vid. Selden. *de jur. nat.* l. 6. c. 17.

CAPUT V.

§. I.

Causa effectorix principalis) Diximus hac de re supra *ad cap. 3. §. 1.*

Naturaliter quemque sui juris esse vindicem) Approbavit hîc autor vindictam privatam, eamque ex professo laudat & propugnat l. 2. c. 20. quo loco à nobis tota res plenius examinabitur. Née verò concedendum est, manus idè nobis datas esse, ut vindictam privatam exerceamus. Aliud

carum est officium, nullo crimine subnixum, aliaque intentio Creatoris, cum eas formaret. Idem enim datae sunt, ut velut dapiferi essent & pincernae corporis, ut si in lapsum propenderet, id conservarent: si periculum intimeret, arcerent: si injuria urgeret, defenderent, utque fidelissimam semper corpori praestarent operam.

S. 3. Sed hoc ipsum quod est, totius est.) Hoc est, uti explicat Michael Picquartus ad libr. I. pol. c. 4. partes non tantum comparatione ad totum sunt & dicuntur partes, sed hoc amplius totius naturam constituunt, & absque toto esse nequeunt, imò pereunt pereunte toto.

Tale in Republica est subditus.) Adstrictior tamen est conditio servi, quam subditi, & haec tenus tantum comparatio procedit, quod uterque sit instrumentum alicujus agentis principalis.

S. 4. Ut olim Romae servos.) Clara in hanc rem extat sententia in l. II. ff. de remilit. Add. Donaldson. Synops. Oeconom. pag. 81. seq.

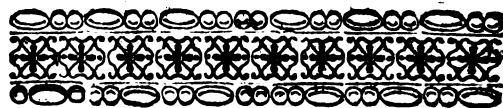
Nunc

Nunc passim Clericos) Longè di-
 versam Clerici ineunt hodie vitæ rationem,
 cùm videas passim Episcopos contra insti-
 tuta & canones veterum bella movere, cæde
 & flammis vicinorum regiones infestare,
 prædas agere & militum personas strenuè
 sustinere. Quæ de re extat querela Claudii
Espenæi Theologi Paris. l. 2. digress.
cap. 6.

M 5

Cum

CUM DEO!

In

HUGONIS GROTII
LIBRUM SECUNDUM
DE
JURE BELLII & PACIS.

CAPUT I.

§. I.

Va movent sub ratione

utilis) Uberius ista explicat

Autor infr. hoc libr. c. 22. in pr.

Et à belli principis) Quæ Schola-
stici de differentia principii & causæ tradunt,
fortè huc non pertinent omnia. Videantur
tamen Fr. Suarez. *disp. Metaph. 12. sect. 1. per*
tot. Pet. Fonseca. in Metaph. l. 5. c. 2. q. 7. Ma-
gis huc pertinet locus Scaligeri exerc. 364. In
negociis humanis causa nomen commune est &
pro principio agente, & pro fine. Sic a^q triabel-
lorum tradit Herodotus per initia suarum Hi-
storiarum. Vix tamen dixerit aliquis, Troja-
ni belli principium fuisse Helenes adulterium,
sed

sed causam potius. Principium usitatum pro ipso belli initio, quo cecidit Proteflans.

Vos estis Romani) Laudat hic in notis Romanos Grotius, quod constantes manserint in spectandis belli causis. Et sanè famam justitiæ obtinuerunt, certè affectarunt. Bella tamen eos sæpe manifestè injusta gessisse, exemplo ejus, quod in Sardiniam, & quod in Cyprum motum est, ostendit idem Grotius *lib. 2. de verit. Relig. Christ. pag. 45.* imò verò nihil apertius est, quàm si justitiam illi curassent, lupercal mansuram illam, quæ tantoperè celebrata est, æternam urbem. Vid. eleganter hac de re differentem Christophor. Forstner. *in l. 3. annal. Tac. p. 256. seqq.*

Causa justa belli suscipiendi) Putat Franciscus à Victoria *Relect. 3. n. 13.* nullum bellum esse justum, si constet, geri majori malo Reipublicæ quàm bono & utilitate, quantumvis aliunde suppetant tituli & rationes ad bellum justum. Malè. Sic enim vix ullum bellum defensivum, ut vocant, justum erit, cùm tale plerumque cum detrimento aut dispendio geratur Reipubl.

§. 2. *Ac planè*) Sunt in hoc paragrapho, quæ JCu in significato pressiore, vulgari & usitato aliter accipiunt. *Actionis* vocabulum, etsi quandoque accusationem sub

sub se comprehendat, sit tamen id admodum rarò, & in significato famosiori extra judicia publica plerumque usurpatur. Vice versâ, *accusationis* vocabulum ferè semper ad judicia publica restringitur, aut si qua fortè extraordinariè vindicantur crimina. Et differentia præcipuè est, quòd actione ordinariâ id, quod nostrum est, vel quòd nobis abest; accusatione publicam vindictam persequamur. *Obligationis* verbum in sensu proprio tùm demum adhibetur, ubi actio datur personalis. *Conditionis* nomen aliquando quidem pro omni actione personali, sed in significato tamen excellentiori pro certa quadam specie sumitur. *Interdictum, ne vis fiat*, datur turbato in possessione, non ergò ob injuriam nondum factam. Sed licuit tamen Grotio his vocabulis ex sua destinatione uti, quippe cui constitutum est extra omnem jus civile, naturale tantùm justum proponere & investigare.

§. 3. *Quod natura quemque sibi commendat*) Sæpè in memoriam mihi incidit casus, quem refert Nicolaus Tulpus in *observat. medic. l. I. c. 43.* his verbis: *Septem Britanni accinxerant se in insula Christopheriana unius solummodo noctis itinere, ultra quam non extenderant commeatum; ac interveniens tempestas abripuit imparatos longius in mare, quam ut potuerint reverti ad portum*

tum ante diem decimum septimum. Luctatum igitur cum inedia est, quæ eò ipsis suis gravior, quò ardentius id temporis aestuâtis Sol, & vehementius exsucca eorum guttura exarscerit exhalans incalentes maris salcedo. Cùm intricati erroris nullum finem promitteret spaciosum mare, ancipiti sorti committabant, cujus carne urgentem famem, & quò sanguine compescerent inexplebilem sitim: jacta est alea, qua ex illis unus cadi destinatur, qui lubenter fortuna cessit, & gavisus est, se post mortem amicis esse profuturum; desinde sorte alius reperiebatur, qui jugulum peteret, & vim volenti inferret, sic aliquandiu cibariam naviculam deduxit tandem Deus ad insulam Martiniam, ubi vix attigerant terram, quin accusarentur protinus à prætorè homicidæ, sed dedit ipsis veniam iudex, &c.

De hac facti specie multùm disquiri potest, quousque eam probare conveniat, quam ingenuè fatear, extra periculum constitutis faciliùs esse, rectè philosophari, & de justitia causæ disceptare. De iudice nihil moveo. Séd à navigantibus hoc maximè peccatum arbitror, quòd in mortem unius, & quisque in se, si ita contigerit, conspiraverint, atque periculum corporis periculo animæ anteposuerint. Nec sanè debuit quisquam vitam suam tam vili pendere, ut ejus jactura alterius famem expleret. Nec reliquì etiam ideò in socium suum sævire debuerunt,

ut

ut stomacho suo consulerent. Sed ejus rei ulterior disquisitione aliud otium postulat. Vid. Rob. Sharrok *de offic. cap. 10. num. 3.*

§. 4. *An & innocentes*) Dum tamen innocentes sint. Aliàs enim qui me fugientem idè impedit & detinet, ut à persecutore ego opprimi & transfodi possim, quin defensio etiam cum occisione contra eum institui possit, dubium non videtur. Quid verò si quis Titium petens occidat Mediatorem, pacem utrinque conciliantem? Non excusabitur, nisi à Titio insultatus in defensionis terminis manserit. Extra hos enim ut error fuerit in objecto & personâ, nullus tamen fuit error in proposito, & non necesse est, adesse voluntatem occidendi Titium, sed sufficit adesse animum occidendi in genere. Vid. Bachov. *in Treutl. vol. 2. disput. 32. rb. 6. lit. A. Gomez. 3. resol. 3. n. 34. 35. Arum. Exercit. Justin. 20. n. 13. & super Digest. disp. 25. n. 10. Andr. Gerh. disp. 20. num. 7. Thoming. decis. 38. Berlich. 4. c. 10. n. 4. 5. & ante omnes Dn. Carpov. p. 4. c. 6. def. 1. 2. 3. & 4.*

Et certè naturam solam) Si modò naturam solam, & non potius jus naturæ intellexit Grotius. Per naturam enim hîc nisi intelligamus primam naturæ, de quibus autor *lib. 1. cap. 2. num. 1.* obstabit huic assertioni naturalis Lex justitiæ, quippe secundum quam

quam injustè agit, qui innocentem lædit aut obtruncat. Sed verò ipsa etiam prima naturæ qualiter se habeant, loco citato plenius exposuimus.

Benè autem dictum est à Thoma]

Hoc vult Thomas, insultatum posse intendere actum necessarium ad sui defensionem, ex quo prævidet, secuturam mortem aggressoris, non verò posse intendere interfectionem, tanquam medium ad sui defensionem necessarium. Perinde ut Medicus, dum eligit & adhibet medicamentum ad reparandam sanitatem, ex quo tamen videt, secuturam debilitatem, uti explicat Cajetanus. Eligit enim adhibitionem medicamenti propter sanitatem, debilitatem autem inde sequentem neque vult, neque intendit, sed permittit. At enim difficulter ejusmodi intentionis leges præscribuntur jam oppresso, aut certè vix erit, ut in praxi observari possint. Et ex hoc rectè Greg. de Valentia *tom. 3. d. 5. quæst. 8. punct. 4.* nimis durum viderur, obligare hominem in ea necessitate constitutum ad ejusmodi Metaphysicam. Add. Molin. *tom. 4. tract. 3. disput. II.* Filliuccius *tom. 2. tract. 29. cap. 3. num. 37.* Quòd si licitum est in casu necessitatis, ubi aliter evadere nequis, aggressorem interficere, licitum quoque erit, interfectionem istam intendere. Interim tamen intentio defensionis debet esse

esse primaria, interneccionis verò intentio planè secundaria, & non nisi cum lucta quadam.

S. 5. Si insultator arma arripiat)

Ex hoc est, quòd statuunt, non expectandum esse primum ictum; sed sufficere aggressionem solam offendendi animum præseferentem.

Quòd si quis vim non jam presentem) Ergò quando aliquis nondum aggreditur homicidium, aggredi tamen decrevit, quæritur, num liceat illum interficere, antequam aggrediatur, quando, nisi ita interficiatur, periclitatur vita alterius, in quem scilicet decretum homicidii factum, quia vel postea non effugiet mortem, vel certè maximo periculo subjicietur, ut dubium sit, evitari eam posse. E. gr. Maritus decrevit hac nocte necem uxoris suæ. Ea conscia est hujus firmissimi propositi, nec occurrit aliud quid, ex quo periculum vitæ evitari possit. Quæritur, an fas sit mulieri hoc casu venenum marito porrigere in cibo aut potu, aut sumpto gladio, quem maritus in eum finem sub cervicali reposuit, ipsum hunc maritum suum transfodere. Molina tom. 4. tract. 31. disput. 13. putat, fas esse interficere eum, quem certò, non ex suspicio-

no

ne licet magnâ scio decrevisse me interficere etiam ante aggressionem , ubi ponderatis omnibus nulla patet via mortem evadendi , eò scil. quòd jure naturali unicuique id licet efficere , quod urgente alterius nequitiâ , medium est necessarium ad propriæ suæ vitæ conservationem. Consentit Filhiuccius *tom. 2. tr. 29. c. 3. n. 39. quin n. 40.* addit , tunc tantùm esse præventionem physicam , defensionem autem reverà moralem. At enim nostrâ opinione id ita asserere non licet. Aut enim certò quis novit structas sibi insidias , aut non. Si hoc , fatetur ipse Molina , non licere ex suspicione ad talem præventionem progredi. Si illud , unde porrò certus erit , tam firmiter insidiantem esse propositum , ut pœnitere nequeat ? Quin si & hoc certum sit , tamen aut denunciari id vùm poterit Magistratui , & sic frustra paratur præventio , aut si non poterit , tenetur vel fugere , si poterit , vel si nec hoc poterit , DEO totius rei eventum commendare satius erit

Consequitur , multò minùs occidendum esse reum , de quo constat , quòd in judicio tantùm famoso , aut bonorum confiscationem post se trahente , falsum contra me dicturus sit testimonium , etiamsi ille jam in eo sit , ut Judicem adeat. Hodierni Moralitæ admodùm prompti sunt in admittendis eo casu duellis & homicidiis , atque illis ne-

N

fas

fas non est, & calumniatorem & testes, & ipsum denique judicem cum illis facientem clam & occultè interimere. Adscribam verba unius Sancti ex *Sum. l. 2. c. 39. n. 7. Melius alii dicunt*, inquit, *licere innocenti duellum acceptare & offerre ad vitam, honorem, & res familiares in notabili quantitate tuendâ, quando constat, omnino injustè & per calumniam actorem procedere, & certum est, omnino fore, ut innocens hac amittat, nec aliud sibi evadendi remedium suppetat: atque optimè Bannes ait, licere innocenti in his casibus acceptare & offerre duellum, imò & non-provocando ad duellum occidere occultè actorem illum calumniosum, cum hac occiso sit vera defensio. Imò bene Navarr. n. 290. ait, tenere innocentem non acceptare duellum, nec indicere, si potest occultè illum occidendo id vitæ, honoris, rerum familiarium periculum evadere: quippe sic proprium vitæ periculum in duello imminens vitabit, & peccatum actoris offerentis vel acceptantis duellum &c. Non impia tantùm & Christianis moribus prorsus adversa est hæc doctrina, sed etiam sanæ rationi. Aut enim post interfectionem e. g. testis, probari poterit falsitas testimonii, aut non. Si illud, in judicio potiùs cum eo agendum, & mendacium ipsâ convictione refellendum fuerit. Sin hoc, frustra se famæ suæ & bonis suis per occisionem adversarii consuluisse teniet, dum scil. ipse sibi vitæ & famæ periculum*

hac

hac ratione accessit, & ultrò poenam in se provocat. Conf. Laymann. *Theol. moral. l. 3. tr. 3. part. 3. cap. 5. num. 2. vers. Dicendum certis &c.*

§. 7. *Pro pudicitia*) Ita censent non Moralitz tantum, sed Jcti etiam plerique omnes. Idem apud Judæos quoque juris fuisse ostendit Selden. *de jur. nat. & gent. l. 4. c. 3.* Censet tamen Augustinus *l. 1. de lib. arb. c. 5.* & rectè, pudicitiam moraliter consideratam esse bonum animi, quod nullà vi extrinsecà, si animus benè communitus sit, eripi possit. Læsió igitur illa, quæ per attentationem pudicitiz inferitur, etsi atrox sit respectu inferentis, & respectu ordinis divini, qui turpissimè violatur, non tamen videtur esse proportionata extemporaneæ Interfectioni vim inferentis, add. *cap. 1. 2. 3. 4. seq. caus. 32. q. 5.* Ipli igitur Moralitz suam hanc doctrinam temperant, & non temerè ob qualemcunque pudicitiz invasionem occidere permittunt, sed ubi violentia vires accepit, & ad prostrationem corporis aut alia processit. Vid. Balduin. *de cas. consc. l. 4. c. 1. cas. 15.* Hoc verò non iniquum est, quòd in foro soli ab ordinatâ homicidii poenâ absolvatur, quæ injuriz intentatæ atrocitate mota intentantem interfecit. Cæterum num excusatus sit ille in foro conscientiz, qui adulterum aut adulteram in

flagranti delicto deprehensos occidit, dis-
 quitur. Excusatum non esse arguit, tum
 quod nullibi Lex divina relaxet mandatum
 de non occidendo, tum quod nulla neces-
 sitas suadeat, ut id contra adulterantes per-
 mittatur. Sola n. necessitas, aut necessita-
 tipar ratio facit, ut processus contra deli-
 cta, autoritati publicæ ordinariè compe-
 tens, etiam privatis communicari possit.
 Non ergò satis congruit Legi divinæ, aut
 juri naturali Lex 24. ff. ad L. Jul. de adul. quæ
 adulterum marito occidere permittit, sed
 non quemvis, verum vilem, infamem, cum-
 que domi suæ cum uxore deprehensum; U-
 xorem autem adulteram occidere non per-
 mittit. Nec magis congruunt l. 20. l. 22. C.
 & 32. ff. eod. quibus Patri permittum fuit oc-
 cidere adulterum quemcumque cum filiâ,
 etiam in domo mariti, deprehensum, modò
 & ipsam filiam occiderit simul. Sed nec
 congruit *Novell. 117. c. 15.* qua licuit marito
 quemcumque occidere, quem in suspecto
 loco cum uxore colloquentem deprehen-
 derit, dum tamen prius eundem propter
 suspicionem tribus ex scripto contestationi-
 bus monuisset, ut abstineret. Nisi dicere
 velis, leges istas permittere cædem adulte-
 ræ, non probare, quod tamen non placet
 Didaco Covarruviz *tom. 1. part. 2. cap. 7. S. 7.*
n. 21. add. Carpz. 1. decis. 95. Laymann. Theol
moral.

*moral. lib. 3. tit. 3. part. 3. c. 2. n. 4. Ant. Perez.
Cod. de adulter. n. 23.*

S. 8. *Quorum officium est*

Pertinet huc etiã miles in excubiis stans, quippe qui nec ipse fugã se periculo subducere potest, tũm propter juramentum, tũm propter majus bonum, quod omisã defensione in periculum conjicitur. Quin & ille necessariõ se defendere tenetur, qui novit, omissione defensionis Principem, parentes, Magistratum vitæ discrimen subituros.

S. 9. *Charitas nos obstringit*

Imõ non charitas tantũ, sed firmior aliqua obligatio, quæ nascitur ex agnitione potestatis, Principi à DEO immediatè concessæ. Jubetenim natura, DEO, & omnibus iis, qui à DEO potestatem imperandĩ acceperunt, subjectum esse.

Ut verò meo unius bono) Bonum proprium persequimur, non ut aliud quod separatum bonum aut seclusum à bono communi (certè id sub tali qualitate ordinatã charitate velle non debemus) sed veluti partem boni communis amamus; adè ut bonum commune, cui nostrum inclusum est, & sine quo consistere non potest, sit ratio, cur nostrum amemus bonum. Bonum igitur commune per prius, proprium verò per posterius amamus. Et natura-

turaliter pars magis diligit bonum
quàm proprium in iis, quæ à bono
pendent.

*§. 10. Facultatem quam
moralem adverso se in infi*

Principium hoc Grotii ita exprimit
in 2da. 2. q. 64. quòd jus defensionis se
dat ad omne id, quod necessarium
quis se ab injuriâ, quam metuit, ser
munem. At verò cum nulla hîc sit in
fensionem & læsionem proportio
agnoscit Grotius, Justitia autem n
cam quàm maximè observari velit, l
bio sententia hæc etiam ad Legem
examinata parum roboris habebit.
modo enim mihi in infinitum co
jus adversus eum, qui alapam aut al
lum minatur? cum ex illis minis me
tùm incutiatur alapæ infligendæ. I
sæpè, à Thrasonibus præsertim, in et
non deducuntur. Et hinc cum Baldu
ad l. 1. C. quand. lic. unicuique sine jud. a
set, posse minitantem ob solas min
veniri & necari, noluit Paulus Castr
simpliciter admittere, sed tùm d
quando minas ille exequi solitus fue
ferente Sichardo *ad d. l. 1. n. 3.* Ego v
tùm quidem assentior, quia ego de
nunquam ita certus sum, ut præcisè in
metuo, fieri oporteat. Nec enim met

ter pars magis diligit bonum proprium in iis, quæ à bono sunt.

10. *Facultatem quædam aduersus se in*

ipsum hoc Grotius ita exprimit.

2. q. 64. quòd jus defensio-

nis omne id, quod necessarium

est ab injuriâ, quam meretur.

At verò cum nulla sit ini-

uria & læsionem proportionem

habentem, Grotius, Justitia autem

maximè observari videtur.

hæc etiam ad Legem natura-

rum parum roboris habet.

enim mihi in iniuriâ non

est alapa, qui alapa meretur?

cùm ex illis minoris puni-

tiatur alapa infligenda.

hæc rationibus præsertim, præ-

sertuntur. Ex hinc cum &

sancti licet, nunc nique firmè

definitam ob solam iniuri-

am, noluit Paulus Cæsar-

em admittere, sed reser-

uatur ad d. l. i. n. 3. Ego

assentior, quia ego

certus sum, ut præ-

ceptum oporteat. Nec enim

semper ad jus occupandæ interfectionis
liberit, & multa sæpè incidere solent, quæ
sæpi destinationem & constitutum inter-
tentant. Meliora sunt & saniora, quæ Gro-
tius paulò antè §. 5. proposuit.

Jubet enim CHRISTUS

Ne putes hinc cum Grotio Socinianizante, à
Christo demum interdictam vindictam i-
stam privatam, de qua loquitur textus *Mat-*
thæi V, 39. Sed inò prohibita eadem jam
in Vet Testamento, *Leuit. XIX, 18.* Dicemus
cetera de re plura ad §. 13. *hujus cap.*

Cavere à dicto Covarruvia

Inò verò Covarruvias tam insulsus non est,
ut negat, posse DEUM ea, quæ permittit na-
tura, aut indeterminata reliquit, (jus per-
missivum vocat Seldenus *de jur. nat. & gent.*
l. i. c. 8.) legibus positivis definire, aut etiam
id, quod jussit natura, certò modò limitare,
cùm id ipsum humanæ quoque licitum sit
Majestati. Sed disputat Covarruvias *d. l.*
utrum defendere se ab aggressore excuset
in foro poli, & affirmat contra Accursium,
quem non considerasse ait, defensionem
hanc jure naturali permissam esse. Si ergò
juris naturalis est, non potest displicere
Naturæ Autori DEO, saltem in iis, ubi ju-
ris naturæ præceptum limitatum non fue-
rit, nec quicquam in permissivis noviter
statutum lege aliquâ posteriore. Injuriam
N 4 ergò

ergo facit Grotius Covarruvia. Et insuper hoc falsum est, quòd putat Grotius, ex Evangelio demum innotuisse illicitam retributionem cædis ad alapam.

Vt alapam vitetur) Adscribam.

verba Azorii ex *instit. mor. part. 3. lib. 2.* ut intelligatur, quanta opinionum monstra Orbi obtrudant, & quos mores Reip. imitant Moralistæ: *Quæritur*, inquit, *an invasor percussat v. g. alapam, vel fuste, vel verbera hominem alicujus notæ & honoris, ita ut ignominiosum sit illi, licitum sit occidere invasorem, ne alapam, vel fuste, vel verbera lædat? Duae sunt opiniones: prima asserentium, non licere occidere; sic videtur sentire Major 4. dist. 15. q. 20. quia vita proximi preciosior est nostrò honore; deinde, quia est inhumanum, occidere alium, ne nos alapam, vel verbera, vel fuste percussat. Opinio secunda est asserentium, id esse licitum, mirum quando alapam, vel verbera, vel fuste percussus esset valde homini percussus dedecorosum. Ita Sotus, Covarr. Navarr. Certè hoc videtur probabile, cum alio modo suum honorem defendere non potest. Aliter enim ex malitiâ hominum honor innocentis passim tolli posset &c. Et hæc de alapam, quæ metuitur, vitandam. Propter alapam autem jam acceptam, quæ permittitur ratio honoris tuendi, ita sociorum suorum sensa exponit Antonius de Escobar *Tr. I. ex. 7. n. 45.* Quærit nempe, an lice-*

liceat, post impactam alapam, percutientem insequi & interimere? *Aliqui, inquit, negant, quia id esset injuriam vindicare, non defendere. At Lesius licere existimat speculari-ve, sed in praxi non consulendum ob periculum odii, vindictæ & excessuum & cadum in Resp. perniciem. Alii seclusis his periculis in praxi probabilem & tutam judicârunt, Henriquez, lib. 14. cap. 10. Ratio est, quia quamdiu damnû illatum manet in suspensio, semper est locus defensionis, ut patet in eo, qui furem insequitur fugientem ad recuperandum ablatum. Nam quamvis honor non sit apud percussorem, sicut ablatæ res apud furem, potest tamen non secus ac res furtiva recuperari, ostendendo signa excellentiæ, & æstimationem apud homines captando. Annon alapâ percussus censetur tamdiu honore privatus, quamdiu adversarium non interimit &c. Euge verò quàm bella hæc sunt argumenta, quibus animos hominum, ad perniciem aliàs pronos, occupat & dementat Satanas. Saniores ejusmodi morum Professoribus sunt nostri JCTi, quorum sententiam enucleatè tradit Cujacius in l. 3. ff. de just. & jur. inter alia his verbis: *Licet quisdem etiam repellere eum, qui venit feripiendi non occidendi causâ, quod ex genere teli cognoscitur, sed non licet occidere. Ergo si non precescit inferenda cædis voluntas, sed vapulandi tantum, aut diloricanda vestis gratiâ, jure cæsus non videtur.**

N 5

Nam

Nam de solo jure natura) Imò verò Lex naturæ præcipit non sui tantùm cuique conservationem, sed alterius etiam & proximi sui quocunq̃ modò procurare. Inter modos verò ejusmodi rectè refertur etiam fuga.

Carolus Molinaum) & Dn. Carpozivium *in prax. Crim. part. 21. q. 30. n. 53. seqq.* quem omninò vide. sed & Franzkium *exerc. 12. q. 6.*

Quod creditum apud bonos existimationem nostram delibaret) Ampliat Bannes, etiam si crimen verum sit, modò adhuc fuerit in occulto, & ratio ejus præcipua est, quia periculum famæ æquiparatur periculo vitæ. Sed rectè sententiam hanc rejicit Lessius, eò quòd nulla hîc sit inter læsionem & defensionem proportio. Regula autem de æquiparatione periculi vitæ & famæ vera est, si moraliter, non si physicè, consideres.

§. II. *Unde sequitur*) Hanc sententiam ex iisdem principiis post alios etiam tenet P. Laymannus *theol. moral. l. 3. tr. 3. p. 3. c. 3. n. 4.* Eam verò cum ex Sylvestro retulisset Covarruvias *ad Clem. si furiosus &c. de homicid. p. 3. §. un. circa fin.* rectè addit, falsam esse, liqui-

siquidem fur talis telò se non defendat, nec nocturnus sit, nec alium aggrediatur, imò fugiat, occidi igitur licitè non posse. Add. Ant. Merenda *l. 5. controvers. c. 20. Val. Volz. ad L. Corn. de Sscar. c. 7. n. 104.* Neque verò odium raptoris, quod causatur Grotius, ad privatum æquè spectat, atque ad Remp. ut proinde & compensatio, quæ in pœnam resolvitur, magistratum spectet, non ad privatum, cui pœnæ inferendæ jus nullum competit.

§. 12. Sed si ipse in periculum vitæ adducar } Rectè. Periculum enim personæ roddit justam furis vel alterius raptoris occisionem, non autem periculum rerum. Justa enim occisio fieri debet cum moderamine inculpatæ tutelæ, atque id moderamen ex periculo vitæ imminente petendum est, non ex eo, quòd res ablatæ viâ aliâ justâ vel juridicâ recuperari nequeant, uti id explicat Petrus Binsfeld. *ad cap. 1. X. de injur. & damn. dat. quæst. 6.* prolixè cum aliis, quos citat, dissentiens. Lex verò XII. tabb. periculum hoc vitæ fortè non respexit. Ait enim simpliciter. *si furem nocturnum quis occiderit, jure casum esse, diurnum verò, si se telò defenderit.* Et huc facit, quod habent Cicero, Seneca & Augustinus, Furem nocturnum *quoquo modò*, sive ut loquitur Ulpianus, *omni modò* occidi potuisse. Vid. Jacob. Gothofred.

fred. ad LL XII. tabb. ad tab. 2. lib. 3. pag. 58.
 & in not. pag. 195. Cujac. ad l. 3. ff. de just. & iur.
 Quicquid hujus sit, si quis furem nocturnum
 occidit, præsumptio est, fecisse id vitæ tuen-
 dæ causâ. Valent. Volz. ad L. Corn. de scar. c.
 7. num. 95. Id tamen ferendum non est, quod
 Bartolus asserit in l. 9. ff. ad L. Corn. de Scar.
 eum, quem interdum furantem cognoscere
 nequeo, propter loci scilicet obscuritatem, oc-
 cidi posse, perinde ut furem nocturnum.

Qui verſer in actulicito) ita
 ut etiam *ῥησίδες* seu murices ferreos ad læ-
 dendos & irretiendos fures in terram defo-
 dere aut alia offendicula ponere liceat, Me-
 noch. de Arb. jud. 99. l. 2. cas. 324. num. 7.
 Polydor. Ripa de noct. temp. c. 32.

*Accedit, quod tam diu, quam
 noctu*) Noctuid non exegit Lex XII. tabb.
 & Tribonianismum hic subesse haud frustra
 putat Gothofredus d. l. & ante eum Bachovius
 in Tréutl. vol. 2. disp. 30. th. 2. lit. B.

*S. 13. Quid verò jam de Lege
 Evangelica*) Legem aliam esse veterem
 & Mosaicam, aliam novam & Evangelicam:
 Legem Evangelicam perfectiorem esse Mo-
 saicâ: Christum novas tulisse leges, & ejus-
 modialia, quibus identidem utitur Grotius,
 ex Scholâ sunt Socinianorum, & eò cavenda
 magis

magis. Falsum est, plus exigere Evangelium, quam Legem Moſis. Lex enim in ſe perfecta fuit, nec additionem, nec detractionem admittens. *Deut. IV, 2. cap. XII, 32.* quippe quæ talem dilectionem DE I & proximi requirit, ſupra aut præter quam exigi aliquid ulterius nequeat. Urget namque perfectionem concreatam aut concreatæ analogam, quæ revera eſt habitualis perfectio, & vult igitur, ut actus præcepto præſtandus ex habitu procedat, qui habitus in hoc genere tam tener eſt, ut etiam minimò aliquo defectu corrumpatur. Scopus autem Salvatoris in capite quinto Matthæi eſt, non legem abrogare, ſed potiùs confirmare, & à pravis Phariſæorum interpretationibus atque depravationibus vindicare. Prohibet nempe *verſ. 38.* vindictam privatam, & ita quidem, ut jubeat animùm potiùs ad novam injuriam, graviorem quòque tolerandam obfirmare, quàm ut quisquam conetur ſemetipſum vindicare. Non igitur abſolutè ſunt capiendæ ejusmodi verba aut ſimpliciter, ſed comparatè & ſecundùm quid, quat. ſcilicet prurimum vindicandi & ultionem tantùm privatam interdiciunt. nec proinde petulantiz aliquod hinc naſcitur tegumentum, neque nos vult Salvator eorum acuerè malitiam, qui jam ante nocendi libidine plus ſatis ardent. Quòd ſi igitur placuerit DEO in V. T. ut qui ſurem nocturnum cum telo ambulantiem occide-

rit

rit , sanguinis non habeatur reus , quidni
idem placeat, ubi hodiè tale quid constitue-
rit Princeps. Quanquam enim Leges Mosis
forenses nos non obligent amplius in N. T.
rectè tamen inde sumitur iudicium , quòd
similes constitutiones consentiant juri na-
turæ & Legi æternæ, quæ est in mente divi-
nâ. Paulus verò 1. Cor. VI, 7. non simpliciter
damnat contentiones in iudicio, uti hîc ite-
rum cum Socinianis loqui videtur Grotius,
sed reprehendit contentiones coram iudicio
infidelium.

Et spes sit aliqua) Non cohærent
hæc, sin periculum sit faciendæ cædis, omit-
tendam esse rem, nisi spes sit aliqua, sine cæ-
de rem abituram. Quin & cùm de noctur-
no fure instituta sit disceptatio, talis plerum-
que est ignotus, nec spes est, sine cæde rem
abituram. Quid ergò excipit secundum le-
gem, ut vocat, Evangelicam?

*Putasi fur jam re acceptâ fu-
giat*) Plerique addunt, aut inclamatum
priùs debere esse furem, aut rem aliter serva-
ri & recuperari non posse, aut rem istam ma-
gni esse debere valoris, Filliucc. 17. 29. c. 3. q. 6.
n. 45. Navarr. c. 15. num. 2. Rectius tamen as-
seritur, furè non posse nec debere occidi quâ
furem, sed quâ aggressorem, & ubi dominum,
rem suam servare volentem, in discrimen vi-
tæ

tz conjecerit. In thesi ergò ipsâ hæcenus consentimus Grotio.

Et paulatim interpretatio)

At perversam esse Grotii interpretationem, jam ostendimus, quid ergò de mutatâ queritur interpretatione? nisi fortè paria facere velit cum Cardinale Nicolao Cusano, qui & ipse *Epist. 2. & 7. ad Bohemos*, Scripturas ad tempus adaptatas & earum intellectum cum praxi currere impudenter asseruit.

Olim in clericis)

Plurimi extant hac de re canones, quorum nonnulli leguntur sub *dist. 50. expensi Claudio Espencò digress. lib. 2. cap. 4.* ubi fatetur, clericum homicidam mitiùs tractatum fuisse à posteritate. Sanè adhuc seculò XI. Ivoni Carnotensi Episcopo gratulatus est Hildebertus Episcopus Cœnomanensis, quòd presbytero, qui dum vitam tuctur, latronem ictu lapidis interfecerat, sacris per totam vitam interdixisset. Sequioribus temporibus disputari cœpit, numquid irregularis fieret Clericus, qui pro rerum defensione invasorem occiderit. Vid. Petr. Binsfeld. *ad c. X. de injur. & damn. dat. quæst. 6. concl. 5.* Aug. Barbol. *ad cap. 10. X. de homicid.*

§. 14. Minimè verò id concedendum arbitrò) In thesi verum est,

non

non semper tutum esse in conscientiâ , cui impune est in foro politico quid committere. At in casu præsentis non contrariari sibi leges divinas & civiles , modò ostendimus.

Lex jus necis non habet) quip-
pini? ubi Lex talis lata est. Utenim lex ju-
sta sit usque ex publico constituta , ad cer-
tam facit legis qualitatem , nempe bonita-
tem, non ad ejus essentiam. Videtur autem ex
hoc Grotii asserto confutari posse id, quod
supradixit §. 10. & 11. dari jure naturæ illi,
qui quoquo modò læsus est, facultatem quan-
dam moralem in infinitum adversus læden-
tem. Si n. lex , quæ tamen juri naturæ inniti-
tur, certè inniti debet, non habet jus necis in
cives ex quovis delicto , qui id habeat priva-
tus legi subjectus? Nec enim plus concedit
jus naturæ privato , quàm concedit legi.

Est autem valde probabilis)
imò non est probabilis. Lex enim Mosaica
forensis-uti soli populo judaico. erat lata &
promulgata, ita nec ex intentione DEI aliam
Gentem præter Israëliticam obligare debuit.
Extincta igitur ista Rep. simul extinctæ fue-
runt quoad vim obligandi leges in univer-
sum omnes, quæ illam Remp. pro conditio-
ne loci , temporis & gentis beatam reddere
debuerunt. Sunt quidem, qui in criminali-
bus saltem & pœnis capitalibus juris Mosai-
ci perpetuitatem & universalem obligandi vim
defen-

defendunt, quos inter est Bachovius *ad Treutl.*
vol. 2. disp. 30. tit. 3. lit. G. & Anton. Matth. de
crimib. tit. de furt. cap. 2. in fin. Quia verò
 & ipsæ illæ sanctiones perinde ut aliz le-
 ges forenses, pro conditione loci, tempo-
 ris & gentis constitutz sunt, & in his quoq;
 illustris quædam politiz Mosaicæ versata
 fuit distinctio, dubium nullum est; abroga-
 tas eas simul universas & singulas, & desisse
 aded cum ipsa politia Mosaica totum & uni-
 versum jus Israeliticum. Non negamus tam-
 en, esse in legibus ipsis aliquod morale,
 quod perpetuum est, & legis animadversio-
 nem etiam extra politiam Mosaicam in se
 provocat. Itae.g. morale est, turbantes so-
 cietatem generis humani furtis, cædibus, la-
 trociniis, &c. debere puniri; sed determi-
 natio tamen certæ alicujus pœnæ pertinet
 ad Leges cujusque Reip. forensis, & non ne-
 cesse est, ut ea temper cum Legibus Mosaicis
 conveniat, cum &, si conveniat, nulla hinc
 Legis Mosaicæ sit obligatio. Sed & ad id
 conducunt leges Mosaicæ pœnales, ut, quia
 determinatio pœnarum ab ipso DEO facta
 est, clarum inde fiat Legislatori, quales à se
 bonâ conscientia possint condi leges & de-
 cerni pœnæ, ut aded Leges divinæ politivæ
 veluti exemplar sint, secundum quod consti-
 tuti possint à quovis Legislatore in sua Rep.
 aliz. Vid. Chemnit. *Loc. de Leg. c. 4.* Hugo
 de Roy *de eo quod justum est lib. 2. tit. 3.*

O

Qua

Qua certè mortis pœnam in furem non constituit) Solicitat hîc Grotius & perstringit aliud agendo pœnam suspendii, quam ex Constitutione Carolinâ hodiè in Romano Imperio furibus dictare solenne est. Quam eandem ex Jctis nostris imprimis Bachovius *ad Trentl. vol. 2. disp. 30. th. 3. lit. G.* Antonius Matthæus *de crimin. tit. de furtis num. 6.* multis argumentis proscindunt. Sed optimè Grotio respondet Brentius *in cap. XXII. Exod. Quamquam ultimum supplicium furibus inferendum videatur esse crudelius, quàm Deus in Lege Mosis ordinavit; Lex tamen Mosis non pertinet ad politam Romanam, & supplicia externa possunt à Magistratu bonâ conscientia augeri, si ratio temporis, feritas gentis & alia circumstantia delicti id exegerint, &c.* salva res est, si dicatur, proportionem inter delictum & culpam non aestimari debere tantùm ex ipsâ materiâ delicti, sed imprimis ex tranquillitate publicâ, ut in quieto sit vita communis; sive, quod eodem recidit, proportionem observari debere non inter rem & pœnam, sed inter delictum & pœnam. Maleficiorum enim supplicia exacerbantur, quoties multis personis grassantibus exemplo opus est, *l. 16. §. f. ff. de pœn.*

Nisi in criminibus valdè a-
tro-

trocibus) Ita permissum est occidere eos, qui ad patriam delendam animo hostili veniunt, *l. 35. ff. de religiof.* ita & transfugas, qui ad hostes deficiunt, *l. 3. §. ult. ff. ad L. Corn. de sicar.* desertores militiæ *l. 2. C. quand. lic. unic. sine jud. se vind.* nocturnos populatores & latrones *l. 1. C. eod.* Hillig. in *Donell.* 17. c. 2. *lit. O.* bannitos Imperii, Ordin. Camer. *p. 2. tit. 9.* Sed in his tamen omnibus publica potius vindicta peragitur, cum interficiens non ut privatus consideretur, sed ut minister publicus, cui lege commissæ fuit pœnæ executio. Vid. Grot. *inf. c. 20. n. 17.*

Sed non etiam jus dare)

Imò etiam jus, ex lege XII. tabb. JURE CÆSUS ESTO.

§. 1. Suscipiatur singulis dimicatio) Duella omnia, præterquam quod Legi DEI repugnent, ipsa etiam damnat natura. Est ejusmodi provocatio & mutua ad monomachiam oblatio opus 1. inexcusabilis audaciæ, quo sine necessitate homo semetipsum in discrimen vitæ & æternæ salutis conjicit, 2. intolerabilis feritatis, quæ non in suam tantum, sed alterius etiam vitam aliquis cum rabie quâdam sævit. 3. extremæ injustitiæ, quatenus pro injuriâ interdum levisimâ & à Viro cordato non æstim-

mandâ mortis exhibetur retributio. 4. immanis superbiz, quat. Victor ex ruina hostis, inò verò proximi sui gloriam sibi quærit. 5. affectatâ inobedientiz, quat. quis ita Magistratus sui auctoritatem spernit, & sibi ipsi jus dicere præfractè annititur, Vid. Franzk. 2. resol. 23. & exercitat. 12. qu. 6. in addit. Sed annon eo saltem casu duellum admitteremus, quando miles in exercitu, aut Vir equestris in aula Principis provocatus, nisi compa-ruerit, officio suo, dignitate & favore Principis sese excidere certò novit? Ita quidem Laymannus l. 3. tr. 3. p. 3. cap. 3. num. 3. Sed enim non satis videtur tutum, aulæ in urgenda monomachia erranti parère, cum collatio bonorum præferendorum & posthabendorum in isto negotio secundum ordinem charitatis nullo modo habeatur, nec quicquam erronea aulæ opinio præjudicare possit *Legi divina*. Add. With. Wéndrock. ad Ludov. Montalt. epistol. 14. sect. 4. §. 4.

Si invasor concedat alteri licentiam dimicandi) Nego accipiendam esse conditionem, sed invasionem potius expectandam puto. Quæ si paretur, & invasor jam corpus petat, poterit impetus per defensionem naturalem, vim propulsare, & aggressionem, si aliter periculum ab eo imminens evitare nequit, occidere.

Dein-

de si Rex aut Magistra-

hoc exemplo Rex utrumque eum
 a justitiæ ministrum decernit , ut
 applicii sententiam in ipsum exe-
 autem, qui prævenerit, vita condo-
 Quod num deceat principem, meri-
 t Grotius, cum non minùs in hunc,
 illum animadverti ex justitiæ ratio-
 neat. Nec tamen magis consultum
 itiz, si, ut vult Grotius, sorti res
 tatur. Sortitio enim in ultimis sup-
 non facilè admittenda est, nisi ubi in-
 niversitas punienda fuerit. Ut verò
 auctos ejusdem criminis reos aliqui
 neur , aliqui verò pœnis afficiantur,
 videtur justitiæ conveniens. Gerhard.
de magistrat. num. 311.

§. 16. At publicum tractum

bet) Publica autem offensio semper in
 e præsumitur & metuitur, etsi adhuc
 sit in actu, imò ne quidem in potentia
 endi proximâ. Justa ergò erit contra
 es defensio, non ea tantùm, quæ adhibe-
 etiam non expectatâ offensione specia-
 ed & ea, quæ hostem fugientem persequi-
 , propter violentiam scil. successivam, quæ
 im in hoste fugiente justè metuitur.

§. 17. Et ab innoxia cautione)

O 3

Non

Non minùs enim in publicis rebus, quàm in privatis ad hanc potius, quàm ad vim inferendam assuefaciendi sunt animi hominum. Quod si ad cautionem adigi alter nequit, non faciet improvidè, qui metuit, si ad justum defensionis modum, exercitum conscribendo & castella muniendo, se componat. Finge, post naufragium duos in Insulam desertam ejectos fuisse, & alterum ab altero metuere. Poterit metuens cautionem ab altero exigere, ut suspectus in una parte Insulæ intra positos limites se contineat; qui si recuset hujusmodi conventionem, manifestum dat pravitatis suæ argumentum, & ille alter quocunque modo defensionis modum adornare poterit. Atque hinc defendi poterit lex militaris hodiè que usitata, quæ occidi jubet eum, qui ignotus & à custodia pro suspecto habitus, cum stare jussus esset, nihilominus contra prohibitionem processerit. Qui enim tamdiu stare recusat, donec probari possit, eum non esse adversarium, & hostem, is hostis judicatur. Robert Sharrok. *de offic. cap. 3. num. 9. 10.*

§. 18. Debet primum ei, quem laesit, offerre) Sed quid si satisfactio offeratur jam demum, quando jam ad conflictum ventum est; & jam aliqui ceciderunt ex numero ejus, qui justum bellum gerit, an-
ne

ne hic oblatam satisfactionem acceptare & bello desistere tenebitur? Non teneri ex iustitia asserit post alios Laymannus l. 2. n. 3. c. 12. num. 6. eò quod in bello vindicativo iustitia requirat, ut totus exercitus, qui bellum iustum gerenti injustè se opposuerat, interuisione pereat. Quod si factum non fuerit, non esse satisfactionem condignam. At enim tutius est ob dubium belliuentum satisfactionem acceptare, cum & iustitia nondum victo & pœnitenti parcere iubeat, & iniquum sit hostem non audire, ubi is nocere adhuc potest.

Bonam causam ab his ad illos transisse) Iusta belli gerendi causa everti & contaminari potest injusto fine & intentione. Dum enim, qui bellum indixit, contentus non est tantumdem reponere vindictæ, quantum accepit injuriæ, neque id tantum querit, ut pacem hosti extorqueat, iusta exinde fit defensio eorum, qui bellum promeriti fuerant, & iniusta ejus arma, qui ab initio bellum optimo jure intulit. Nec igitur probari potest, quod asserit Petrus Binsfeld. ad c. 8. X. de injur. & damn. dat. conclus. 5. peccatum quidem committi, quando recta deest intentio, iustum tamen esse bellum ex autoritate indicentis & legitimâ causâ, nec propter defectum intentionis obligari belligerantem ad restitutionem & repara-

ationem damnorum. Non enim tum peccari contra leges justitiæ specialis, sed contra charitatis præceptum, & hujus transgressionem non inducere obligationem restituendi. Pessimè hoc. Quidni enim, qui adversus charitatem delinquit, ad restitutionem teneatur? cum non minùs injuriam faciat, quàm qui adversus justitiam committit.

CAPUT II.

§. I.

Res corporales aut vacuæ sunt) At si istæ verè substant generi suo, rerum scil. communium, ut partitur hîc Grotius, certè non sunt vacuæ à proprietate. Quod enim communis est, id citra injuriam ab aliquo privato privativè ad universitatem occupari nequit. Est enim utiq; res ita universitatis alicujus, ut pluribus quidem ea competat, sed pro indiviso, ita ut quisq; in quacunq; & quantacunq; parte suam habeat portionem.

Quod dominium fcti vocant) Ita quidem haud pauci. Sed sunt tamen, qui ea inter se distinguunt, imprimis propter l. 4. Cod. de probat. nec verò uniformiter omnes. Alii enim proprietatem jus ab usufructu sejunctum & separatam dicunt, dominium verò, si ei usufructus conjun-

crit, ut *Parladorius l. 1. rer. quotid.*
Costalio ad l. 17. ff. quib. mod. ususfr.
 i per proprietatem intelligunt rem
 istâ qualitate, quæ ad me & non
 pertinet; per dominium verò in-
 jus de re istâ liberè disponendi,
 uti effectus ex proprietate causetur,
 omnium insit personæ, proprietas
 esse potius videatur rei. Ita *Johan.*
llo de ususfr. c. 75. n. 37. *Joh. Rober-*
timadvers. c. 9. qui addit, jus de re
 ndi (quod dominium vocatur) non
 rietate tantum, sed etiam ex aliâ cau-
 petere. Alii, differre dominium &
 etatem, ut genus & speciem, quemad-
 m *Gæddus ad l. 25. de V. S. num. 7.*
 ut totum integrale & partem integran-
 quod vult *Bachovius in Trentl. vol. 2.*
t. 20. thes. 1. lit. K. Sed à plerisque tâ-
 promiscuè ferè hæc vocabula usurpan-
 nisi quòd proprietatem ut plurimum di-
 is tum, quando ad usumfructum habe-
 spectus. Vid. *Franzk. 3. resol. 7. num.*
seq.

§. 2. *DEUS humano generi*
veraliter contulit jus) Sed quæ
 ? num usum tantum, exclusâ omni pro-
 ciate, ut supponit *Grotius lib. de mar. lib.*
 . Sed commodior videtur sententia eor-
 m, qui volunt, communionem non fuisse

homini primigeniam, sed proprietatem hujus universi à Creatore donatam Adamo. Fuit igitur vi hujus donationis Adamus dominus totius Orbis terrarum, quem ipsum etiam totum simul & semel possidere illicò incepit. Nec enim opus est, ut qui fundum, (cujus instar terra se tùm habuit) possidere velit, omnes glebas circumambulet, sed sufficit, quamlibet partem ejus fundi introire, dum mente & cogitatione hac sit, ut totum fundum usque ad terminum velit possidere, *l. 13. §. 1. ff. de acq. poss.* Consequitur, neminem, si quis alius præter Adamum fuisset, occupare hunc terrarum orbem citra injuriam potuisse. Nec liberi quidem Adami, quo tempore adhuc in sacris parentum fuerunt, quicquam de dominio eo participarunt, nisi quat. donatione, assignatione, aut quacunque cessione, jure veluti peculii aliquid ad ipsos ex liberalitate paternâ pervenit.

Actalis usus universalis juris)

In consumptibilibus usus non potest esse sine proprietate, & impossibile est, esse jus in usu sine jure in proprietate. Usus enim non est licitus sine jure utendi. Jus autem utendi consumptibilibus est jus agendi in eorum substantiam, eam destruendi, destructam sibi appropriandi, atque in suum unius usum transferendi. Porro jus destru-

struendi & appropriandi substantiam non potest esse sine jure dominii & proprietatis in ejus rei substantiam. Quicumque ergò licitè rebus consumptibilibus utitur, illud ut faciat jure dominii necesse est. Statuenda ergò saltem in his rebus ab initio aliqua proprietas. Nec poterit igitur Grotius tum hinc, tum imprimis *c. 9. de mar. lib. p. 14.* simpliciter negare proprium, & usum, qui est facti pro dominio aliquo venditare, (cum & saniora doceat *mox p. 16. ejusd. lib.*) nisi fortè ex parte Franciscanorum stare, & cum eorum defensore Nicolao III. Papà usum ipsum à jure utendi & huic connexa proprietate separabilem dicere velit. De qua re videantur porro Soto *de just. & jur. lib. 4. q. 1. n. 1.* Gregor. de Valent. *in 2. 11e. disp. 5. q. 10. punct. 1.* Bellarm. *l. 4. de Rom. Pontif. c. 4.*

Neque is status durare non potuit) Non potuit in statu post lapsum, quippe qui utramque, quam hinc ponit Grotius, conditionem respuit. Quin nec integritatis statui convenientem esse communionem istam, eleganter deducit Daahauer. *Disp. decalog. 16. §. 2.*

In quibusdam America populis) Argumentari ab natione, quæ ferarum instar non Urbes & oppida, sed rupes
&

& antra incolit, neque gregatim vitam degit, sed sparsim, ut Americanos describit Josephus à Costa l. 1. de proc. Indor. salut. cap. 4. est argumentari à brutis ad homines. Nec simplicitas hæc est, sed bestialitas.

Esseni) Quorum secessum non humanum, nedum Christianum, sed naturæ prorsus inimicum dicit Nicolaus Fullerus *miscell. sacr. l. 4. c. 3.*

Christiani, qui Hierosolymis primi extiterunt) Sed & horum status durare non potuit. *Notabile est*, inquit B. Chemnitius *part. 2. Locor. tit. de paupertate p. 157. institutum illud, licet bonâ intentione, nec impiâ opinione susceptum, quia non habebat verbum DEI & mandatum, non usque adeo feliciter cessasse. Illis enim, qua in commune collata erans, citâ consumptis, magnâ & periculosa egestate pressa est Ecclesia Hierosolymitana, ita, ut Paulo & aliis Apostolis valde multum exhiberetur negotii in colligendis elemosynis in Ecclesiis aliis pro sustentatione pauperum sanctorum Hierosolymis. Et hoc exemplo admoniti postea nec instituerunt, nec consulerunt talem communionem inter gentes, imò ne in judæa quidem.*

Qui vitam degunt asceticam) Sed nisi proprietas rerum alibi supponatur, vel ad ipsum totum cœnobium spectans, vel

s homines , qui mendicantibus
beralitate suâ subvenire possint,
nihilum redigetur eorum com-

*ratio magis vitiorum,
cognitio virtutis*) Falsum

Intellectus enim primi hominis ex-
DEI & rerum divinarum notitiâ ,
plenâ, rectâ & clarâ aliarum rerum
ornatus , adeòque sapientiæ DEI
nis fuit. Novit igitur ante esum po-
nus & bonum & malum ; bonum &
icè & practicè. Malum verò tantum
icè , dum scil. quid esset inobe-
i, & quid mors, DEO monente, di-
t.

Sapientia) Hoc vocabulum rectius ex-
tur per incorruptibilitatem & immor-
tem, nunquam, quod sciam, per simpli-
m.

ελοτης) Si hæc vafre calliditati oppo-
 , ut rectè vult Grotius, non simplicem
ficabit ignorantiam , sed ignorantiam
ntiz carnalis. Et frustra est Petrus Pi-
ellus in cap. 3. *Genes.* qui perinde ut Gro-
ex nuditate Protoplastorum colligit,
tâm simplices, incautos, & idiotas, id
ut explicat ipse, non ingeniosos & non
lligentes fuisse, ut nuditatis suæ non
pu-

puderet. fuisse ut infantes & pueros, qui inter bonum & malum non discernent, nec discernere appetent. Distingvere debuisset uterque nuditatem, quæ est sanctitatis & innocentia, ab ea, quæ est miseria & turpitudinis. Ob illam non erubescabant primi homines, h. e. non ducebant se dignos pudore, quia nulla causa pudoris aderat. Post lapsum autem agnoscebant se nudos nuditate miseria & turpitudinis, seu confusiois. Nam ea nuditas non erat tantum partium corporis quarundam externa obscœnitas, sed etiam animæ impuritas, propter quam maximè pudebant. Et nuditatis animadversio erat experimentalis notitia pravæ concupiscentiæ in membris eorum se exerentis.

Cujus symbolum arbor vitæ

Quid sibi hic velit Grotius, non satis capio. Sunt etiam alii nonnulli, qui arborem vitæ dictam volunt non ab efficientiâ aliqua vitæ & vigoris, sed à mystica significatione, ut vitæ tum à DEO acceptæ, tum etiam cœlestis futuræ sacramentum esset & signum. Quod posterius ut non exagitemus, ita non probamus, quòd nullam prorsus vigoris efficientiam concedere velint, cum tamen fructus ejus panacæ instar corpus hominis in perpetuâ sanitate conservare, & vitam in multa secula prorogare apti nati fuerint.

Ar-

Arbor scientia boni & mali)

Arborem hanc artium variarum symbolum fuisse fluxit ex doctrinâ, quæ primum hominem prorsus inertem & ad omnia radem facit, quam ipsam notavimus suprâ. Nos dicimus, arborem scientiæ boni & mali habuisse nomen ante lapsum, à scopo & usu divinitus constitutò, ut videlicet cognosceret homo integritatis suæ bonum; post lapsum verò ab eventu non simpliciter, sed ab eventu, qui determinatus est lapsurus, quatenus scil. experimento deinceps cognovit homo, quid differret obedientiæ bonum ab inobedientiæ malo.

DEUS creavit hominem rectum) Rectitudini Salomon non opponit scientiam, sed studia prava & perversa. Rectitudo igitur hominis sita fuit tum in illustratione mentis de rebus divinis, ut & naturalibus ad servitium hominis conditis, tum in iustitiâ & sanctitate voluntatis & appetituum. Cùm Socinianis autem uti passim, ita & hîc facit Grotius, iustitiam originalem negantibus, & simplicitatem instar infantis homini tribuentibus. Vid. Smalz. de nat. DEI cap. 7. pag. 60.

Pro ferinâ illâ vitâ successit cupido voluptatis) Non putandum est,

est, in vitiis fuisse successionem aliquam, ita ut primi homines post lapsum quibusdam caruerint ; sed imò post lapsum illicò hominem incesfit habitualis malitia & omnium virium deformitas, per quam ambulare cœpit secundum seculum hujus mundi, in carnalibus deliciis pravarum concupiscentiarum ; nec ullum deinceps fingi poterat vitium, quod non cuperet homo lapsus.

Sed pactò quodam aut expressò) Divisionem post diluuium factam fuisse certum est. Quod si quæ in divisionem non venerunt, eorum mansisse pariter universos tum temporis viuentes pro indivisò dominos verisimile est. Ut ergò deinceps occupatio locum haberet, videtur tacita quædam renunciatio juris competentis, aut pactum vel conventio quædam intercessisse, quibus id actum, ut quæ indivisionem non venissent, velut pro derelictis haberentur, & occupantis imposterum fierent. Concedimus, dominium & proprietatem non acquiri ex ista conventionem & tacitâ renunciatione, sed ex facto potius occupationis, quemadmodum & in divisione, quæ fit per judicem, non ex sententiâ judicis, sed ex ipsâ potestate adjudicationis dominium acquiri, notant Dd. *ad §. ult. 7. de Off. Judic.* Sed simul tamen asserimus, occupatio-

pationem non esse legitimum acquisitionis titulum, nec quenquam dominii sui securum esse posse; nisi tale supponamus pactum tacitum.

§. 3. Est enim tanta maris magnitudo) Si tanta, ut omnibus populis sufficiat, quid obstat, quo minus dividi possit? Illæ enim res demum sui communione fruantur, quæ divisæ homini sociorum sufficere possunt. Sic & terræ tanta est magnitudo, ut ad quemvis usum omnibus populis sufficiat, num idcirco dividi ea non debet, aut num impedimento hoc est, ut ab uno aliquo occupari ea tota non possit? Quin candela mea tanti est splendoris, ut pluribus ea sufficere, & ex qua aliæ etiam accendi possint, num propter sufficientiam istam candela hæc indigne mea est? Absurdum igitur, quod putat Grotius, inexhaustam rei abundantiam proprietati repugnare. Nec verò ad quemvis usum omnibus populis sufficit mare, quia minuitur istud & deterius redditur hæud rarò, in his præsertim locis, ubi uniones, corallium, & ejusmodi alia inveniuntur. Istiusmodi enim maris hæud aliter ac argentifodine suos ferunt fructus, qui cum sufficere omnibus nequeant, quidni in illis saltem quærere aliquod dominium liceat?

P

Idem

Idem dicendum esset de aëre)

Non videtur dicendum; Possum enim jure servitutis mihi constitutz prohibere, ne ædes altiùs tollas, ne luminibus officias, quod quid aliud est, quàm quodd aërem ædibus meis conterminum liberum mihi esse etiam extra terræ usum velim?

Liquida verò, quia per se non terminantur) Ergò vinum, aut lac meum esse nequit, nisi quæ est in vitro aut vase? At quid continens hoc facit ad naturam contenti? cùm & in alieno vitro vinum esse possit meum.

Mare verò terrâ non continetur) Quippinî? cùm ubique habeantur litora. Est autem litus, quousque, quâ, aut quatenus maximus fluctus à mari pervenit, l. 96. l. 112. ff. de V. S. §. 3. 7. de R. D. Istud quousque, quâ aut quâtenus, terminum notat, ubi mare sistitur. Ergò litora sunt termini alieni, in quibus continetur mare. Et terra est veluti magnus aliquis alveus, qui continet mare. Vid. Seldenus in mar. claus. l. 1. c. 22.

Aut terrâ majus) Superficiem aquæ majorem esse superficie terræ, nondum satis constat, præsertim quòd plurimæ aquæ incognitæ sint regiones. Sed molem aquæ

aque multò minorem esse, quàm terræ, certum est. Vid. Joh. Bapt. Ricciolus in *Almagest. nov. tom. 1. part. 1. l. 2. cap. 14.*

Ea non jam divisione, sed occupatione) Bene quod occupatione. Admittit ergò Grotius, occupatione factam proprium fieri posse mare.

§. 4. Quod si quid universim occupatum) Ita solebant Romani agros ab hostibus captos aut totos publicare. *l. 20. §. 1. ff. de captiv. & postlim. aut victori populo & veteranis assignare, l. 11. de vi et l. 15. §. 2. ff. de R. V. aut vendere, l. 16. ff. de A. R. D. aut etiam certis conditionibus pristino possessori relinquere. Vid. Donell. lib. 4. cap. 27. Ottinger. de jur. & controvers. limit. lib. 1. cap. 10. lit. f.*

§. 5. Et capiendo acquirere) Impedirilege potest, ne feræ, pisces, aves capiantur, sed ut capiendò non acquirantur, impedire nequit Lex civilis. Stare enim potest jus prohibendi cum acquisitione ipsa, quat. scilicet, qui feram aut avem capit, suam eam facit jure gentium. Et licèt quis arcerè possit aliquem, ne fundum suum venandi causâ ingrediatur, §. 12. *f. de R. D. l. §. 3. ff. de A. R. D. ingressum etiam actione injuriarum convenire, l. 13. in f. de injur. capram*

ptam tamen bestiam aut avem vindicare nequit. Et quamvis fera ita contra legem aut prohibitionem capta jubeatur capienti auferri, id tamen non ided fit, quia capientis facta non est, sed quasi ab indigno & poenae causâ, eâdem planè ratione, qua laquei, jacula & alia instrumenta venatoria hujusmodi hominibus adimuntur, Arnold. Vinnius in §. 12. 7. de R. D. Diversæ enim sunt quæstiones, utrum aliquis acquirat capiendo, & utrum liceat hoc acquirendi modò uti. In primâ quæstione nihil potest Majestas. Quemadmodum enim facere nequit, ut alicujus sint, quæ nullius sunt, aut ut possideantur, quæ non possidentur, l. 3. §. 14. de acq. poss. ita nec prohibere potest acquisitionem, & facere, ut quæ acquisita jam sunt, non sint acquisita. In secundâ verò liberum est Principis Imperium.

Atque hac lege teneri etiam exteros) Id de piscatione maritimâ antea negaverat Grotius de mar. lib. 6. §. p. 28.

§. 6. In gravissimâ necessitate) Moralitèr distinguunt inter necessitatem gravem seu magnam, & extremam, ita ut hæc demum, non illa jus det, rem alienam sibi propriâ autoritate sumendî, Laymanus l. 3. tr. 3. p. 1. c. 1. n. 8. Sunt tamen alii, qui probabile esse dicunt, non solum in extre-
mâ,

mâ , sed etiam in gravi necessitate morbi, famis, nuditatis, posse aliquem clanculum surripere ab opulentis , si aliter grave illud malum avertere nequeat, Leslius *lib. 2. c. 12. n. 12.* Ant. Escobar. *tr. 3. exam. 9. n. 29.* Ceterum positâ priore sententiâ , ut æquiore, quanta esse debeat illa extremitas, non videtur expeditum. Aut enim in extremâ necessitate constitutus, robusto adhuc valet corpore, aut infirmus decumbit. Si hoc, physice impeditur rem auferre alienam. Si illud, impeditur moraliter , cum nulla tanta famis necessitas sit, quin possit vel labore vel emigratione & mutatione soli aut levari aut evitari. Et dispiciendum porro est, utrum talis homo culpâ suâ in ejusmodi extrema inciderit, quem utique, si justò DEI judiciò affligatur, nolim ego violentò hòc sibi remediò mediri; an verò nullâ suâ culpâ, quale quid etiam piis haud rarò contingere solet, sed qui tamen facillè meminisse poterunt dicti Salvatoris *Matth. IV. 4.* Nec verò etiam si Grotii hypothesis admittatur, satis tutum est, eam exponere, & in vulgus notam facere, cum ex eâ quamplurimæ invasiones patrociniû sibi petituræ sint, nec facillè unquam extrema illa necessitas satis probari nequeat.

Ac proinde (in lege domini)

Divisio dominiorum jure naturæ nititur,

P 3

NON

non legibus humanis. Quorsum enim præceptum de non-furando, quod naturale & morale est, si hominis animalis statui naturaliter non competeret proprietas? Vid. Danhauer *disp. Decalog.* 16. §. 2.

Quod quis que habet, in commune) Sed ideò singulis indulgendum non est, ut suo arbitratu auferant, quod sibi deest; aliis superat.

Vicini adificium orto incendio) Non jure domini, sed jure defensionis rerum mearum, dum tamen vicini domus omninò erat combustura, l. 49. §. 1. ff. *ad L. Aquil.* l. 7. §. 4. ff. *quod vi aut clam.* Berlich. *part.* 4. *concl.* 25. n. 12 §.

Eum furtum non committere) Ita & Antonius Perez *Cod. de fure.* num. 10. Franck. 2. *resol.* 7. n. 33. Sed verius videtur, reverà committi furtum, cum nulla hac in parte legis inveniatur dispensatio. Nec est, quòd fraude talem & lucrificandi animò carere dicas. Non enim abesse potest dolus, ubi quis invitò dominò, nec præviò Magistratùs decretò, rem alterius contrectat, quem sanè necessitatis prætextus purgare nequit, cum nulla tanta Viro bono vis inferri possit, ut sciens turpitudine aliqua se contamine, nec tam prohibitum est lege,
mori

sniori fame, quàm prohibitum est futuri. Lucri autem probatio est in promptu, cum ipsum illum cibum ab eo lucriferi certum sit. Vid. Anton. Mattheus *de crimin. tit. de furt. c. 1. n. 7. Tabor. in racemas. criminalib. pag. III. seq. & 147. seq.*

Cum benigna quadam receptione primitivi juris) Intelligit communionem primævam antè jactatam, quam nos negavimus, quòd primo homini illicò post creationem totus hic terrarum Orbis donatus, & in dominium traditus fuerit, ut suprà exposuimus.

Respondissent quod dicimus) Positâ Grotii hypothèsi, fortè non respondissent, quod dicit Grotius. Sed id potiùs, quòd petenti egeno ex justitiâ teneatur rei dominus rem suam communicare.

§. 7. Possit precibus obtineri) Quid opus est precibus, si ex hypothèsi Grotiana jus primitivum redit? Sed enim benignior hinc est Grotius, quàm alii Moralistæ, qui statuant, contractantem res alienas tempore necessitatis jure suo uti, & hinc Dominum teneri consentire; quòd si consentire nolit, & prohibeat contractantem, posse hunc contractationem suam ita tueri, quasi ab alio injustè invadatur. Imò, si

necesse sit, posse eum dominum rei, servatò
justò defensionis moderamine, occidere,
Dicastillo l. 2. de just. & jur. tr. 2. disp. 9. dub.
9. num. 251. 252.

§. 9. Faciendam restitutionem)

At si reviviscit jus pristinum rebus utendì
& sibi applicandi, si factum non committit-
tur, si benignè jus primitivum recipiendum
est, quod suprà asseruit Grotius, malè injun-
gitur restitutio. Hoc ergò dum benè asserit
Grotius, quid de superioribus illis statuen-
dum sit, nemo non videt. Add. Joh. Bapt.
Costa remed. 106. illat. 7.

§. 10. Hinc colligere est) Liceat
interim Grotio ex principiis suis speculati-
vè ita decidere, (quanquam id jurì naturæ
& proprietati rerum non videatur conveni-
ens) sed in praxi tamen locum id vix in-
veniet, cum nec coërceri satis præfidiario-
rum possit petulantia, & cavere insuper o-
porteat, ne de domino illius loci ullà hosti-
bus oriatur collusionis suspicio, nevé ex hinc
periculum illi arcessatur, cum non possit
non suspectum id esse negotium.

Ceperunt transeuntes) Potest
Princeps naves prætereuntes ad aliquod
temporis spacium cogere, ut suis usibus in-
serviant, non quidem jure communionis
reviviscentis, sed jure ipsius imperii, dum

tamen id fiat sine gravi vectorum damno. Quia enim liberum ipsis & à piratis vacuum præstat mare, non injustum erit, si pro certâ mercede naves suas locare interim cogantur, dum vel hostem profligaverit, vel quid aliud, quod publicitùs interest, perfecerit.

§. 12. *Commune mansit*) Unum idemque diversò respectu commune dici potest & publicum. Ita flumen, quæ ex illo haurimus aquam, rectè potest dici commune, & idem tamen publicum etiam est, quatenus in eo navigamus, aut piscamur, Bachov. in *Trentl. vol. 2. disp. 20. th. 1. lit. E.* Facit igitur usus, ut diversimodè de rebus judicandum sit. Aliàs autem certum est, intricatè sæpè & perplexè de distinctione rerum communium & publicarum loqui JCos.

§. 13. *Sic & terra & flumina*) Imò verò ex justâ causâ negari potest transitus. Etsi enim quò minùs gens quæque cum quavis gente sepositâ commercium colat, impediri non possit, impediri tamen potest transitus, si meâ interfit, commercium perditionem meam non fieri. Et quanquam aliter fortè commercium exercere nequeas, non ideirò tamen propter tuum incommodum jus in meo meum tollitur. Quod enim de communi usu viarum & libertate transeundi objiciunt nonnulli, id semper ita temperandum est, ut Reip. causa potior habeatur. Plu-

rimæ autem possunt esse causæ, propter quas transitus meritò denegatur, præsertim exercitui. Ita contingere potest, ut alter ille, adversus quem bellum geritur, occurrat transeunti in regione intermediâ, & sic belli sedes in eâ figatur: potest evenire, ut transeuntium consuetudine mores civium corrumpantur, & ejusmodi alia, per quæ communi bono metuendum sit.

Bellum intulit Emorrao)

Gerhardus in *Loc. de Magistrat. n. 411.* ex alio capite justitiam ipsius belli deducit, nempe ex eo, quòd Rex Amorrhæorum ipse è finibus suis cum exercitu egressus fuisset, & Israëlitis injuriam intulisset.

Sed si negetur) sc. sine ratione justâ & per injuriam meram. Hanc enim limitationem nisi addamus, injusta erit vindicatio transitûs.

Jus enim meum metu tuò)

Quale verò hoc est jus eundi per alienum Principe invitò? cum nec per privatum ire possis fundum invitò dominò, nisi constitutâ servitute. Et quemadmodum minuitur libertas prædii mei, si ve jure servitutis tu per id eas, ambules, si ve de facto, ita & minuitur libertas territorii, quod universalitas est agrorum, si tibi tu inconsultò aut invitò Principe propriâ autoritate transiveris. Sed positò

et tibi jus, multum tamen istud limi-
 si meæ inde securitati metuum, præ-
 quando cum armis transire velis. Ser-
 im hoc est, & liberò quovis homine
 um, ab altero ad injurias nudari & in-
 ili necessitate cogi, ut metuat. Et quas
 us hîc rationes cavendi addit, ex iis e-
 ur, quamdiu ita cautum non fuerit, ju-
 esse penes me metum, & ex eo jus tuum
 nûs impediri. Add. Selden. *mar. class.*
 o. Sic etiam inter privatos jus tibi esse
 rit per fundum & prædium Urbanum
 i, eundi, ambulandi; si tamen tu fre-
 iter iveris cum flammis & faculis, ut me-
 sit, ne damnum inferatur prædio Titii,
 quidem tuum metu Titii non tolletur,
 poterit tamen Titius prohibere, ne ita
 cum flammis & faculis, & tùm tollitur
 taliter eundi.

Nam quò minus gens quæq;
in quavis gente) nisi alicui populo
 in gente istâ sepositâ conventum fuerit, ut
 ri generis fructus sibi soli vendat, quem
 sum examinat Grotius §. *ult. hujus capituli.*
 in enim vi hujus pacti impeditur gens ista
 posita cum alio commercium colere. Et
 oinde uti jus est cuique paciscendi, ita per
 actum commercium impediendi quoque
 us erit.

§. 14. *Sic nec capitatio*) Intel-
ligitur hic ea, quâ capita & personæ singulæ
censentur, quomodo in Syriis olim à quatu-
ordecim annis masculi, aut duodecim fœ-
minæ usq; ad sexagesimum quintum annum
tributo capitis obligabantur *l. 3. ff. de censib.*
Aliàs verò capitatio id etiam dicebatur tri-
butum, quod pro modo agrorum pendeba-
tur, *l. 9. C. de act. emp. sc. à numero capitum,*
quibus agri coluntur, *l. 2. C. de immuni. nem.*
conced. lib. X. quemadmodum à numero ju-
gorum dicebatur jugatio, *l. 9. C. de agricul. &*
cens. l. XI. Ant. Perez in *Cod. de capitat. civ.*
Lipsius in *l. I. ann. Tac. p. m. 48. 49.*

Adeâ compensanda vectigal
aliquod) Ut maximè igitur liberrimus
sit usus commerciorum, viarum publica-
rum, fluminum, maris & portuum; naturali
tamen æquitati & hoc consentaneum est, ut
ne cui officium suum sit damnosum. Rectè a.
addit Grotius, modum non esse exceden-
dum, quò facit Constitutio CAROLI M. in
Capitul. quod sub Lotharii nomine circumfer-
tur. Conf. Petr. Gregor. *Syntagm. jur. lib. 4.*
cap. 9. num. 7. in fin.

Equorum & neti) i. e. mercium
confectarum & nectarum, ut byssi, & alia-
rum, quæ ibi parabantur. Vid. Jun. & Tre-
mell. *ad l. Reg. X, 28.*

Ad

Ad vitandum Maleflexum)

Est promontorium in Peloponneso è regione Cretæ, quod adversis ventorum flatibus navigationem reddit periculosam.

Ut equus modus non servetur)

Animosè & satis acerbè vitium hoc seculi perstringit Erasmus *chilad. 1. cent. 9. adag. 12.*

§. 15. Dixit Pomponius in l. 50.

ff. de A. R. D. qui textus litus à populo occupatum, ejusq; proprium factum haud obscure probat. Quid enim aliàs Prætori, ejusque decreto cum re toti humano generi communi? Vid. Franc. Steytmann. *de jur. maritim. l. 2. c. 4. n. 184.* Hug. Donell. *4. comm. 9.* Omninò enim hîc facio cum acutissimo Johanne Strauchio, cujus favorem & amicitiam impensè semper colui, & occupata fuisse olim & occupari adhuc posse & mare & litora, cum quod privato licet per interdictionem, *l. 10. ff. de R. D.* absurdè populo denegetur. Litus ergò commune est, quoad usum tamdiu, quàm is, qui imperium illius maris possidet, permittit. Ut autem cuivis peregrinè advenienti accessum permittat, non erit ex commodo Reip. si præsertim ille integram secum classem armis virisq; præbè instructam advexerit. Quàm periculosè enim hîc erratum sæpè sit, frequentissimè & supe-

superioris & hujus seculi docuerunt invasiones navales.

§. 16. Sed & perpetua habitatio
 Adde hic, dum nec dissentientes fuerint in religione. Ut enim Judæis, Mahummedanis & Gentilibus jus civitatis detur, fortè non est ex bono Reip. Quòd si autem recepti illi jam fuerint, & quietè per longum aliquod tempus egerint, dum tamen aliàs cautum fuerit civitati, expelli fortè citra injuriam & maximam boni publici concussionem nequeunt. Quo argumentò Rerum politicarum Commentatores peccasse ajunt tum Ferdinandum Hisp. Regem, quòd octingenta millia Judæorum Regno suo ejecerit, tum ipsum etiam Philippum III. quòd Maurorum nongenta millia abire per edictum suum fecerit. Hinc enim factum, ut plurimæ Hispaniarum provincie inopià incolarum jam antè laborantes tantum non totè exhaurirentur. Add. Christoph. Forstner. *not. polit. ad l. XI. ann. Tacit. p. m. 64.* Dav. Mevius *ad Jus Lubecens. l. 1. tit. 2. a. 2. n. 61. seqq.* ubi in recipiendo cive diligentem originis, vitæ, morum & fortunæ inquisitionem præcedere debere monet.

§. 17. Quia occupatum censeri
 Rationem hanc claudicare, belli Germanici docuit calamitas & quotidiana experientia.

entia. Quin si imperium populo veteri sal-
vum manet, interest certè, ne ipsi invito civis
agnascatur. Dum ergò ejus requiritur con-
sensus, non tam occupatio, quàm assignatio
locum habebit.

§. 19. *Ad hac igitur aequo pre-
tione comparanda*) Ita ut qui rem expo-
suit venalem, quæ ad victum & vestitum ho-
minis faciat, cogi possit, ut vendat, Didac.
Covarruv. tom. 2. resol. l. 3. c. 14. n. 1. Mozzius
de empt. tit. de reb. qua emi & vend. poss. n. 58.
Sig. Scaccia *de sentent. gloss. 14. quest. 29. n.*
32. Sed ut cuius licitanti vendat, fortè cogi
non potest, qua ratione nec injuriarum tene-
tur, Carpzov. l. 1. Respons. 58. n. 14. nec cogi pos-
sunt subditi, ut nobilibus suis priùs offerant,
quàm extraneis vendant, nisi ita consuetudi-
ne receptum aut conventionem firmatum fue-
rit, Carpz. l. 6. resp. 103. Rauchb. p. 2. quest. 22.
Berlich. p. 2. concl. 39. n. 39. 40. 41. Rheinking.
de retract. q. 3. n. 121. Videtur autem hinc Gro-
tius libertatem commerciorum ita adstrue-
re, ut nemo prohiberi queat, qui negociandi
causâ advenerit, quam sententiam etiam tue-
tur Franciscus à Victoriâ *relect. 5. sect. 3. prop.*
2. Sed contrarium statuit Ludovicus Molina
de just. & jur. tr. 2. disp. 145. de qua re mox
pleniùs. Quamquam verò commercia cum
inprimis finem habeant, ut alterius indigen-
tiae succurratur; nemo tamen, qui indiget,
jus

jus exigendi inde accipit. Possunt etiam prohibere Principes & limitare commercia pro ratione copiz aut inopiz, damniaut incommodi in Remp. redundantis.

Quomodo in summâ penuria) Sic & prohibere potest Magistratus ad vitandam annonæ caritatem, ne quis ultra proprium usum frumentum emat, ut id lucri causâ revendat, Gomez tom. 2. resol. cap. 2. num. ult.

§. 20. *Cuilibet liberum est statuerè*) Regulariter nemo invitus emere tenetur l. 16. C. de jur. delib. Magistratus tamen pro evitandâ caristiâ mandare subditis potest, ut in tempore frumentum & alias res necessarias etiam in locis remotis emant, Joh. Köppen decis. 59. num. 18.

§. 21. *Sed de iis, qua justa sunt*) Nuptiæ aliæ dicuntur justæ, aliæ injustæ. Sic & uxor alia justa, alia injusta. Petr. Perrenon. l. 1. V. L. c. 9. Justæ autem dicuntur i. e. legitimæ, quæ secundum jura civitatis contrahuntur, quomodo apud Romanos non erant justæ nuptiæ inter peregrinum & civem Romanam. Cùmq; aliàs eorum jure partus sequeretur ventrem, ex peregrino tamen & cive Romana natus pro peregrino habebatur, Ulpianus iii. j. §. 5.

§. 22. *Uno populo id negari non potest*) Si licitanti uni privato citra injuriam negari potest à venditore merces, quod nuper *ad §. 19.* notavimus, quidn̄ liceat id integro populo? Utut enim rem suam vendere quis destinavit, non tamen destinavit vendere præcisè huic vel illi aut primo licitanti. præsertim quando ex parte emptoris nulla datur pecunia parata, sed fidem ejus sequi oportet venditorem. Pari modo licet privato prohibere, ne filia sua nubat Titio, *l. 63. l. 64. ff. de condit. & demonstr.* Ex quo colligunt Dd. licere etiam prohibere, ne nubat Doct̄ori, aut Mercatori, Galganet. *de condit. p. 1. c. 10. n. 6.* quanquam, ut omninò non nubat, prohibere cum effectu integrum non sit, *l. 22. l. 62. §. ult. l. 72. §. 5. ff. de cond. & dem. l. 65. §. 1. ad Sc̄t. Trebell.* Privato igitur quod licet, cur integræ nationi non liceat, causæ nihil video. Neque enim id juri naturæ adversatur, cum naturæ generica sufficiat provisio, nec ad speciem ea facilè descendat. jus gentium autem, quin & ipsum jus naturæ, per jus civile positivum limitari posse axioma est quotidianum.

§. 23. *Atque ita arbitramur consiliari posse*) Franciscus à Victoria *relect. §. sect. 3.* agit de legitimis & idoneis titulis, quibus adducti Hispani Indos debellare poterint.

Q

tuerint. Primum titulum facit naturalem societatem & communicationem, circa quam istas decernit propositiones, 1. Hispanos habere jus peregrinandi in illas provincias & illic degendi, sine tamen aliquo iocumento barbarorum, nec posse ab illis prohiberi. 2. Licere Hispanis negociari apud illos, nec vel hos vel illos à Principibus suis posse prohiberi. 3. Si quæ sint apud Barbaros communia tam civibus quam hospitiibus, non licere barbaris prohibere Hispanos à communicatione & participatione illorum, e. gr. si licet aliis peregrinis effodere aurum, etiam Hispanis licere. 4. Si ex aliquo Hispano nascantur ibi liberi, & velint esse cives, non videri, quod possint prohiberi vel à civitate vel commodis aliorum civium, &c. E contrario Ludovicus Molina nullam gentem seu Rempublicam teneri vult sive cum periculo sui, sive sine periculo, commercia aut hospites externos admittere, nisi gravi imminente necessitate aut fœdere, aliòve jure singulari interveniente. Has lites num composuerit Grotius sua ista distinctione permissorum, judicet benivulus Lector. Mihi id non videtur.

S. 24. Licere censeo, si is qui emit, &c.) breviter, si pactum istud ad vitiosum non declinet monopolium. Præter æquum precium enim requiritur etiam, ut
 ne

ne protritas & corruptas quis protrudat merces, quod solenne aliàs est illis, qui soli in civitate negotiationibus dant operam. Nec tamen principia Grotii hæcenus posita patum tale admittunt, quandoquidem populus venditor vi pacti conventi excludere debet populos alios omnes, illisque in univsum omne commercium circa istos fructus denegare. Sed hoc pugnat cum commerciorum libertate, quam hæcenus asseruit Grotius.

CAPUT III.

§. 1.

N*Vnt per occupationem tantum]*
 Imò & per divisionem, quatenus scilicet novæ possunt occupari terræ, & singulis eæ deinceps dividi per assignationem. Etsi enim divisio ista ab occupatione prævia dependere videatur, quatenus dominium jam occupatum in singulos transfertur; est tamen ea saltem istorum singulorum & dominii privati respectu modus originarius.

§. 2. *Nam virtute ipsa*) Non formaliter quidem, sed radicaliter & causativè, quatenus scilicet, qui dominium habet, jus habet alienandi, aliàs verò nemini res sua servit, nemo in re propria potest habere hypothecam.

§. 3. *Infra apparet*) Cap. 8. §. 18. & 19. ubi pleniùs de specificatione, quæ hîc innuitur, agetur.

§. 4. *Duo sunt occupabilia, imperium & dominium*) Quomodo imperium hodie jure occupari queat, non satis apparet, nisi fortè de eo casu loquatur Grotius, quando quis novam ducens coloniam civibus suis laud' invitis imperare incipit.

Manente penes quem fuit imperio) Imò ex principiis Grotii etiam dominio aliquo scilicet eminente, sed quod, si penitiùs examinetur, licentioris Politicæ videtur esse commentum.

§. 5. *Sed esse jus civile plurium Gentium*) Domesticum hoc jus gentium eleganter vocat Seldenus *de mar. claus. l. 1. c. 3.* propter obligationem scil. qua tenentur, tantùm domesticam, atque sibi singulis, sine obligationis communione civilem.

§. 6. Num infans & furiosus revera & naturali jure dominium rerum suarum habent, decidendum venit ex definitione domini. Grotio videtur dominium dici jus de re corporea liberè disponendi cum Bartolo *in l. 17. §. 1. ff. de acquis. poss. num. 4.* Corasio *l. 6.*

mi-

miscell. cap. 20. Wescenbec. parat. de A. R. D. n. 3. & aliis, ita scilicet ut ille demum revera dominus sit, qui jus habet re sua utendi, abutendi & alienandi, nisi lege prohibeatur. At vero disponere ita de re sua sive liberè sive minus liberè, ea uti item & abuti, eam alienare & vindicare, omnia hæc ad effectum dominii pertinent, non vero ad ipsius formam. & sequeretur aliàs, quòd qui disponere possint de re aliquà, & eam alienare, ut procuratores, tutores, administratores, veri censendi forent domini. Ideoque rectius videtur definiri dominium, quòd sit jus constitutum in re corporali, quo res propria est. Sic igitur infantes & furiosi dominium rerum suarum revera & in actu secundo habent, etsi effectibus quibusdam non lege tantum, sed & naturam prohibeantur.

§. 8. *Ad hoc exemplum*) Non ad hoc tantum exemplum, sed simpliciter & absolute mare occupari potest, quousque populus vult & decernit. Et ut maxime termini aliqui in ipso mari non inveniantur, possunt tamen illi ex celo & ejus circulis definiri, qui non magis fallere possunt, quam limites alii in terra aut insulæ & promontoria ad mare. Qua ratione pactum etiam iniri potest, ut non liceat alteri populo ultra lineam æquinoctialem, tropicum cancri, aut capricorni, navigationes instituerè. Add. Selden. *lib. 1. de mar. claus. cap. 22.*

§. 9. *Ne mare à populis occuparetur*) Non fuit id juris gentium præceptivi; commune enim fuit relictum mare, non ideò, quòd injustum effet mare occupare, sed quòd populi non fuerint eà potentiâ, & illo navigandi usu instructi, ut potuerint occupare id, quod justè occupare licuit.

Etiã quod jus piscandi attinet)
facit huc l. 2. §. 9. ff. *ne quid in loc. publ.* item l. 13. §. 7. ff. *de injur.*

Sed de litoribus) Diximus nonnulla ad cap. anteced. §. 15. Videndus omninò est Jctus solidus Joh. Strauch. *elegant. dissert. de imp. mar. c. 3.* Sanè tam diversæ Jctorum Romano: ù circumferuntur sententiæ, ut hodie, qui maritima tuentur commercia, Scriptores, pro cujusque populi commodis easdem interpretentur,

§. 10. *Quod si privatorum fundis*) Colligo ex verbis Grotii, mare jure accessionis cedere fundo, quod etsi Grotius de mari incluso asserat. Jcti tamen de quovis mari adjacente intellectum volunt, dominum scil. vicinæ continentis maris alluentis imperium habere *per l. 9. de judic.* Sed quousque istud accessionis jus sit extendendum, multum variant, aliis in quantum telum ab
arcu

arcu mitti possit, alijs unde vox clamantis exaudiri queat, alijs ad sexaginta, alijs ad centum usque milliaria id definitibus.

§. 11. *Verùm notandum etiam*)

At si mare inclusum jure accessionis ad fundum pertinet, quod velle Grotium nuper diximus, haud magis ad occupationem ejus actu aliquo singulari externo opus erit, quàm ad occupationem horti prædio accedentis, quin sequitur potiùs ex sola occupatione fundi præsumpta occupatio maris inclusi. Eadem est ratio maris adjacentis, quanquam de finibus ejus nihil adhuc definitum sit, quippe quorum determinatio arbitrio cujusque populi deinceps videtur committenda.

§. 12. *Illud certum est*) neque hoc neque illud certum esse diximus ad §. 13. cap. præced.

§ 13. *Ut autem solum imperium*)

Non arbitror rerum aliquod imperium haberi posse, nisi fundamenti loco supposituris dominium, aut saltem domini capax subjectum passivum. Nec refragatur, quòd dominium rerum ab imperio esse possit separatum. Manet enim nihilominus, quòd res ista sit, aut esse possit sub alicujus

Q 4

do-

dominio, ex quo scilicet pati possit imperium, Res sacræ autem, & si quæ aliæ dominium humanum respuunt, ex singulari Dei concessione & iussu, imperio Principis subjectæ videntur,

Videtur autem imperium in maris portione) At suprâ §. 4. non dixit, imperium in terræ portione ratione exercitûs in ista portione existentis comparari, sed hoc tantum, imperii subiectum primum esse personas. Nec propterea quòd quis in personas imperium habet, etiam in terræ aut maris portione, in qua illæ inveniuntur, imperium accipit.

§. 15. *Sed hæc non docent*) Quid nî aliquando? præsertim ubi populus aliquis soli sibi jus navigandi retinet. Privatim sine alio uti frui ex nullius concessione & ad arbitrium, impedire alios jure & arcere, est facere suum & rei affectare dominium, nec posset aded quicquam de dominio aut servitute rei alicujus certò definiri, nisi expressè dominii aut servitutis fieret mentio, cum ubique contractûs nomen prætexi queat. Vid. Selden, *mar. claus. l. 1. cap. 14.* Ulpianus verò in *l. 13 ff. comm. præd.* non negat, mari servitutem imponi posse, sed negat posse imponi lege privatâ, quod dominio non detrahit. & sequeretur aliàs, nec flumen esse in dominio popu-

populi, quia ei à privato servitus imponi non possit.

§. 16. *Divisum & assignatum*)

Siculus Flaccus *de condit. agror.* p. 18. *Divisi & assignati agri unius sunt conditionis, (non esse unius, ex ipsis his verbis colligit Nicol. Rigaltius ad h. l. esse tamen unius conditionis saltem, quoad effectum limitum, potest admitti.) Nam & dividuntur sine assignatione, & redduntur sine divisione. Dividuntur ergo agri limitibus institutis per centurias, assignantur viritum nominibus,*

Et arcifinium)

Julius Frontinus *de agr. qual.* p. 51. *Ager est arcifinius, qui nullâ mensura continetur: finitur secundum antiquam observationem fluminibus, fossis, montibus, vis, arboribus antemissis, aquarum divergiis. Et rectè Varro, dictum ita, quòd fines habeat arcendis hostibus idoneos. quales non sunt arcæ finales, sive monumenta in finibus agrorum extructa, quæ pro terminis antiquitùs observabantur, præsertim cum arte vel opera hominis ejusmodi arcæ ponantur, ut proinde malè deducatur inde nomen arcifinii. Et disertè Frontinus: *Limitum delineatio est per rationem arcarum.**

§. 17. *Ita mutato alveo*)

Qui flumen ab initio terminum constituerunt imperii, sine dubio hoc flumen, quale tùm fuit, in-

Q5

telle-

tellegerunt. At postquam alveus mutatus est, non mansit hoc flumen, sed aliud factum est; & hinc malè, quod ab initio conventum fuit, extenditur ad novam speciem.

§. 19. *In privatos ita fieret distributio*] Pertinent huc agri ex hoste capti, prædia tributaria & stipendiaria, de quibus videri potest Barn. Briffon. *antiq. l. 4. cap. 1.* Arn. Vinn. *ad §. 40. n. 7. Inst. de R. D.*

Ut multa sunt species juris in rem] Verbis] *C*orum jus *in re* dicitur, quod *in rem* dicit Grotius. Quicquid sit, id tamen ferendum non est, quod eò referat Grotius jus ejus, qui sub conditione fideicommissum expectat. Quale enim jus in re poterit esse ejus, cui sub conditione relictum est fideicommissum? Quemadmodum namque legatum sub conditione relictum non priùs acquiritur legatario, quàm conditio extiterit, & à tempore demum existentis conditionis vires accipit, *Lun. §. 7. C. de caduc. toll.* ita ut nec creditor dicatur legatarius pendente conditione, *l. 42. ff. de O. & A.* quin, si moriatur legatarius, antequam conditio impleta fuerit, ne spem quidem ad successores transmittit: ita & fideicommissarius pendente conditione nihil acquirit, & per consequens ne quidem jus ad rem habet, sed vanâ in-
te-

terim spe, dum conditio nondum est impleta, lactatur.

Per legem civilem) de bonis vacantibus diversimodè se habent jura civilia, de quibus videri poterit Antonius Perez *Cod. de bon. vac.* Hodie jus bona vacantia occupandi ad regalia refertur, Camman. *de regalib. disputat. 8. num. 14.* Regner. *sixin. de regal. lib. 2. cap. 9.* neque id iniquum est, dum tamen per proclamata primùm vocati fuerint, si qui defuncti hereditatem sibi deberi putent.

CAPUT IV.

§. I.

N*Amque id jus cum lege civili sit introductum*) Usucapio juri gentium adscribenda videtur saltem quoad originem & materiam, licet quoad formam externam & modum determinandi reverà ex jure civili veniat. Est enim verò ea inventum hominum, usu & necessitate exigente comparatis inter se rebus excogitatum, nec paucorum, aut eorum tantùm, qui unius sunt Reipublicæ, sed civiliorum plerorumque omnium. Et voluit hoc rerum humanarum conditio, quandoquidem civitas beata satis nunquam existeret, nisi tale suppetret remedium, quo & lites abbreviari & do-

dominiorum certitudō haberi posset, l. 1. ff. de usuc. l. ult. ff. pro suo. Quæ rationes cū in omni societate civili locum inveniunt, atque aded ex ipso Gentium jure sint, nihil est, quod obstat, quod minùs ex eodem Gentium jure usucapionis materiam arcessamus. Nec refragatur, quod dominium alteri invito auferat, atque hoc ipso juri gentium repugnet. Præterquam enim, quod non omninò invitū dici possit, qui rem suam ab alio patitur usucapi, l. 28. ff. de V. S. probè conferenda sunt, quæ hīc collidi videntur, præcepta. Unum est: *Res domina invito non est auferenda.* alterum: *Reipublica interest, rerum dominia non esse in incerto.* Jam ubicunque in negotio aliquo duo ejusmodi committuntur præcepta, ut inferius cedat superiori necesse est. Superius autem sine dubio est illud, quod beatitudinem totius civitatis procurat, & majus post se trahit commodum. Vid. Did. Covarruv. ad c. possessor. 2. de Reg. jur. in 6. part. 3. Laymann. l. 3. tracl. 1. cap. 8. num. 3. 4. Selden. in mar. claus. l. 1. c. 26. Hahn. ad Wesenb. de usucap. n. 9. Conring. de finib. imp. c. 19. Hugo de Roy de eo, quod justum est, l. 3. tit. 2. 3. 4. Et si igitur jus Gentium nihil certi de annorum numero determinet, statuit tamen in genere, sufficere tanti temporis silentium in domino, quantum ad repetendum jus suum probabiliter satis sit alii non negligenti & sufficienter ad repetendum instructo,

structo, intra quod si tacuerit, jus suum pro derelicto habuisse censebitur.

Tempus enim ex suaapte natura)

Ne jure civili quidem. Nam nec usucapio eo jure in solo tempore fundatur, sed requiruntur plura, & in primis possessio continuata.

§. 3. *Qua de causa etiam interni actus meri*)

Rectè addit, *meri*. Simulatque enim actui ejusmodi interno actus aliquis exterior junctus fuerit, ita ut immanens ampliùs dici nequeat, etsi prohibitus ille à principio sive interno sive externo deinceps dicatur, incipit jam habilis esse, ut in eum animadverti legibus possit. Ex quo patet, quid sentiendum sit de doctrina Tiberii Deciani *lib. 7. de crimin. cap. 35. num. 2.* contententis, in crimine læsæ majestatis etiam solas cogitationes pœnis succumbere; quod etsi in Galliis ita observatum referat Bodinus *lib. 2. de Rep. cap. 5.* naturali tamen justitiæ & æquitati minimè videtur convenire.

Pro vero habetur) Celebris est locus Aristotelis: τὰ ἐν τῇ φωνῇ ἔστι ἐν τῇ ψυχῇ παθεμάτων σύμβολα. Unde ex verbis voluntas & mens hominum sumi dicitur. ut non immeritò Jurisconsulti, quibus de negotiis ho-

hominum judicandi data est provincia, maximum circa verborum proprietatem laborem ponant, notante Quintiliano *lib. 5. cap. ult.*

§. 4. *Nisi ea sit circumstantia*)

Duo igitur requiruntur, ut res pro derelicta habeatur, 1. ut quis nolit amplius esse ejus rei dominus, 2. ut rem eam abjiciat, aut deserat. Alterutrum si desit, dominium non admittitur. Fac ergo rem à domino abjici aut deseri, non tamen ea mente, ut eam abdicet, aut amplius suam esse nolit, nihil hic amittitur. Fac è converso, nolle dominum amplius suam esse, nisi abjecerit, dominus esse non desinit, Arn. Vinnius *ad §. 46. Insti. de R. D.*

Sic chirographi redditione) non idè, quòd obligatio instrumento contineatur, alioquin ipso jure liberatio contingeret, cùm tamen necessaria sit exceptio, sed quòd Creditortacitè pactus videatur de non petendo, quod ex eo colligitur, quia Creditores non solent reddere Debitoribus chirographa, è quibus debitum petere volunt. Add. Vinn. *de pact. cap. 12. num. 10. 14. 15.*

Juris gentium esse acceptilationem) Dicitur juris gentium saltem ratione usùs, postquam à cæteris etiam gentibus recipi

recipi cœpit, ratione verò originis & introductionis est juris civilis. Quæ tamen inest acceptilationi remissio debiti, ut materia, juris gentium esse videtur.

§. 5. *Sic qui sciens & præsens tacet*) Tacere est medium inter duo extrema, scilicet inter consensum & contradictionem, inter fateri & negare, l. 142. de R. 7. l. 1. §. 3. ff. de tribut. act. Dum ergo silentium in nudis suis terminis persistit, est. Cum consequitur ab extremis separatum & indifferens, ex quo sc. neque ad assertionem, neque ad negationem argui constanter potest. Sed vix est, ut semper ita indifferens manere queat, quia plerumque ab extremorum altero aliquid participare creditur. Et hinc multum faciunt conjecturæ, quatenus scilicet vel de commodo tacentis, vel de ejus præjudicio & obligatione agitur, ut scilicet illic tacens pro consentiente, hinc verò pro ratione actûs aliquando pro consentiente, aliquando pro dissentiente habeatur. Quandoque enim factum à tacente potest impediri, aut fieri non potest ipso invito, tacens consensisse videtur, l. 63. vers. scientibus. ff. de re jud. e. g. fidejussor à tutore nominatus quando præsens patitur nomen suum in acta publica referri, neque contradicit, meritò habetur pro consentiente, potuit enim contradicendo à fidejussione esse immunis, l. 4. §. ult. ff. de fidejuss.

de juss. tut. Sed quando factum, tacente etiam invito, expediri potest, aut facto isto non obstante, jus saluum & integrum manet tacenti, silentium pro consensu non habetur, l. 39. & ibi Glossa. ff. de pign. act. l. 8. §. 15. quib. mod. pign. vel hyp. solv. Fulv. Pacianus de probat. l. 1. c. 29. 30. Menoch. 6. *presumpt.* 99. Rosenth. de feud. c. 9. *concl.* 77. n. 6. 7. 8. Hartm. Piff. p. 2. q. 7. n. 3. 4. Carpz. lib. 6. *resp.* 101. Rhein-kingk de retract. *quast.* 2. n. 201.

Sic amissum censetur id) Non illicò, si spes recuperandi projecta est, animus quoque dominandi projectus esse censeretur debet, cum etsi spes deficiat, nihilominus hoc animo manere possit dominus, ut quando- cunque res reperta fuerit, eam vindicare velit. Sic & actus abjectionis ob naufragium imminens, non est directus in dominii amissionem, sed ad avertendum periculum. Est enim actio mixta, quæ quidem ratione causæ extrinsecus impellentis invita, sed ratione principii interni, quod est consilium evitandæ mortis, spontanea magis videtur. quæ tamen idcirco non facit, ut res dejectæ habeantur pro derelicto. Igitur verba Ulpiani in l. 44. de A. R. D. quando naufragio amissa non statim nostra esse desinere dicit, non hoc volunt, quòd tùm desinant, ubi nulla amplius retenti dominii indicia apparent, sed quòd non liceat statim concludere: Hoc naufragio

gio amissum est, Ergò desit esse domini. aut quòd tùm demum desinant, quando tempus præscriptioni destinatum fuerit præterlapsum.

Non est definitum) Nec etiam definiri potest, cùm in factò potiùs, quàm in jure consistat, an populus vel Princeps tacitè consensisse intelligatur. Totum istud arbitrio non legislatoris, sed judicis permittitur. Nec verum igitur est, quod ait Grotius, leges civiles certo tempore consuetudinem introduci velle.

Ut silentium sit scientis) Ignorantia non aliter excusat, nisi illa sit facti alieni. Hæc unica facit, ut non possit allegari domini negligentia, dominiorum incertitudo, rerum incuria & confusio, aut præsumptus in alienationem consensus, quæ aliàs inter argumenta referuntur introductæ præscriptionis. At ignorantia juris & facti proprii non impedit præscriptionem. Quod pluribus exponit Hugo de Roy *dè eo, quod just. est. lib. 3. tit. 8.*

§. 6. *Non aliqua viâ ad ejus notitiam perveniat*) Et hinc facti alieni ignorantiam alleganti quandoque juramentum deferri posse arbitrò. Id quod ex judicis arbitrio pendet.

R

Sic

Sic Vincissus semel metus) Sed ubi metus fuerit reverentialis, temporis præscriptio nullum planè habet effectum. Sic enim quando pater hereditatem conjugis ad liberos devolutam possidet, nulla impedit præscriptio, quò minùs liberi bona materna à patre petere valeant, Carpz. l. 6. *respons.* 101. n. 10. 11. 12. Moller. l. 2. *semestr.* c. 6. *num.* 5. Conf. Finckelthaus *obs.* 83.

§. 7. *Nisi validissima sint in contrarium rationes*) Quocirca ubi subest mala fides, non procedit præscriptio, etsi per multa annorum nullia continuetur possessio Franzk. l. 3. *resol.* 1. n. 270. *seq.* quam difficile sit, malam possessoris aut ejus antecessorum fidem probare, ut proinde præsumptiq sit pro possessore.

Non planè idem esse tempus) Immemorialis præscriptio quid differat à centenaria, optimè explicat Carpzovius p. 2. *const.* 1. *def.* 7. Conf. Aymo Cravetta *de antiq. temp.* p. 4. c. 3. n. 1. 2. 3. Zach. Victor. *de exempt. conclus.* 17. Matth. Steph. *de jurisdic.* l. 2. *part.* 1. c. 7. n. 145. *seq.* Videtur autem ad indicium derelicti imperii perlongum istud temporis spacium non esse necessarium, eò quòd omnes Respublicas & meliores præsertim, citam & sedulam postulent curationem, quæ sinegligatur ab imperante, ad alium ea ut de-

vol-

volvatur, ipsa Rerump. natura exigit, uti bene observat Dn. Conring. *de finib. imp. c. 19.*

§. 8. *Vt rei caduca causa*) Argumentum hoc nihil concludit, quandoquidem salus proximi spiritualis anteponenda est rebus meis corporalibus tum demum, quando res mea necessaria est proximo ad salutem spiritualem. Cum verò aliter se res habeat, & proximus ipse per seipsum, sine jactura rerum mearum, salutem suam procurare possit, utique lex charitatis me ad jacturam rerum non obligat. quin potius iniquum & non tolerandum videtur, neque in Ecclesia, neque in Republica, ut quis amittat res suas, ne alter persistat in peccato, qui per nequitiam ab tanta injustitia non vult desistere, & ne ille nequiter nolendo æternum incurrat interitum.

Scire debemus, magna esse onera) Neque hæc ratio aliquid facit. Ut maximè enim difficile & onerosum est imperare; quisque tamen præesse quàm subesse mavult.

Qui se tutores dicerent) Sed tutela pupilli causâ est suscipienda. imperium verò in ipsorum sæpe dominantium utilitatem est constitutum.

Tum verò imperia tandem ali-

R 2 *quando*)

quando) Hæc vera ratio est totius hujus præscriptionis. Cùm enim interfit Reipubl. non tantùm ut possessiones in pèrpetuo sint cultu, sed etiam ut dominia rerum certa habeantur, utique si quis alius bona fide possessionem nactus fuerit, & per multum tempus coluerit, ipsum jus gentium & salus Reipublicæ jubet, ut hic in possessione defendatur. Desisse enim priorem dominum & dereliquisse præsumit, quippe quem latere non potuit, si rerum suarum satagere voluisset, mutata possessionis facies. Et sic præsumtio illa, quanquam probationem admittat in contrarium, fortiori tamen juvatur argumento à salute scil. & tranquillitate civitatis petito.

Nullam planè edere significacionem idoneam) Vulgata est Varronis sententia, bonum & diligentem patremfamil. decere rerum immobilium quotannis inire rationem, & secundo anno, quod desideratur, quærere, rerum mobilium verò singulis semestribus. Id attendentes leges civiles, urgente Reipublicæ salute & tranquillitate, certos usucapioni constituerunt terminos, longiores quidem, quàm Varro posuit, ne quis re sua iniquè privati clamitet. Non igitur à supina negligentia excusari poterit ille, qui cùm legum hanc dispositionem non ignorat, tanto

pore res suas non conquirit, & hinc
ono publico maximè aduersa ver-

Provyocatione ad arbitrum)
tem quemcunque. Ut enim præci-
trum, qui ita de iure civili dicitur,
la ratio cogit. Videtur autem hic
eam tenere sententiam, ad interrup-
n præscriptionis necessariam esse in-
tentionem iudicialem, secutus hac in-
us civile, quod denunciationem ex-
cialem non admittit, sed iudicialem,
tem publicam requirit, l. 2. C. de iur.

Non existimo tamen, si ad rationem
aturalis res expediatur, id simpliciter
arium esse, præsertim cum ad præscri-
em non requiratur possessio iudiciali-
ut testatò cœpta & continuata. Quo-
gitur necessaria erit interruptio iudicia-
illi fortè, si negetur esse facta, eò faciliùs
ari queat.

10. *Quare si populus*) Quid
ciat voluntas populi, non video, cum
inuitum acquiri possit imperium. Et
vimus supra, à populo esse jus sive pote-
m imperandi. Sufficit igitur sola impe-
ium derelictio præsumpta, quando qui-
quod ad posteros non devolvitur, ab illis
dicari non potest.

Longo tempore acquiri posse receptior sententia est) Vix est, ut sententia hæc admittatur, nisi tùm demum, quando præter eum, contra quem præscribitur, nullus superest agnatus. Quia enim, vi prima investituræ, jure proprio quisque succedit agnatus, & illi, quamdiu proximior vivit, actio nata adhuc nulla est, feudum autem ipsam restitutioni subjacet, non potest utique adversus eum currere præscriptio. Vid. Rosenthal. *de feud. cap. 9. membr. 2. concl. 84. num. 12. seqq.* Hartm. Pistor. *l. 2. quest. 8.* Franzk. *3. resol. 1. num. 276. seqq.* Struv. *disput. Feud. 13. thes. 18.* Ludwel. *in synops. jur. feud. cap. 8. in fin.* Et hæc ratione neque in fideicommissis locum invenit præscriptio, *l. ult. §. fin. autem. C. commun. de legat. l. 2. C. de usufrucap. pro Emor. cõ scil. quõd alienari non possunt. l. ult. C. de reb. alien. non alien. Ant. Fab. l. 4. Cod. t. 38. def. 9.* nisi omnes, qui ad fideicommissi petitionem aspirare possunt, consenserint, *l. II. C. de fideicommiss. quanquam & hoc casu posteros eorum, qui consenserunt, revocare alienationem posse adserant Francisc. Card. Mantica Lucubrat. Vatican. t. 2. lib. 23. tit. 20. n. 23.* Anton. Perez. *Cod. de fideicommiss. n. 25.*

Quod uno actu alienari licitè non possit) At verò quæ alienari non possunt, in

in iis nulla locum habet præscriptio, nisi alienatio pacto tantum vel conventionione fuerit prohibita, quo casu & alienari rem posse & dominium transferri, ex *l. 61. ff. de pact. & l. 3. C. de condit. ob caus.* colligunt Sichard. *ad d. l. 3.* Donell. *l. 9. c. 10.* Bachov. *de act. disp. 4. n. 19.* Add. Francis, Zoannettus *de ems. vend. n. 87.*

§. 11. *Ex populo subijci*) Etsi enim subiectio ista injustè fiat, & non sine crimine perduellionis, uti libro primo expositum: Si tamen Rex in subiectione ista acquiescat, & cum populo ut superiore contrahat, ex hoc post facto purgatur vitium, nec poterit deinceps ille jus suum pristinum urgere.

§. 12. *Nos aliter arbitramur*) Potest quidem summum imperium, uti hactenus dictum, ab extraneo aliquo per præscriptionem acquiri, sed in eam rem adduci nequit lex civilis à Principe, contra quem præscribitur, lata. Subditus autem, quæ talis, etsi lege illa adversus concives uti possit, non tamen uti potest adversus imperantem, cum subditus non videatur persona habilis, cui summum imperium usurpatione aut præscriptione acquiri queat. Quòd si porrò ex me quæras, annon ita saltem præscribere possit subditus adversus

Principem, ut non amplius subsistat puto, neque istam quidem præscriptionem locum habere, quanquam iste articulus inter Doctores adhuc valde sit controversus, uti notat Regnerus Sixtinus *de regalib. lib. 1. cap. 5. num. 145.* Dum enim subditus est, pugnat cum ejus conditione, non subesse velle, & ipsam quoque præscriptionem mala cum fide inchoabit. Quò faciunt, quòd plerique hodie Doctores à privato jurisdictionem præscriptione acquiri posse negent, & vereantur, ne in gravissimum majestatis crimen præscripturus incidat. Vid. Arnoldum Vinn. *de jurisdic. cap. 12. num. 8.* Bernhard. Sutholt. *de jurisdic. num. 410.* quanquam & hic diversum sentiant alii, inter quos Zoesius *ad tit. ff. de usurpat. & usucap. num. 24.* Cæterùm dubiè hic & multis cum hypothesebus incedit Bachovius *in Trentl. disput. de jurisdic. thes. 7. lit. C.* Et certè si rectè res æstimetur, procedunt ea, quæ dixi, tum deum, si nihil aliud accesserit, ex quo deinceps jus nasci possit. Privatus scilicet aut subditus, quàm diu talis est, per præscriptionem acquirere imperium nequit. At contingere sæpe solet, ut qui subditus antea fuit, publicam nunc personam induat, Principi suo se opponat, & omni sese ejus imperio eximat. Quod si factum fuerit, & Princeps deinde cum eo tanquam cum pari aut sibi æquali contrahat, nulla facta mentione
 juris

Juris sui, jus istud suum remisisse merito censebitur. Et ab eo tempore præscriptionem ille rectè inchoabit. Conjecturæ igitur tales si accesserint, multùm juvabit præscriptio, imò verò nec præscriptione quidem opus erit, si conjecturæ sufficientes fuerint.

§. 13. *Ea verò, quæ de summi imperii naturâ non sunt*); Regalia potentiora sunt illa, quæ intrinsicè naturam majestatis constituunt, & aliàs dicuntur personalia, imò personalissima personæ & officibus Principis, quâ talis, adhærentia, ut avelli ab eo nequeant, Sixtin. *de regalib. lib. 1. cap. 2. num. 2.3.* Ab his verò distinguuntur ea, quæ cum subditis communicari possunt, quorum scilicet usus esse potest absque majestate vel superioritate competente, Carol. Molinz. *ad consuet. Paris. t. 1. §. 1. gloss. 3. num. 55. 56.* Ea si communicata subditis fuerint, non amplius considerantur ut regalia, sed ut privilegia, sive ut emolumenta loci concessi, si loco adhæreant.

Vt appellari ab iis non possit)
 Covarruvias loco in margine notato non agit de jure non appellandi, verùm de aliis reservatis principis. Numero 10. autem disertè contrarium statuit, jurisdictionem supremam per præscriptionem acquiri non

R 5 posse.

posse. Ei adstipulatur Paulus Laymannus *Theol. moral. lib. 3. tract. 1. cap. 8. num. 6.* ex nostris Bocerus *de regalib. cap. 2. num. 243.* Nec est, quòd regeas ex antecedentibus, etiam jurisdictionem hodie per præscriptionem acquiri posse. Jurisd:ctio enim hodie patrimonialis facta territorio ferè annexa est, quod de extrema provocatione, aut jure non appellandi dici non potest, quippe quod familiis tantùm certis, aut officio certo concessum videtur. Nec verò video, qua ratione jus istud præscribi contra imperantem possit, nisi subditus prohibuerit imperantem recipere appellationem, quòd planè videtur subditi conditionem excedere. Add. Befold. *de appellat. cap. 2. num. 15.*

§. 14. *Quod in posterum à voluntate non pendeat*) Ita e. gr. qui se arrogandum dedit, non habet postea facultatem semet emancipandi, & in statum sui juris reponendi, §. f. *Inst. quib. mod. patr. pot. solv. l. 31. ff. de adopt.* Sic & qui deliberatò sui commodi causà servitutem subierunt, & qui ex his nati sunt, ad libertatem proclamare non permittuntur, l. 1. l. 3. ff. *quib. ad lib. proclam. non lic.* Quòd si imperium delatum à populo ad successores devolvendum est, saltem ideò abdicare id non licet, quia id cedit in præjudicium successorum. Quoties autem

tém præjudicium tertii intervenit, actus omnem excludit pœnitendi licentiam.

§. 15. *Jura libertatis*) Res facultatis duùm sunt generum. Quædam enim sunt res meræ & puræ facultatis publicæ, jure gentium & jure libertatis naturalis omnibus competentes, quæ dicuntur publicæ facultatis, quales sunt ire per viam publicam, sedere, ambulare, & hæ præscriptioni non subjacent, quia etiamsi quis rebus illis uteretur, attamen ex usu & exercitio illo nullum jus, nullam actionem acquireret, adeoque licet exercitia & usum illum omitteret, non tamen aliquid perderet, consequenter hæ res à præscriptionis materia in eo statu sunt alienissimæ, nisi prohibitio accesserit, & alter acquieverit, tùm enim definito tempore non locus ipse, qui prohibitus est, sed jus tantùm prohibendi acquiritur. Quædam verò res facultatis terminos notissimos egrediuntur & jura potius sunt, quàm res facultatis, atque hæ, quia continent jus formatum in judicium deducibile, omninò per præscriptionem sine alio novo actu amitti possunt, ut est e. g. jus adeundi hereditatem.

CAPUT V.

§. I.

O *B sexus præstantiam*) Aliàs enim in procreatione hominis plus præstare videtur mater. *Est quidem, inquit Sidonius Apollinaris lib. 4. epist. 21. princeps in genere monstrando partis paterna prerogativa; sed tamen multum est, quod debemus & matribus. Pondera illarum, istorum semina sumus.* Quærit ille, num cultori, an telluri major gratia frugum habenda sit: & quidem constat, terram ipsam longè plus conferre, quàm aratorem. Idem de parentibus dicendum, ut longè plus conferre censeatur mater, eique major, quàm patri gratia habenda sit. Nec tamen propterea facimus cum Thoma Hobbes, qui de *cive cap. 9. art. 3. & art. 7.* imperium in liberos matri originale, patri autem non nisi derivatum adscribit. cùm vel propterea patris dominium aut imperium eminere certum sit, quòd ei, ut marito, in ipsam etiam uxorem, liberorum communium matrem, potestas competat.

§. 2. *Distinguenda autem sunt*)

Duo an tria tempora distinguantur, parum refert. cùm in omnibus, liberis incumbat obedientia, etiam tùm, quando jam sacris paternis exierunt. Nec etiam distinguit hac in

in parte lex divina, optima juris naturalis interpret, *Ephes. VI, 1. Col. III. v. 20.*

§. 3. *Vt parentibus placeant*)

In eligendo igitur vitæ genere, quod filius posthac sequi debeat, parentes non nisi deliberativè concurrere possunt, neque tùm à filio repudiandum est consilium parentum. Quòd si verò filius id amplecti nolit, non poterunt eum parentes cogere, aut inclinationibus naturalibus vim facere. Quòd pertinet dictum Pauli *Coloss. III. v. 21.*

§. 4. *De gravioribus autem pænis*)

Si opus est graviori animadversione, ipsa etiam jura civilia ex naturali ratione hoc temperamentum invenerunt, ut pater filium magistratui offerat, qui deinceps paterni desiderii in pœna infligendâ rationem habeat, *l. 3. C. de patr. posses.* Qua ratione desertorem, qui à patre suo fuerat oblatus, in deteriorem militiam D. Pius dari jussit, ne videretur Pater (quod cruentum & amofi paternominus congruum censebatur,) ad supplicium filium obtulisse, *l. 13. §. f. ff. de re milis.* Illud addo circa castigationem paternam, semper eam intelligi animo corrigendi factam, *Menoch. §. presumpt. 14.*

§. 5. *Etiã vendere*) Non excutiemus hîc ea, quæ juris civilis Doctores
no-

notant ad l. 2. *Cod. de patrib. qui fil. distrax.*
 Potiùs id, quod naturaliter licet, videamus.
 Facio autem hîc cum Grotio, famis tempo-
 re licere patri filium vendere. Quia enim
 venditio sui ipsius juri naturæ non repu-
 gnat, neque repugnabit venditio filii, ut
 partis. Eamque potestatem utrique pa-
 renti communem facio. Filium quoque et-
 iam majorem natu, & judicio jam pollen-
 tem, in sui venditionem consentire debere,
 pietas suadet, propter quam etiam cum suo
 incommodo, ut conserventur parentes,
 obstrictus est.

§. 6. *Regum actus irritos dici*

Filiusfam. enim in publicis causis loco pa-
 trisfam. habetur, l. 9. ff. *de his, qui sui vel al-*
jur. & quod ad jus publicum attinet, non se-
 quitur jus potestatis, l. 14. pr. ff. *ad Sc. Tre-*
bell. sed in publicis causis parentum jura in-
 terquiescunt. Vid. Agell. l. 2. c. 2.

Quicquid extra hac est } Sed

quando votum, ab inferiore nuncupa-
 tum, est de illis rebus, in quibus alterius
 potestati subjacet, etiam ex naturali ratio-
 ne superiori conceditur irritatio, non de-
 mum ex lege positiva, quandoquidem ad
 votum tale necessarius est consensus su-
 perioris.

Quam-

Quamdiu liberi pars erant domus paterna); Ergone vota à parente rescissa reviviscunt, postquam vovens potestate exiit? Dissentiunt Pontificii inter se. Nobis videtur, quando sine temporis futuri determinatione votum conceptum est, videri obligationem in praesens factam, adeoque irritatum aut rescissum omninò extingui, nec unquam reviviscere posse. Secus esse, si conceptum fuerit cum determinatione temporis & statùs cujuscunque & quando-cunque futuri.

§. 8. Conjugium igitur) Hoc non est de natura conjugii. sic enim & filia & pupilla essent in conjugio patris & tutoris, quia sunt sub ipsorum oculis & custodiâ. Et igitur ut conjugium subsistat, natura videtur requirere aliquid ampliùs, & imprimis consensum matrimonialem ad certum finem. Finis autem primus & potissimus est procreatio, & educatio prolis & in esse naturali & in esse rationali, id est, ad vitam & virtutem civilem, ut loquitur Franciscus à Victoria *Relect. 7. part. 1. num. 2.* Alter finis est, ut alter alteri per mutua officia subveniat.

Fides, qua se foemina mari obstringit) Et vice versa mas foeminæ. Est enim

enim obligatio reciproca, ita ut falsum sit, posse unum quidem virum esse multarum mulierum, unam autem mulierem non posse esse multiviram.

§. 9. *Natura videtur requirere* ;

Imò requirit, ut dixi, fidem reciprocam, quam urget Apostolus *1. Corinth. VII. v. 4.* ut proinde polygamia juri naturæ repugnare videatur, præsertim cum morale sit, & juri naturæ conveniens, quod in Decalogo hac de re disponitur. Id omninò certum est, suaderi à natura, ut uni potiùs Uxori unus Vir cohabitaret; & pugnare polygamiam saltem cum lege positiva Dei promulgata in natura integra. Quod autem Patres in Vet. T. attinet, communis est sententia, intercessisse dispensationem divinam non circa pœnam huic facto per se debitam, sed circa factum ipsum, devians à lege divina. Potest enim Deus dispensare in iis præceptis, quorum contrarium dependet à sola ejus voluntate, cum in cæteris, quæ cum ejus natura pugnant, dispensare non possit. Vid. Hülseman. *Brev. Theol. cap. 21. num. 8.* Add. Gerhard. *Loc. de Conjugio pag. 330.* Paul. Laymann. *Theol. moral. l. 5. tract. 10. part. 3. c. 5. num. 7. & 9.* Non igitur in Novo demùm Testam. ut vult Grotius cum Socinianis, prohibita est polygamia, sed jus divinum positivum Salvator docuit præferendum esse con-

ces-

effioni Mosaicæ, ex dispensatione divina
provenienti.

Et in lege precepta quedam)

Locus *Deuter. XXI. v. 15.* ad quem provocat
Grotius, aut accipi potest de polygamia suc-
cessiva, aut ibi tantum casus formatur, qui de-
cidi debet, nec tamen propterea probatur,
aut laudatur.

Octodecim sive Vxores) Com-

mentum hoc Judæorum caret fundamento.
Pleniùs id exponit Seldenus in *Uxor. Hebr.*
l. I. cap. 8.

Et Davidi Deus imputat) Data

dicuntur Davidi uxores Saulis non in conju-
gium, sed in dominium. Et posito etiam
illo, verbum dandi tamen adhuc de toleran-
tia accipi potest. Vid. Dn. Calovius *advers.*
Grot. ad Levit. XVIII. v. 18.

Præter eum, qui dimisit) quia scil.

polluta est, & quidem, ut Junius & Tre-
mellius explicant, facto mariti, qui eam di-
misit, & ad scortationem induxit. Judæo-
rum Magistri hanc pollutionem nudis spon-
salibus contrahi contendunt, tametsi dimis-
sa cum novo sponso nondum coiverit. Vid.
Selden, *de Uxor. Hebr. lib. I. cap. 11.* De jure
civili turpe non est, dimissam & alii interea
nuptam recipere, quod ostendit *l. 64. ff. de*
jur. dot. planè contra legem divinam, & ex

S

mera

mera voluntate Legislatoris. Quicquid sit, non probat hoc exemplo Grotius, licuisse conjugato uxori suæ superinducere ab alio dimissam & repudio separatam.

At Lex de illa re nulla illis temporibus extabat) Imò extabat, ex ipsa sc. institutione conjugii. Dum enim Christus *Math. XIX. v. 3. seqq.* questionem juris ventilat, ex antiquissima lege, quæ extat *Gen. 2. v. 24.* decisionē petit: *Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhaerebit Uxori suæ, & erunt duo in carnem unam.* Omnia hæc vim habent imperandi, quemadmodum & innuit Salvator dicendo: *itaque non sunt duo, sed una caro;* & porro: *Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.* Hæc conclusio, si vim imperandi habet, quod concedit Grotius, etiam præmissæ vim imperandi habebunt; aliàs etiam de Christi verbis dici posset, quòd optimum & Deo gratissimam continerent.

§. 10. *Solum autem reverentia officium non efficit*) Facit tamen, ut sit injustus, illicitus & punibilis. præsertim ubi filius adhuc in familia patris est constitutus. tum enim, quia partem facit familiæ & quodammodo ipsius patris, major videtur esse necessitas consensûs paterni, quàm quæ ex sola reverentia nascitur. Et hinc puto, graviter

Viter laedi conscientiam filii parentum consensum negligentis, neque in foro externo impune id esse debere. Quòd autem conjugium non fiat nullum, inde est, quia consensus parentum inter essentialia conjugii specificè non ponitur, sed tantum genericè, quatenus ad quosvis actus filii electitios, ut subsistant, requiruntur. Nec est, quòd ex potestate irritum faciendi votum, quòd à filio nuncupatum est, potestatem irritas quoque faciendi nuptias colligere quis velit. Consequentiam enim ideò negaverim, quia contractus matrimonialis non est purè electitius, ut est susceptio voti, sed naturalis quoad speciem, electitius autem solum quoad determinationem individui. Non igitur quomodo res Deo oblata contra voluntatem patris formà sua non erat futura verum sacrificium: ita conjugium filii à filias contra voluntatem patris consummatum desinet esse verum conjugium. Et peccaret utique pater, qui filio omne prorsus conjugium interdiceret, cum & cogi possit de jure civili nonnunquam ad consensum, *l. 19. ff. de rit. nupt.* quanquam non peccaret, si aliquod ex certa causa interdiceret. Vid. Hülsem. *brev. Theol. cap. 21. num. 14. circa fin.* Franzk. *exerc. 2. q. 3.* Perez. *Cod. de nupt. n. 20.* Nic. Reusn. *l. 1. cons. 5. per totq* Carpz. *jurisprud. Consistor. l. 2. tit. 3. def. 60.*

§. II. *Lege quidem natura*) At,

§ 2

repu-

repudium sive dimissio pugnat cum lege naturæ, quæ conjugium individuum vitæ societatem esse voluit. Et quod Legi Christi hæc adscribitur, non minùs locum habet jure naturæ. Obiter nota è *trigodovžlav* de Lege Christi.

Tandiu enim durat ejus dominium) Habet quidem maritus in corpus conjugis aliquod jus, sed id dominium propriè dici nequit, & fortius tamen id est, quàm jus utendi alieno horto, aut aliena vacca ad certum finem, quod vult Layman. *l. 5. tract. 10. p. 2. cap. 1. num. 1.* Posset autem istud jus, ad analogiam juris in re, dici jus in persona. Non enim ita Uxor Viro debet corpus, vel usum corporis, sicut qui pecuniam ex aliqua stipulatione debet, quæ quidem debitoris, non creditoris est, quamvis debita sit, sed corpus uxoris non est uxoris, sed viri, Fr. Victoria *relect. 7. p. 1. n. 5.*

Vicissim ex Christi Lege) Imò ex Lege naturæ. Fides enim, quæ hic intercedit, est reciproca ex ipsa matrimonii institutione.

§. 12. *Causas certas & naturales*) Faciamus, non posse dari causas certas. Sufficit, abhorrere ab ejusmodi nuptiis naturam humanam, ab aliis quidem magis, ab aliis minùs. Nec enim causa certa dari potest, quare

quare aversetur homo carnes sui generis, nisi quòd naturale hoc ipsi sit & ingentum.

Nam nec maritus) Reverentia debita quòd præstari satis nequeat, non est sufficiens causa prohibitarum inter ascendentes & descendentes nuptiarum. Eâ enim ratione & nobilis principem mulierem sive Reginam ducere jure naturali prohiberetur, præsertim ubi præter lectum nihil quicquam illa marito suo communicare decreverit.

Et hoc est incestum, quod jure gentium) scil. à posteriori, quod gentibus improbetur. ratio enim prohibitionis ab objecto est ex jure naturali.

§. 13. Morale esse totum caput decimum octavum Levitici, contra Pontificios nostri tenent Theologi, quos sequuntur ex Jurisconsultis recentioribus Carpzovius *de arb. disp. 1. n. 24.* Arn. Vinnius *ad §. 6. 7. de nupt.* Valent. Guil. Forster. *de nupt. cap. 7.* frustra cum Pontificiis faciente Bachovio *ad tr. vol. 2. disp. 6. thes. 2. lit. E.* nec audiendus est Covarruvias, qui *tom. 1. part. 2. c. 6. §. 6. n. 13.* prohibitionem in linea recta ultravigesimum gradum extendi non debere contendit; multò minus Cajetanus & Sanchez, qui inter

solos parentes & liberos primo gradu matrimonium illicitum & irritum dicunt. Plerique verò omnes & cum iis Franciscus *Victoriæ relect.* 4. p. m. 129. aliquos gradus hinc prohibitos non esse de jure naturali volunt. At si hoc, quare terra habitatores suos evomuisse dicitur ob violatos illos gradus? Evomitio enim ista, ex concessione Cornelii à Lapide & aliorum est supplicium malefici contra ipsum jus terræ & naturalem instinctum peccantis.

Quæ omnia ostendunt veterem famam) Non fama hinc tantum est, sed ipsa Lex naturæ interioribus cordis tabulis inscripta.

§. 14. *At filiam fratris*) Capite XVIII. Levitici, non illæ tantum personæ prohibentur, quæ nominatim ibi exprimuntur, sed omnes reliquæ, quæ in pari seu æquali sunt gradu, eò quòd reductivè inter illas contineantur. De modo hoc reductionis eleganter Chemnitius *loc. de Conjugio p. m. 224.* Et ratio est, quia non personæ tantum, sed ipsi etiam gradus prohibiti sunt. Vid. Carpz. *pract. Crimin. part. 2. qu. 73. num. 19. seqq. & de arb. disp. 1. eb. 24.*

At ceteras Leges non item) Quidni? cum universalis sit prohibitio & comminatio Dei: *Omnia anima, quæ fecerit de*

suetudines pravæ & juri naturali adversæ:
 Tandem sequitur sanctio prorsus generalis,
 & magna cum emphasi aliis aliisque verbis
 sæpius iterata: *Nec polluamini in omnibus his,*
quibus contaminata sunt universa gentes - -
& non facietis ex omnibus abominationibus
istis, - - omnis anima, que fecerit de abo-
minationibus his quippiam, peribit, &c.

Jacobi pietas) In Jacobi exemplo
 multa concurrunt specialia. Sororem alte-
 ram per fraudem sibi suppositam jam cogno-
 verat, alteri fidem dederat, illam dimittere
 non poterat, neque hanc etiam deserere.
 Retinuit igitur utramque, accedente sine
 dubio divina dispensatione, aut si quis error
 hic intervenit, condonatus ipsi is fuit fide in
 promissum Messiam. Vid. Gerhard. *Loc. de*
Conjug. pag. 456.

Factum Amrami] Vocabulum, quod
 habetur *Exod. VI. v. 20.* sensu generali co-
 gnationem quidem significat, sed in gradu
 nonnunquam ulteriori, quemadmodum &
 hic à quibusdam explicatur, quòd significet
 amitæ filiam ex patris Sorore natam. Vid.
 Chemnit. *Loc. de conjug. pag. 226.* Gerhard.
cod. pag. 458. Diff. Selden. *de jur. natur. &*
gent. l. 5. cap. 9.

Ni-

Nisi hoc lex addiderit) Id non
 licet, non illicò invalida esse conju-
 ga, quæ illicita sunt propter legem huma-
 nam positivam. Talia autem non sunt illa
 matrimonia, quæ apud Mosen prohibentur.
 Verba enim comonitoria, quæ illic extant,
 ostendunt, esse delicta verè atrocia, quæ sin-
 gula tale supplicium mereantur, adeoque
 invalident & perimant ipsum contractum,

Canon Eliberinus) Autoritas Con-
 cili Eliberini sive Eliberitani nihil facit,
 cum Pontificii ipsi, quorum causam haud ra-
 rò ait Grotius, non satis conveniant, quid ei
 tribuendum sit. Francisc. Long. Coriolan.
in summa Concil. pag. 33. & sanius hîc est
 Concilium Antisiodorensis, quod *can. 30.*
 nuptias ejusmodi omninò prohibet.

*Si quis post obitum uxoris suæ so-
 rorem ejus*) Tales nuptias olim Daniel
 Hofmannus, Theologus Helmstadiensis, &
 nuper Christophorus Joachimus Bucholtz,
 JCtus Rintelensis, juri divino ac naturali mi-
 nimè adversari docuerunt. Illi tamen mox
 respondit Henricus Heshusius, Superinten-
 dens cum ministris Hildesiensibus; Huic ve-
 rò sese passim hodie opponunt multi, qui in-
 dignè ferunt, istiusmodi conjugium tam a-
 critè defendi. Enucleatè argumenta ista &
 S § quasi

quasi in compendio sistit Dn. Tabor *de legit. armor. usu. c. 6. n. 9.*

§. 5. Concubinatum quendam

Qualitates concubinatus præcipuè sunt hæc 3
 1. ut contrahatur concumbendi & libidinis
 explendæ causâ. 2. ut consuetudo illa sit diu-
 turna, non perpetua, cum & facultas & cu-
 piditas concumbendi ipsa ætate tollatur.
 3. ut desit maritalis affectio, cum maritaliter
 aut conjugaliter amare non possit, qui tan-
 tum ad tempus & propter solum concum-
 bendi actum aut explendam libidinem amat.
 4. ut sit cum persona inhonesta, & 5. ut
 cum persona unica. Dum ergò deflectit con-
 cubinatus à conjugio, non in eo tantum,
 quòd sobolis procreandæ nullam habeat in-
 tentionem, sed etiam in eo, quòd à maritali
 longius absit affectu, nec perpetuum & in-
 dissolubile vitæ consortium querat, non po-
 terit verum esse aut dici matrimonium.
 Quid si qua species reperta fuerit, quæ ita
 non deflectit, impropriè illa dicetur concu-
 binatus. Quæ enim maritali affectione so-
 bolis procreandæ causa alicui in perpetuum
 jungitur, licet fortè non ex præscripto Le-
 gum positivarum, vera quidem erit uxor, sed
 legitima nõ erit. Vid. Franc. Long. Coriol. *ad*
citat. à Grotio can. Concilii Toletani primi.
 Claudius Espencæus *de digam. l. 2. c. 7. & 9.*
 Didac. Covarruv. *com. 1. part. 1. capi. 4. n. 9.*
 Sel-

Solden. de jur. nat., l. 5. cap. 7. add. Gerhard. de conjug. §. 555. Annz. Robert. rer. jud. lib. 2. cap. 17. Et ex hoc, qui de jure civili permissus fuit concubinatus, conjugio proximus fuisse videtur, imò dicitur etiam conjugium, sed inæquale, l. 3. Cod. de nat. lib. quia scilicet concubina ab uxore non nisi dignitate differt, l. 49. §. 4. ff. de leg. 3. Erant enim concubinæ plerumque vilioris conditionis mulieres, l. 1. l. 3. ff. de concub. quæ quidem peculiari conventionē etiam ipsæ domum deducebantur, sed id fiebat sine ritu nuptiarum, & sola animi destinatione, l. 4. ff. de concub. l. 3. §. 1. de don. int. V. & U. Et concubinato illi ferè utebantur, quibus matronam ducere grave videbatur, propter apparatus & sumptus, quibus tum opus erat, Cujac. in Papin. ad l. 6. ad L. Jul. de adul.

§. 16. Si in judicium res deveniat)

Hæc limitatio non extat in lege Theodosii. In genere dicendum est, actum contra legem regulariter esse nullum, nisi aliam pœnam vel remedium, quo actus ex post facto rescindatur, lex ipsa statuatur. Sic quando mulier prohibetur intra annum luctûs nubere, si nubit, facit contra legem, actus verò non invalidatur, sed mulier tamen fit infamis, & aliàs pœnas patitur, l. 1. Cod. de secund. nupt. Pater vetatur filium immerentem exheredare, si tamen exheredaverit, subsistit qui-

quidem testamentum, sed per querelam eva-
 cuari potest. Vid. Joh. Fab. *ad l. non dubium*
C. de LL. Illud addo, duobus modis legem
 dici & esse imperfectam, vel quia pœnam
 non irrogat ei, qui contra fecit, vel quæ post
 nam irrogat, sed factum non rescindit. Pot-
 terioris generis exemplum hîc habet Gro-
 tius. Ad prius genus pertinet lex Valeria
 qui civem Romanum, qui provocasset à ma-
 gistratu ad populum, virgis cædi, securique
 necari vetuit, & si quis adversus ea fecisset,
 nihil ultrâ quàm improbè factum adjecit.
 Vid. Cujac. *in l. i. ff. de just. & jur.*

*S. 17. Pars major jus habet inte-
 gri*) In causa Religionis admittenda non
 est votorum pluralitas, quantum ad fidem
 internam & cogendas conscientias. Ne ta-
 men lites circa doctrinam progrediantur in
 infinitum, statui potest in provincia vel re-
 gno probationibus partium modus & de-
 fensioni aliquis terminus. Competit verò
 tunc Principi potestas exequendi id, quod
 ita post legitimum ordinem & modum dis-
 putando ab ejusdem professionis Ecclesia
 elicatum est, quodque ipse pro vero habet,
 & verbo Dei consentaneum deprehenderit.
 Quamquam enim magistratus ad credendum
 id, quod plurium suffragiis homologatum
 est, cogere non possit; cavere tamen potest,

ne

Ne publicè doceatur contra plurium sententiam, quam ipse pro vera habet. Vid. Hülseman. *brev. Theol. cap. 18. n. 21. 22. & in supplement. num. 10.* Add. Pacif. Osnabrugg. §. 5. n. 39. In politicis verò negociis plerumque plurium standum est suffragiis. Vid. Arumæus *de jur. publ. vol. 1. disc. 9. num. 73.* Carpov. *part. 1. decis. 82.* Tùm enim obligantur singuli non ex jure, quod major pars in ipsos habeat, tanquam superior, sed ex illa naturæ Lege, quæ vult partem omnem, quâ pars est, ordinari ad bonum totius, H. Grot. *de imp. summ. potest. circ. sac. cap. 4. num. 6.* De hoc tamen queritur, num pluralitas votorum intelligi debeat de majori parte, habito respectu in idem suffragantium, an verò ratione totius Collegii? Ponunt exemplum: Ex viginti quatuor Senatoribus undecim affirmativæ, septem negativæ, sex inter utramque mediæ neutri adstipulantur. Communis opinio respectum haberi vult ad totum Collegium ita, ut etsi undecim affirmant, septem verò tantùm negent, nihilominus, quia sex reliqui itidem ut negantes undecim affirmantibus repugnent, illi pro majori numero non sint habendi. Atque hæc sententiam in electionibus ferè obtinere, testis est David Mazvius *ad Jus Lubecense l. 1. tit. 1. art. 2. num. 35.* in consiliis verò non perinde custodiri, sed in his ipsum per se consentientium numerum computari, non
at-

attento, an respectu Collegii minor sit. Ut enim qui ex contrariis neutram sequuntur; neutri adstipulantur; ita nec alterutri ad minuendum vel augendum numerum, jure accenseri possunt. Cæterum pluralitas votorum tùm demum attenditur; ubi res; de qua suffragia colliguntur; pertinet ad Universitatem ut universitatem. In iis verò rebus, quæ ad singulos de Universitate tanquam singulos, non ut universos spectant; non sufficiunt majora vota; sed omnium ac singulorum approbatio est necessaria; Nic. Losæus *de jur. universitat. pag. 1. cap. 3. num. 52.* Bodin. *de Republ. l. 3. cap. 7. p. m. 522. 523.* Et huc, nî fallor, tendit distinctio Jurisconsultorum, quam repetit Joh. Baptista Costa *de fact. scient. & ignor. inspect. 36. num. 7.* & Antonius Perez. *Cod. de indisct. num. 15. 16.* quando discrimen faciunt inter actus necessarios, utiles, & voluntarios, ut prioribus duobus casibus valeat conclusum à majori parte factum, tertio casu uno dissentiente nihil fiat.

§. 18. *Reus absolutus intelligitur*]

Quod potissimum locum habet in criminalibus. In civilibus enim in pari numero sententiarum quandoque illa pars prævalet, cum qua Præses aut Senior Collegii facit, uti hoc in Lusitaniâ observari testatur Antonius de Gamma *decis. 1. num. 12.* & in Senatu *Pedes*

demontano Antonius Tassaur. *decis. 1. numer. 13.*

§. 19. Coniungentur in illo decem)

Non ideo, quod formaliter consentiant omnes in inuicem summam, id enim falsum est, sed interpretativè & suppositivè, quatenus omnes consentiunt, decem d. b. 11, ut contenta sub maiori summa, Didac. Covar. *1. resol. 2. num. 6.*

Non coniungentur) Legi hac de re poterit elegantissima observatio Cujacii, quæ habetur *lib. 12. cap. 16.* ubi dicit, solere hodie ex tribus sententiis confici duas, auctoribus gravioris sententiæ, quotquot fuerint, compulsis eam omittere, & accedere è reliquis duabus alterutri. Atque id ipsum improbat. nec immeritò, quia hac ratione perit libertas votorum, quæ tamen in istiusmodi causis maximè custodienda est & conservanda.

§. 20. Eorum jus interim accrescere presentibus) Quid verò si unus tantum præsens fuerit? Manere quidem penes eum jus Collegii, sententià est communis, statuendi tamen potestatem eum non habere, si alii adhuc supersint, Losæus *d. l. n. 77.* nec opus tamen est, quod vult jus civile, ut præcisè duæ universitatis tertix adsint, *l. 3. ff. de*

de decret. ab ord. fac. l. 3. ff. quod cujusque univers. nom. quia sufficit more plerarumque civitatum & ex naturali ratione, si dimidia aut paulò minor pars Senatorum superstium in civitate conveniat, ejusque major pars consenserit, dum tamen omnes vocati & citati fuerint, *Mævius d. l. num. 26. add. Nicol. Reusner. l. 3. consil. 3. num. 46. seq. 62. 81.* Ex quo puto, secundum naturalem rationem etiam unum illum, qui tempore Concilii aut Collegii habendi præsens est, de actibus Collegii decernere posse. Reliqui enim, qui vocati, vel nolunt vel non possunt venire, videntur tacitè consensisse in id, quod ita ab uno præsentem decretum fuerit.

§. 21. *Naturalis autem ordo*)

De modo suffragia colligendi vid. *Carpzov. decis. 82.* & citati ab *Oswaldo Hilliger. Donell. enucl. lib. 27. cap. 8.* Faciunt autem ad hunc *Grotii* locum imprimis ea, quæ magnâ cum cura collegit *Goldastus in Senior. lib. 1. cap. 17.* Quod verò hîc *Grotius* de ordine in Conciliis olim servato addit, vix ampliùs locum invenit. Nec enim contentus fuit in Concilio Tridentino Jesuitarum Generalis postremo inter Ordinum præpositos loco, uti refert *Petrus Suavis in histor. Concil. Trid. lib. 6.* Et cùm Papa inter Archi-Episcopos ordinem sedendi ex promotionis tempore,
non

non ex sedis dignitate determinâset, contradixit illi decreto Bartholomæus de Martyribus, Archi-Episcopus Braccarenfis, notante eodem d. l. 6. in pr. Legatur integra historia, & ubiq; occurrent de proedria controversiæ atque lites acerrimæ.

§. 22. *Sed & sententias ad eum modum*) Ita in fœdere Belgico, Hollandiæ trium, Geldriæ, Seelandiæ, Frisiæ duorum, Trajectinæ, Transisulanæ, Groeningiæ singulis unius suffragiorum in ferendis sententiis jus est.

§. 24. *De singulorum discessione alia res videtur*) Dubia hæc redditur assertio ex eo, quòd civis obligatus est, non concivibus tantùm suis, sed etiam majestati, cui se & sua semel subjecit. Quemadmodum igitur jure naturæ pacta servari debent, ita hîc quoque ut invitâ parte alterâ discedatur, non videtur debere permitti. Vid. Arniszus de Rep. cap. 5. sect. 7. num. 18. & sect. 8. per tot. Nisi dicamus, pactum istud, si quod intercessit, ita explicandum esse, ut quàm minimum lædatur libertas naturalis. Uti igitur subdito competit libertas renunciandi istî unioni civili, ita & ipsi imperanti, dum tamen tempestivè id fiat, nullo scil. imminente periculo, propter quod societatem tueri oporteat.

T

§. 25.

lib. II. cap. V. 290

§. 25. *Sic in exules*) quales apud Romanos erant deportati, qui jus civitatis amittebant. Relegati enim civitatem & forum retinebant, l. 4. l. 7. §. 3. ff. de interd. & relegat. l. 27. §. ult. ad municip. l. 20. ff. de minor.

§. 27. *Qua quis se dat in servitutem perfectam*) Quæstio vulgata est apud Jctos, an per contractum quis se alteri possit facere servum. Et in negativa ferè conveniunt omnes, sed aliqui tamen interim largiuntur, posse se quem per conventionem facere hominem proprium, ita ut libertate salva ad operarum præstationem teneatur, uti post alios Joh. Herm. Stamm. de servit. pers. l. 3. c. 12. Ex mero jure naturæ si quæstio hæc decidi debet, quia servitus juri naturæ non adversatur, nec pactum tale eidem adversari probabile videtur.

§. 28. *Jus autem vite ac necis*) In formata jam Republica & civitate constituta id neque dominis neque patribus est concedendum. Secus est, ubi in locis desertis & omni imperio alio exemptis Paterfam. agit. Idem enim tum poterit in familia sua, quod Princeps in civitate, & tum quoque interest familiæ, ne delicta maneant impunita. Quoad hæc enim tantum, non promiscuè & ad

Handwritten marginal notes in Latin script, including phrases like "Quæstio vulgata est", "Jus autem vite ac necis", and "ad".

libidinem patris familiâs ei hoc casu jus vi-
tæ & necis tribuo.

*Sed agendi impunitas improprie
jus dicitur*) Omnino jus aliquod fuisse
videtur, quandoquidem non tolerata tan-
tum, sed permiffa etiam fuerit talis in servos
potestas, ita ut perinde atque concubinatus
haberetur in genere licitorum. Et qui per-
mittit, plus agit, quàm qui tolerat. Quan-
quam enim in illo æquè indirectè concurrat
voluntas, ratione tamen principii proximi
plus continet spontanei. Sic & permiffio
ipsa dupliciter dicitur versari circa malum,
vel factum non puniendo, vel futurum non
impediendo, & hoc vel physicè tantum, vel
physicè & moraliter simul, quo ultimo mo-
do jus aliquod concedi videtur.

§. 29. *Partus matrem sequitur*)

Triplex datur hujus rei ratio. 1. quia fallere
nos non possit conditio matris, cum incertus
quandoque sit pater, siquidem serviles con-
cubitus nec lege nec certa custodia erant
constricti, ita ut nulla sufficiens præsumtio
patrem indicaret. 2. ut magis faveretur par-
tui, cum patris conditio uno tantum tem-
pore spectari possit, conceptionis nimirum,
eò, quòd unico conceptionis instanti quis
pater fiat, matris verò conditio tribus tem-
poribus locum inveniat, & quo concepit, &

T 2

quo

quo in utero gestavit , & quo peperit.
 3. quia mater ancilla propter partum sub-
 trahitur servitio domini , & sæpe mortis pe-
 riculo exponitur ; æquum igitur esse , ut
 pro hoc damno vel periculo damni partus
 ejus ad dominum ancillæ spectet , quòd
 qui sentit onus , sentire etiam debeat com-
 modum. Ultima hæc , quæ Pauli Laymanni
 est *l. 3. theol. mor. tract. 1. cap. 5. num. 9.* nul-
 lius videtur esse momenti. Secunda , quam
 tuetur Sichardus *ad lib. 7. Cod. de R. V. ex be-*
nigno jure provenit. Prima uti receptior est,
 ita verior. & videtur utique naturali rationi
 convenientius esse , ut matris hîc tempore
 partûs attendatur conditio , cùm ex naturali
 jure meum sit id , quod ex re mea nascitur.
 Add. Arnold. Vinn. *in §. 19. 7. de R. D.*

*Et sequentes operæ sui temporis
 alimentis respondeant*) Imò verò ar-
 bitror ego , laborem alimenta facilè superare
 posse , præsertim ubi victus præstatur tenuior.
 Quòd autem hi , qui ex servis nostris nascun-
 tur , itidem in dominio nostro sint , ejus rei
 istam ego subesse causam existimo , quòd se-
 quela sint , & quasi accessio quædam corporis
 parentum.

Nam quod Apostoli) Imò disertè
 & in specie ait Petrus *1. epist. cap. 2. v. 18. seq.*
Servi , subditi estote dominis , non tantùm bo-
nis & modestis , sed etiam pravis. Hac est
enim

enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens injustè. Qua enim est gloria, si peccantes & colaphizati, suffertis? &c. Tantum abest, ut fugere jubeat aut permittat servum Apostolus, & subducere se domino sciventi.

§. 32. *Singulorum servitus pœnalis*) At si fœmina in servitutem redacta fuerit, non potest liber esse, qui ex ea nascitur. Quamquam enim pœna suos teneat auctores, servitus tamen, quæ infantis est, non ex pœna infanti infligenda, sed ex necessitate naturæ proficiscitur.

CAPUT VI.

§. I.

U*T* verò traditio etiam requiritur) Traditio est naturalissimus, ut sic dicam, transferendi dominii modus, sed ea tamen præcisè necessaria non est, quemadmodum nec ad acquirendum dominium adeptio possessionis. Difficulus quidem id persuadetur juris civilis Doctoribus, uti videre licet apud Hottomann. *quæst. illustr.* II. Arnold. Vinn. *ad §. 40. §. de R. D.* Sed illis tamen credendum est, docente ita Justiniano, rei hereditariæ & legatæ dominium ad hære-

dem & legatarium ipso jure transferri, quamvis ejus possessionem nacti non sint, certissimo argumento, traditionem aut adeptionem possessionis ad dominium transferendum præcisè non requiri. Quòd autem hoc casu traditio non requiratur, non est principaliter ex beneficio legis civilis, sed ex simplici jure naturæ, quòd Lex civilis in usum revocat.

§. 3. *Quia is quoque jus aliquod habet, quale usufructuarius*) Tale jus Regem habere negavimus jam libro primo. Et imò multo fortius jus ipsi competit, quippe qui à populo quidem eligitur, sed potestatem tamen, quod sæpe diximus, à solo Deo habet immediatè. Non igitur consensus ejus tantùm requiritur, sed omnimoda dispositio.

§. 4. *In partis alienatione*) In herili imperio consensus populi planè non est necessarius. nec in melioribus quidem Rebus publ. semper, nisi in sola Democratia, & in aliis tum, quando alienatio non vergit in salutem publicam. Perpetuitas verò societatis, quam hîc obvertit Grotius, intelligenda est moraliter, quando non obstat moralis aliqua impossibilitas, qualis oritur ex necessitate pereundi, nisi societate dissoluta pars populi patiatur se alienari. Vid. omnia hæc

hæc accuratè expendentem Conring. *de fin. Imper. German. s. 19.*

§. 6. *Sicut anima est in corporibus perfectis*) Anima tota est in toto corpore, & tota in qualibet ejus parte. non ita imperium. Et vel ipsæ Republicæ mixtæ divisibilitatem arguunt potestatis summæ.

At non alienandi jus) Introdu-
ctum quidem hoc est factò humano, sed natura suadente, & interdum etiam, ubi necessitas fuerit, præcipiente.

§. 8. *At ubi manifesta est in contrarium voluntas*) Voluntas subditorum debet esse Reipublicæ scopo consentanea, & qui τὸ κέρειον habet, liberam habet agendi facultatem circa omnia, quæ salus exigit publica. Quando igitur salus exigit publica, ut pars populi alienetur, pars autem alienari non vult, poterit Princeps etiam invitam eam alienare, quippe quæ præfractè Reipublicæ scopum intervertit. Nec opus est, ut partis hujus aliqua subsit utilitas, cum in societate civili & re & corpore quilibet salutem publicam procurare sit obligatus. In casu necessitatis adhuc potior est ratio totius, quàm partis, cum satiùs sit, ut abscindi se patiatur pars, quò conservari possit cor-

pus reliquum, quàm ut pereunte toto pereat & ipsa. Et quæ verò ratio dari poterit sufficiens, dum ab initio partes inter se conveniunt de mutua coalitione ad constituendum integrum, quòd pars una renunciare possit coalitioni isti respectu reliquarum, reliquæ autem renunciare nequeant respectu hujus. Cur enim reliquæ partes non perinde utantur jure, quod ante societatem initam habuerunt? an quia jam constituerunt corpus? at inter constituentes etiam fuit ista pars, cui recedendi licentiam dedit Grotius. Et naturale etiam hoc est, ne quisquam cogatur in communionem persistere. Nihil igitur proficit Grotius adversus Jurisconsultos, posito hoc tantum, quòd pars ita alienata non tradatur in certissimam & extremam perniciem.

§. 9. *Quare videmus à pluribus populis irritas habitas*) Tum demum irritas dixerim alienationes imperiorum, quando vel divisa est majestas inter populum & unum aut multos, vel quando in melioribus Rebus publicis ad communem utilitatem atque usum alienatio facta non est, & neutrius populi consensus accessit. Cæterum sine dubio minus damnum infertur Reipublicæ per infeudationem, propter retentionem dominii, quam per omnimodam alienationem.

§. 10.

§. 10. *Nihil obstat*) Imò obstat illud, quòd magistratum constitutio præcipua sit pars majestatis. Ubi ergò majestas est penes unum aut plures, non potest populus, cui obsequendi tantùm gloria relicta est, eam sibi ampliùs vindicare potestatem. Et imò interest ejus, qui τὸ νέον habet, ad regimen suum conformari magistratus subordinatos. quomodo igitur inconsulto Principe poterit populus hereditario jure ejusmodi functiones concedere?

§. 11. *Sed in rebus modicis*) Consensus populi ut interveniat, opus non est, ubi necessitas alienationem jubet, etsi res non sit modica, quandoquidem cui publicæ salutis cura in solidum commissæ est, si ita salus publica exigat, nihil facit contra aut præter voluntatem populi. Et ex hoc Reges jus majus fructuario habent.

§. 13. *Partes autem patrimonii*) Patrimonium ipsum dixit esse inalienabile, §. 11. at si partes alienari possunt, per partes subinde alienatas ipsum totum tandem peribit. alienatio enim per partes toties fieri poterit, ut nihil ampliùs restet. Quocirca rectiùs videntur sentire illi, qui extra casum necessitatis & utilitatis publicæ ne quidem in partibus patrimonii Principi largiuntur fa-

T s

cul-

cultatem alienandi. Vid. Car. Molinæ. *ad consuet. Paris. tit. 1. §. 3.* Petr. Anton. de Petr. *de potest. princ. c. 32. n. 199.* Castrenl. *conf. 70. n. 7.*posito scilicet patrimonium esse à populo imperantibus constitutum.

Est autem populi patrimonium Regi pro debitis populi) Quomodo verò pignoris jure? cum neque expressum id sit, neque tacitum. Et competit facultas hæc alienandi Principi ex potestate ipsi concessâ.

§. 14. *Alienatio autem in mortis eventum*) Testamentum ante mortem nullas adhuc dum habet vires, nec igitur alienatio verè potest dici revocabilis, cum præsertim præter voluntatem testatoris nihil desideret, & in occulto plerumque habeantur voluntates ultimæ. Unde non jus tantum possidendi & fruendi, sed totum & integrum dominium etiam post factum testamentum retinet testator. quanquam non negem, habere eum eo ipso, dum condit testamentum, intentionem alienandi.

CAPUT VII.

§. 1.

UT *quæ bona naufragorum fisco addicunt*) Verè barbarus hic est mos & omnis rationis expers, qui nunquam satis propter avaritiam hominum & habendi libidinem compefci potuit. Vid. Andr. Gail. l. 1. observ. 18. Fr. Stypmann. de jur. marit. part. 5. cap. 5. Cæterùm in annotatis injuriam facit Grotius Bodino, dum ei imputat, quòd barbarum hunc morem defenderit. Utique enim totus in diversa videtur esse sententia Bodinus, si verba hæc ejus ex lib. 1. cap. 10. rectè attendantur: *Barbarum, inquit, id quidem & antiquis inusitatum, ut cuius opes ac fortuna naufragio miserè perierint, & quem nostris opibus sublevare debeamus, ejus reliquias, quas ad litus ejetas bona fide restitui oportebat, diripi patiamur. Sic tamen vivitur, ut qui portus habent, eam crudelitatem, tum in cives, tum in peregrinos exequantur. Jus queris? error jus facit. at si non peccatur errore, sed scientiâ, scelus est, quod erroris specie prætenditur.*

§. 2. *Expletione juris*) Agit hîc Grotius de acquirendo rerum dominio. Aliàs autem etiã in eo casu, quo dominium non est transferendum, locum habet expletio

tio juris. Qua ratione creditor adversus debitorem contraria actione pignoratitia experiri potest, ut indemnis præstetur, l. 9. l. 16. l. 32. l. 36. §. 2. ff. de pign. act.

Quod si jus quidem certum sit)

Sed vel hoc non facile concedendum est, cum ita unusquisque juri suo confisus vim potius, quam judicium sit electurus, vel etiam vix erit, ut diuturnum acceptio hæc habeat effectum, quando quidem si ille, cui vis facta est, judicem imploraverit, & qui vim fecit, defecerit probationibus, utique vel manu militari huic res auferenda, & restituenda erit illi.

§. 3. *Creditur autem in dubio*)

qua ratione prudenter fecerit Legislator, si proximum cognatum ad successionem vocaverit, ut maximè erga ipsum defunctus iniquiore fuerit animo.

§. 4. *Vt significet id, quod nisi inhonestè*)

At talis quoque est obligatio ἀρτιδωρα, & tamen non negabit Grotius, arctius obligari parentes ad alendos liberos, quam beneficiarium ad ἀρτιδωρα. Proinde non ex honestate tantum, sed ex ipsa quoque necessitate naturæ parentes liberis suis debent alimenta, & contra naturales stimulos, contra jus naturale, contra pietatem facit, qui denegat, Paul. Laymann. *Theol. mor. lib.*

*lib. 5. tract. 10. p. 3. cap. 5. num. 8. Oswald. Hil-
lig. in Donell. enucl. lib. 12. cap. 4.* Id verò
planè impium est, quod Thomas Hobbes
cap. 9. de civ. art. 2. integrum relinquit matri,
num infantem recens natum exponere velit
suo arbitrio & jure, an verò educare. Quo-
rum enim ubera concessisset puerperis natu-
ra, nisi ut officii sui eas admoneret, omninò
alendum esse infantem, neque hoc eis libe-
rum esse, Clem. Alexandr. *lib. 1. pedagog. cap. 6.*
Imo verò etsi istam alimoniz officinam non
haberent matres, ipse tamen naturalis affe-
ctus & instinctus eas id præstare juberet, ad
quod bruta suo quodam ejusdem naturæ im-
petu feruntur. *Nam & aves, inquit Lactan-
tius de opif. Dei cap. 3. quoniam factus de suis
corporibus alere datum non est, cibos conve-
hunt, & totos dies in hujusmodi discurfatione
consumunt, &c.* Si qua igitur mulier officium
id suum aut prorsus negligit, aut infantem a-
lienæ misericordiæ exponit, in ipsum jus na-
turæ peccat, & homicidii ream se facit. Ele-
ganter Paulus noster *l. 4. ff. de agn. & al. lib.*
*Necare videtur non tantum is, qui partum
prefocat, sed & is, qui abjicit, & qui alimonia
denegat, & is, qui publicis locis misericordia
causâ exponit, quam ipse non habet.* Similia
habet Lactantius *lib. 6. cap. 20.* Quòd si verò
ad matres ejusmodi officium ex naturæ jussu
non spectat, non spectabit sanè id ad alios,
atque hinc, si omnes eodem modo infantes
suos

suos exponere & omnem curam abjicere vellent, toti humano generi miserè esset perendum.

Id est, naturalem & socialem)

Rectè addit, *socialem*. Alimentorum enim nomine non solùm cibaria, seu esus & potus, sed & vestitus & habitatio continetur, quin & bona institutio, ut civitati aliquando inservire queat alumnus, Perez *Cod. de al. lib. num.* 20. Roland. à Valle *conf.* 22. Camill. Borell. *conf.* 71. Aymo Cravetta *conf.* 199. n. 3.

Et quanquam ex damnato)

Textus habentur in *auth. licet C. de nat. libb. auth. ex complexu C. de incest. & inut. nupt. Novell. 12. cap. 1. Novell. 74. cap. ult.* quos rigidè examinat & legislationis Justinianæ nævum notat Ant. Matthæus *de crim. lit. quib. mod. crim. extingui. c. 3. n. 7.*

Legitimam humanis legibus tolli

non posse) Maxima pars Doctorum vult, legitimam materialiter, non sub certæ quantitatis modo, sed quoad ipsum successionis jus spectatam esse juris naturæ. Legem igitur civilem efficere non posse, ut liberi in totum & simpliciter sine suo merito à successione parentum excludantur. Sed mihi tamen oppidò placet sententia Grotii, non aliter id admittendum esse, quàm quatenus in legitima insunt alimenta necessaria. Conveniens qui-

quidem est naturali rationi, ut liberi potius, quàm alii in parentum hereditate succedant, id tamen, ubi alimentorum ratio habenda non est, ex jure naturali præceptivo non provenit. Et hinc est, quòd miles non teneatur liberis in testamento relinquere legitimam, neque liberis præteritis querela competat, l. 9. & l. 24. C. de inoffic. testam. Sed interim tamen alimenta eis præstanda esse, ipsa ratio jubet. Vid. Zoef. tit. de inoff. testam. num. 109. seq. Perez. Cod. eod. n. 43. Add. Ant. Fab. decad. 15. err. 3.

§. 5. *Debentur quidem & parentibus alimenta*) Athenienses illos tantùm parentes ali volebant à liberis suis, qui artibus eos erudiissent, Plutarch. in Solon. Ægyptii solas hinc obligari volebant filias, filiis ab hoc onere prorsus immunibus redditis. Sed sine dubio jus naturæ nullum planè facit discrimen, quin tenetur unusquisque liberorum qualicumque parenti inopi & famelico alimenta dare; siquidem ut ingrediamur in hanc vitam & hac luce fruamur, parentes scimus esse autores. Disputant quidem Azorius, Filliuccius & alii, num ex gentium jure liberi ita parentibus obligentur, an verò jure naturali? Et ex illo obligationem hanc deducunt. Sed magis est, ut posterius statuamus propter νόμον παλαρρικόν, quem explicat

304 IN LIB. II. CAP. VII.
cat Aristophanes in *Avib.* Nicol. Fuller, *l. 6.*
misc. cap. 10.

§. 6. *Representationem*) quatenus scil. loci occupatione defunctæ personæ quis succedit, & sic ejus præsentiam denuò exhibet. Hac ratione filius assumit gradum succedendi, qui patri competebat, & simul omnia jura gradui coherentia, quæ scil. competere patri, si viveret, Joh. del Castell. *l. 3. controu. quot. c. 19. n. 8. 9.*

§. 8. *Qui quæve partui*) Pertinet huc curiosa custodiendi & explorandi partûs ratio à prætore Romano præscripta *l. 1. §. 10. ff. de insp. ventr.* Et refert Thomas Fazell. *de reb. Sicul. decad. 2. l. 8. cap. 1.* Constantiam uxorem Henrici V. ne suspicio esset, eam, utpote annosam uterum mentitam, partum marito supposuisse, in medio Panormitanæ Ecclesiæ vestibulo, vel, ut alii volunt, in Apuliæ quadam urbe, tabernaculum sibi tendi jussisse, ibique ventre custodito, nulla matronarum exclusâ, palam & populo spectante Fridericum II. Cæsarem enixam esse.

Et ratio est conjugium) Fundamentum filiationis ex parte patris est legitima & justa per nuptias cum uxore conjunctio, *l. 3. l. 6. ff. de his, qui sui vel al. jur. ex parte filii, nativitas in domo ex uxore ejus.*
d. l. 6.

d.l.6. Ratio fundandi ex parte patris est tum potentia generandi, tum cohabitatio viri cum uxore, *d.l.6. & l.1. ff. de agn. & al. libb.* ex parte filii, naturale & non inusitatum partitionis tempus, *d.l.6. l.12. ff. de stat. hom.* Nisi autem fundamento respondeat ratio fundandi, neque hæc cum illo satis cohzreat, non sufficiens erit illud ad probandam filiationem, *d.l.6.* Quia tamen hîc præsumptionibus ut plurimum locus est, maluerunt Doctores semper in bonam partem de filii natiuitate iudicare, ut filius præsumatur natus ex marito, & legitimus, et si mater adulterii convicta sit, *l.ii. §.9. ff. ad L. Jul. de adult.* Anton. Gabriel. *l.1. tit. de prob. concl. 14.* Nevizan. *in Sylv. nupt. l.1. n. 51.* et si ultrò fateatur, se filium ex adultero concepisse, *l. 29. §. 1. ff. de prob.* Petr. Costal. *ad d.l.6. Menoch. de A. 7. Q. 1. 2, cas. 50. Colleg. Argent. tit. de inspiciend. vent. num. 6.* nisi contrarium evidenter probetur. De probatione filiationis ex professo agunt Fulv. Racion, *de prob. l.2. cap. 5. 6. 7.* Barnab. Cornazzan. *decis. 45.* Tessaur. *decis. 3.* Trentacinqu, *1. resolut. tit. de fidiat. Gail. 2. obs. 97.*

Possunt tamen adoptari) Quòd de adoptione hîc agit, planè ἀτοπον est, cum ex ea filiatio, quatenus secundùm rationem naturalem in successione respicienda est, non probetur. Quòd enim adoptati, quæ tales, ad successionem admittantur, id juris civilis

U in-

inventum est, quemadmodum tota adoptionis materia.

Tale est matrimonium ad morgengabicam) Dicitur aliàs ad morgannaticam 2. F. 29. Utrumque vocabulum quia Germanicum est, ipsius negotii originem Germanicam non obscure docet. Morgannatica enim dicitur quasi morgannatica, à Germanico *Morgengnade* / & significat donum matutinum, quomodo vocabulum *Gnade* sæpe donum seu beneficium denotat. Morgengaba autem clariùs id exprimit, & est ipsum vocabulum Germanicum *Morgengabe* / denotatque interdum donum istud, quod maritus novæ nuptæ in precium interfectæ virginitatis alterâ nuptiarum die manè & ante prandium offert, inter Nobiles Germanos etiamnum usitatum. Est insuper alia adhuc species morgengabæ, quam uxor jure peculiari ex defuncti mariti bonis capit, de qua agit Hartm. Pistor. l. 1. quest. 44. num. 2. Hinc verò videtur fluxisse, aut saltem ei cognata esse species tertia, Longobardorum moribus recepta, qua ipsis diebus nuptialibus constituitur & designatur certa bonorum mariti pars post obitum uxori danda, l. 2. LL. Longobard. tit. 4. c. 1. Huic respondet apud Franco-Gallos dotarium, nostratibus *das Eelbgedinge / oder die Eelbyucht*; idque illis est veluti legitima & patrimonium liberorum ex isto

isto matrimonio natorum, quod si acciperent, contentos esse oportebat, nec hereditatem paternam cernere licebat. Est igitur ad morganaticam ducere uxorem nihil aliud, quam desponsare uxorem Lege Salica. 2. F. 29. id est, secundum consuetudines & jura Franco-Gallorum dotario ei constituto, quod liberi ex isto matrimonio nati, ommissa hereditate patris, post mortem matris accipiant. Add. 2. F. 26. §. 5. Et sub hac conditione in primis matrimonia secunda, extantibus ex primo liberis, inita, aut mulierem ignobiliorem à marito nobili ductam ex d. 2. F. 29. colligere licet. Id verò etsi jure Justiniano reproberetur *arg. l. ult. ff. de suis & leg. l. 3. C. de collat. usus tamen invaluit. d. tit. 26. §. 5. l. 2. F.* nec naturali juri adversari videtur, quia, etsi æqualitas ut servetur inter liberos, maximè sit naturali rationi conveniens, nequaquam tamen est ex jure naturæ præceptivo, sed in adiutoria relicta, & per consequens mutari pro lubitu potest.

Quale erat Abrahami cum Cethura) Non videtur tale pactum fecisse Abrahamus cum Kethurâ, quale initur per matrimonium ad morganaticam; sed longè post contractum conjugium liberis ex ea susceptis munera distribuit, & quidem eo tempore, quo de morte imminente cogitare cepit.

§. 9. *In formula qua prodigo*

Formula talis erat : QVANDO TUA BONA PATERNA AVITAQVE NEQUITIA TUA DISPERDIS, LIBEROSQUE TUOS AD EGESTATEM PERDUCIS, OB EAM REM TIBI EA RE COMMERCIOQVE INTERDICO, Paul. 3. *sent. cap. 4.* & ibi Cujacius.

§. 10. *At in bonis noviter quaesitis*

Possunt inter hæc aliqua titulo lucrativo esse acquisita, ut si quis ab extraneo fortè legati nomine aut donationis causâ aliquid accepit; quidnî igitur ex principiis Grotii propter beneficii memoriam res legata aut donata ad heredes donantis potiùs & legantis, quàm ad eos, qui defuncto charissimi fuerunt, perveniri debet? Nisi igitur ad beneficii materiam vel naturalis ratio, vel aliud quid, ex quo præsumptivè de voluntate defuncti constare possit, accesserit, non videtur ea sufficienstransferendæ hereditatis ratio.

Quam tacitum testamentum

Sed hoc admodum impropriè & tantùm per interpretationem aliquam, quatenus qui adimere potuit hereditatem, non adimit, l. I. §. 6. ff. de leg. 3.

§. 12. *Prioris generis regna*

Non à primo tantùm acquirente, sed etiam quo-

quovis successore, ad quem imperium jure hereditario devolutum est. Ubi verò jure sanguinis, legis aut consuetudinis successio defertur, usque adeò disponi de ea per testamentum aut aliàs nihil potest, ut ne quidem primogenitus Regis aut alius proximior, cui regnum patrimoniale debetur, id vi testamenti vel alterius dispositionis capiat, Rhein- kink. *de regim. sec. & eccles. l. 1. cl. 4. cap. 17. num. 36.*

§. 20. *Etiamsi postea hominium*)

At ex præstito fidelitatis juramento res haud frustra arguitur feudalis. Vid. quos allegat Dn. Carpzov. *l. 1. respons. 81. num. 12.* circumstantiis scil. aliis concurrentibus. Vultejus *l. 1. de feud. c. 6. n. 8.*

§. 21. *Nam Gothi, Vandali*)

De Gothis dissentit Giphanius *de jur. feud. c. 2.* tum quia Gothi non fuerunt Germani, tum quia in Gothorum Legibus, quæ supersunt, feudorum nulla fit mentio. Quicquid hujus sit, receptum nihilominus est, ut in decidendis feudorum controversiis passim ad libros Feudorum Longobardicos recuratur. Ut maximè enim illi nullo Germaniæ publico decreto vim legis acceperint, & etiamnum consuetudinum nomen & naturam retineant, nec proinde reliquo aliarum nationum juri feudali derogare possint, Limn. *ad cap. Carol. V. art. 24. n. 35.* ita tamen ho-

die observatur, ut ubi causa ex specialibus investituræ pactis aut ex jure singulorum locorum, familiarum & personarum speciali aut ex consuetudine provinciarum decidi nequeat, ex his libris decisio petatur, Gothofr. Ant. *disp. feud. l. 1. tit. 1. lit. M.* neque id fit invitis Germaniarum Principibus, qui Fridericum Imper. imitati in Academiis suis publicè libros istos doceri & permittunt & jubent, Arthur. Duck *de auctor. jur. civ. l. 1. c. 6. num. 7.* Ex quo fit, ut non ampliùs pro specialibus Longobardorum consuetudinibus habeantur, sed pro jure communi, quippe quòd & juris communis corpori inserti sint, Schrader *de feud. p. 2. p. 9. pr. sect. 3. n. 123. seq.*

§. 22. *Sed quæ linealis dicitur*)

Ex legibus Romanorum non admittitur nepos jure repræsentationis, qui avo vivo non est conceptus, *arg. §. 8. Inst. de her. qua ab int. def. l. 1. §. 8. ff. unde cogn.* Id cum iniquum visum fuisset, excogitata fuit alia successionis species, quæ jure transmissionis fieri dicitur, per quod scilicet futura successio quasi delata filio transmittitur ad nepotem. Et cum ea de re sæpe circa successionem in principatibus quæstio mota fuisset, principatus autem ut indivisi permanerent, maximè utile videretur, istiusmodi jus transmissionis alicubi ita obtinuit, ut reliqui agnati, etsi proximiores, planè excluderentur. Hac enim ratione primoge-

primogeniti filius præfertur patruo, ut maximè patruus eo tempore, quo pater ejus decessit, proximior fuerit. Inter recentiores omisso jure civili pristino jus hoc transmissionis etiam jus repræsentationis dici consuevit.

Hæc est successio Regni Castelle.

Legem Taurinam XL. repræsentationem collateralium contra jus commune, contra gentium omnium consuetudinem, contra statuta regnorum & pãcta familiarum illustrium introduxisse, & hinc legem esse planè injustam, iniquam & minimè approbandam; dixit olim Johannes Lupus, Jctus Hispanus & Consiliarius Regius, referente Menochio *lib. 3. consil. 250. num. 113.* neque alibi quàm in Castilia & Legionem receptam & non modò à Lusitania, sed Aragonia quoque, Navarra & Sicilia repulsam scribit Autor, *discurs. Exoter. de jur. representat.* Atque hinc cum de Lusitanie regno inter Philippum Hispaniarum regem, & Catharinam uxorem Johannis ducis Brigantiae, qui duo ex consobrinis solitum supererant, lis moveretur circa successionem, Philippus solum senioratus jus, Catharina verò jus repræsentationis urgebant. Iste casus superiore seculo valdè agitated fuit inter Jctos, & jus lineale accuratè disceptatum. Quædere videri possunt Jacobus à Saæ *de primogenit.* Ludov. Molina *de just. & jur. tom. 3. part. prior. tract. 2. disp. 624. seq. 634.* Mich. ab Aguirra *consil. de success. regn. Portugall.*

ingall. Joh. del Castell. controu. quot. part. 3. c. 19. Goldast. in Senior.

§. 23. *Successio juris Francici*)
 propter Legem Salicam, quæ non foeminas tantum ipsas, sed etiam ex eis natos in perpetuum à successione regni arceat. Ad exempla, quæ proferri possunt in contrarium, respondet Carolus Annibal Fabrottus *in Epist. dedicata. quam promissit libro Basilicor. ad Francia Cancellarium Petram Seguierium*, in defectu masculorum regni proceres æquius censuisse; ut ad regni successionem nati ex foeminis potius admitterentur quàm exteri, non jure successionis aut cognationis, sed libertæ electionis.

§. 25. *Imò etiam pro tacitè exheredato*) Non videtur. Etsi enim ratio naturalis hoc casu jus det patri exheredandi filium, non tamen supplet id, quod in facto consistit.

§. 26. *Non potest liberis natis*)
 Quæ ratione nec refutatio feudi antiqui nocere potest liberis, *Zaf. de feud. part. 10. num. 88. Ludwzel. synopsis. jur. feud. cap. 15. p. 392.* In hoc tamen videtur inter feuda vulgaria & principatus esse differentia, quòd illic liberi ad feuda non admittantur, quamdiu in visis est pater refutans, nisi ipsis liberis refutatum id

id fuerit. At in regnis & principatibus, quia perpetua indigent cura, & per qualemcunque moram aut cessationem facile detrimentum patiuntur, illicò admitti debent, quibus per linealem successionem deferuntur.

§. 27. *De iudicio jurisdictionis*)

Hoc ita intelligo, presentem regem non posse cogere eum, quem sibi succedere vult, ut succedat, neque prohibere posse alios, quò minùs aliquando succedant, ac proinde vanum esse tale iudicium. Id verò etsi negari nequeat, observatum tamen est, salutare esse Reipubl. sicubi rex certum sibi successorem nominaverit. Hinc enim reprehenditur Alexander M. quòd rogatus, quem imperii heredem faceret, non nominatim aliquem pronuntiaverit, sed dignissimum sibi succedere debere dixerit.

§. 28. *Qui autem partem ferret in dividuo*) Argumentum hoc non concludit firmiter. Potest enim justior esse alterius successio in re singulari, ut maxime in rebus aliis partem ferat. Et sunt, qui talem filium regni successorem admittere nolunt, quos refert & sequitur Schraderus *trakt. feud. p. 7. cap. 5. n. 37*. Nos tamen in thesi à Grotio non dissentimus.

V 5

Sed

Sed & in lineali successione)

Hic tamen claudicat ratio, quam Grotius supra §. 22. *in fin.* adduxit, fundamentum successionis linealis esse spem populi de optima educatione eorum, qui spem regni habent justissimam. Quid enim sperare poterit de educatione ejus, qui spem regni nondum habuit?

§. 30. *Rationes, quae ex legibus Romanis)* Intelligit fortè eas, quibus dicitur, quòd proximior gradu excludat ulteriorem, per *l. 1. §. 6. 8. 10. ff. unde cogn. l. 4. §. 2. 4. & 6. ff. de suis & legit.* Sed hoc tantum intelligendum est de linea collateralis. In linea enim descendentium, de qua hìc agit Grotius, ne quidem jure civili, proximior remotiorem excludit, Vultejus *ad §. 2. n. 5. Instit. de legit. agnat. success.*

§. 31. *Pari distinctione)* Vid. Hottomann. *quæst. illustrium* 4.

CAPUT VIII.

§. 1.

S*ed aut referendos ad jus nature)* Hoc non prorsus negabit Jctus, sed

sed hoc tantum respondebit, æquivoce dicitur jus naturæ, tum jus gentium, ut ipse inquit Imperator §. 9. *f. de R. D.* Vid. Hahn. *obs. in Wesenb. tit. de A. R. D. n. 8.* Et aliàs dixi, jus gentium primævum coincidere cum jure naturæ secundario. Cæterum etsi negavimus suprà seram domini introductionem, & antecedentem hanc rerum omnium communionem, æquè tamen cum autore nunc asserimus, occupationem & inventionem rerum, quæ nullius sunt, esse naturalem. idcirco tamen eas nullius esse diximus, non quòd nunquam alicujus fuerint, sed quòd esse alicujus desierint, quemadmodum & alia pro derelictis habita.

A Græcis venerat) Romani enim olim per legatos, à Græciæ civitatibus leges petierunt, ex quibus deinceps ortæ sunt leges XII tabularum, l. 2. §. 4. *ff. de O. 7.*

2. *Sylvæ bene circumsepta*)

At de his non capiendum est, quod dicit Nerva. quanquam enim agat de sylva circumsepta & de stagno, non intelligit tamen id de prorsus præclusis, sed de iis, ex quibus elabendi via adhuc superest, Franzk. *ad §. 10. f. de R. D. n. 8.* Et ut detur, ubique præclusos esse exitus, ipsa tamen hæc custodiæ differentia libertatis modum continet, alibi magis, alibi minùs adstrictum. Si maximè
sylvæ

sylvæ circumseptæ sint, gaudent tamen adhuc libertate sua feræ inclusæ, nec in cujusquam adhuc manu sunt. Sint pisces in stagno, nec propterea tamen capi tam facilè possunt, & fieri potest, ut non capiantur, secus ac pisces, qui in piscinam conjecti fuerunt, Dn. Tabor *in exposc. artic. 169. Ordinac. pœnal. Caroli V. num. 6.*

§. 3. *Atqui in rebus omnibus aliis*) Sed ratio differentiz clara est & perspicua. Feræ enim per amissionem libertatis fiunt nostræ. Ergo & per recuperationem libertatis nostræ esse desinunt, & per consequens dominium earum in actuali possessione consistere censetur. At reliquæ res non habent hanc naturalem libertatem, Harprecht *ad §. 12. 7. de R. D. Franzk. d. l.* Quia novit Dominus feram istorum animalium naturam, non potest aliter dominium suum salvum habere, nisi per diligentem custodiam, & exhinc igitur ejus animi esse debet, ut tamdiu dominus esse velit, quamdiu custodit, aut saltem in eo est, ut custodiat. Quod si intermiserit custodiam, & fera elapsa fuerit, quia in hunc eventum dominium suum desinere bene novit, fera non immeritò fit noviter occupantis, etiam in foro conscientiz, utcumque hic feram Titii aut Seji antea fuisse ex crepundiis aut aliunde notum habeat.

§. 4.

§. 4. *Dum duo adsint*) Quatuor ad capturam hanc requirit Donellus, 1. ut irretita sit fera, ut diutiùs luctando se expedire non possit. 2. ut laqueus in suo aut in alieno domini permissu positus sit, nam si in publico, sit cujusvis; si in alieno, domini eximentis. 3. ut locus sit clausus, ne extraneus possit accedere. 4. ut qui posuit, sciat, captum esse aprum, quia ignorantia nihil acquiritur. Tertium displicet enucleatori Hiligero *lib. 4. cap. 8. lit. D.* Quartum in nudis terminis juris naturæ itidem non videtur necessarium, quando quidem ad acquisitionem ejusmodi sufficere videtur voluntas præcedens generalis, qua ponendo laqueum, id omne meum esse volo, quod in eo capietur. Sed nec secundum quidem satis rectè se habet, quia laqueus, quem ego in publico aut alieno posui, propterea non est publicus aut alienus, & per consequens, quod in meo capietur, id meum erit.

§. 5. *Cùm ad dominium producendum*) Hoc non videtur procedere in feris, quæ in naturali sunt libertate, & de quibus ipse Grotius *supr. §. 3.* dixit, quòd earum dominium à possessione incipiat. Et sequeretur aliàs, posse feram ex territorio meo in vicini territorium vagantem à me vindicari, quod nemo Principum hæcenus ad-

admisit. Ante capturam igitur nec ipse Princeps dominium habet ferarum. Vid. quæ notavi *supr. l. 2. c. 2. §. 5.*

§. 7. *Naturaliter fiunt inventoris*) Vult tamen naturalis æquitas, ut ad dominum fundi aliquid ex thesauro invento perveniat. Si enim avitus fuerit fundus, à majoribus repositam fuisse pecuniam verisimile est; sin noviter comparatus, uti in ipsam rei substantiam, dominium quod quis habet, fertur, ita non minùs in omnia ea, quæ, licèt ignorata, contenta tamen hætenus in re ista fuère, ita ut fundi beneficia haud immeritò dicantur.

Romanorum Imperatorum leges] Vid. Ægid. Hortens. *ad §. Thesauros Instit. de R. D. Elbert. Leonin. lib. 1. emendat. c. 11.*

Nam & in Germania) Locus, quem hic in notis allegat Grotius, *ex art. 35. l. 1. Speculi Saxonici sive Landrechts* / aliter jam diu & ab ipso augustissimo Saxon. juris interprete Electore Saxoniz *l. 2. const. 53.* explicatus est, licèt id parum modestè reprehendat Bachovius in Treutl. *vol. 2. disp. 20. thes. 2. lit. G.* notatus Carpzovio *ad dist. constitut. def. 4. add. Berlich. p. 2. conclus. 66. num. 20.*

§. 8.

§. 8. *Tùm verò in fluminis inundatione*) Quos hic notet auctor Jurisconsultos, quique simul eam, quam §. 10. refutat, sententiam tueantur, non opus est, ut curiosè inquiramus. Disertè enim eorum opinioni repugnat *l. 24. §. ult. ff. quib. mod. usufr. amitt.* Dicitur autem in *l. 23. ff. cod. propriet. amissa* hoc sensu, quòd, quatenus aqua nondum recessit, incertum sit, cuienam addictura sit, num recedendo domino priori, an verò manendo & alveum faciendo publicum sit factura, quo sensu ager etiam restitui *d. l. 24. & l. 30. de A. R. D.* non possideri interim *l. 12. ff. de reb. aut. j. d. poss. usufructus ejusdem amitti & restitui d. l. 23.* dicitur. Amittitur ergò tali casu propriet. propter merum plenariz ademptionis, & restituitur deinceps propter metum istum sublatum, quanquam reverà nondum fuerit adempta. Nec infrequens est in jure nostro, ut potentia habeat nomen actus, & ut restitui dicatur illud, cujus saltem usus ademptus est, quomodo res etiam furtiva restituitur, quanquam dominium nunquam fuerit ademptum. Ad. Bachov. in *tract. vol. 2. disp. 20. thes. 5. lit. G.* Cæterùm neque ex occupatione, neque ex reversione fluminis, sive paulatim sive repente facta, statui certi quid potest, sed totum id ex circumstantiis est judicandum. Probabile tamen est, si flumen uno impetu occu-

pa-

paverit agrum, non protinus amissum cense-
ri dominium, sed amissum cense-ri, si sensim
& paulatim occupaverit. illo enim casu vera
præsumitur inundatio, post quam flumen
paulò post regredi, & intra alveum suum re-
cipi atque contineri deinceps solet. hoc verò
non exundatio ampliùs est, sed novi alvei
occupatio. Quòd si verò etiam in repentina
effusione alveum novum fecerit, etiam tùm
dominium amitti, verior est Jctorum sen-
tentia. Vid. Bachov. *d.l.*

§. 9. *Utrumque est populi*) Re-
spondet Vinnius ad §. 22. n. 6. §. de R. D. al-
veum non simpliciter publicum esse, sed qua-
tenus à flumine tenetur, eoque per flumen
populus utitur. Quia igitur propter flumen
demon alveus publicus est, sequitur, rece-
dente flumine, nullum ampliùs esse alvei u-
sum publicum, l. 30. §. 1. ff. de A. R. D. sed ex
præsumpta populi voluntate pertinere ad
prædia vicina. Nisi diversum quid lege civili
fuerit introductum, quod de insulis testatur
Gryphiander *cap. II.*

§. 10. *Quod Romani rejiciunt*)
In citata ad marginem l. 3. ff. quib. mod. usus fr.
amitt. non agitur de retentione possessionis,
sed usufructùs. Et ratio est, quia usufru-
ctus agri non consistit in piscatione. Alibi
autem dicitur etiam ipsa possessio amitti, l. 3.
§. 17.

§. 17. *de acquir. poss. & l. 12. §. ult. ff. de reb. aut. jud. poss.* Verum quia etiam in piscinis, stagnis, fossis & lacubus possessio locum habet, quò minus ager inundatus, si non ut ager amplius, saltem ut stagnum aut lacus possideri, & possessio per piscationem retineri queat, ratio naturalis nulla repugnat. Atque hinc puto, nec à Principe quidem occupari talem agrum inundatum posse, nisi intersit Reip. agrum siccare, & hoc facere nolit ejus dominus.

§. 12. *Jus illud concedere potest*

Quando agri sunt arcifinii, non videtur opus esse concessione aliqua speciali, sive expressa sive præsumpta. siquidem ad flumen, quod populi est, continendum sufficit extremum Terræ adjacentis aut alvei labrum, neque fluminis nomine amplius venit terra adjecta, relicta ripa aut siccatus alveus. ut ita acquisitio talis ex prima potius assignatione, qua scilicet ad flumen usque ager alicui concessus fuit, proveniat.

Dum tamen vendantur non ad mensuram). Scilicet, ut nostri loquuntur, ubi non taxationis aut restrictionis, sed demonstrationis causa modus aut mensura argi adjicitur. De quo juris articulo, & quo usque venditor emptori teneatur, vid. Franck, *in ff. de act. empt. n. 104. seqq.*

X

§. 14.

§. 14. *Ut discretum videatur*)

Discretum quidem est, sed non ita, ut ex domino statim exeat, cum causa proprietatis non mutetur, sicubi agrum alicujus, qui alvei non fuit, amnis circumfluat, l. 30. §. 2. ff. de A. R. D.

§. 16. *Nisi ubi ex re nostra com-
moda existunt*)

Imò sufficit, commodum & incommodum ex eodem fonte promanare, Aug. Barbosa in axiom. l. 3. cap. 31. Quia igitur incommodum ex amne ferendum est, etiam commodum, quod ex ejus beneficio nascitur, ad dominum agri pertinebit.

§. 17. *Sed & quod ajunt*)

Sollicitat hinc Grotius l. 38. ff. de A. R. D. Sed ibi perspicua ratio datur à Jcto, quòd & ipsa via pars fundi sit, videlicet initio ex privatorum possessionibus decisa, ut proinde vicinis ea, quæ trans viam à flumine destituuntur, acquiri æquum sit, Bachov. ad Trentl. vol. 2. disp. 20. th. 5. lis. G.

§. 18. *At si probabili ratione*)

Grotii hæc sententia non probatur Vinnio in §. 19. §. de R. D. Sed competere tamen partem aliquam geniti animalis licet minimam genitori masculo aut domino maris, non videtur naturali rationi ad verum, quamquam

quam ut dimidia debeatur, ei quodammodo repugnet. Et ex hoc ut plurimum domino equi, aut bovis admissarii nonnihil pro imprægnatione rependitur, ut scilicet quod deinceps natum fuerit, in solidum cedat domino ventris, quemadmodum & illi, cujus frumento agrum meum conlevi, satisfaciendum est. Id verò notandum, agere hinc Grotium de acquisitione, quæ fit per genituram animalium, quò referuntur etiam jure Romano partus ancillarum. Aliàs si de statu quæstio est, ita rem definiunt leges Romanæ, quod matrem sequatur, qui nascitur sine legitimo matrimonio, l. 24. ff. de stat. hom. patrem verò, qui legitimis nuptiis præcedentibus nascitur, l. 19. ff. eod. in primis verò si de familia & dignitate quæstio fuerit.

§. 19. *Naturaliter rem communem fieri*) Neque hæc Grotii sententia placet Vinnio in §. 25. f. de R. D. Sed videtur tamen ea naturali rationi convenientior, quandoquidem extincta verè dici nequit materia, quæ adhuc extat, utcunque ea in pristinum statum redigi amplius non potest. Nec verò sufficit consideratio & distinctio communiter recepta, utrum in priorem eandem materiam species reduci possit, aut non possit. Quid enim, si ab insigni artifice, qui parem non habet, ex auro vas conflatum fuerit,

erit, cujus precium ex solo artificio aestimatur, quis erit tam inconsideratus, qui vas istud ad priorem rudem materiam reducere velit? Et quis ergo hic non plus artificio tribuet, quam auri domino?

§. 21. Alterum ab altero diduci non posse, quod scripsit Ulpianus)

At si credimus Carolo Molinæo tract. de mutat. monet. quest. 100. n. 44. Ulpianus hoc non de divisione vel separatione physica & naturali, sed civili & utili intellectum voluit, quatenus scilicet in judicio communi dividendo divisio commodè fieri non possit, cum sive æs absumatur, non sit divisio, sed peremptio; sive æs reservetur, non commodà, sed damnosa sit divisio. Nec igitur faciendum cum iis, qui Ulpiani sententiam corrigi debere contendunt, quòd chrysulæ aquæ vi aurum à quovis metallo separari possit, Alciat. l. 6. parer. c. 11. Lud. Ruffard, ad l. 5. ff. de R. V. Æs enim tum perit & extinguitur, Borcholt & Heig, ad §. 27. 7. de R. D.

Aut ferrum inatione confusione fieri.) Dicitur confusio eò, quòd hujusmodi junctura seu ligatura ex ejusdem generis materia fit, ut quando ferrum ferro mediante ferro, aut argentum argento mediante argento jungitur. Non autem omnes partes

IN LIB. II. CAP. VIII. ... aut argentum ... inatione confusione ... partes

partes ferri aut argenti inter se confunduntur, ut intelligit Grotius, sed quod ita acquiritur, non tam propter confusionem, quam per accessionis acquiritur, l. 23. §. 5. de R. V. licet neutra alteri accessioni est, sua cujusque remanet, l. 27. de A. R. D.

Ut hinc tabula cedat) Non agam jam de diffensu, qui fuit inter Cajum & Paulum J. C. Id tamen pro Cajo facit, quod scriptura non æquè æstimetur, atque pictura, & hinc potior picturæ habeatur ratio. Nec verò tam iniqui sunt Jurisconsulti, ut propter picturam pictori tabulam omninò acquisitam, & priori domino profus ademptam velint, sed hæc est ipsorum sententia, in contentione domini tabulæ & pictoris, potiores hujus esse partes, ut tamen si pictor tabulam possideat, dominus tabulæ utilem rei vindicationem adhuc habeat, ut vel tabulam restituat pictor, vel precium ejus solvat. Non aliter ergò cedit tabula picturæ, nisi quatenus æquitas suadet, ut pictor potius eam habeat propter artificium, quam verus ejus dominus, ut tamen hic indemnis servetur.

§. 22. *Atqui alimentum*) Non in solo alimento rationem decidendi querunt Jurisconsulti, sed simul in coalitione, l. 9. §. 2. ff. de damn. infect. quod tùm quasi alia planta aut alia arbor credatur. Nec enim

mea dici potest, quæ nec terræ aut solo meo amplius coheret, nec succum aut alimenta ex eo petit. Vid. Dn. Tabor. *in racemat. crim.* ad tit. ff. arb. furt. c. 26. 27.

§. 25. *Quod & ipsi Jurisconsulti*] In plerisque his fictionem aliquam inferunt *Jurisconsulti*, ut vitulum debeat traditioni, quam naturalissimum transferendi dominii modum credunt. Sed tamen ex solo jure civili est distinctio illa emtionis & permutationis, quod scilicet in emtione nudo consensu obligatio contrahatur; in permutatione vero tum demum, quando res tradita est.

§. 26. *Fam inde quoque exteris jus nasci*) Non nascitur. Diximus ea de re supra ad lib. 2. c. 2. §. 19. seqq.

CAPUT IX.

§. I.

Quia voluntate cessante non manet dominium) Contrarium dicitur in l. 17. §. 1. ff. de acquir. vel am. poss. contrarium etiam ab ipso autore supra c. 4. num. 3. ubi nudis animi actibus, per signa non indicatis efficientiam juris tribuere veretur. Et certè duo requiruntur, ut res pro derelicto habita censeatur, i. voluntas, ut quis rem
am-

atque suam esse nolit. 2. voluntatis declaratio, ut rem, quam suam esse amplius non vult, abjiciat aut deserat.

§. 3. *Spiritum unum, ut Paulus Jurisconsultus loquitur*) Tota ista distinctio, quæ extat l. 30. ff. de usucap. est ex Scholis Stoicorum, Cujac. l. 26. observ. ult. qui bimembrem eam facit, l. 15. obs. 33. Dicitur autem spiritus Stoicis vis cujusque rei continuatrix, seu vis ipsa naturæ, quæ rem coadunat & devincit, ut unam efficiat, veluti spiritu quodam eam permeante aut per eam diffuso, atque ex hinc coherens corpus & continuatum dicitur Ciceroni. Talem autem spiritum Jurisconsulti continuis tantum corporibus, & quæ perpetuo opere unum quid sunt, tribuunt, non iis, quæ ex distantibus constant, ut hinc Grotius, quippe quorum partes propriis extremitatibus terminantur, & uni tantum nomini subiecta dicantur. Ipse Jurisconsultus Paulus, ad cujus autoritatem hinc provocat Grotius in l. 23. §. 5. de R. P. de statua loquitur, quæ utique ex distantibus non constat. Quanquam absurdum non sit, extra Jurisprudentiam etiam in populo & quavis universitate talem spiritum ἀναλογικῶς fingere.

§. 4. *Qui populum facere nequeant*) Quot verò requirit Grotius ho-

mines ad faciendum populum? Num decem
cum Althufio *l. 1. diaol. c. 8. n. 15.* an plures
cū Alciato in *l. 40. inf. ff. de V.S.* imò verò et si
multitudo populum ab initio constituat, con-
servari tamen potest idem in paucioribus,
tūm enim totū jus saltem quoad habitum
ad residuos illos recidit, *l. 7. ff. quod cuiusque
univ. nam.* Add. Loszus *de jur. universit. p. 1.
c. 1. n. 30. & 35.*

§. 8. *Idem enim est populus*)
scilicet quod effectus quosdam juris attinet.
Physicè enim si rem æstimes, vix dici poterit
idem populus nunc existens cum eo, qui ab-
hinc centum annis fuit, Alexand. ab Alex.
l. 3. gen. dier. cap. 1. imò etiam in qualitate
moralis diversitas subest, mutata scilicet con-
ditione, ubi ex libero populo servus factus
est, &c.

§. 11. *De his quæ Romani Impe-*
rii fuerunt) Sed quænam sunt illa, num
omnia illa, quæ Romani habuerunt imperio
adhuc florente? At de his frustra instituitur
quæstio. Potuerunt enim Romani occupata
& possessa iisdem titulis, quibus acquisive-
rant ante, & quibus vulgò acquiri res solet,
vicissim amittere. Et amiserunt etiam ple-
raque omnia, quandoquidem, eo tempore,
quo Carolus Magnus regnum Italiæ devictis
Longobardis occupavit, in Imperio Occi-
den-

dentali amplius Romanæ possessionis fuit nihil, præter duas Urbes, Romam & Venetias.

Mihi non presumenda videtur mutatio & translatio) Translatio revera facta fuit tum Caroli Magni, tum verò Ottonis I. tempore; & documenta in hanc rem certa exhibet Cl. Contingius *de Germ. Imp. Rom. c. 7. & 10.*

Et imperium penes eum mansisse) Non mansit. Erroneum enim est, quod vult Grotius, imperium radicaliter & fundamentaliter esse in populo, formaliter in Rege; aut, ut loquitur ipse *9. præced. §.* imperium in Rege esse, ut in capite, in populo manere, ut in toto. Jamdiu enim explosa est divisio majestatis in realem & personalem. Vid. quæ notavimus *lib. 1. cap. 3. §. 7.*

Idem jus faciendi habuit) Habuerit, an non habuerit, incertum est; idque si habuit, exequendi tamen potestate ut plurimum caruit, vel quia successor illicò existens id prohibuit, vel quia exercitus rerum summam & jus faciendi imperatorem ad se rapuit. Quo casu sive approbasset populus factam ab legionibus electionem, sive minus, gerebat electus personam imperantis. Nec enim libera semper erat approbatio, sed ple-

rumque coacta. Tempore Ottonis contulit populus Rom. interprete Leone Papa Imperatori facultatem eligendi successorem, *can. 23. dist. 63.* Et sic liberum jus faciendi omninò abdicavit.

Imò & electio Imperatoris ad populum) Varia fuit Imperatorum Romanorum successio, & ab initio usque ad Cajum ex adoptione ferè hereditaria. Postea in electionibus plerumque prævaluerunt exercitus, qui quandoque palam venale exposuerunt imperium, ita ut assensum tantum suum præbere & vel invitus electum approbare cogeretur populus reliquus. nec nisi ter ante militum suffragia à Senatu creati leguntur Imperatores, Nerva scil. Balbinus & Papienus & denique Tacitus.

Sed tunc quoque electionem factam) Atqui divisa ista Orientis & Occidentis imperia modò à pluribus, modò ab uno regebantur, & ea lege divisa erant, ut sibi mutuo succederent imperantes. Non igitur electione, sed hereditario jure deferebatur imperium.

In Urbis sue prerogativâ) eò quòd omnia illa Orientalia Romanis auspiciis essent parva, & veteri Romano imperio accessissent.

Fa-

Fœmina Irenes subiissent imperium) Imò potior & prima causa fuit, quòd urbs Roma liberam se à jure Cæsaris Constantinopolitani, desperato scil. contra Longobardos ipsius auxilio, credidit. Et defectionis hujus jam antè factum fuerat initium per rebellionem illam solemnem adversus Leonem Isaurum, postquam Pontificum nequitia, qui reliquias imperii Occidentalis ad se trahere discupiebant, haud parum eam rem promovit.

Ac voce primi civis) Dicitur tamen ab Anastasio in vita Leonis, quòd Carolus ab omnibus, tùm scil. in Basilica presentibus, constitutus fuerit Imperator, & quòd universi fideles Romani unanimiter altisona voce acclamaverint.

Ita tamen ut jus sibi aliquod retineret probanda vel improbanda) Imò verò imperium ad Carolum & ejus successores pertinuisse videtur jure hereditario, quandoquidem & hoc modo id antea tenuerunt Cæsares Constantinopolitani, in quorum jura successit Karolus. Ipse Karolus, tùm & filius Ludovicus & porrò Lotharius atque Ludovicus II. successores sibi in imperio constituerunt planè inconsulto Pontifice

fite & populo Romano. Et Ludovicus I. etiam ante coronationem tum imperatorium nomen gessit, tum potestatem exercuit in urbem Romam & ipsum in ea Pontificem. Vid. Conring. *de German. imper. Rom. cap. 7.* Tempore verò Ottonis Magni potestas eligendi urbis Romæ Imperatorem ab ipso toto populo Romano in perpetuum ad Germaniæ Rempubl. denuò est translata, quod clarissimè docet can. *in synodo 23. dist. 65.* Vid. Conring. *c. 10. pag. 79.*

Hæc quoque approbatio per Episcopum edici) Falsum hoc est, approbatione Papali opus esse, ut Rex Germaniæ sit Imperator Romanus. & coronatio nuda est ceremonia, nullam vel confirmandi vel approbandi facultatem involvens, cum præsertim ostendi possit, tum Karoliniæ familiæ, tum Ottonis Magni successoribus jura Cæsarea competiisse ante omnem coronationem.

Rex regni Italiae) Regnum Italiæ & Romanum imperium temporibus Karolinis prorsus erant distincta, & regnum Italiæ habuit Carolus, antequam titulum imperatorium acciperet. Malè igitur habentur hæc pro æquipollentibus.

Quo

Quo jure Episcopus Romanus vacante imperio) Cum regnum Italiæ nullo nunc jure ad urbem Romam pertineat, neque Papæ in regno illo jus competet Vicariatus. Neque de tali vicariatu quicquam invenies in annalibus.

Posse ei vicarium dari ab ipso populo Romano) Falsum & hoc est, cum in Germaniam & Longobardiam, imò neque in suam urbem quicquam amplius competat majestatis populo Romano. quoniam totum id ad Germaniam hodiè spectat, & Imperatorem dare & Vicarium. Totum hunc Grotii discursum prolixè examinat Limnæus *in addis. ad jus publ. tom. 5. ad lib. 1. cap. 4. num. 24.*

CAPUT X.

§. I.

N*Equè enim obligatur ad impossibile*) Præsupposuit, habere eum rem nostram in sua potestate. Non igitur tali impossibile erit rem restituere.

Ita introducto dominio hæc quasi societas) Non ex jure societatis hoc provenit, sed ex ipsa natura domini, quatenus
ego

ego rem, quæ mea non est, pro mea habere prohibeor. At si prohibeor, necesse est, ut eam alteri relinquam. Cui autem potius relinquenda aut restituenda erit, quàm vero ejus domino.

Neque hic consideratur, bona quis, an mala fide) Malæ tamen fidei possessor non ex delicto, sed ex re ipsa videtur teneri ad id, ut rem suis impensis reddat, quia scilicet rem restituere tenetur cum omni causa, ad quam causam etiam pertinet id, quod impensarum nomine abesse poterit domino.

Justior nimirum est repetitio domini) Interdum justior non est, & fieri potest, ut contractus posterior ex dominio exceptionem non accipiat. quomodo nauta creditori potius rem oppignoratam inferenti, quàm debitori domino de recepto tenetur, l. i. §. ult. ff. naut. camp. & stab. Vid. Duzren. ad l. ii. ff. sol. mar.

Et hoc est, quod ait Marcianus) Condictio, quæ datur domino adversus non-dominum, est extraordinaria, irregularis & degenerans. Et licet de tali pro materia substracta loquatur Marcianus, simul tamen & ordinarias comprehendit, quæ non

non domino dantur adversus dominum.

§. 3. *Ex actu servi institoris*)

At æquitas hæc, si quæ est, non oritur ex dominio, ut promittit Rubrica hujus capituli, sed ex alio fonte, videlicet ex ipsa natura contractûs. Et talia sunt hâc adducta exempla plura. Nec æquitas propriè dici potest. Post factam enim denunciationem non institoria ampliùs datur actio, sed vel de peculio, vel de in rem verso, quæ utraque non tam ex æquitate & benigno jure, quàm ex ipsa negotii natura proficiscitur.

Utilis nî fallor) Cur verò utilis ?

Negotium enim gestum est ipsius defensoris, qui fidejussoris pecuniâ liberatur, & hoc sufficit ad negotiorum gestorum actionem. Nec obstat, contemplatione matris fidejussionem interpositam fuisse, quia non ipsius matris, sed defensoris negotium gestum est, quod ex intentione gerentis actionem non mutat. Aliàs enim nec contra pupillum actionem haberet, qui contemplatione tutoris pupilli negotium gessit, nec ille adversus me, qui non mei contemplatione, sed sui lucri causa negotium meum gessit. Et utrobique tamen actio datur, l. 6. pr. & §. 3. ff. de negot. gest. Sed etiam tùm locum habet actio negotiorum gestorum, quando mandatum interpositum non consistit, ut in l. 19. §. 2. l. 36. ff. eod.

Utilis

Utilis vindicatio in rem) Non ultra tamen, quam pecunia ejus fuit, quia non agere potest, nisi ad id, quo pauperior facta est, non ad id, quo vir est magis locupletatus. Ut si dedit centum, ex quibus vir emit fundum, qui jam valet ducenta, aget uxor ad centum, utilemque in eam rem actionem habet, non ad totum fundum, Lud. Russard. ad l. 55. ff. de Don. int. V. E. U.

Similiter si cum debitore meo) Supplendum est ex l. 32. ff. de R. C. quem tibi premittere jussi, ut scilicet hoc meo facto pecunia mea, hoc est, à debitore meo mihi debita, ad te perveniat. Nisi enim factum meum istiusmodi præcesserit, nulla mihi comparari poterit obligatio.

Posteriores quoque juris Interpretes) Vid. Menoch. de recup. poss. remed. 4. Joh. Bapt. Costa remed. subsid. 12. & illat. adject.

§. 3. *Non teneri ad ullam restitutionem*) Nisi iudicium exceperit, & res post lit. contest. culpa aut dolo ipsius perierit. Quia enim post lit. contest. malæ fidei incipit esse possessor, l. 10. C. de acquir. poss. l. 25. §.

25. §. 7. ff. de hered. pet. culpa facit, ut in æstimationem condemnatur, ita tamen, ut ubi possessio tantum amissa fuerit, actiones ipsi cedendæ sint, si petierit, l. 36. §. 1. l. 63. ff. de R. V. dolus autem, ut condemnatur, quanti actor in litem juraverit, actiones autem ipsi cedendæ non sint, l. 69. l. 71. de R. V. Quòd si autem sine culpâ possessoris res perit, prorsus absolvendus est, sicubi contra eum actio intentetur, l. 27. §. 1. de R. V.

§. 4. Nam industria fructus)

Imò saltem ex parte debentur rei, ex qua proveniunt, argumentò ejus, quod supra voluit Grotius, partum etiam ad patrem pertinere, eò quòd patris etiam pars sit, c. 8. n. 18. Et naturale magis videtur illud, ut dominus aut precium ejus, quod impensum est, solvat, aut si id nolit, patiatur sumptus & industriam cum fructibus pro ratâ pensari, proquibus illis partem fructuum possessorem retinere.

§. 5. Nam in hoc locupletior censetur)

Hòc ipso enim, quo non est pauperior factus, locupletior est, l. 47. ff. de solut. Et hanc sententiam æquiorē, contrariā tamē, quæ de fructibus consumptis non teneri b. f. possessorem etiam locupletiozem factum contendit, in puncto juris veriozem dicit Hahn. Obs. in Wesenbec. tit. de R. V. num. 7. Doctores plerique distinctionem faciunt

Y

inter

inter iudicium universale hereditatis petitionis, & singulare, ita ut illic demum, non hîc de consumptis teneatur b. f. possessor. A quibus tamen discedunt Hartm. Pistor. p. 4. *quæst.* 25. & q. 26. num. 19. & alii, quos sequitur Dn. Carpzov. p. 3. *const.* 32. *def.* 28. Quicquid sit de jure civili, in æquitate naturali utique prævalet sententia Grotii, quam etiam defendunt Theologi morales Bonacin. *de reffit.* D. 1. q. 3. *part. ult.* §. 1. num. 7. Joh. de Dicastill. *de just. & jur.* l. 2. *tr.* 2. *diff.* 5. *dub.* 3. n. 28. *seq. num.* 60. *seq.* Paul. Laymann. l. 3. *tr.* 2. *cap.* 3. num. 7. præsertim, si, ut facit Grotius, ita limitetur, si b. f. possessor alias quoque tantundem consumpturus fuerat.

§. 7. *Non teneri*] At si ardua exspectat à donatario, videtur eatenus factus locupletior.

§. 8. *Non teneri*] Vid. Franzk. *resol.* 8. *per tot.*

§. 9. *Septimò, rem alienam bonâ fide emptam*) Vid. & hîc Franzk. l. 2. *resol.* 9.

Nullum enim habet eorum fundamentorum) Quippinî? cùm æquitatem, quæ subest, naturalem satis explicet Imp. §. 1. 7. *de Obl. qua ex q. contr. nasc.* scilicet, ne absentium, qui subitâ festinatione coacti,

coacti, nulli demandatâ negotiorum suorum administratione, peregrinè profecti essent, desererentur negocia: quæ sanè nemo curaturus esset, si de eo, quod quis impendisset, nullam habiturus esset actionem. Adde Ulpian. in l. 1. ff. *negoc. gest.*

Quod de funeraria) Non sequitur, funeraria actio pingvior est actione negotiorum gestorum. Ergò actio *negoc. gest.* non habet fundamenta naturalia. Quòd autem pingvior sit, hanc habet rationem, quia qui propter funus aliquid impendit, cum defuncto contrahere creditur, non cum herede, l. 1. ff. *de religiof.* Ut ut ergò prohibeat heres, consistet nihilominus negotium cum defuncto & ex hinc dabitur actio funeraria l. 14. §. 13. *de religiof.* At ubi prohibitus fuero ab eo, cujus est, negotium gerere, non competit actio *negoc. gestorum*, l. ult. C. *de negoc. gest.*

Non quidem in id, quod dedit) Congruum est & hoc rationi naturali. Cur enim ego totum id restituam, quod mei tantum causâ totum non fuit insumptum?

§. 10. *Ut precium servet*) Obligatio restituendi non excludit charitatem, quæ incipit à se ipsâ. Ergò si per se dominum & bonæ fidei possessorem intuemur, hæc est juris ratio, ut rem suam recipiat dominus: si

totius rei æquitatem, quæ ex omnibus personis, quæ negotiò isto continguntur, impletur, venditori potius res est reddenda. Quia enim nihil interest domini, à possessore, an à venditore rem vindicet, multum autem interest tum possessoris, ut precium recipiat, tum venditoris, ut ne propter exceptiones, si quas habet, beneficium possessionis amittat, æquum erit, huic potius, quam illi rem restituí.

§. 12. *Prioris Domini voluntate*) Disputari posset, an quia corrupta est Domini voluntas in causâ turpi, dominium reverà transeat? Sanè quod turpi ex causa promissum est, non valet, §. 24. *f. de inut. stip.* numquid igitur valere debet traditio ad effectum domini transferendi, quam nulla præcedit sufficiens & valida causa? Nec verò poterit Grotius rem simpliciter & in se considerare, sepositis circumstantiis causæ turpis. Et faciunt quidem cum Grotio nonnulli Moralistæ, sed ex aliâ ratione planè frivolâ, quòd scil. turpis actus sit preciò æstimabilis, non quidem ratione injustitiæ aut turpitudinis, sed ratione periculi & discriminis quoad bona, vel honorem vel vitam, cui se exponit exercens talem actum, H. Zoës. *ad tit. de cond. ob turp. caus. n. 5.* quòd quàm futile sit, nemo non videt.

CAP.

CAPUT X.

§. 1.

non habent Syna

nocuus, mox form

magis, hâc hæc

ter lenientia. Sive eni

ra obligatione, ut in

ter, neque matu

re obligationem, et

matu, sed cr

ni præcipue pro causâ, b

restricte, sequeret

restricte, ut ostendit us

restricte, ut ostendit us

restricte, ut ostendit us

restricte, ut ostendit us

restricte, ut ostendit us

restricte, ut ostendit us

restricte, ut ostendit us

restricte, ut ostendit us

restricte, ut ostendit us

restricte, ut ostendit us

restricte, ut ostendit us

restricte, ut ostendit us

CAPUT XI.

§. I.

Quoniam non habent Synallagma

At quocumq; modo sumatur vocabulum synallagmaticos, falsa hæc Connani deprehendetur sententia. Sive enim sumatur pro mutuâ obligatione, uti fit in l. 19. ff. de V.S. sequeretur, neque mutuum quidem ullam inducere obligationem, cum tamen non naturalem tantum, sed civilem etiam pariat: Sive accipiatur pro causâ, h. e. datione aut facto actuali, sequeretur, non nasci obligationem ex contractibus consensuabilibus, quod utrumq; est absurdum.

Aut ex rei traditione) Pactum traditione transmissum facit contractum innominatum, qui ex ipsâ vi suâ parit obligationem. Aliud autem ab hoc est pactum adjectum traditioni, quod valet etiam de jure Rom. ut est pactum in diem additionis, legis commissoria, &c.

Præcipue ubi Lex civilis impedimentum non affert) Aliquando enim obligationem per se validam infringit Lex civilis, uti in SCro Vellejano.

§. 6. *Si lex fundetur in præsumptione*) deficiente ratione Legis, defi-

cu res ipsa. Sed ratio Legis aliquando præter actū intendit etiā potentā, quo casu cessatio actus no sufficit, sed requiritur insuper cessatio ipsius potentiz, Scaccia de com. §. 1. q. 1. n. 512.

Si promissio fundata sit in præsumptione quadam facti) ita scilicet ut præsumptio illa seu factum potius ipsam partē faciat, & quasi substantificet promissum. aliās enim fieri potest, ut si qua præsumptio causam dederit promissioni, promissio nihilominus vim suam retineat; utcumq; præsumptio fuerit falsa. Quā ratione, si quis promittit Titio 100. putans eum probum esse & honestū Virum, non promissurus, sic ubi tamen improbum eum scivisset, nihilominus debetur promissum, nisi expressè sub tali conditione factum fuerit. Ratio est, quia volitio & nolitio, quæ re ipsā non fuit, sed fuisset, si hæc vel illa conditio posita fuisset, non ponit nec tollit obligationem, sed posuisset vel sustulisset, si conditio posita fuisset.

§. 7. Vel ratione habitæ personæ metuentis) In viro enim requiritur metus, qui possit cadere in virum constantem, in muliere, qui in mulierem constantem. Sic & major requiritur in muliere viragine, quàm in tenerâ & meticulosâ, Scaccia de commerc. §. 1. quest. 7. p. 2. amp. 19. n. 67. D. d. Covarruv. p. 2. de matrimon. c. 3. §. 4. num. 15.

illa-

Illatum juste) Jcti etiam istum metum justum vocant, qui in constantem virum cadit, Justus, i. e. legitimus, qualem leges attendunt, ubi quis restitutionem petit.

Ab eo, cui promittitur) Vid. Grot. *infr. l. 3. c. 19. n. 9.*

Item inter actus liberales & onerosos) Vid. Hahn. *Obs. in Wesenbee. ad tit. quod met. caus. n. 5.*

Sed absolutus) Omnino enim vult ita agere vel pati, ut agit vel patitur, imò rebus sic comparatis aliter nunquam faceret. Etsi enim involuntaria hæc actio dici posset, ratione principii extranei urgentis, & objecti in se considerati, quod voluntas aliàs sibi relicta extra istas circumstantias non appeteret; voluntaria tamen est & dicitur, ratione tum finis, qui est majoris mali evitatio, tum principii interni, voluntatis sc. quæ deliberat, & postea eligit obligari, & hinc porrò aliis potentiis suos actus imperat.

Si promissor velit) Imò in foro conscientiz & ex ratione juris naturalis, etiamsi promissor non velit. Nec enim propterea, quia ex promisso suo obligatur promittens; alteri, qui metum incussit, jus aliquod natum est vel exigendi vel retinendi id, quod promissum fuit.

Sed ob damnum injuria datū)
 Infirmitas enim contractuum metu initorum non est desumenda ex ratione involuntarii, sed ex injuriâ per metum illata.

§. 8. *Ut promissum futuri matrimonii)* At si materia promissi debet esse in jure promittentis, quod rectè supponit Grotius, nulla est talis promissio matrimonii futuri, quia scil. qui conjugem nunc habet, potestatem non habet aliud matrimonium ineundi, & nec promittendi quidem, quamdiu propter conjugium præsens potestatem sui non habet.

§. 9. *Quod in prodiga donatione)* Dubitare licet, utrum prodiga donatio etiam omnium bonorum vitium in se habeat, præsertim si intuitu rerum cælestium & beatitudinis æternæ ea fiat.

Quæ cessare incipit per actû crimine) Promissum, quod ex causâ vitiosâ vitium contraxit, & nata inde si modò ulla subest, obligatio, vitium deponere nequit, ubi res fuerit expedita & causa peracta. Homicidium enim sive peragendum sive peractum semper malum est & jure naturali pro-

prohibitum. At uti homicidium peragendum est causa factæ promissionis, ita peractum est causa promanantis inde obligationis. Causa autem jure naturaliturbis & vitiosa non potest non effectum producere vitiosum.

§. 13. Absterrentur enim homines) At si Grotii sententia locum invenit, absterrebuntur etiam homines à contrahendo cum magistro navis, si pro actione unâ tot sibi instituendas noverint, quot fuerint exercitores. Et majus utiq; hîc subest periculum, cùm fieri possit, ut inter plures exercitores aliqui non inveniantur solvendô. Damnum ergò hîc sentiet, qui cum Magistro contrahit, cùm ille potius sentire debeat, qui Magistrum præpoluit, & parum idoneum sibi adjunxit socium.

§. 14. Ut acceptari semper possit) Pollicitatio sine assensu Reip. vel civitatis non inducit obligationem, qui tamen assensus statim intelligitur adesse, ubi justa causa subest pollicitationis, ob favorem scil. & utilitatem Reip. quanquam assensus ille pollicitationem ipsam non ingrediatur. Add. Hillig. in Donell. eticel. l. 12. c. 5. lit. B.

§. 17. Altero casu non poterit) imò poterit, si ante mortem donatoris à

mandatarjo jam exposita fuerit donatio. Quia enim mandatum ante mortem non fuit revocatum, & mandatarius, post expositum vivente adhuc donatore mandatum, nihil habet, quod amplius agat, videtur ex parte donatoris totum id jam expeditum esse, quod ad donationem facere potest, ut ita integrum sit donatarjo rem donatam acceptare, aut non acceptare.

§. 18. *Omissa inspectione, an mea privatim intersit*) Quæ & hęc casu jure Romanõ omittitur, quandoquidem non alteri, sed mihi ipsi acquiritur obligatio, ut: dabo tibi centum, ut ea porrõ des Titio. Hęc utiq; non Titio, sed mihi acceptandi acquiritur obligatio, sub modo tamen. Quanquam & hoc casu semper dici possit, quod acceptantis intersit, quat. scil. ille deinceps actione negotiorum gestorum tenetur Titio.

Distingvendũ ultra non puto) Imõ si mandatum præcessit, propter natam inde actionem mandati illicõ interesse incipit mandatarii, dum tamen mandatum reverà subsistat. Atqui hęc casu alteri per alterum acquiri obligationem posse, non negant jura Romana.

CAP.

CAPUT XII.

§. 2.

Sed nullum juris effectum)
Imò aliquem, propter actionem negotiorum gestorum.

Cujus species est depositum)

Atqui depositum & mandatum toto cœlo differunt. Et quanquam deponens mandat depositario custodiam, non subsistit tamen nec permanet in terminis mandati, sed in novum tandem utriusq; conventio terminatur contractum, qui & re perficitur, in præstationibus tam rigidus non est, atq; solet esse mandatum, Gœdd. *ad L. 110. ff. de V. S. n. 3.* Deinde etiam depositum est dispositio de re sine alienatione, & commodatum est de facto, ita ut aliquis effectus supersit, cum non liceat commodatario ultra id, quod concessum est, uti. Non ergò sibi satis constat distinctio Grotiana.

§. 3. Habet enim hoc & permutatio) Sed tale hoc nomen non est, quod non & aliis conventionibus commune esse possit. Nam & emptio venditio quædam permutatio est, & universus ob rem dati tractatus, Franzk. *ad tit. de prescript. verb. num. 20.*

Eti-

Etiam re integra) Diversitatis ratio est in eo, quòd emptio venditio solo consensu perficiatur, at contractus innominati solâ conventionem non perficiuntur. Perfectò autem contractu alterâ parte invitâ pœnitere non licet.

Ad tria, quæ diximus, genera)

Sed quare omittit articulum, *do ut facias*? Nec enim referri ille potest ad articulum facio ut des, cùm initium contractûs attendi debeat, & quis primùm ei causam dederit. Ita asscuratio quando à datione præmii initium sumit, ad articulum *do ut facias* pertinet; quando ab ipsius periculi susceptione, ad articulum *facio ut des*.

§. 5. *Ut de suo auro mihi annulos faciat*) Sed hoc magis videtur esse emptio, §. 4. 7. *de locat. & cond.* quia sc. in pretio constituendo non materiæ solùm, sed etiam artificii ratio habetur, sive jam facti fuerint annuli, sive adhuc conficiendi. Nec potest esse locatio, ubi corpus ipsum non datur ab eo, cui id fit, l. 20. ff. *de contr. empt.*

§. 6. *Sin negocium, quod inter Creditorem & fideiussorem*) Sed hic respectus, vix est, ut attendi debeat in hac materiâ, cùm non intuitu Creditoris, sed debitoris fideiussio interponatur.

§. 7. *Ex-*

§. 7. Extra merè beneficos) Ac qui etiam merè benefici dantur contractus, quomodo stipulatio & promissio potest esse merè benefica.

§. 14. Quod vix est, ut non aliquam latitudinem habeat) Justitia precii in emtione venditione unde petenda sit, eruditè differit Franzkius 3. *resolut.* 2.

§. 15. Etiam sine traditione transferri dominium) Diximus hac de resuprà ad cap. 6. §. 1.

Quod res periculo est emptoris) Substantia obligationum, qualis hïc ex emptione & venditione nascitur, non in eo consistit, ut aliquod corpus faciat nostrum; sed ut alterum nobis adstringat ad dandum aliquid, vel faciendum, vel præstandum, *l. 3. ff. de O. & A.* Non igitur propterea rei venditæ periculum ante traditionem ad emptorem spectat, quia dominus est, sed quia venditor post contractum perfectum respectu emtoris non tam ut dominus, quàm ut debitor potius consideratur, & quidem certæ speciei, nimirum rei venditæ, quæ absq; illius dolo & culpâ interemptâ seu perditâ omninò ab obligatione liberatur, eodem modo, quo promissor speciei,

ciei, ejus interitum minimè præstat, qui ad
 stipulatorem spectat, licèt dominus non sit,
l. 30. §. 4. ff. ad L. Falcid. l. 18. inf. ff. de dolo mal.
l. 33. l. 83. §. 7. de V. O. Non igitur hoc est à
 mero jure civili, quod vult Grotius. Dein-
 de neq; id merum inventum aut commen-
 tum est juris civilis, quòd venditor contra-
 ctui satisfaciatur, si præstet habere licere, seu
 vacuum illius possessionem transferat. Cùm
 enim bonæ fidei possessor rei dominus non
 sit, non poterit etiam vendendò dominium
 transferre. Ergò aut non subsistet vendi-
 tio, aut transferri præter dominium jus
 aliquod aliud, necesse est ut statuamus.
 Prius ideò non placet, quia & emptor &
 venditor in bonâ fide versantur, & ex tali
 contractu hoc saltem accipit emptor, ut pos-
 sit rem usucapere, quod rationi naturali
 & juri gentium haud quaquam repugnare
 evicimus supra ad *cap. 4.* at usucapio non
 procedit, nisi titulum habeat anteceden-
 tem. Restat igitur, ut posterius admitta-
 mus, sufficere scil. translationem posses-
 sionis & cum hac conditionis usucapiendi.
 Nec minùs congruit rationi naturali, ut
 fructus etiam ante traditionem rei ad em-
 ptorem pertineant. Sunt enim fructus pars
 rei, & naturale est, tum ut pars sequatur
 totum, tum ut commoda habeat, qui fert in-
 commoda.

Sive

Sive per traditionem, sive aliter) At si ipso contractus momento transfertur dominium, quæ est hypothesis Grotii, quorsum hinc faciet traditio? Sic enim potius ex mente Grotii ex duabus venditionibus semper & ubiq; prior erit valitura, quippe per quam dominium jam est translatum.

§. 16. *Monopolia*) Monopolia tùm demum licita censentur, quando faciunt ad utilitatem Reip. Carpov. *l. 1. respons.* 41. 42. & *l. 1. decis.* 4. Percz *tit. C. de monopol.* Marcell. Donat. *in Sveton. Tiber. c. 71.*

§. 17. *Eam naturaliter functionem recipere*) Functionem aliàs recipere dicuntur res, quando altera alterius vice fungi potest, sine ullo detrimento Creditoris, cui tantundem proficit res in genere reddita, ac si eadem numerò, quæ data est, reddita fuisset, *l. 2. §. 1. ff. de R. C.* Sed hinc laxiùs adhuc sumit istud vocabulum Grotius, quatenus scil. res aliæ nummò æstimantur, & quatenus vicissim ex copiâ & inopiâ rerum pecuniæ valor crescit aut decrescit. De verbi hujus *fungi* significatione videri ulterius potest Jacobus & Gothofredus *in dissertat. de functione & æqualitate in mutuo*, pag. 41. & seqq.

Fa-

Facienda erit tempore ac locò solutionis) Vulgare est Jctorum traditum, mutatâ bonitate monetæ extrinsecâ, redditionem faciendam secundum valorem, qui est tempore solutionis, ita ut commodum sit Creditoris; mutatâ autem bonitate intrinsecâ, solutionem faciendam secundum tempus contractûs, de quo vid. prolixè Franzkius *exerc. 9. q. 2. & 3.*

§. 18. Damno sunt conductoris)

Æquior est, & rationi naturali magis congruit sententia contraria. Uti enim in venditione ipsa res, ita in locatione usus rei vel facti transfertur. At uti ubi nulla adest res, quæ venditur, frustrâ est omnis venditio, ita frustrâ est locatio, ubi nullus est usus. Æquitas enim, quæ in contractibus bonæ fidei attenditur, non dicat, ut solvatur pensio pro bonis, quibus uti & frui non potuit, Don Gans. *Mastrill. decis. 299. n. 91. 92.* Joh. del Castillo *quotid. contr. p. 3. c. 3. n. 19. 20.* Mozzius *de locat. tit. de accidental. num. 35.* Franzk. *ad tit. locat. num. 67.*

§. 20. Nam quod de mutuo dicitur, gratuitum esse) Etiam de jure civili usuræ mutuum non faciunt ex gratuito non gratuitum. Veniunt enim illæ non ex mutuo, sed præter illud ex stipulatione

Lu-

superadditâ, adeoq; ex aliâ planè conventionione.

Suapte natura sterilis est pecunia) Usuræ, quæ ita percipiuntur, non sunt fructus naturales, sed civiles, non ex nummo, sed ex aliâ planè causâ provenientes.

Sed quicquid hac dere sentire libeat) Vid. omninò Hahn ad Wesenbec. *tit. de Usur. Coler. de process. executiv. p. 1. c. 10. n. 37. seqq. P. Heig. p. 2. qu. 1. Franzk. exerc. 9. quæst. 4.*

Et quæ tunc officia homini Hebræo) Vid. Selden. *l. 6. de jur. nar. & gent. c. 9. & 10.*

Latiusq; extensò proximi intellectu) Judaica hæc & Sociniana est glossa. Non enim in Evangelio solum proximus est homo quilibet, sed in ipsâ etiam Lege, quod jamdiu evicerunt nostri Theologi.

§. 26. Ante constitutionem Diocletiani) imò etiam jure Digestorum remedium hoc rescindendæ venditionis non fuisse incognitum, *arg. l. 2. ff. de pos. l. 47. ff. de evict.*

evict. tenent Arumzus Exerc. Justinian. 14. n. 8. Hahn. Obs. ad Wesenbec. tit. de act. empt. & vend. inf.

Se mutuo circumvenire) Sed eatenus tantum, etiam jure Digestorum, si fides est Arumzo *d. l.* quatenus illa deceptio ultra justii precii dimidium non procedit.

Sic idolorum cultores) imò verò loquitur de omnibus hominibus, & rectior est interpretatio, quòd omnes homines à naturâ vani sint & proclives ad idololatriam.

Nontam ex sua, quàm ex Romanorum) Sequitur hîc Grotius Franciscum Puccium Florentinum, qui negavit, nasci homines DEO invisos, aut Adami vitium ad singulos ejus posteros naturaliter conceptos propagari. Sed uterq; falsò. Opponuntur enim uti aliàs, ita & hîc ea, quæ naturaliter adsunt, consuetudini, adfvefactioni & imitationi. Eramus naturâ filii iræ, i. e. naturaliter gignimur cum peccato, in ipsâ propagationis origine, quando accipimus humanam naturam, simul cum naturâ propagatur in nos tale vitium naturæ, propter quod sumus filii iræ, Chemnit. *Loc. de pecc. orig. c. 3. Add. Voslius hister.*

stor. Pelag. l. 2. part. 1. lib. 2. Gisbert. Voët. diff. de propag. peccati orig. p. m. 1096.

Cùm tamen ea regula è solis

Romanorum moribus) ita & Arnoldus Vinnius *ad §. 5. 7. de hered. inst.* Dissentit tamen ab his Jacobus Gothofredus *ad l. 7. ff. de R. 7.* At si ita pugnant inter se decedere testatum & intestatum, ut in eodem subiecto concurrere non possint, quare id procedit tantùm in bonis paganis, non verò in castrensibus, quando miles testatur? Levis enim militantium sensus, quem causatur Gothofredus, non potest ex contrariis facere non-contraria. Si dicendum, quod res est, mera hæc videtur subtilitas juris, quam enodare quidem conatur Antonius Gomez. *l. 1. resol. 3. n. 3.* sed meò judiciò nondum sufficienter. Repræsentatur enim defunctus ab heredibus suis non sub qualitate testati aut intestati, cùm hæc qualitates tantùm sint modi transferendi aut devolvendi hereditatem, sed propter ipsam successionem, & quia jam sunt, qui defuncti personam sustinent.

CAPUT XIII.

§. 2.

AD hunc & sequentem paragraphos videantur omninò, quæ eruditè disputat

Z 2

Franz-

Franzkus *l. 2. resol. 1. & 2.* Sed hoc tamen simul tenendum, etiam incautum juramentum, i. e. prolatum sine debitâ consideratione, verumne sit, quod juratur, perjurii nomine in judicio divino censerî, adeoq; mortale peccatum esse, etsi inter se maximè disceptent Vasquez *l. 2. disp. 127. c. 3.* & Gregor. de Valent. *tom. 3. disp. 6. q. 7. punct. 3. it.* Svatycz *lib. 3. de juram. c. 5.* Est enim in eo usurpatio nominis divini in vanum.

§. 3. *At si quis deliberato*) Sive quis juret sine animo & intentione jurandi, sive cum intentione jurandi, sed non obligandi, sive cum intentione jurandi & obligandi, sed non implendi, tenetur nihilominus juramentô. Quia enim obligatio est effectus necessarius juramenti, tenetur jurans propter actum externum præstitum, ac nomen Domini in vanum assumptum sit, id, quod juravit, præstare. Vid. Franzk. *l. 2. resol. 2.*

Mutare amen & pœnitentiâ duci dicitur) Natura pœnitentiæ est dolere, quòd res aliter evenerit, atq; sperabatur. Ita DEUM non pœnitet. non enim dolet, nec sperat aliquid propriè loquendo. Neque DEUS alio actu voluntatis decernit, quod priùs egit, & alio actu voluntatis constituit, quod postea agere desinit, sed quo decre-

cretò ab æterno statuit, eodem etiam vult rem esse, hoc scil. tempore, & ubi hæc vel illa conditio adest, sub qua statuit rem esse, alio autem tempore, ubi conditio illa cessat, rem non ampliùs vult esse. Aliud itaq; est mutare voluntatem & corrigere decreta sua, aliud velle mutationem alicujus rei, mutatâ scil. conditione, sub qua priùs voluit Deus eam esse. Itaq; ab effectu pœnitentiæ modus iste loquendi provenit, qui est, cùm quis id, quod antea fecerat, destruit, aut quod priùs agebat, agere desinit. Nam similiter Deus id, quod priùs sub certâ conditione vult, postea cessante illâ conditione agere desinit.

At non inde sequebatur) Conjecturâ hac nihil incertius aut inanium esse, putat Antonius Matthæus *de criminibus* tit. *de perjurio* n. 5. sequitur tamen eam, & uberius exponit Franzkius *l. 2. resol. 4. n. 5. seqq.* Contraria tamen sententia, & quòd Josua pacturus non fuisset, si scivisset, ex vicinis populis Gibeonitas fuisse, patet ex divinâ sanctione, *Deut. VII, 3.* ex divinâ populorum distinctione, *Deut. XX, 16.* ex principum populi Israëlitici dubitatione ad postulatum Gibeonitarum, *Jos. IX, 7.* quæ in genere intelligenda est de potestate feriendi fœderis, non de modo aut specie fœderis, it. ex ipsa Gibeonitarum interpretatione, *Jos. IX, 24.* & de liberatâ ab eis præventionem, *v. 3. seqq.* Exem-

plum Rahab particulare est, Quod autem circa Cananzos Salomon constituit 1. Reg. IX. v. 20. fecit imitatus Davidem patrem suum, cui sine dubio de relaxatione indictæ divinitus internecionis constitit.

Addicti enim sunt personali cuidam servituti) Atqui omnes illi, qui ex hostibus sese dederant Israëlitis, servitatem personalem servire cogebantur, aliter enim pacem non faciebant Hebræi, Sclden. de jur. nat. & gent. l. 6. c. 14.

§. 5. *Benjaminitis*) Juramentum hoc, ubi de filiabus, certam hereditatem & possessionem habentibus, quæstio fuerat, frustraneum ferè erat, & inutile, propter dispositionem, quæ extat Num. XXXVI. valere tamen poterat, quando de filiabus, possessionem non habentibus agebatur. Sed & de re illicitâ, extirpandâ scil. tribu Benjaminitarum, videbatur conceptum. Non malè igitur ita explicabatur, ut de datione tantum strictè intelligeretur, cum indulgentiâ, si raptæ filiz fuissent.

§. 6. *Obligatio sit licita*) Studiose distingvendum est juramentum illicitum à juramento de re illicitâ. Illicitum potest esse ratione alicujus circumstantiæ & qualitatis vitiosæ, ut si sit temerarium, si prodigè pro-

promissorium, si dolò aut metu extortum. De re illicità illud dicitur, quod pro objecto habet rem lege vel divinà vel humanà prohibitam. Hoc nunquam est validum: Illud validum esse potest, & propterea servandum est.

§. 7. *Sed majus bonum morale impediens*) Adversus ea, quæ DEO & Reip. debentur, non valet obligatio, ne jurata quidem, eò, quòd juramentum non debet esse juris divini impeditivum.

Ut ne hunc habeant mensa aut lecti socium) Memini ex factò quæsitum fuisse, cùm quis ità commotus, quòd agnatus suus fœminam natalibus defectam sibi desponsaret, juramentò asseveràssset, nolle se ejus nuptiis nec convivii interesse, nec ad sua quoq; hilaria invitare eum velle; num quid teneret tale juramentum? Et responsum fuit, temerarium quidem id esse, & illicitum juramentum, atque idcirco pœnæ eum subjiendum, non tamen de re prorsùs illicità, præsertim cùm promississet, qui juraverat, in aliis vitæ & charitatis officiis agnato huic suo se deesse nolle, nec etiam repulsurum, si sponte ille & non invitatus ad hilaria sua veniret.

Donum DEO dicatum sit)

Corban hoc ad votendi ritus pertinuit, non ad juramenta, nisi quòd juramentum iurperaddi potuerit. Quin multò firmitus fuisse tale votum, quàm præstitum de tali re solummodò juramentum, enucleatè ostendit Seldenus *de jur. nat. & gent. l. 7. c. 2.* Per votum autem hoc Corban & parentes in liberos, & hi vicissim in illos summam impietatem committebant, ita ut hereditates etiam aliàs naturâ debitas & alimenta alteri alteris interverterent. Utriq; scil. facultates suas DEO dicabant, ita ut cùm iuvandi essent parens aut filius, votum prætenderent oblationis, eoq; se excularent, quasi jam omni pietatis officio ex asse defuncti. dicentes; Corban (quo nempè vesci, vel quod tangere nefas erat) mihi esto, quomodocunq; commodis tuis velificari possim, sive; illud, quo juvari petis ac posses, DEO jam cessit. Non igitur confundendum est hoc votum aut formula votendi, quæ habetur *Matth. XV, 5.* cum juramento, quod habetur *Matth. XXIII. v. 18.*

§. 8. Ad omninò impossibile)

Sive physicè id fuerit impossibile, sive moraliter. Quò referendum etiam, si quis duobus eandem rem promiserit, quòd tum priori obligatus maneat, ut maximè postero-

rio-

riori cum juramento promiserit. Habet enim juramentum vim quidem obligatoriam, sed constructivam tantum, non etiam destructivam, & potest inducere novam obligationem, ubi nulla fuit, vel confirmare eam, quæ præfuit, non potest tollere eam, quam invenit, aut aliam ei repugnantem superinducere. Dum igitur per priorem obligationem jus alteri acquisitum est, non poterit illi invito per promissorem quocumque modo id auferri, nec permittendum est, ut per delictum conditionem suam meliorem faciat promissor. Vid. Robert. Sanderfon *de juram. prom. oblig. prælect.* 2. §. 11. Rob. Scharrok. *de offic. c. 13. num. 2.* Tenetur tamen tum promissor posteriori illi, cui juramento se adstrinxit, resarcire damna & id, quod interest.

§. 10. Ut DEUS invocetur)

Juramenti igitur propriè dicti rationem non habent execrationes, quibus rem nobis charissimam devovemus, ut de sinceritate nostrâ proximus certus sit, neque obtestationes, quibus in comparisonem deductâ re à nobis magnificandâ, profiteamur, non minùs id, quod asserimus, cordi esse, quàm id, quod nos magni facere apud omnes constat.

§. 11. Sic Josephus per salutem Z 5 Pha-

Pharaonis) Josephus per vitam Pharaonis ita juravit, ut eam, quam sibi charissimam habuit, execrationi subiceret. Potest enim juramento jungi execratio, quod fit, cum disertè invocatur DEUS tanquam vindex falsi & fraudis, si quæ commissa fuerit: & tùm DEO vindici subjicimus vel obligamus sive nosmetipsos, sive aliquid nostrum aut valdè nobis charum. Add. Rauchbar. p. 2. q. 2. n. 46. 47.

Et hac esse vera juramenta)

Quatenus creatura consideratur ut objectum juramenti & in se, non licet per eam jurare, quia est idololatricum. Quatenus autem consideratur ut signum & effectus, seu correlatum objecti (DEI) in juramento, omninò licet. Add. Vossius in *hystor. Pelag. lib. 5. part. 2. antithes. I.*

Omnibus Geniis augustiorem) Christiani non poterant induci, ut jurarent per Genium Principis. Vid. Desider. Herald. in *Tertull. apolog. p. 125.* Johan. à Wöwern in *Oclavium Minutii Felicis p. 68.* Fuit enim hoc juramentum verè idololatricum, quippe jurârunt per istum genium, tanquam divinitatis participem, & proinde occultorum testem & fraudis vindicem. Quoniam enim juratur de occultis, ideò jurantes supponunt

nunt, eum, per quem jurant, esse occulto-
rum conscium, & occultæ fraudis fore vin-
dicem, i. e. divinâ scientiâ & potentiâ vale-
re. Add. Jerem. Setser. *de jurament. l. 1. cap.*
15. num. 35.

*§. 12. Sed & si quis per falsos
Deos juraverit*) Juramentum per fal-
sos deos præstitum non obligat ex se, nec est
verum juramentum, quia non invocatur
DEUS verus in testem, nec obligatio ejus ad
religionem aut pietatem verè pertinet, cum
in veri DEI contumeliam tendat, & actum
idololatricum contineat. Obligat tamen
ideo, quia proficiscitur ex conscientia erro-
neâ. Nec igitur sub ratione perjurii DEUS
istud in injuriam suam interpretatur, si per
falsos Deos pejeratum sit.

*Quod à Duareno permitti
miror*) Duarenus in priori commen-
tario hoc expressè non permittit, sed pleros-
que ita putare ait, *ad tit. de jurejur. c. 11.* In
posteriori verò *cap. 4. fol. 864.* permittit qui-
dem, deferri ita juramentum Gentili aut
Mahumedano, sed non asserit, sanctos etiam
ita jurare posse. Nec video, qui reprehendi
possit sententia Duareni, cum ipse Augusti-
nus, quem hîc in partes vocat Grotius, distin-
gvat inter juramenta quæ talia, & quæ ido-
lola-

lolatrica. Ex quo conficiunt aliqui, **exigi** tale juramentum posse, non tamen præfigi, ut juret per falsos Deos, aut ut tale vel tale idolum nominet, ad quod sciret majore eum religione teneri, sed ut in genere religiosè juret, etiamsi non ignoret, eum id facturum non sine idololatriâ, Danhauer. *disp. Decalog. 7. §. 2.* Quin si perpendantur omnia, & imprimis quòd per juramentum idololatricum eversio tum Ecclésiæ tum politiz evitari possit, converti autem ad verum DEUM de præsentì non possit idololatra, cum quo res est, etiam idololatricum juramentum exigi per Principem Christianum posse, absolum non videtur. Vid. tamen Franzk. *ad tit. ff. de jurejurand. n. 13.*

§. 14. Duo ergò debet jurans)

In jure Canon. *cap. 26. X. de jurejur.* tres referuntur comites juramenti, 1. veritas, ut jurans clarè exprimat, quid sentiat, non ambigè. 2. judicium, ut jurans intellectu polleat, & maturò judiciò juret. 3. justitia, ut quòd juratur, licitum sit & honestum, Covarruv. *in c. quamvis de pact. in 6. part. 1. §. 6.*

§. 14. *At nihilominus, qui juravit*) Exsurgit enim ex juramento duplex obligatio; una in respectu ad hominem, cui jura-

juratur, ut partem, altera in respectu ad DEUM, per quem juratur, ut testem & vindicem. Multa possunt impedire priorem illam obligationem, ita ut jus nullum consequatur is, cui juratur, nec ei quicquam in foro conscientiae ex æquo & bono à jurante debeatur; verùm cessante obligatione respectu hominis injuriam aut vim inferentis, manet tamen DEO facta obligatio; cui & irreverentia fit, si quis juramentum admittat, non intendens implere; & injuria, si admissum insuper habeatur.

§. 15. Qui ad obligationem pariendam sufficit) Non enim semper, nec omnis contractus sive actus per juramentum adjectum confirmatur, sed quandoque per se stat juramentum & obligationem inducit. Vid. Franzk. *lib. 2. resol. 6.*

Repudiandus ergo Cicero) Ciceronem tamen sequitur Albericus Gentilis *de jur. bell. l. 1. cap. 4.* Sed rectior videtur sententia Grotii. *Conf. eund. l. 3. cap. 19. §. 2.*

Qua de causa juramentum voti nomine nuncupatur) Scilicet quat. in utroque intenditur cultus DEI, & ex divino jure aliqua obligatio producitur. Sed differunt tamen hæc à se invicem. In voto enim

enim cultus divinus intenditur per promissionem, quando scil. homo DEO aliquid observandum promittit, e. g. dare eleemosynas, servare castitatem: Unde ejus obligatio descendit ex fidelitate per promissionem Deo factam; in juramento vero DEO nihil promittitur, sed nomen tantum ejus ad promissionem confirmandam assumitur & invocatur, adeoq; obligatio ejus non ex quadam fidelitate, sed solum reverentiâ divini nominis, quam homo ipsi exhibere tenetur, causatur, Franzk. 2. *resol.* 1. n. 24. 25.

Nam depositum } Sed hic regerit Albericus Gentilis *d. l.* Latronem intelligi & dici in respectu ad dominum, nec latronem esse, ubi dominus non est, nec propterea eum nominari latronem ab Jcto, absente domino. Verum nimia mihi videtur hæc Gentilis subtilitas, præsertim cum prædo dicatur etiam tùm, cùm nulla domini fit mentio, vid. *l. 1. §. 39. ff. de pos. l. 64. ff. de judic.*

Quod à quibusdam est traditum) Vid. Lesius *l. 2. de just. & jur. c. 42. num. 27.*

Cum effectu sunt intelligenda) nec enim promissio ista juramento vallata ab simpliciter invito, sed cum quâdam electione.

Etione boni facta est. Quemadmodum igitur dolò non caret, qui rem petit, quam mox est restitutus, ita nil nisi ludos facit, qui rem solvit, quam mox ab invito repetere cogitat. Vid. de toto hoc negotio Franzk. *lib. 2. resol. 3.* Danhauer *disp. decal. 7. §. 5.* Robert. Sanderson. *de juram. promiss. oblig. prælect. 4. sect. 14. seq.*

§.17. *Quoties non persona jus nascitur*) Grotii mentem non videtur assecutus Antonius Matthæus *de crimin. tit. de perjur. num. 3.* Non enim hîc distingvit Grotius, utrum DEO tantùm se obstrinxerit defunctus, an verò personæ DEO invocato; sed quærit de casu, ubi personæ facta fuerit promissio jurata, ex qua tamen jus promissario nullum nascitur. Interim verius videtur, etiam hîc casu, utcunque aliàs in solum DEUM obligatio terminetur, teneri heredem defuncti, non quidem quoad vinculum perjurii, sed quoad efficaciam obligationis.

§.20. *Quatenus jus inferioris*) juramentum de re per justum superioris interdictum illicitâ ideò non obligat, quia præstatum adversus primum præceptum secundæ tabulæ, contra quam juramentum non obligat.

Ab

Ab Ecclesia praesidibus) Aliud hodiè observat Ordinatio Cameralis p. 2. c. 24. & Serenissimus Saxo p. 2. c. 36. Add. Serfer. de juram. l. 1. c. 24.

Ipse autem, qui juratus aliquid promisit nocenti) Si nocuit, metum incussit: Atqui tali jus aliquod per promissum acquiri, negavit Grotius supra §. 14.

Si post motam controversiam) si tamen controversum amplius non est eo tempore, quo promissio facta fuit, rectè fit compensatio. Aliàs enim generaliter verum est, debiti liquidi ad illiquidum nullam esse compensationem, l. fin. C. de compens. ut maximè controversum debitum per decretum provisionale, praestitâ cautione, exigi possit, Ant. Fab. C. de compens. def. 10.

Quod Romanae Leges fecerunt) ita e. g. contractus favore minoris nullus confirmatur juramento, auct. sacramenta puberum. C. si adv. vend. c. 2. de pact. in 6. Ita & effectus S. C. ti. Vellejani à muliere juramenti praestatione potest impediri, c. cum contingat. X. de jurejur. Gutierrez de juram. confirm. p. 1. c. 55. Joh. Bapt. Costa de remedi. subsid. c. 85.

Ubi

§. 21. *Sed ad promissorium*) Falsum hoc est, promissorium omne juramentum in novo fœdere esse interdictum. Ne hoc quidem adversariis concedendum est, inquit Rivetus, promissorium omne juramentum prohibitum esse. Sic enim civilis societas solveretur, nec possent inter se unquam convenire Reges de futuris pacis conditionibus, mutuâ ac jurata promissione constantibus. Malè autem supponit hæc opinio Grotii, Judæos perjurium in promissorio tantùm juramentorum genere agnovisse, non item in adsertivo, quod ita accipiendum non est.

Et ratio, quam Jacobus adjicit)

Quasi verò *ὀρκισμός* ac fallacia non in utrumque tam adsertorium quàm promissorium juramentum cadere possit. In adsertorio quidem requiritur veritas, ne quid juremus falsi; in promissorio justitia, ne quid spondeamus illiciti; in utroque judicium, ne facitè ac leviter juremus. Sed ad utramque tamen hîc respexit Salvator, atque ab utroque fallaciam abesse jubet.

Vbi manifestè est figura] Non opus est ad *ἁπόλυτον* recurrere, cum hunc oraculi Christi sensum sequi liceat: sermo vester affirmans fiat per *ναί*, & negans per *οὐ*, quemadmodum *ἀπό* de communi sermone u-

Aa

sur-

riore petenda sit restitutio, ejus origo ad jus civile referenda est, cum quæ est inter homines superioritas & imperium, naturâ introductum sit, ut hinc plerosque ejus effectus naturæ adscribere oporteat.

Quos minores fecissent) quidni? cum eadem etiam in principis persona invenitur restitutionis causa, nempe ætas obnoxia læsioni, & propter fragile atque infirmum consilium multis captionibus & multorum insidiis exposita, l. 1. ff. de minor. Ponenditamen sunt termini habiles, sicubi scilicet princeps minor sine curatore aut consiliariis suis, qui curatoris vicem supplere possunt, contraxerit. Et sunt, qui principem etiam majorem perinde ut Rempublicam aut universitatem jure minorum uti, & in contractibus illis, qui in perniciem statûs aut læsionem Reipublicæ vergunt, restitui posse contendunt, quos sequitur Sfortia Oddus *de restit. in integr. part. 1. q. 3. art. 14.*

§. 3. *Planè privaverit priore juramento*] Non omninò privavit. quid enim, si non obstante priore juramento aliud novum juraverit? Sanè disputant Canonistæ & in hoc conveniunt, actum factum contra juramentum de non-faciendo validum esse, facientem tamen esse perjurum. Vid. Paul. Laymann, *Theolog. moral. l. 4. tract. 3. cap. 8. n. 5.* Christoph. Haunold, *Jesuita de*

contract. nat. art. 5. n. 13. 14. Anton. Gabr. lib. 2. tit. de jurejur. conclus. 1. H. Zoëf. in tit. ff. de jurejur. n. 63. Seraphin. de Seraphin. de juram. privil. 75.

Consequenter non potest) Sentio hîc cum Grotio. Non enim hîc eadem ratio est, quæ est restitutionis in integrum. Rescissio namque & irritatio juramenti præsupponit præstitum fuisse juramentum ab eo, qui est in alterius potestate, sine superioris consensu vel expresso vel rationabiliter præsumpto. Vid. Robert. Sanderson *de jurament. promissor. prælect. 7. sect. 6.* Cùm igitur princeps superiorem in his terris non habeat, à nemine etiam rescindi juramentum ejus poterit.

§. 5. *Vt communes regni leges vim nullam habeant*] At verò, quòd emptio venditio sine certo pretio, locatio conductio sine expressa mercede fieri nequeat, non tam videtur ex communi lege regni esse, quàm ex ipsa cujusque contractûs substantiâ, quam ne Princeps quidem immutare potest.

Etiam leges oppidi] si quidem Princeps secundùm istas leges sibi obligatum velit esse subditum suum. Natura enim justitiæ commutativæ hoc requirit, ut in conventionibus ultrò citròque obligatoris par sit quo-

quoad jus & vim obligandi utriusque condi-
tio, & hinc uterque eodem vinculi nexu te-
neatur, non obstante, quòd cogi alter queat,
alter nequeat, cùm ea diversitas non ex mo-
do obligandi, sed ex personarum qualitate
ortum habeat. Aliàs autem, si Rex actum
suum ab legibus illis immunem fecerit, neq;
subditum quidem secundùm leges illas sibi
obligatum habebit.

Vt illius cœtus membrum] Ista
ratio fortè nihil facit, quia, ut maximè mem-
brum sit, semper tamen pollet eminentiâ &
superioritate, propter quam, nisi natura ne-
gocii hoc requirat, legibus à se latis omnibus
exemptus est.

§. 6. *Quo quis in pœnam Credi-
toris erat liberatus*) Hoc exemplum
magis congruit posteriori membro. Præ-
supponit enim verè obligatum esse eum, qui
liberatus est. Liberatio autem illa sine du-
bio contingit ex lege civili. At quid opus
deliberatione, nisi verè obligatus esset, qui
liberatur. Cæterùm de obligatione natura-
li, civili, & mixtâ accuratiùs agunt] Cti. Vid.
in primis Franzkius *tit. de condit. indeb. num.*
12. seq. & exerc. 9. quest. 1. Arnold. Vinn. *ad*
pr. Inst. de obligat. Tabor in partit. elementar.
pag. 131. seqq.

Vt in plena & firma pollicita-

A a 3

tione

tione] Atqui jus indenasci Reipublicæ cui pollicitatio facta est, patet ex l. 9. & 14. ff. de pollicitat. Sed enim hoc ex lege civili provenire, putavit Grotius suprâ cap. II. num. 3. ubi tamen vocabulum pollicitationis latè pro quacunque promissione spontè facta accipere videtur.

Interpres Matthæi] Videtur Grotius in ea fuisse sententia, Evangelium Matthæi authenticum linguâ Hebraicâ fuisse exaratum, quod tamen à plurimis negatur. Vid. Nicol. Vedelius *exercitat. 4. ad Ignat. Epist. cap. 2. p. 176. seq.* Rivetus in *Isagog. ad Script. cap. 8. pag. 97.* Gomarus *dissertat. subjuncta tractatus de general. Christi.*

Vbi πῖσι vocat] per judicium nostri Theologi intelligunt justitiam, æquitatem & rectitudinem, qua in vita communi unicuique redditur, quod suum est, ne quis proximum lædat vel offendat. Per misericordiam intelligunt benevolum & benignum erga proximum affectum, qui scil. longius progreditur, quàm proximo ex lege justitiæ debetur. Per fidem intelligunt fidelitatem & constantiam in servandis pactis & promissis. Justè igitur, benignè & bona fide cum proximo agendum est. Gerhard. in *harmon. Evang. part. 2. c. 158. n. 5.*

Quæ

Quæ Hellenistis) Lingua Hellenistica jamdiu indictum est funus & factæ jam exequiz.

Id jus est à natura) nego hoc. Par enim in parem nullum habet imperium, nisi ex lege. Inverto igitur, quod hîc dicit Gronovius, & ajo, æqualibus in æquales id jus esse à lege, superioribus in subditos à natura.

§. 7. *Primum requiritur utilitas publica*) Si hoc modo explicetur natura supereminens dominii, tolerari istud nomen utcunque poterit. Satius tamen fuerit, regium istud jus ad imperium referre, cum ipsa vis imperii, propter salutem publicam instituti, sufficientem titulum ista peragendi præbeat, eò quòd omnia ea simul concessa intelligantur, sine quibus obtineri bonum commune non potest. Vid. Sutholt *de juri dict. num. 27.* Quòd si verò supereminens dominium eò quis extendere velit, ut ejus viliceat principi, nullâ omninò necessitate urgente, subditorum bona pro lubitu auferre, facilè ille ex principe faciet tyrannum. Et vel ideò, ne id fiat à Principe, abstinendum ab hoc loquendi genere putamus.

Ex communi) *Æquissimum enim est, commune detrimentum fieri eorum, qui propter amissas res aliorum consecuti sunt, ut res suas salvas haberent, l. i. l. 2. pr. ff. de L. Rhodiâ de jact.*

§. 8. *Juris est naturalis*) Ut maxime igitur modus acquirendi à jure civili inventus sit, si tamen deinceps acquisitum jus fuerit, substernitur id juri naturali & regulæ generali, nemini jus suum sine causa auferri debere. Vid. Carol. Tapia in rubr. de Const. Princip. cap. 1. num. 50. Andr. Fachinæ l. 8. controuv. cap. 63. Johan. del Castillo quotid. controvers. l. 2. cap. 28. & l. 3. cap. 6. Petr. Anton. de Petra de potest. princip. cap. 24. & 25.

Nulla modo subest) Imò subest in casu extremæ necessitatis, non quidem supereminenti dominio, sed imperio. E. g. in obsidione civitatis, si exterus pulverem pyrium habeat, quem non habet civitas, poterit is etiam invito auferri ad defensionem civitatis. Tam feliciter igitur casum hunc necessitatis & competens inde jus Principis exponere nequeunt, qui dominium supereminens statuunt.

§. 9. *Contractus Regum leges esse*) Legis vicem obtinere, dicit Justinianus

nus

nus *l. pen. C. de donat. int. vir. & ux.* ad hoc scilicet ut lege repugnante subsistat, utque quem privatus non legitimè iniret, pro justo ac legitimo habeatur, Hillig. *in Donell. enucl. l. 12. cap. 22. lit. Z.*

§. 10. *Vt qui regnum*) Exemplum hoc non est accommodatum. Non enim qui regnum testamento vel ab intestato accipit, illicò omnium bonorum heres est, nisi lege publica ita constitutum fuerit.

An verò mixto jure) h. e. si in jus regni succedat in solidum, in bona autem non omnia, sed partem tantum eorum, uti succedunt plerumque primogeniti.

Bona defuncti ut obligata sint)

At obligatio tantum personas afficit, non afficit res, nisi objectivè, quatenus de iis contractum fuit, quarum intuitu personarum contrahentes dicuntur creditores & debitores. In obligationibus facti autem nulla sæpe fit mentio bonorum alterius contrahentis, quomodo ergò pro debito ejusmodi personali bona defuncti obligata erunt? Nec magis ferendum est, quod putat Grotius, obligationem istam ipsi rerum dominio coævam esse. Id enim est duo maximè distincta & inter se opposita, dominium &

obligationem, & utriusque acquirendi mo-
dos confundere.

§. II. *Putat imperium transferen-
do*) Sed quid si populus imperium non
transtulit, sed imperans id virtute bellica
occupavit? Teneri eum nihilominus arbi-
tror per interpositam civitatem. Quia enim
ex antecessoris facto non antecessor tantum,
sed ipse etiam populus, cæteris paribus, ob-
ligatur, non potest occupatio alterius bellica
facere, ut obligatione sua liberetur populus.
Ergò dum totum & integrum corpus univer-
sitaris obligatum manet, non poterit immu-
nis esse, qui nunc est universitaris caput &
membrum præcipuum.

§. 12. *Si utiliter gestus sit*) At
utilitas ista ne quidem in negociorum gestio-
ne ex eventu, sed ex re ipsa potius æstiman-
da est, & sufficit, si utiliter ceptum nego-
cium fuerit, ut maximè effectum non habu-
erit. & ideò, si insulam fulsit, vel servum æ-
grum curavit, etiamsi insula exusta est, vel ser-
vus obiit, negotium utiliter gessisse dicendus
est, l. 10. ff. de negot. gest.

*Quam declarari, eum non ultra ob-
ligare*) Sed à quo ista declaratio erit faci-
enda? cum Princeps superiorem non habeat.
Facienda igitur ei est ab ipso Principe. Quid
ob-

obstat ergò, quò minùs etiam restituere se Princeps possit adversùs contractum dolo aut metu initum? quod tamen negavit suprà Grotius.

§. 13. *Hæc revocari non possunt*

Refertur enim donatio inter modos acquirendi, & hinc, quod acquisitum est, auferri à Principe nequit. Vid. Rauchbar l. 2. q. 11. Dissentiunt Doctores communiter, qui privilegia merè gratuita, etiam sine causa revocari posse contendunt, quibus tamen meritò discessum fecimus *exercitat. 4. de jur. majest. n. 50. 51. 52.*

Quæ vinculum duntaxat legis demunt) At sicubi lex ista & vinculum legis tantùm obligat in commodum Principis, quia tùm de suo liberalis est Princeps, si immunitatem concesserit, non magis eam revocari posse arbitror, quàm priore casu, quando perfectè donat.

§. 14. *Non tenebuntur populi*

At quamprimùm consenserit populus sive verbis sive factis in ejus imperium, quod post invasionem contingere plerumque solet, teneri populum, verius est. Et agnoscit ipse Grotius *supr. cap. 4. n. 14.* imperia vi primùm parva posse ex voluntate tacitâ jus firmum accipere, & voluntatem aut ex initio

CON-

constituti imperii aut ex pòst facto esse possè
talem, ut jus det, quod in posterum à volun-
tate non pendeat.

CAPUT XV.

§. I.

Q*Uæ fit per pacem*) rectius legitur
per principem. Fr. Duaren. *ad l. 5. ff.*
de pact. Arnold. Vinnius *tr. de pact. c. 2.*

§. 3. *Sponsio autem est*) Hoc sen-
su admodum strictè accipitur vocabulum
sponsionis. Aliàs enim id latius patet, & om-
nem significat promissionem, *l. 7. ff. de V.*
S. & ibi Gœddæus.

Promissiones repudiat) quatenus
scilicet factum omninò alienum est, & nul-
lum à promittente habet principium. Si ve-
rò à promittentis facto pendeat alienum,
seu causa committendæ ex alieno facto stipu-
lationis, promittentem attingat, ipsiusque
factum notet, utique vires habet promissio.
Vid. Gœdd. *de contr. & comm. stipul. cap. 6.*
n. 188. seq.

Ad id, quod interest) *l. 2. l. 13. l. 18.*
l. 19. ratam rem hab. quas non satis attendit
Aut. Fab. *Cod. l. 8. tit. 25. def. 10.* Statuens,
non teneri Syndicum, qui promisit curatu-
rum se, ut rata habeatur ab Universitate trans-
actio.

actio à se ìnita, ad aliud, quàm ut summam præstet diligentiam.

§. 5. *Ita ut latrocinari*) Iste tamen si justo examini subjiciantur actiones, etiam apud immanissimas gentes conscientias sollicitant. *Dic, inquit Seneca, cuiuslibet existis, qui ex rapto vivunt, an ad illa, qua latrocinis & furtis consequuntur, malis ratione bona pervenire, optabit ille, cui grassari & transeuntes percutere questus, potius illa invenire quàm eripere: neminem reperies, qui non nequitia promissis sine nequitia frui malit. Maximum hoc habemus natura meritum, quod virtus in omnium animos lumen summi promittit: etiam qui non sequuntur illam, vident, lib. 4. de benefic. c. 17.*

Hi hostes quidem non sint] Triæ erant hominum genera, cum quibus armis depugnabant Romani, 1. hostes, quibus bellum publicè populus Romanus decrevit, vel ipsi populo Romano, l. 24. ff. de captiv. & postl. 2. latrunculi vel prædones, qui in itinere hominibus cum telis insidiantur. 3. qui nec hostes nec latrunculi propriè sunt, pro hostibus tamen habentur, & dicuntur latrunculi exteræ gentis, l. 6. ff. de captiv. & illi sunt gentes illæ barbaræ, cum quibus neque amicitia, neque hospitium, neque fœdus amicitie factum est, l. 5. §. 2. ff. eod. Add. Franzk. l. 2. resol. 9. n. 47. seq.

§. 7.

mus. Et perversa igitur hinc meritò notatur methodus Grotii, qua etiam in moralibus diversa sæpè considerat tempora, id scilicet quod fuit ante legem, quod fuit tempore legis, & quod sub Novo Testamento existere cœpit.

§. 11. *Nulla ergò hic intrinseca*

Tutissimum est dicere, fœdera cum infidelibus non esse omninò improbanda, dum tamen ea fiant vel commerciorum tantùm causâ, vel si arma jungenda fuerint, non ineantur ea adversus nostræ religionis consortes, neque in fraudem veræ fidei. Eo enim nomine pessimè audit Franciscus I. Galliarum rex, quòd adversus Imperatorem Romanum fœdus fecerit cum Turcis, apud Limnæum *in not. ad præm. capitulat. Caroli V. n. 85. seq.* nec multùm juvatur ejus causa apud Grammondum *l. 3. histor. Gallic.* Cæterùm de tota hac controversiâ videri possunt Gerhard. *Loc. de Magistrat. num. 154. seq.* Rhein-king *de regim. secul. & Eccles. l. 2. class. 3. cap. 3. num. 33. seq.* Matth. Cuno *de pact. l. 1. c. 22. n. 74. seqq.* Limnæ. *not. ad art. 11. capitul. Carol. V. verb. Aller Hüßff* &c.

§. 12. *Debent ergò Christiani omnes*) Sed profectò optare id licet, sperare non licet. Ut maximè enim adversus infideles cœant Christianorum fœderatorum

tum haud pauci, nescio tamen, quí factum fuerit, quòd plerumque nihil omninò Christianz rei accesserit. Pleraque enim illa fœdera, vel quòd uni partium satisfactum jam esset, vel quòd non ea, quæ sperabatur, ad unumquemque fœderatorum redundaret utilitas, vel quòd varietate sententiarum inter se disjungerentur, vel quòd remissiores essent aliis aliis, citiùs quàm creditum esset, fuerunt dissoluta. Vid. Forstner. *ad Tacit.* l. 1. pag. 42. seq.

§. 14. *Nisi ex actibus*) Sed isti actus non faciunt, ut ad tantundem temporis contractum cènseri debeat fœdus, quantum fuit id, quod præterlapsum est, *arg. l. 13. §. ff. de locat.* Et imò videntur isti actus benevolentiz magis esse, quàm fœderis renovati indicia. Add. Fr. Mantica *Lucubr. Vatican.* l. 27. tit. 7. n. 38.

§. 15. *Si pars una fœdus viola-*
verit) Prolixè & cum multis allegationibus hæc tractantem vid. Matth. Cunon. *de pact.* c. 22. n. 86. seqq.

§. 17. *Nam hæc conditio non im-*
pleta) Si hoc vult Grotius, debere hoc casu sponsonem disertis verbis ratam haberi, faciendum cum eo non est. Non enim verbis tantum ratum haberi potest, sed

B b

etiam

etiam actu seu facto, l. 5. ff. *ratam rem hab.*
 Anton. Tefaur. *decis.* 7. Robert. Lancelot.
de attentat. l. 1. cap. 1. num. 54. seq. Et igitur,
 sive purè, sive sub conditione facta fuerit
 sponso, utrinque factum aliquod aut verba
 saltem requiruntur ad declarandam ratifica-
 tionem.

CAPUT XVI.

§. 1.

Quod *rehta interpretatio sug-*
gerit) Ista interpretatio quando-
 que stipulatori, quandoque promissori no-
 cet, & per consequens non semper est in po-
 testate stipulatoris, interpretationem in com-
 modum suum facere, l. 99. ff. *de V. O.* Arn.
Vinn. de pact. c. 20. n. 4.

§. 2. *Populari ex usu*) Frustrà igitur
 est omne artificium Jesuiticæ æquivocatio-
 nis, quod ad lectoris stuporem ex ipsissimis
 eorum Antesignanis concinnavit & suggilla-
 vit. Ludovicus Montalt. *in epist. provincial.*
 9. Conf. Hülsem. *in manual. contr. Hager.*
 pag. 616. & *in breviar. cap. 12. n. 25.* Rivet. *in*
explicat. decalog. p. 1280. tom. I. op.

§. 4. *Si fieri potest*) Si enim ambæ
 conventiones consistere possunt, tunc priori
 non

non censetur derogatum per pactum posterius, Carpzov. p. 2. const. 33. def. 17.

Prioribus derogabit) nisi priora fuerint jurata, Joh. Gutierrez de juram. confirm. part. I. cap. 74.

§. 5. *Sed civilibus intelligi*) quatenus scilicet simul comprehenduntur noctes. Et dicuntur civiles, quia leges in præfiniendis diebus, & mos civilis in numerandis diebus magistratum, contractuum, aliarumque actionum civilium utitur diebus compositis & integris. Hodie tamen plerique Mathematici naturales vocant dies, quos hic civiles dicit Grotius, & quos naturales dicit, illi artificiales vocant. Vid. Joh. Bapt. Ricciol. in *Almagest.* lib. I. c. 24.

De similibus) Sic Rhadamistus Mithridati jurat, nec veneno nec ferro vim ei allaturum, captum injectâ multâ veste necat, Tacit. 12. *annal.* Bellisarius Gilimero Regi Vandalorum capto promiserat, eum ferreis catenis ligatum in triumpho non ducturum, quem aureis vincitum duxit, Procop. de *bell. Vandal.* Ludovicus XI. Francorum rex, cum Ludovicum de Luxemburg ad supplicium quæreret, amicè scripsit, se capitis tanti viri plurimum egere. Quæ loquendi ratio & pœnam & consilium significat, Bodin. de *Rep.* l. 5. cap. 6.

Bb 2

§. 5.

§. 6. Negabat agrum Bæotum esse) Non sufficit nuda inessio, ut ager hosti eripiatur, & occupatione bellica acquiratur, sed expugnandæ sunt munitiones extructæ, aut extruendæ sunt novæ; imponenda sunt præsidia, ut omnis spes hosti eum recuperandi præscindatur.

§. 7. Etiam alio loco & occasione) ita si quis triticum dari sibi stipulatus sit sine adjectione mensuræ, hæc quidem stipulatio imperfecta est, l. 115. ff. de V. O. sed si ex tractatu prius habito appareat, de certi generis certæque quantitatis tritico cogitatum & actum esse, id pro expresso etiam in ipsa stipulatione habendum est. l. 94. ff. eod.

§. 8. Ratio legis) Vid. Andreas Tirac. ad l. si unquam, verb. libertis. num. 46. seq. C. de revoc. donat.

Hoc modo) Obscurior hic est sensus, nisi verba, nam sæpe rationes &c. usque ad sufficit, parenthesi includantur. Exemplum enim donationis propter nuptias substerendum est conjecturæ, quæ colligitur ex ratione tanquam causâ unicâ.

§. 11. Quatenus immutata non est) otiosa hæc sunt verba. Si enim immutata est forma, non amplius est communis, aut si communis manet, non opus fuit, casum mutationis factæ excipere.

§. 12.

§. 12. *In non-odiosis*) Distinguit non-odiosa, ut intermedia quaedam, ab favorabilibus & odiosis, quomodo Ethici differentiam faciunt non-boni, à bono & malo.

Eam, quæ latissima est) Exemplum vide in l. 29. ff. locat.

Significationem artis) E.g. si constitutum fuerit, ut valeat ultima voluntas facta coram tribus testibus, non de codicillis tantum id audiendum erit, sed etiam de testamento,

Aut pacti inutilitas sequeretur) Ita licet res disertis verbis in Emphyteusi concessa, si tamen in instrumento de translatione omnis juris simul mentio facta fuerit, contractus pro censuario, non Emphyteutico habendus est, etsi in instrumento perpetuè emphyteuticus vocetur, Valasc. de jur. Emphyteu. q. 32. n. 28.

Ad vitandam iniquitatem) Ita statutum jubens, ut qualitercunque & quomodocunque occidens occidatur, non est intelligendum de naturali defensione, Fern. Vasq. l. 1. controu. c. 36. n. 5. 6.

In odiosis vero) Quandoque tamen etiam odiosæ constitutiones sunt extenden-

de. Vid. Tiraquell. de leg. connubial. gloss. 3.
vum. 115.

§. 13. *Quia igitur de fœdere rumpendo*) Sed si de fœdere conservando agatur, quia favorabile id est, etiam futuri intelliguntur. Ita si inter confœderatos conventum est, quod neuter ex fœderatis alterius rebelles recipere debeat, non modò de presentibus, sed etiam de futuris pactum intelligitur, Franc. Mantica *Lucubr. Vancan. lib. 27. tit. 7. n. 24.*

Non pugnat autem cum fœdere) Volunt Doctores, pacem & fœdus non violari, nisi per offensionem retrospectivam, pacem enim esse quandam transactionem, quæ referatur ad lites ejusdem, non diversi generis. Per consequens, sicubi promiserim non offendere te, tu autem focius deinde fias inimici mei, & in conflictu à me offendaris, non videri idcirco id factum contra promissionem, quia spectari oporteat id, quod principaliter agitur, Fr. Mantica *d. l. tit. 6. n. 8. 10.*

§. 14. *Non quod repellitur*) siquidem etiam meris subditis, quibus jus armorum & belli gerendi nullum est, arma capere licet tùm, quando ab hoste insultantur,

tur, etiam inconsulto Principe suo, si id exigat necessitas.

§. 16. *Non desinit imperium esse populi*) Rectius Justinianus §. 6. 7. de 7. N. G. E. C. populum Regi omne imperium suum & potestatem concedere. Vid. quæ diximus ad l. i. c. 3. §. 7.

Et ipsa interdum materia) In dubio pactum præsumitur potius reale quam personale, Gædd. de contr. stip. cap. 9. num. 164. Hillig. in Donell. l. 22. cap. 4. lit. K. L. Vincent. Honded. p. 1. consil. 39. n. 19. 20. Dan. Moller. p. 2. const. 37. n. 7.

§. 17. *Ius enim regni*) Hinc usitatum Principibus dejectis, ut titulos mordicus retineant.

§. 19. *Et sanè vox primi ambigua est*) Admodum subtilis hæc videtur enucleatio. Quid enim differt ille, qui omnes antecedit, ab eo, quem antecedit nemo? Utiq; qui antecedit omnes, in hoc primus dicitur, quòd eum nemo antecedit, aliàs enim antecedere omnes non posset. Sed est tamen nihilominus aliqua differentia. Potest enim aliquem nemo antecedere, sed iste non illicò etiam omnes antecedit, quia scilicet

licet aliquos habet pari gradu secum concurrentes. Istos scilicet nequaquam antecedit. Ut maximè igitur vera sit propositio hæc: Qui omnes antecedit, eum antecedit nemo. non tamen è converso vera semper est propositio illa: quem nemo antecedit, ille omnes antecedit.

§. 20. *Sed oportet eadem sit*)

At ubi eadem est ratio, propriè non potest dici extensio. Extensio enim est de termino ad terminum progressio per adæquationem & paritatem rationum, inter se quidem differentium, similibus tamen. At quando in pluribus casibus eadem est ratio, per unam eam deciduntur omnes, non extensivè, sed comprehensivè, uti genus suam comprehendit speciem. Et hoc est, quod mox dicit Grotius, rationem hoc casu considerari debere in sua generalitate.

Etiam sine ratione illa) ratio illa est tantùm causa impulsiva, sed absque qua nihilominus essem facturus, ut, do tibi decem, ut emas tibi vestem, aliàs tamen daturus.

Quæ in fraudem fiunt) Fraudis hujus quatuor faciunt species Doctores. Aliam dicunt fieri commutatione rerum, l. 3. §. 3. in f. & l. 7. §. 3. ff. de Sc. Macedon. aliam commutatione personarum, l. 3. §. f. l. 4.

l. 4. l. 5. ff. de donat. int. V. & U. aliam com-
 mutatione contractuum, l. 5. §. 5. ff. eod. ali-
 quam denique fieri in modo contrahendi, l. 8.
 §. 14. ff. ad SCt. Vellej.

§. 12. Sub speciali sua forma

Hoc enim casu fines mandati diligenter sunt
 custodiendi, l. 5. ff. mandat. Extra istum ca-
 sum excedere quandoque eos licebit manda-
 tario, Gail. l. 1. de pac. publ. cap. 4. n. 29. Rota
 Genuens. decis. 64. Mantica lucubr. Vatic. lib. 7. tit. 15. n. 49.

§. 22. Quod nemo credendus est

velle absurda] Ita si quis stipulatus fuerit
 pro se & heredibus masculis, exclusis filia-
 bus, intelligendum id est de descendantibus,
 De extraneis enim si conventio intelligenda
 esset, sequeretur hoc absurdum, extraneos
 minus dilectos præferri filiabus magis dile-
 ctis, Mantica lucubr. Vatic. lib. 2. tit. 13. n. 8.
 Simon de Prætis de interp. ult. vol. l. I. interp.
 1. dub. 4. solut. 4.

§. 24. Etiam si verba latiùs pa-
 teant] e. g. si feudum concessum sit alicui
 pro se & descendantibus masculis, non in-
 telliguntur nepotes ex filia, quia natura feu-
 di, quæ fœminas & descendentes ex illis pla-
 nè excludit, repugnat.

Bb 5

§. 25.

§. 25. *Secundum potentiam moraliter consideratam*] Ita Lex prohibens ferre arma, non cessat, etiamsi armis tu neminem adhuc offenderis, nec constet, quòd offendere velis. Quamdiu enim non cessat potentia offendendi, non potest dici, quòd ratio legis cesset.

Quod negandum est] plerique affirmant Doctores, nisi cogitatum fuerit, vel potuerit cogitari in futurum, aut nisi verbis generalibus concepta sit dispositio, ut in ea veniant tam presentia quàm futura, Johan. Bapt. Costa *tract. de claus. convent. claus. 10.* Augustin. Barbof. *claus. 129.* Seraphin. de Seraphin. *de privileg. juram. priv. 73. n. 22. 23.* Joh. del Castillo *l. 4. quotid. contr. c. 59.* Joh. Aloys. Riccius *decis. 1771.* Sed cùm exceptiones istæ frequentiores in se videantur casus comprehendere, quàm ipsa regula, tutius fortè fuerit cum Grotio sentire. Promissio tamen de non-offendendo & pax etiam, juramento firmatæ intelliguntur rebus sic stantibus, & excipitur nova causa, Vincent. Carocc. *de juram. lit. decis. quest. 5. IX. quest. princ. n. 44.*

§. 26. *Æquiprudentiam*] Contingit interdum, ut duplex sese offerat æquitas, uti fit in *l. 61. §. 5. vers. idq. evidentius ff. de furt.*

facit. & tùm utique in selectu faciendò maxime opus est tali prudentiâ,

§. 29. *Ut quod permittit*] E.g. si lege dispositum sit: *Concubinam habere civis civi Romano liberum esto.* & mox tempore belli ita constituatur: *Mulierem in castris miles non habeto.*

Obligat ad quodvis tempus)

Scholastici ita proponunt; *Præcepta negantia semper obligant & ad semper.* à malo enim, quod interdicit, ita abstinere jubent, ut nullo unquam temporis momento committatur. *Affirmantia autem præcepta obligant quidem semper, sed non ad semper,* sive pro quovis temporis articulo, sed tùm demum, cùm præstò est objectum, & tale, quale præceptum exigit, ut actiones circa illud exerceri oporteat. Ita misericordiam exercere jubemur erga pauperes. at validi & improbi mendicantes tales non sunt, quales beneficentiâ prosequi jubemur. Ita præceptum de amando Deo non semper requirit actum elicitum & exercitum, cùm humana conditio ejusmodi perpetuitatem non ferat, sufficit, si aliquando & certo tempore amet, nec eo tempore, quo amor exigitur, aliud quid faciat contrarium, quod amorem expellat. Conf. Altenstaig. in *Lexic. Theolog. vocab. præcepta.*

Aut

Aut jussio tacitam prohibitionem contineat] In unoquoque præcepto utrumque contrariorum inest re ipsa. Quia enim contrariorum contraria est consequentia, utique prohibetur id, cujus contrarium imperatur, & vice versa. Sic Deus jubet parentes honore affici, prohibet ergò, ne quis in parentes sit injurius. Sic prohibet, nomen suum in vanum assumi, ergò jubet nomen suum sanctè usurpari, Andr. Rivet. *in explicat. decal. vers. 1.*

Præferatur] Pœnz adjectio non auget prohibitionem, nec facit, ut minùs valeat prohibitio alia non-pœnalis. Imò verò si lex quid prohibet citra pœnam, actus contra talem legem commissus ipso jure est nullus, cum nullus non sit semper, si pœna fuerit adjecta. Ita prohibetur mulier intra tempus luctûs alibi nubere, *l. 1. ff. qui not. infam.* si tamen nupserit, actus non invalidatur, sed mulier fit infamis, & alias pœnas patitur, *l. 1. C. de sec. nupt.*

Aut magis utiles] Exemplum habet Franciscus Duarenus *in tit. de minor. verb. Pomponius quoque &c.* Sint duæ leges, quarum altera statuitur, ut minor adversus pecuniam creditam restituatur, alterâ, ut filiusfam. ex mutuo non teneatur. Accidit, ut minor filiofam. mutuum daret. quæritur,
 ultra

Lex, quia aliàs quidem contrariæ non sunt, sed eventu tamen ita colliduntur, alteri cedere debeat. Sine dubio autem major est favor minoris, quàm filii familiàs, & hinc quoque utilitas est commensuranda. Secunda enim lex, quæ ex Scto Macedoniano est, non est lata in favorem filii, sed in odium feneratoris. Potentius igitur est beneficium ætatis, quàm Scti Macedoniani.

Et ut omnes restrictiones tacitas)

Quacunque arte verborum quis juret, Deus tamen, qui conscientiz testis est, sic illud accipit, sicut ille, cui juratur, intelligit.

§. 30. *Ni aliud convenerit*] Sed nec omnis conventio diversum inducit. Interest enim, utrum convenerit, ut de contractu scriptura conficeretur, an verò ut contractus in scriptis fieret. Priore casu scriptura non facit ad negotii essentiam, sed tantum ad faciliorem probationem, l. 4. ff. de pign. Posteriore casu nihil actum intelligitur, donec scriptura omnibus numeris perfecta fuerit, Ant. Fab. C. lib. 4. tit. 16. def. 14. Franzk. ad pr. Inst. de empr. & vend. n. 5.

§. 31. *Ex jure Romano*] Plurimos in hanc rem citat Arthurus Duck de autorit. jur. civil. lib. 1. cap. 2. n. 6. Sed rectè tamen sentit Grotius, quòd jura aliarum Gentium
extra

extra territorium suum, nisi ubi recepta fuerint, non obligent.

§. 32. *Ejus verba formam dare*)
 Ne sit in stipulantis potestate promissorem
 sibi in infinitum & pro lubitu obligare, quod
 pertinet l. 1. §. 3. ff. de V. O.

Antequàm verò] Unde nec donatio
 subsistit, aut obligationem inducit, nisi ac-
 ceptata fuerit à donatario, l. 55. ff. de O. & A.
 Carpzov. l. 5. respons. 62.

CAPUT XVII.

§. 1.

Sive in non-faciendo] Propriè illud
 dicitur maleficium, quod in faciendo
 consistit, arg. l. 13. §. 4. ff. de injur. longè ma-
 jor enim est culpa, quæ versatur in faciendo,
 quàm quæ in omittendo. Latè autem acce-
 pto vocabulo, etiam non-factum continetur
 l. 121. ff. de R. 7. Ex quo conficiunt, in sta-
 tutis vocabulo maleficii non comprehendi
 omiſſa, nisi subjecta materia aliud suadeat,
 Tiber. Decian. tract. crim. l. 1. c. 8. n. 3. 4. 5.

§. 2. *Damnum fortè*] Derivatio-
 nem hanc probat] Cuius in l. 3. ff. de damn. inf.

Exactam quandam diligentiam] Non exactissimam, ita ut etiam levissimam cul-

culpam præstare necesse habeat. Ex dolo enim & levi tantùm culpâ tenetur, *l. 10. l. 93. ff. de administr. tut. l. 10. ff. de tutel. & rat. distr. l. 7. C. arbitr. tut.* & de levi quidem etiã contra communem regulam in *l. 5. §. 2. ff. commod.* quia scilicet utilitas pupillorum majorem diligentiam requirit.

Et ab assignatrice justitia spectatur) Nego hoc. Ut enim conducatur miles, Professor, Medicus &c. qui quàm rectissimè fungi isto officio possit, non distributivè est justitiæ, sed commutativè, Hornej. *Exh. l. 3. c. 13. n. 11.*

§. 3. Qui dignus sit) Imò verò, qui dignissimus sit. Aliàs n. personæ potius, quàm loco & Reipublicæ consulisse videtur. Vid. H. Zoëf. *ad tit. X. de elect. n. 44. seqq.* Nec multùm hâc abest Grotius à sententia Patrum in Concilio Tridentino, quibus sudes fuit in oculis, communi decreto determinare, digniorem semper eligendum esse ad Episcopatum, quod sufficeret scilicet, si dignus sit, Petr. Svav. *in histor. Concil. Trid. lib. 8. pag. 811. 852.* Conf. Fernand. Vasq. *l. 1. contr. t. 28. n. 1. & cap. 43. n. 16.*

§. 4. Qui propriè rei fructus sunt) Tales sunt fructus naturales. Sed imò etiã in civilibus fructibus. damnus dari potest, qui pro-

propterea excludi hinc nequaquam debent
vid. l. 5. C. de R. V.

Si tamen ipse) In restitutione fructuum, quæ à malæ fidei possessore fieri debet, petitoris & damno affecti persona spectatur, l. 62. §. 1. ff. de R. V.

Quibus res melior facta est,
Videtur intelligere impensas utiles, de quibus magnum litigium est inter juris civilis Doctores, utrum illæ ab malæ fidei possessore deduci queant? Omnium optima sententia videtur ista, malæ fidei possessorem utiles impensas non deducere, sed tollere tamen posse, si salva re id fieri queat, l. 37. ff. de R. V. l. 5. C. eod.

§. 5. *Vt in semente spes messis*)
Hoc exemplum magis pertinet ad §. antecedentem, ubi egit de fructibus percipiendis. Nec verò tum necesse est sementem adesse aut propinquitatem ad actum, sufficit potentiam percipiendi adfuisse etiam maximè remotam, in actum tamen deducibilem, nisi damnum datum, aut res nostra intercepta fuisset.

§. 6. *Alii quoque*] Moralistæ novem enumerant modos, quibus aliquis directè & immediatè delinquentis fit consors, eosque his versibus comprehendunt:

fussio, consilium, consensus (autoritatem inter-

interponentis) *palpo* (id est, laudator, assentator & approbator) *recurfus* (ad eum, qui delinquentem recepat, & fovet.)

Participans (i.e. partem capiens ex furto, aut concurrens aut cooperans ad delictum) *mutuus* (i.e. qui tacet, cum loquendo impedire posset) *non obstans* (non ferens auxilium ad impediendum damnum) *non manifestans* (i. e. reticens factum, quod notum facere debuit.)

De singulis in specie agit Petr. Binsfeld. *ad tit. X. de injur. & damn. dat. c. 9. quest. 1. 2. 3. seq.* Add. Ant. Matth. *de crim. prolegom. c. 1. n. 7. seqq.*

§. 9. *Aut factum reticet*) Plurimi recensentur casus, quibus etiam in foro externo poena debetur reticentiae, praesertim si damnum averti potuisset. Vid. Molin. *de just. & jur. tract. 3. dist. 18. Less. l. 2. c. 9. n. 87.* Aliqui tamen distinguunt inter reticentiam judicalem, postquam scit. à judice quis interrogatus de re fuerit, & extrajudicalem. Sed hanc distinctionem non admittit forum conscientiae internum, quippe secundum quod semper revelandum est, si quid damni aut periculi imminuerit proximo. Vid. Covarr. *inc. peccatum. p. 2. som. 1. §. 3. num. 4. de R. 7. in 6.*

Nam si debeat ex charitatis

CC

nor-

normâ] quotidianum, hoc est *ἡμετέριον* Moralistarum, aut distinguant inter id, quod pugnat cum lege justitiæ, & quod pugnat tantum cum lege charitatis. Adversus hanc qui delinquit, peccare quidem istum contendunt, non tamen teneri ad restitutionem. Cogitandum ego relinquo, num in genere morum opponere ita liceat justitiam charitati. Justitiâ fanè hîc intelligenda est non ea tantum, quæ in foro externo apud judicem custoditur, sed interna etiam in animo & affectu residens. At verò justitia ista interna iisdem legibus succumbit, quibus succumbit charitas, nec ad eò quid justum esse potest, quod repugnet charitati. Utraque communi naturæ præcepto innititur: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Huic si quid adversum perpetratur, & justitiam offendet & charitatem, ut non videam, quomodo in foro conscientiæ discrimen inter eas facere propter delicta liceat.

§. 10. *Non tenebuntur*] At eâ ratione omninò extinguitur & invalidatur causa restitutionis ista, quam Grotius §. 7. constituit in laudatione. Sic enim laudator nunquam teneretur, quia etiam eo non laudante damnum datum fuisset. Rectiores hîc sunt leges civiles in l. 1. §. 4. ff. de serv. corr. non enim oportet laudando agere malitiam. Erarbitrio judicis punitur, qui mandavit,

lavit, si etiam absque mandato mandatarius delictum fuisset perpetraturus. Carpzov. *prax. crimin. p. I. quæst. 4. num. 27. seq.* Non minus etiam tenetur ille, qui consilium dedit & furem e.g. docuit, qua parte ædium paterfamil. injuriæ pateat, Ant. Matthæus *in prolegom. de crimin. c. I. n. 8. 10.*

§. II. Tenentur autem primo loco]

Imò verò primo loco teneri videtur patrator facinoris, quippe qui immediatè damnum dedit, & scire debuit, mandatum rei turpis non obligare. Quin & aliàs plerumque obscurius, aut saltem altioris indaginis est mandatum in delictis, facinus autem perpetratum certum, cujus si & patrator certus est, magis hic, quàm alius, de quo non ita constat, primo loco tenebitur.

His deficientibus) Imò etiam non deficientibus his, nihilominùs propter suum delictum tenetur patrator facinoris.

Sis totus actus ab ipsis) Opus enim, quod à pluribus pro indiviso fit, singulos in solidum obligat, l. 15. §. 2. ff. *quod vi aut clam. quòd facit* l. 21. §. *penult. ff. de furt. l. 51. in f. ff. ad Leg. Aquil.* Hottoman. *quæst. illustr. 33.*

§. 12. Qui verò de actu tenetur)

At si exactu per se licito citra culpam agentis
 damnum aliquod consecutum fuerit, non te-
 netur agens de isto damno, l. 30. §. 3. ff. ad
 L. Aquil. Camill. Borell. *consil.* 7.

§. 13. *Homicida injustus*) Ita
 communiter tradunt Doctores. Vid. Petr.
 Peck. *ad c. peccatum. num.* 3. X. de R. 7. An-
 ton. Gomez *part.* 3. *resol.* 3. *num.* 37. Petr.
 Binsfeld. *ad cap.* 1. X. de *injur. & damn. dat.*
quest. 4. Alemann. *in palaestr. consuls.* 2. fol. 51.
 Antonius Matthæus *de criminib. tit. de sicar.*
cap. 7. *num.* 11. Sed in foro Saxonico istud
 receptum non est, quin contrarium disertè
 habetur *in constitut. Electoral.* 12. *part.* 4.
 Vid. Hartm. Pistor. *observat.* 92. Petr. Heig.
part. 2. *quest.* 23. *num.* 17. *seq.* Matth. Berlich.
part. 4. *concl.* 19. *num.* 20 *seqq.* Carpzov. *prax.*
crimin. *part.* 2. *quest.* 80. n. 104. And. Rauchb.
part. 2. *quest.* 10. *num.* 17.

Ratione habita ætatis occisi) A-
 lumnum potius rationem habendam esse
 contendit Ant. Matthæus *d. l.* Sed rectius
 tamen sentire videtur Grotius. Illud verò
 ab eo definitum non est, annon lucri etiam
 aliqua habenda sit ratio, quod occisus
 facere potuisset, si diutius vixisset? Utique
 enim istud etiam huc pertinet, quia ejus he-
 reditatem aliquando opimiozem fecisset.

Vt

Vt qui fugere noluit) Quæstio est, an impetitus ab armato, fugere teneatur? De jure quæritur, & inde nascente licito & illicito, non de eo tantum, quod charitati convenit aut repugnat, quanquam id non minus justum aut injustum rectè dicatur. Ipsa autem quæstio valde controversa est, & utrinque multis argumentis agitur. Nos dicimus, insultatum fugere teneri, nisi id fuerit periculi plenum, §. I. *Instit. de L. Aquil.* hoc est, si vel locum certum non habeat, quo se recipiat, vel habeat quidem, sed nimis remotum aut difficilem accessu, & aggressor pertinacius instet. Tùm enim non fugà, sed defensione opus esse, ipsa dicitur recta ratio. Vid. Franzk. *exercit. 12. quæst. 6.* Carpzov. *prax. crim. p. I. quæst. 30. num. 53. seqq.* Tabor. *de legit. armor. usu cap. 2. num. 13.* Didac. Covarruv. *ad Clem. si furiosus part. 3. §. un. num. 4.* Paul. Laymann. *Theolog. moral. l. 2. tr. 3 part. 3. cap. 3. num. 2.* Obrecht. *de defens. necessar. cap. 10. num. 9. seq.* Berlich. *part. 4. concl. 13. n. 31. seq.*

Secus in servo) Quòd homo servit homini & ministeria præstat, id inconveniens non est, sed quòd æstimetur homo, & uti pecus aut res inanimata vendatur, id ab humanitate nimis videtur esse alienum.

§. 14. *Tenebitur ad impensas*)

Atque hinc etiam libero homini jus civile dat actionem ex L. Aquilia, non directam quidem ad æstimationem membrorum, sed utilem, ad æstimationem operarum cessantium & impendiorum, l. 13. ff. ad L. Aquil. jus autem Saxonicum singulis membris certam tribuit æstimationem pecuniariam, Landrecht lib. 2. art. 16. quæ tamen hodie arbitrio judicis committitur, Carpz. p. 2. prax. crim. quest. 99. n. 28. seqq.

Ita & hïc cicatricis] nisi fuerit virgo vel femina innupta, Gomez tom. 3. resol. 6. 6. num. 12.

§. 15. *Sic adulter*] De jure civili nec succedunt liberi adulterini parentibus, nec alimenta consequuntur, l. 6. C. de incest. nupt. Nov. 89. c. ult. Illud iniquum non est. hoc verò planè omnem excedit humanitatem. Vid. Anton. Matth. de criminib. ad lib. 48. ff. tit. 19. c. 3. n. 7. seq. Rittershus. ad Novell. part. 7. c. 8. num. 6. Verum tamen est, quod hïc ponit Grotius, maritum, cujus thorus violatus est, ab onere alimentorum præstari debere immunem. Sed quod addit de restituendo damno, si quod ex concursu propter successionem in hereditate sentiant legitimi, id non caret dubio. Utique enim de hereditate materna tantùm quæstio est. Sed neque
ad

ad hanc quidem aliter pervenire possunt liberi adulterini, nisi iubente lege. Damnum igitur si quod datur legitimis, à lege datur, non ab adultero.

Tenetur ei rependere) Dos idem mulieribus constituitur, ut inveniant nubendi conditionem. Hæc autem cum per stuprum illatum multò difficilior reddatur, aut etiam prorsus eripiatur mulieri, non malè optionem dederunt stupratori jura Canonica, ut vel ipse ducat stupratam, & per conjugium damnum datum restituat, vel per dotis constitutionem faciat, ut alius ad matrimonium invitetur. Hinc autem conficio 1. non esse dotandam mulierem procacem, petulcam & lascivam, quæ apertè & omni pudore abjecto ad stuprum provocavit, quanquam & hoc casu stuprator adhuc teneatur patri, si quem puella habet. 2. non esse dotandam, quæ pro certa mercede corpus prostituit, nec 3. eam, quæ ab alio jam antè stupro deflorata fuit, nec 4. quæ stupratori nubere renuit. 5. dotandam esse etiam eam, quæ dotem jam habet, imò 6. etiam eam, quæ post commissum stuprum, dignum genere & conditione virum invenit. 7. dotem constituendam esse à stupratore majorem ea, qua aliàs non-deflorata elocari potuisset.

§. 16. *Si res perierit*) Hoc casu, si

Cc 4

fur

fur fustigatione aut suspendio punitus fuerit, in foro Saxonico nulla domino debetur restitutio, Carpzov. *pr. crimin. p. 2. quest. 80. num. 110.*

Non summam) Imò verò æquum est, ut dominus ipse precium statuatur pro arbitrio, quòd nemo cogi possit, ut rem suam vendat invitus. Atque hinc leges Romanæ juramentum admiserunt adversus furem, *l. 9. ff. de in lit. jur.* quem textum de conditione furtiva & juramento affectionis explicat Bachovius *ad Trentl. vol. 2. disp. 30. thes. 3. lit. B. Conf. Lud. à Pegvera decis. 23.*

§. 17. *Quia ille jus habuit*) Jus quod quis habet, consistit in positione rei, non in ejus negatione. Etsi igitur tu non habeas jus me cogendi, non tamen propter eà dicere possum, me habere jus, ne cogar.

§. 18. *At qui causam dedit*) Sed hoc casu vis illata non erit injusta, aut si adhuc injusta fuerit, tenetur vim inferens damnum datum resarcire, non obstante, quòd alter ille causam dederit.

Nam involuntarium) Vid. Johan. Bapt. Cost. *de fact. scient. & ignor. inspect. 24.*

§. 19. *Et piratas ac latrones*)
Vid. quæ diximus suprà ad c. 15. §. 5.

§. 20.

§. 20. *Ex neglectu tenentur*)

Sed ad quid? num ad totum damnum resarciendum? Ita videtur. Dn. Carpzovius tamen duorum conjunctim requirit. Primum, ut dominus territorii spoliatis dederit saluum conductum. Secundò, ut deprædatus viâ regiâ usus fuerit, nec ab eâ deflexerit *in prax. crim. part. 2. quest. 91. num. 60.* De postremo hoc dubium non est. Prius autem illud, si extra jus constitutum consideretur, necessarium fortè requisitum non est. Agnoscit Dn. Carpzovius teneri Principem securitatem publicam sartam tectam conservare, idque si minus fecerit, teneri ex culpa & quasi delicto; sed pro hoc delicto nullam certam ait esse definitam pœnam, & idcirco arbitrariam eam esse, non eam certam, ut spoliatis damnum resarciat. At salvâ Viri autoritate putamus nos, de pœna non esse disceptandum, nec restitutionem damni, quod quis culpâ suâ dedit, pœnæ nomine venire, nec inter privatos aliâ, quàm persecutoria rei actione peti posse.

Sine permissu tali] Id non videtur. Reipubl. enim interest, ne sine autoritate superioris promiscuè à privatis fiant excursions in hostes.

Et alios quosdam] uti sunt publicani, l. i. ff. de publican. dominus ædium pro-

pter dejectionem aut effusionem, l. 6. §. 2. ff. qui effud. Vid. Joh. Bapt. Cost. de fact. scient. & ignor. inspect. 42. Carpzov. p. 4. constit. 43. def. 6. & 7.

§. 21. *Itidem ex jure civili esse;*

Sed quorsum respondit Autor §. *anteced.* re-
ctores suæ patriæ in nihil ampliùs teneri,
quàm ut noxios punirent aut dederent. Utri-
que enim ex jure gentium decidere se con-
troversiam ibi profitetur,

§. 22. *Sed damnum*] Honori pro-
priè nullum infertur damnum. Ut enim ni-
hil accedit existimationi illius, qui laudatur,
ita de honore & existimatione gravis viri &
honesti nihil detrahitur verbis injuriis.
Hahn. *observ. ad Wesenbec. sis. de injur. n. 18.*
Subsistit enim fundamentum honoris in ho-
nestate morum, vitæ probitate aliisque qua-
litatibus, quod nec atrocissimæ injuriæ ever-
tere queunt. Quia autem internum illud &
in nobis consistens fundamentum, externum
ex se parit honorem, tanquam effectum mo-
raliter sibi debitum, ideò qui injurias evo-
mit in aliquem, non tribuit ei, quod debet,
qui verò non tribuit, quod debet, damnum
dat, & ad reparationem tenetur. Vid. Gre-
gor. de Valentia *comm. theol. tom. 3. disp. 5.*
quest. 16. punct. 1.

CAPUT XIX.

§. I.

S*ancta corpora legatorum*) Sa-
 crofanctum, autore Felto *lib. 28.* di-
 citur illud, quod jurejurando interpolito in-
 stitutum est, ut si quis violasset, morte pœnas
 penderet, vel quod sine expiabili scelere vio-
 lare nemini prorsus liceret. In genere san-
 ctum dicitur, quod inviolabile, incorruptum,
 ab injuriâ hominum defensum ac munitum
 est, *l. 8. ff. de R. D. Macrob. l. 3. Saturn. cap. 3.*
Marcell. Donat. ad Liv. lib 27.

§. 2. *Provinciales, municipales*)

Civibus ac subditis jus mittendi Legatos non
 competit, nec qui ab iis mittuntur, Legati
 dicuntur, sed Deputati & Syndici, Anton.
Perez C. de legat. n. 18. quemadmodum & illi,
 qui à Principe ad subditos mittuntur, rarò
 hodie Legati, ut plurimum Commissarii di-
 cuntur.

Jus legandi perdidierunt) Non
 sequitur illicò majestatis amissio ex amissio-
 ne regni. Imperium enim, ipso docente
Grotio l. 2. c. 3. n. 4. duas habet materias sub-
 jacentes, primariam personas, & secunda-
 riam, locum, qui territorium dicitur. At po-
 test post amissionem loci, Princeps adhuc
 ma-

maximam partem populi penes se habere. Et ut maximè non habeat, non tamen omnimox majestate dici potest dejectus, quamdiu spes restitutionis superest. Hoc tamen fortè concedendum est Grotio, Victorem non teneri Principis à se victi Nuncios ut Legatos venerari. Quæ enim hîc intercedit relatio victoris & victi, extinguit æqualitatem, propter quam jus Legatorum sustinetur.

Ut dubium sit) Si enim certum id est, alteri jus tale denegandum est. Ita in imperio, ubi jus primogenituræ locum habet, jus imperii apud primogenitum esse censebitur, ut maximè frater natus minor penes se majorem populi partem habeat, & de summa imperii cum fratre nato majore certet.

S. 3. *Quòd ab hoste armato veniret*) At neque pax, neque induciæ, neque ullæ aliæ conventiones inter belligerantes iniri facilè possunt, nisi per Oratores & Interpretes. Hos ergò, qui respicit ideò, quòd ab hoste armato veniant, omnem tollit reconciliationis & pacis reparandæ spem, omne inter populos inimicos commercium.

Qui à deo vocabatur) Propter solum atheismum aut hæreseos labem si rejicere Legatos quis velit, peccare videtur ille
in

In jus gentium. Evangelium enim uti non tollit politias, ita nec commercium, quod illæ inter se habere solent.

Legationes assidue) Distingvunt hodie Legatos in ordinarios & extraordinarios. Illi, nisi revocentur, perpetuò id munus apud Principem, ad quem missi sunt, gerunt, & veluti exploratores sunt eorum, quæ geruntur, nec ita grati Principibus, ad quos mittuntur. Hi digniores sunt illis, & temporarias legationes subeunt, easque vel officii, vel negotii, vel honoris gratiâ, Anton. Perez *Cod. de Legat. num. 2.* Inter omnes minimè necessaria videtur legatio ea, quæ fit honoris causâ, ad gratulandum scilicet vel condolendum; sed nec hanc tamen omitti debere dicit Perez, ne simultatibus occasio detur, & ut mutæ amicitie identidem reviviscant. Neque facere aliquid potest ratio Alberici Gentilis *lib. 2. de legat. cap. 12.* quòd scilicet jura gentium ex humanis necessitatibus esse dicantur, in hujusmodi autem legatione necessitas nulla fit. Non enim necessitas tantùm, sed etiam utilitas causa est & fundamentum introducti juris gentium, ita ut subeo comprehendantur omnia illa, quæ ad vitæ communis necessitatem & commoda, conjungendasque inter se Respublicas & gentes à Viris sapientibus excogitata in usum gentium pervenerunt, Et talis etiam est legatio

gatio, quæ fit honoris causa, quippe quæ commercium & concordiam inter Respubl. conservat, & majorem fiduciam ad se invicem excitat.

§. 4. Jus naturæ includitur)

per argumentum à minori ad majus. Si enim id puniendum fuerit in legato, quod ab eo commissum est contra jus gentium, multò magis puniri debet id, quod commissum est ab eo contra jus naturæ.

Judicia duo habeo) Non sufficiunt hæc duo, nec etsi accesserit tertium Grotii. Nemo nescit, etiam prudentissimorum judicia sæpissimè falli, etiam tùm, quando conjunctis suffragiis explicantur. Uterque, & Livius & Salustius, nimis generaliter & sine ulla restrictione considerat jus gentium; Salustius tamen id ex ratione æqui bonique temperandum esse, haud obscurè innuit.

Sed rectè à majori) Imò hoc argumentum potius est à minori. Si gentium jus violatur tùm, quando in comites Legati suppliciiis animadvertitur, multò magis violabitur, quando in Legatum ipsum animadvertitur. Nec procederet à majori argumentario, nisi negativè.

Patitur pœnas exigi] Imò præcipere videtur. Dicendum erit eâ de recap. 20.

Quod

Quòd autem præcipit aut prohibet natura, prohibere aut præcipere nequit jus gentium, permittere tamen fortè potest ex certis circumstantiis.

Conjectura quoque) Interpretatio conjecturalis tùm præcipuè videtur habere locum, quando lex scripta est, & ex promulgatione initium cœpit, ut de mente Legislatoris exactiùs constet. Sed jus gentium aperte non est constitutum, aut sanctione aliquâ introductum, sed tacitâ tantùm, communiter tamen consensione gentium receptum. Et verisimile est, non aliter placere istud jus, quàm posito eodem rerum statu, & eadem gentium conditione. Nulla igitur est conjectura, voluisse gentes indistinctè & sine limitatione legatos esse inviolabiles, præsertim si delinquendo jus gentium violaverint ipsi, cùm indignus sit, ut jure gentium defendatur, qui istud ipse non observat & custodit.

Privilegia ita intelligenda) Sanctitas Legatorum non videtur esse privilegio, sed potiùs à majestate communicata, quam ipsis induunt mittentes.

Nihil præcipui) Imò hoc magnum & præcipuum est, quòd hostium Legati inviolabiles sunt, qui aliàs occidi possent, im-
pu-

punè, nisi illis hanc securitatem concessisset jus gentium. Nec alia de causa jus istud securitatis videtur ab initio inter gentes constitutum, nisi ut necessarium inter ipsos hostes sustentaretur commercium: Quòd enim amicorum aut confœderatorum Legati violari non debeant, ex alio principio manat, & præter majestatem, quam in Legatis reverenter habere decet, etiam amicitiam, societatem, aut aliam conjunctionem ponit, quam iniquum planè esset; injuriæ aut violentiæ exponere.

Bello nos non eximet) Sed quia hoc casu, quando qui misit Legatum, factum ejus probat, utrobique bello locum facit Grotius, sive nolit punire, qui misit, sive ipse, ad quem mittitur, eum puniat, satiùs erit, ultimum hoc eligere & Republicæ satisfacere, in qua peccatum est, quàm ab alio pœnam bello, dubio eventu, exigere.

Quòd criminis accipiat speciem) Sed hîc præsupponendum est, crimen istud, cujus arguitur Legatus, tam esse manifestum, ut vel negare id nequeat, vel apertis convinci possit testimoniis. Non ergò sufficit, speciem criminis prætexere.

Quare omninò ita censeo) Ego ita censeo, delicta leviora dissimulanda esse. Propter atrociora quæ principaliter in privato

vatorum vergunt injurias ac damna, remittendum esse legatum ad eum, qui misit, cum elogio & postulato, ut vel puniatur, vel datur; propter ea verò, quæ directò statum aut dignitatem imperantis lædunt, non puniri tantùm posse Legatum, sed etiam occidi, ab ipso illo Principe, ad quem missus est.

Quasi extra territorium) Id certum est, Principem in alterius territorio consistentem suam adhuc retinere majestatem, nec propter discessum ex provincia sua alterius fieri subditum. Idem dicendum de ejus Legato. At quando Princeps ille hostilia molitur in alterius territorio, & populum in conspirationes ac seditiones concitat, dubium apud me nullum est, & capi eum posse, & occidi, non quidem ut subditum, sed ut hostem. Nec aliud dicendum hinc erit de ejus Legato.

Et retineri & interrogari) Quis verò finis erit retentionis & interrogationis, si supplicio afficere non licet?

§. 5. *Siquidem ad hostes eorum eunt*) Quid verò si ad hostes quidam eant tertii, sed ut ad concordiam eos & pacem in eundam disponant? quid si ab hostibus quidem veniant, sed ut intercessores quærant & mediatores, qui hostem sibi reconcilient? utrobique cessat præsumptio, quæ violatio-

D d

nem

nem aliàs svadere poffet, nempe in tuum da-
mnum vel injuriam legationem fufceptam
effe.

§. 8. *De vi publicâ teneri*) Quif
Legatos violat, fi fubditus fuerit five mitten-
tis, five ejus, ad quem mittitur, præter L.
Juliam de vi publica, tenetur etiam Lege Ju-
lia majestatis, Tiberius Decianus *tr. cr. lib.*
7. cap. 5. num. 12. Nec obftat, crimen læsæ
majestatis non committi nifi à fubdito; fub-
ditum autem ejus, ad quem mittitur legatus,
non effe fubditum mittentis. Committit e-
nim hic crimen non in iftum Principem, cu-
jus adeò fecuritatem violat, propter vindi-
ctam fcilicet, quæ ut plurimum à mittente
fufcipi folet. Idem tamen de injuriis, quæ
Legatorum comitibus inferuntur, dicere
nolim, nifi in contemptum Legati tale quid
factum fuerit.

Ipfe autem legatus) Autor hoc vi-
detur ftatuere, habere quidem Legatum à
Principe fuo jurisdictionem, eò quòd Prin-
cipem referat, qui nunquam eft fine impe-
rio, fed eam tamen in alterius territorio
exercere non poffe, nifi id concefferit terri-
torii dominus. Quod primum attinet, nega-
mus. Legatum idèò, quòd Principem fuum
repræfentet, jurisdictionem habere; com-
municatam enim habet non totam & inte-
gram

gram majestatem, quatenus ea se in subditos diffundit, sed stricturam tantum majestatis, tantam tamen, quanta in collatione ad extraneam majestatem sufficit. Nisi igitur in specie à Principe suo concessam acceperit jurisdictionem, nego isti eam competere. In secundo non necesse videtur, ut Legatus disertam habeat à Principe territorii concessionem de exercenda jurisdictione; sufficit, si ille non prohibeat, ne exercitium impediat.

CAPUT XIX.

§. 2.

S*implicius est*) Imò hoc simplicius est, sepulchra primùm inventa esse ad removendum foetorem, ex cadaveribus provenientes, non principaliter defunctorum causã, quod eis aliàs facilis sit, jactura sepulchri. Et huc scil. pertinent interdicta & prohibitiones, ne in civitate sepulchrum fiat. Vid. Johan. Francisc. Ripa *tract. de peste. cap. 4. num. 98.* Quemadmodum igitur brutorum cadavera idem terrã obruimus, ne ex foetore aër inficiatur: ita non alia videtur esse origo humanæ sepulturæ, nisi quòd benignius de ea, & ut Christianos decet, sentiamus atque loquamur.

§. 4. *Sepeliri jubet*] Id extendunt

D d a

ruat

runt Judæi etiam ad omnia suppliciorum instrumenta, ita ut lapis, quo aliquis obrutus, gladius, quo decapitatus, mappa, qua suffocatus, non quidem in ipso occisi sepulchro, sed in carcere ejus sepelirentur. Ipsi verò facinorosi non sepeliebantur in sepulchris majorum suorum; sed duo alia sepulchra in hanc rem à senatu constituta fuerunt, unum lapidatis & ustis, alterum gladio & laqueo interemptis. Quod verò in aliis funeribus Judæorum fiebat, ut propinqui discalceatis pedibus funus præcederent, & humeris exsertis, siticines ad faciendos lessos conducerent, aliaque similia peragerent, de quibus videri possunt Misna & Maimonides, id omne hic penitus cognatis erat interdictum.

Divina imagini) Sed hæc non constitit in externa corporis formâ, uti falsò etiam præsupponit Constantinus Imperator in l. 17. Cod. de pœn. qui in facinorosi facie scribi ideò prohibuit, ne facies, quæ ad similitudinem pulchritudinis cœlestis est figurata, macularetur; sed sita fuit potissimum in illustratione mentis & rectitudine voluntatis.

Qui tamen mos an laudandus sit)
 Postquam semel mos invaluit, temerè eum
 mu-

mutandum non esse, dicit Petrus Heigius *bb. 2. quest. 37.* præsertim cum ille faciat ad emendationem aliorum. Nec obstat lex Mosaica *Deut. XXI. v. 23.* quippe quæ juris quidem divini est, sed positivi & forensis, quæque idcirco aliter se apud alias gentes habere potest. Vid. Hahn. *Obs. in Wesenbec. tit. de cadaver. punit.* Quirin. Kubach. *cent. 2. dec. 2. quest. 1.* Speckhahn. *cent. 1. quest. 9.*

Fecit hoc suo jure) Sequitur tamen hinc, non esse naturâ illicitum, insepultum relinquere summè facinorosum.

Ad solos Hebræos] Aliquoties dixi, non esse concedendum judaizanti Grotio, proximi nomen in Republ. Judaica tantùm ad Hebræos pertinuisse.

§. 5. Et passim receptum) Si quis tamen, cujus de vita bene acta constat, sine animo fraudulento ex furore, melancholia, vel alia animi impotentia, manus sibi intulerit, honesta non videtur privari debere sepultura, quanquam de ceremoniis ut remittatur nonnihil, judicis arbitrio determinari debeat, Carpzov. *in 7p. Consistor. lib. 2. defun. 377.*

Si quis videat se deinceps viturum) Quis verò certò hoc prævidere poterit? si quidem Deo perquam facile est,

modis nobis incognitis probrum suum avertere. Et ut maximè quis certò prævidere possit, non tamen hinc præsumi debet aut potest voluntas Dei, quæ mortis anticipandæ consilium absolvat. Quis ergò Judæis potestatem dedit casum talem excipiendi?

Sampsonis exemplum) Id uti heroicum & extraordinarium referri huc non potest. Nec propriè *αὐτοχθονίας* commisit Sampson, quippe cujus vires tantæ non erant, ut columnas istas & ædificium insistens prostertere valeret, sed ipse Deus stragem istam edidit, usus scilicet Samsone veluti instrumento, infirmo licet, & ex se minùs sufficiente. Vid. Du. Calov. *advers. Gret. ad Judic. cap. 16, 30.*

Et Saulis) Atqui hic ex desperatione sibi manus intulit, non ob gloriam nominis divini.

Nam hunc respuisse volunt) Fabula hæc est Rabbiorum. Nec respicientiæ adscribi potest, quòd prælium iniit. Id enim non iniisset, nisi spectro fidem habuisset, à quo exitium sibi imminere didicerat, ut ita ex desperatione potiùs, quàm ex pietate pro patria & lege Dei cum hostibus congressus fuerit.

Samuelis umbra) Spectrum hoc fuit

&

& ipse Diabolus, formam & habitum Samuelis mentitus.

Davidis etiam preconio) Praconium Davidis fortitudinem bellicam concernit, non factum Saulis novissimum.

Rectè facti testimonium] Ex factis sepelientium, non ponitur factum Saulis in genere licitorum. Fuit Saul unctus Domini, Rex, Socer Davidis. Meritò igitur laudantur à Davide, qui eum sepeliverant. Vid. Dn. Calov. *adversus Gros. ad 1. Sam. XXXI, 4*

Exemplum Ruzis] Petitur istud exemplum ex libro Apocrypho, cujus in probationibus nulla aut infirma est autoritas.

Quid Augustinus sentiat] Imò hic potius audiendus est, quàm alii. Excerpta ex ejus scriptis refert Dn. Calov. *ad d. l. Judic.*

Bellum justè suscipi] Dubitamus, num justa hæc sit causa. Nec enim quicquam hoc casu periclitatur, vel dignitas imperantis, vel status Reipublicæ. Et principium est, dicere, licere bellum gerere adversus eum, qui denegavit aliquid nobis contra jus gentium. Non tamen inficior, in humanitatem illum peccare, qui sepulturam negat, præsertim postquam cultissimæ gentes, Græci maxime, sepulturam inter præcipua humanitatis officia habuerunt, Diodor. Sicul. *bibl. l. 13. c. 75.*

& cap. 101. secus atque Persarum Magi, qui defunctorum cadavera non antè telluri mandârunt, quàm canibus voracibus & alitibus esca fuissent, Herodot. *in a.* qui tamen haud parùm sapientiores & moratiores cæteris gentibus videri volebant.

CAPUT XX.

§. I.

O *B malum actionis*] Omnis pœna delictum sive peccatum præsupponit. Peccatum autem est vel commissionis, quod fit contra legem negantem, vel omissionis, quod fit contra affirmantem. Et quia ultimum hoc in definitione non comprehenditur, angustior erit ea suo definito.

Propriè pœna non sunt] Vid. Selden. *de jur. nat. & gent. l. 1. c. 4.* ubi plura in hanc rem adducit exempla. Optimè Dominicus de Soto *l. 1. de just. & jur. quest. 6. art. 5.* *Pœna vel ipso attestante nomine tam cognitam habet connexionem ad culpam, ut pœna neq; rem habeat, neque justum nomen, nisi sit pro culpa posita.* Et paulò post: *Quocirca nisi culpa adsit, impropriè & præter verborum significationem usurpatur, fit enim per pœnam justa re pensio culpa, &c.*

Que natura ipsa dicitur, licita esse)

Hoc

Hoc vult, naturam non precipere, ut delinquentes puniantur, sed quò minùs id fiat, non vetare. Sed hæc assertio non videtur satis firma. Præcipit enim naturalis ratio, bona facienda esse, mala fugienda, omnisque lex, etiam ea, quæ naturæ est, facienda præcipit, fugienda prohibet. At frustra prohiberet lex naturæ, nisi etiam gladium & virgas judici daret, & punire transgressores juberet, cum imperfecta ea sit lex, quæ sanctione caret. Vid. Anton. Matthæus *de criminib. tit. quib. mod. crim. extingv. c. 5. n. 3.* Quò facit, quod abominabilem coram Deo Scriptura dicit eum, qui impium absolvit, aut justum condemnat, *Prov. XVII. v. 15.* Fuerunt quidem, quibus displicuit suppliciorum capitalium usus in Rep. quique eorum loco pœnas incruentas, velut excommunicationem & exilium maluerunt, saltem ut sanguis Christianus minùs effunderetur, de quibus Selden. *de synedr. lib. 1. c. 13.* Sed illi tamen pœnas delicto ex præcepto deberi non negârunt.

§. 2. *Venire ex toto ad partem*)

Non enim ita communes sunt pœnæ, uti pecuniæ distribuendæ, ut singuli partem auferant: nec ideò punitur aliquis, quia civis & pars communitatis est, sub quo respectu tamen præmia & onera distribuuntur. nec æquum est, ut singulis ita irrogentur pœnæ, quemadmodum in singulos distribuuntur

præmia aut onera. Vid. Hornej. *in Ethic. l. 3. c. 13. n. 13.*

Ostenſum à nobis ſuprà eſt) Anobis verò oſtenſum eſt, exempla Grotii ibi adducta non evertere doctrinam communem.

Fus ſtrictè dictum in ſe non contineat) Imò verò, ſi dignus quis eſt & aptus, ut majorem portionem de præmiis distribuendis accipiat, quàm alter aliquis non ita dignus, etiam ex jure ſtricto non poterit illi minor portio dari.

Ut ipſi accedat aliquid) Niſi alia obſtarent, non moveret hæc ratio. Utique enim accedit delinquenti pœna, non aliter atque onus, quod ex distributiva juſtitia venit.

Pœnam deberi ei] Utrumquæ dicitur, pœnam deberi delinquenti, ut ei infligatur, & delinquentem debere pœnam Republicæ ut luat & ſolvat. Priorem loquendi modum ἀκρολογίας ideò arguere nequit Grotius, quia ipſe ſuprà pœnam definiit, per malum paſſionis, quod infligitur ob malum actionis. Utique enim infligitur ex debito, debetur ergò, & redditur nocenti pro delicto. Vid. quæ diximus *ad l. 1. cap. 1. §. 5. in fin.*

Sua

Sua voluntate se videtur obligasse poena) Hinc contractus alii dicuntur voluntarii, qui nomen retinent, & in specie contractus dicuntur, alii involuntarii, qui nobis invitis, sive per clandestinitatem, sive per violentiam ab alio suscipiuntur, & in specie delicta dicuntur. Vid. Aristot. *lib. 5. Eth. cap. 2. l. 1. ff. de Legib. l. 52. ff. de re jud.* Haecenus ergò in delictis statui potest quidam in poenam consensus, saltem in spontè & deliberatò delinquente, cum quisque leges sciat, & in iis sit quaedam communis sponso, Bachov. *de act. dispnt. l. num. 22.* Si tamen verum fateri licet, praestat omnem ex delictis obligationem aequitati potius & communitilitati, quae delicta punienda esse suadet, adscribere, quam nimis remotum aliquem consensum, qui ad omnia hominum facta extendi potest, inter causas obligationis hujus referre, Franzk. *exerc. 12. q. 1.*

§. 3. *Convenientissimum esse*)

In Republ. non conveniens tantum est, sed etiam necessarium, ut poenae decernantur à summo rerum Domino, seu illo, qui majestatem gerit. In hunc finem enim imperium ille accepit, ut justitiam administret & fontes pñiat. Nec verò imperium istud est ex mero instituto hominum, sed imò ipsa naturâ duce coepit, & in statu etiam integritatis

tis locum habuisset; non quidem tale, quale nunc est, virgis scilicet & securibus tremendum, tale tamen, quod subjectionem spontaneam & minùs molestam inferiorum continuisset, quodque consulendi officio promptum fuisset. Post lapsum verò talia addenda erant, quibus coërceri poterant refractarii.

Nisi vox superioris) Ex jam dictis patet, non necesse esse, ut ad impropiam vocabuli acceptionem recurratur, sed superiorem nobis dici omnem eum, qui imperium habet.

Puniri non debeat) Quidni? si magistratus ille fuerit, hic subditus. Nec enim officio judicis aliquid decedit, si ille nequam sit, & totus vitiis immerusus; inclarescit tamen iniquitas ac pravitas judicis, qui in alio scelus damnat, ipse damnandus.

Quò Christi sententia pertinet) Non huc pertinet, ut velit definire, nocentem ab æquè nocente puniri non debere, sed ut quæstionem captiosam declinaret, & indirectè respondendo judicium inquinatissimorum vitia reprehenderet. Non enim officium ejus politicum erat & judiciale, sed spirituale ac propheticum, Significans igitur, ad

ad se non pertinere, ut illorum quæstioni satisfaceret, de qua quid statuendum, satis ex lege edocti essent, respondit de eo, quod quæsitus non erat, ad officium tamen suum pertinebat, nempe de vitiis iudicium.

§. 4. *Omninò puniendos*) Diximus ea de re jam supra, ubi contrarium statuimus.

Et Deus) Ex scripturis constat, non posse Deum salva veritate & iustitia sua humanum genus citra omnem satisfactionem absolvere à culpa, & in gratiam recipere, Hülfemann. *Breviar. cap. 7. num. 3.* condonatio igitur & remissio peccati absque interventu satisfactionis naturæ Dei repugnat, & est impossibilis. Vid. Gisbert. Voët. *disput. theolog. part. 1. pag. 360.* Sequitur igitur, ut iustitiæ divinæ satisfiat, omninò punienda esse peccata vel in ipsis autoribus, vel in alio, qui pœnas pro ipsis sustineat. Condonare autem dicitur Deus, quando admittit, ut satisfactionem ab alio præstitam homo peccator sibi applicet, & iustitia aliena delicta sua eluat.

Et homines) scilicet privati inter se, quibus ulio & vindicta prohibita est. At si iudex delinquenti gratiam facere & eum profus absolvere velit, tantum abest, ut id lau.

laudari debeat, ut potiùs abominabilis ille coram Deo dicatur.

Ipso summi dominii jure) Contra analogiam fidei nimis extendit autor latitudinem dominii divini, quod etsi immensum sit, non tamen cum justitia & intentione divina debet pugnare. Id non diffitemur, posse creatorem creaturam à se creatam pro libitu in nihilum redigere & profus extirpare, sed hoc negamus, posse Deum creaturam præter meritum miseram facere: posse hominem jure summi & absoluti dominii æternis cruciatibus mancipare: posse homini sine nota injustitiæ quodcunque malum inferre vel ultra meritum culpæ, vel etiam sine culpa. Quod dogma meritò horribile dicitur Cornelio Jansenio tom. 2. de doctrin. Augustini lib. 3. cap. 1. & 5. Imò verò quia Deus hominem non creavit ad finem merè naturalem, sive caducam hanc & mortalem vitam, sed ad finem spirituales & supernaturales, frustra disputatur à quibusdam de potentia Dei circa statum hominis naturalem, consistentem scilicet in puris naturalibus, qui nunquam extitit.

Quàm ut puniat) Imò verò alio fine hoc facit, ut constet sibi, & manifestetur atque illustretur gloria sua. Alias explanationes hujus dicti vid. apud Dn. Calovium advers. Gros.

Non

Non ob aliud exigi) Ubique hic dicendum est, fieri talia ob finem ultimum, qui est gloria Dei.

Voluptatem capere) Hoc non propriè intelligendum est, ac si ita delectaretur Deus impiorum interitu, sed per metonymiam signi denotatur neglectus omnisque solatii absoluta denegatio, hoc sensu: Deus non modò non dolebit, aut commiserabitur, quando impii cruciabuntur, sed omnia quoque ipsorum consilia confundet, ut aliis etiam fiant ridiculi, imò damnabit & risu dignos ostendet eos, qui divinas monitiones contemptim habuerunt. Et hoc est non gestu, sed ipso facto deridere, h. e. non magis juvare, quàm faceret subsannans, Dn. Geier. *ad Proverb. I. v. 26.* Sed hæc tamen non probant, idèò punire Deum ut puniat, sed potius, ut salva sit sua justitia & gloria, cum nec justus quidem esset, nec adèò Deus, si impunem prorsus dimitteret aut relinqueret impium.

§. 5. *Quam homo cum bestiis habet communem*) Attendantur verba hujus & antecedentis paragraphi, & apparebit, Grotium de punitione divina ita loqui, ut eam haud obscure deducat ex affectu cum bestiis communi, & hoc ipso facit Deum homine

mine deteriorem. Cæterùm non uno modo peccare potest homo iratus. Quandoque enim talis vult puniri aliquem, qui malum non egit, quandoque vult puniri plus quàm meruit, quandoque expetit omitti debitum ordinem juris, quandoque non intendit finem convenientem, quandoque modum excedit, & ejusmodi committit alia, quæ Christiano homine indigna sunt, eaque propter inter peccata mortalia numerantur, quicquid etiam dicant Moralistæ, Azorius, Filliuccius, alii.

§. 6. *Aut indistincte quorumlibet*) Antonius Matthæus *de criminib. tit. quib. mod. crim. exting. cap. 5. num. 3.* addit finem quartum, nempe ut malus è medio tollatur, ne terra inquinetur flagitiis, neve vindictam ab iis, qui neglexêre scelera vindicare, supremus judex sumat. Sed nisi fallor, videtur hic finis sub tertio isto Grotii comprehendi, quatenus omnium interest, ut è medio tollatur delinquens, ne terra flagitiis inquinetur, neve vindictam à tota Republ. quæ scelera punire neglexit, vindex Deus sumat.

Medendi modo, qui est per contraria) Expiationis vitiorum tres fecerunt species antiqui, Pythagoricam, Socraticam

Etiam & Stoicam. Illa mitior ac lenior, non nihil indulgebat vitiis, ut paulatim emendaret. Ista vitium ut tolleret, quod vitium simillimum, non raro commendabat. Hæc à contrario procedebat, & summa ut tolleret vitia, ne minima quidem admittebat, ne affectus quidem minimos. Vid. Heinsl. *lib. 1. de Satyr. Horat. pag. 55. seqq.*

§. 7. Non est factum à natura

Contrarium supra adstruximus, propter imperium, quod à natura esse diximus. Imperium istud est vel domesticum patrisfamilias in familiam, vel civile magistratus in subditos. Sine imperio, inquit Cicero *lib. 3. de Legib.* non domus ulla, nec civitas, nec gens, nec hominum universum genus stare, nec rerum natura omnis, nec ipse mundus durare potest.

De emendatione propinquorum

Emendatio propinquorum non tam ex legibus civilibus est, quam ex jure naturæ, quod propinquorum intersit, inter sibi conjunctos vitia evelli, & inquinatos emendari.

Ad mortem pertingere non potest

quia sic non emendaretur, sed prorsus tolleretur delinquens, & sic cessaret finis propositus.

Et

Nisi

*Nisi eo modo, quem reductivum
vocant*) Sed iste modus est Rhetoricus,
qui non potest facere exceptionem in mora-
libus vel civilibus. Nec enim argumentari
licet: Melius est emori insanabiles. Ergò
eos licet occidere, posito scilicet, quòd tale
delictum non committant, quòd pœnam
mortis mereatur.

*Quos Johannes Apostolus ait ad
mortem peccare*) Istud dictum Johan-
nis non tam agit de i. corrigibilitate sive in-
sanabilitate morum, quæ emendationi civili
succumbit, quàm de finali incredulitate &
impœnitentia, sive peccato in Spiritum
Sanctum.

§. 8. *Si tollatur, qui deliquit*)
Recta ratio prohibet omninò perimere eum,
à quo tibi nullum imminet vitæ periculum
præsens. Quando enim evitari possunt in-
sultus, qui metuuntur, jubet ratio & ei con-
juncta charitas, ut quacunq; ratione evi-
tes potiùs, quàm vitâ exuas nociturum, post-
hac fortè etiam non-nociturum; quando-
quidem de futuris contingentibus nulla da-
tur determinata veritas. Nec enim sufficiens
est metus meus, ut excusari possit mors alteri
illata, à quo metuo.

Vindicatio etiam privata) Equi-
tas

tas naturalis vult, ut proximum ames, nec eum ullo modo lædas, nec facias ei, quod tibi factum si fuerit, improbes. Nascitur enim ille amor ex cognatione, quæ est inter omnes homines, ex uno scilicet semine & sanguine prognatos. Non igitur ex æquitate defendi poterit vindicta privata, qua scilicet iratus proximum invadis jam non amplius lædentem, sed quietum redditum. In his enim terminis subsidendum est, cum de ultione verba facienda sunt, ne eam cum defensione confundamus. *Tueri se licet*, inquit Cujacius ad l. 3. ff. de just. & jur. non ulcisci. *Tuatio fit ex consensu, ultio ex intervallo.* Et ergò ad versus irruentem defendere te poteris, non poteris in eo desinente injuriam illatam vindicare, nisi autoritate publicâ.

Si jus nudum nature) Primum de hoc disceptandum erit, num jus naturæ ita abduci queat à legibus divinis, ut diversum quid contineat, aut à norma naturæ naturantis deviare possit. Deinde jus naturæ Grotius in hoc ipso capite §. 5. non aliter considerat, quàm quatenus est dictatum naturæ rationalis ac socialis. Jam natura rationalis ac socialis dictitat, hominem naturâ ferri ad societatem, tum domesticam tum civilem: dictitat porro, nullam ejusmodi societatem posse constare sine imperio & subjectione: denique & hoc docet, potesta-

Ec 2

tem

tem & imperium absque jure coërcendi atque puniendi maneam esse atque elusorium. Consequitur hinc, in omni societate non minus potestatem coërcendi à natura esse, quàm regimen & imperium ipsum. Posito hoc, adversa planè erit juri naturæ vindicta privata. Idè enim quia subjectio & imperium est à natura, penes subjectos autem nullum est imperium aut coërcendi potestas, neque vindicta quidem, quæ nihil aliud est, quàm potestas coërcendi, penes subjectos erit. Vid. *Da. Tabor de abusu armor. cap. 5. ib. l. 2. seq.*

Quod Cicero) Ciceronem ita explicat Cujacius *ad l. 3. ff. de just. & jur.* intelligere eum talem ultionem, quæ fiat in contingenti, ut si eum vulnerem confestim, qui mihi vulnus intulit, & distinguere ab hac ultione defensionem sive tuitionem, quando scilicet ferro me petentem, dum aliter me tueri non possum, antequam vulnus ullum acceperim, vel vulnero, vel occido.

Mithridates) Mithridatis hæc sententia non tam juri naturæ, quàm gentium innititur, quippe quo latrones ut humani generis professos hostes & perpetuè insidiantes unicuique licet persequi.

Defendens se Samson) Neq; Samson privatus erat, utpote judex in populo.
Do-

Domini, neque Maccabei. Sed nec reliqua quidem exempla omnia privatam probant vindictam, quia pleraque ad publicam referri possunt. Et ut maximè talia non sint, parùm tamen faciunt, præsertim si exemplis contrariis infirmari queant.

Adempta cæteris, quam naturæ indulserat, libertate) Probandum hoc erat Grotio, naturam hanc libertatem concessisse. Non enim naturæ hoc sanz, sed quæ per peccatum corrupta est, convenit, Dn. Calov. *advers. Grot. in judic. cap. 15. vers. 3.* Eaque propter naturæ corruptæ impetus rationis rectæ freno sunt coercendi. Quod non est libertatem naturalem coarctare & infringere, sed in ordinem redigere, & pristinæ rectitudini, quantum fieri potest, restituere. Sub voce enim libertatis plurimi detestandam comprehendunt licentiam, & paria faciunt cum Barbargigia, qui in præfatione spurcissimo Petri Aretini libro præfixa conqueritur, imminutam fuisse naturalem hominis libertatem, postquam duella prohibita fuerint. Quod si per constitutionem judicum adempta est libertas, quàm natura indulgit, parùm favebit & tantùm non adversum erit constitutioni judicum jus naturæ, magis etiam adversabitur præceptis divinis, ultionem privatam severè prohibentibus.

Ec 3 Ut

Ut in mari) Negamus, naturalem rationem etiam in ipso mari & locis desertis hanc tibi tribuere libertatem, ut postquam adversarium defensione tui repulisti, in quiescentem jam & innoxium ulterius irruas.

Quod Cajus Cæsar) Atqui talia non tam ex naturæ, quam gentium jure defendi diximus supra; quin nec Cæsar, utpote princeps juventutis, omninò privatus fuit. Add. Tabor *d. l. n. 4.*

Sic apud Umbricos) Nihil omninò faciunt exempla gentium barbararum, quippe quarum calida & animosa decreta juris rectitudinem non inducunt. Sed respiciendæ sunt in moralibus Republicæ benè jam fundatæ & constitutæ. Si tamen aliqua natio tam sit barbara, ut superiorem non recognoscat, nec familiæ unam Rempublicam constituent, fas erit familiæ læsæ vindictam sumere de familia lædente, Molina *de just. & jur. tom. I. tr. 2. disp. 100. n. 6.*

Lex Hebræa) Si lex permittit, non fit illa occisio ex vindicta privata, quam hinc Grotius asserere contendit.

§. 9. Penes unumquemque est) Negamus & hoc iisdem argumentis, quibus usi fuimus numero antecedente.

Virum

Virum bonum) Ergò potestas hujus juris non est naturaliter penes unumquemque, sed penes virum bonum tantum.

A natura magistratum designari) qui scilicet dignus sit, ut ei imperium conferatur. Natura tamen ipsa habilem & idoneum reddendo, imperium simul non confert. Sæpe enim fit, ut subiectus sit ille, qui imperio aptior est.

Vixisse viros probos) improbabilitatem arguit dominium hominis in omnia animantia. Videtur enim ejus fuisse vis & effectus, quòd occidi potuerint etiam ea animalia, quæ non nocuere.

De vertendis in hominum alimenta) Non satis convenit inter Doctores, num herbis tantum, an verò & carnibus animalium vesci licuerit hominibus ante diluvium? Qui carnes in usufuisse negant, nituntur partim dicto *Gen. IX. v. 3.* partim ratione, quòd scilicet in rerum initiis propagatio animalium non fuerit impedienda, cum præsertim fructus arborum, agrorum, satorum, aliarumque rerum è terra crescentium ex ipsa creatione satis uberes fuerint. E contrario autem qui affirmant, rationes ducunt tum ex ritu sacrificandi, quippe quo usitatum

fuert, de carnibus sacrificiorum aliquid edere: tum ex conditione Abelis, qui pastor ovium fortè non fuisset, nisi edere eas licuisset: tum ex discrimine animalium mundorum & immundorum ante diluvium jam inducto. Plerique tamen probabiliter hæc ita disputari contendunt, & unumquemque suo abundare sensu permittunt, quod fortè tutissimum, quia scire talia ad fidem & mores parum interest. Vid. Hunnius in *Genes. cap. III.* Selden. *de jure nat. lib. 7. cap. 1.* Zezmann. *de imag. Dei c. 8. sub fin.*

Judicium zeli) Jus erat ejusmodi, ut si viderent, præsentibus coram decem minimùm Israëlitis, quempiam facinorum aliquid atrociorum commissurum, ipso eodem momento fas eis esset, incurrendo seu aggrediendo eum aut verberare aut vulnere præpedire, aut etiam perseverantem cæcè medio tollere. Selden. *de jur. nat. lib. 4. cap. 4.* Id verò, ut maximè propter præsentiam aliorum requisitam, non omninò privatum dici queat, præsertim cum propter gloriam Dei & amorem justitiæ indignatio concipiatur, videtur tamen maximam partem ex Rabbitorum interpretamentis non satis defæcatis errorum traxisse. Quod Phinees exemplum attinet, erat ille persona non omninò privata, sed filius summi Pontificis, propter successionem aliquando judiciis politicis præficien-

ciendus. Et habuisse eum ad istud factum vocationem singularem divinam, ex ipso textu *Num. XXV. v. II.* colligitur. Et præterea sunt in Sanctis singulares quidam & extraordinarii motus, qui non faciunt legem communem, Chemnit. *in Loc. Theol. tit. de Vindict.* Ex libro Maccabæorum Apocrypho nulla firma duci argumenta, suprâ dixi. Quæ verò de Judæis Stephanum & Paulum persecutibus adduntur, prava comprehendunt omnia, & proinde argumentum præstare nequeunt. Jus verò vitæ & necis patrium & domesticum, ut rationi juris naturæ contrarium, ad stabiliendum jus naturæ non potest adduci; & patriam potestatem in pietate, non atrocitate consistere debere, moratores Romani agnoverunt, *l. 5. ff. de Leg. Pomp. de parricid.*

§. 10. Num Lex Evangelica

Nullam dari talem Legem Evangelicam, jam suprâ diximus.

Que sola natura præcepta excedant) Lex moralis non excedit naturæ præcepta, sed est insita menti protoplastorum, post lapsum tantùm repetita, & ab ipso creationis initio hominem ad internam atq; perfectam obedientiam sub promissione præmiorum & comminatione pœnarû obligans.

Ecce 5 Pro-

Proximum, id est, popularem)
 falsam & Judaicam esse hanc explicationem,
 sæpius dixi.

Communia quedam beneficia)
 non communia tantùm, sed talia etiam o-
 mnia, quæ hominem & amicum decent.

Ut beneficiamus) Atqui hoc jam
 in V. T. mandatum fuisse, probatur ex modo
 adducto cap. XXIII. Exod. v. 5. Et hoc probat
 etiam Apostolus Rom. XII, 20. adducto loco
 Salomoneo Prov. XV, 21.

Nobis non permittit) Falsum est,
 Christum tollere aut abrogare judicia; nec
 verba ejus adducta hoc innuunt, sed legem
 tantùm ibi à perversa interpretatione vindi-
 cat, quod Pharisæi ex verbis legis vindictam
 privatam inferrent, cùm tamen illic non læ-
 so vindicta, sed judici justitiæ administratio
 injuncta fuerit.

Veterem permissionem) Non erat
 permissio, sed prava Pharisæorum inter-
 pretatio, quam corrigit Christus, & Legem
 restituit.

Et huc pertinet) Parum abest, quin
 hîc Grotius cum Photinianis omnem judi-
 ciorum civilium usum oppugnet. Argumen-
 ta

ta enim ejus quàm convenient cum iis, quæ Photiniani movere solent, videri potest apud Gerhardum *Loc. de Magistrat. n. 278*. Nos dicimus cum dicto Gerharo & Chemnitio, vitiosum accidens à re ipsa esse distingvendum, neque magistratum idèò ad eundem esse, ut cum quis per se non possit vel non ausit, per magistratum vindictam sumat; sed tùm demum intemerata esse judicia, si hoc fine ac modo actiones instituantur, 1. ut is, qui injuriam fecit, cõrrigatur. 2. ut publica autoritate reprimatur, ne aliis similiter noceat. 3. ut ab ipsius injuriis in posterum præservemur. 4. aliis in terrorem, ut ab inferendis injuriis metu pœnæ reprimantur. 5. propter justitiam, ut juxta ordinem à Deo constitutum malefactores puniantur. 6. ut injuria propulsetur, ne nobis inferatur &c.

Quid autem de ultione dicemus?

Ultio hæc propriè dici nequit, sed præservatio & aversio mali futuri, quod ab eodem timetur. Unde si læsus videat, dolere lædentem de facto, & carere proposito iterandi vel continuandi, nullâ amplius opus erit præservatione, cum securior sit ille, cujus adversarius spontè animum nocendi deponit, quàm si coactè & metu pœnæ id facit.

Præ-

Præcepto dimittende tunica)

Sensus hîc est : in ipsis etiam judiciis Christianis metuendum esse de iniqua & injustâ planè sententia. Hanc autem non tantùm patienter ferendam esse, sed etiam paratum esse debere taliter condemnatum, majorem potius injuriam accipere & devorare, quàm vel cupiditate nocendi, vel impatientiâ contra Deum & proximi charitatem aliquid committere, Chemnit, *Loc. de vindict.* In hoc tamen consentientes nos habet Grotius, non licere homini Christiano ob titivillitium, stillicidium, cloacam aut rem aliam modicam litigare in judicio, cùm ipsæ etiam leges civiles modicum damnum æquo animò ferre jubeant, l. 25. §. 6. ff. *locat.* Vid. Ventur. de Valent. in *Parthen. litigios.* l. 1. cap. 3. num. 33. Carpzov. p. 1. const. 1. def. 9.

Condonari talia) Quando scilicet contumelia fuerit occulta. Quando verò illata fuit palam & in præsentia aliorum, quia tùm honor & fama nostra aliorum injuriis exponitur, non prohibemur magistratûs implorare officium, ut contumeliam à nobis avertat.

Quia justus erat) Justitia Ebrais sæpe significat mansuetudinem, lenitatem, *ἡμεικειαν*, de jure suo aliquid remittentem. Idè

Idèdè autem dissimulare Josephus maluit, quia plurima metuebat ex publica accusatione incommoda, & lex non cogebat, ut sponsam deferret, Chemn. in *Harm. Evang. cap. 7.*

Ab accusationis severitate) Grotius sæpe sententiam suam quibusdam epithetis & verbis ambiguis, etiam aliunde ex bonis autoribus petitis involvit. Utique hic non severitatem tantùm accusationis, sed ipsam totam accusationem videtur Christiano prohibere. Sed enim culpandus quidem ille, qui privatæ vindictæ studio ardens, id unicè propositum habet, ut adversarium vitâ, bonis, fortunisque omnibus evertat; non culpandus, qui hominem nocentem Reipublicæ studio, aut ipsius emendandi gratiâ ad tribunal trahit, Anton. Matthæ. de *criminib. tit. de accusat. cap. I. num. 12.*

S. II. *Contra primævam legem*)

Intelligit, nî fallor, septem præcepta Noachidarum, quæ fingunt Rabbini Adamo primum data, & Noacho deinceps repetita fuisse, de quibus videri potest Seldenus de *jur. nat. l. I. cap. 10.* Eos passim sequitur Grotius. Rectius Arminiani, Grotii Doctores, & Socienni, ea naturalis rationis dictamina agnoscunt, & multò plura alia fuisse dicunt, ad
quæ

quæ primi homines obligati fuerint. Vid. Episcopus *lib. 1. institut. cap. 8.* Falsum est autem, misericordiam divinam solo Vetere Testamento, aut eo præcipuè terminari. Falsum est, Evangelii notitiam in Novo demum Testamento acceptam esse. Falsum est, iudicium multò severiùs in Novo Testamento institutum esse. Falsum est, ad peccatorum remissionem facere pœnas, quas ipse homo de se exigit. Falsum est, mœrorem de peccato sive contritionem, pœnam esse, cùm potiùs sit metus pœnæ. Falsum est, Deum pœnitentiâ ductis & à culpa absolutis aliquam adhuc infligere pœnam propriè dictam. Et istas falsitates indicare hîc sufficiat.

§. 13. *Nam & vincula*) Carcer quidè regulariter ad detinendos, non ad coercendos homines facinorosos inventus est, *l. 8. §. 9. ff. de pœn. l. 35. eod. l. 6. & 23. C. eod.* si præsertim vincula accedant, Bachov. *in Trentl. vol. 2. disp. 31. thes. 4. lit. D.* Cœpit tamen posterioribus temporibus inter pœnas haberi, quòd emendari eo delinquentes posse animadversum fuisset, Carpzov. *in pr. criminal. part. III. quest. 3. num. 63. & quest. 130. n. 8. 9.* Ventur. *de Valent. in Parthen. litig. l. 1. c. 14. num. 28. 29.* Tabor *in racemar. fol. 450.* Speckhahn *cent. 1. q. 20.*

§. 15.

§. 15. *Non admittantur, quibus id libet*) id non fit ideò, quòd homine Christiano id indignum sit, sed ut refrenetur delatorum malitia, & ne calumniosè accusationes instituantur. Et loquitur canon adductus disertè de delatoribus, quod genus hominum maximum humane vitæ malum & execranda pernicietas dicitur *l. 2. C. Theod. de petit. & ultr. dat.* quodque poenis nunquam satis coërceri potuit. Vid. Albert. Gentil. *ad l. 3. Cod. de malefic. & malem.* Christoph. Forstner. *ad lib. 1. annal. Tacit. p. 101. seq.*

§. 16. *Suâ sponte se ingerat*;) Hoc vicissim non ideò, quòd iudicium sanguinis Christianum dedecet, sed quòd in genere officium qualecunque publicum affectare nimis cupidè, & illi se ingerere, turpe sit, & Christiano indignum. Hinc enim non satisfacit officio, qui se ingerit, nî fecerit, quod debet; satisfacit, qui admotus est, si fecerit, quod potest. Christianum autem magistratum non dedecere jus vitæ & necis, clarissimè ostendit dictum Pauli *Rom. XIII. v. 4.* ubi Apostolus non dicit, quid fieri soleat, imprimis à magistratu infideli, sed quid à quovis legitimo magistratu fieri possit, & pro re nata debeat.

§. 17.

§. 17. *Jus verum præstent etiam apud Deum*) Hoc non est in hominis potestate, nec igitur de legibus humanis simpliciter ita formari potest quæstio. Nec enim obligat lex in conscientia, nisi justa sit. justa autem non est, nisi jubeat ea, quæ jure divino aut naturali non sunt prohibita. Per consequens igitur tùm demum leges humanæ præstant jus apud Deum, quando divinis legibus non sunt adversæ. Nec confundendæ sunt quæstiones, utrum leges civiles permissivæ factum approbent, & utrum jus præstent apud Deum. Illud sæpe faciunt leges, hoc non semper, nisi sub eo, quem dixi, respectu. Et de illo, non de hoc quæstionem decidit ipse Grotius.

§. 18. *Quatenus in externos influunt*) quatenus scilicet actus externi accedunt, ut maximè illi deinceps impediatur, ne delictum consummetur. Ita igitur non est extra crimen, qui conspiravit in necem Principis, qui venenum coxit, aut cum telo ambulavit hominis occidendi causâ, qui alienas nuptias interpellavit, qui stupri causâ virginem prostravit in terram, tametsi perficere non potuerit, Anton. Matthæ. *de criminib. in prolegom. cap. 1. num. 6. Gœdd. ad l. 225. ff. de V. S.*

§. 19.

§. 19. *An hæc rectè & propriè peccata dicantur*) Negat ergo Grotius peccatum originale , aut saltem verè peccatum id esse negat , & in hoc strenuè pelagianizat. Vid. Vossius in *hæstor. Pelag. l. 2. part. 2. thes. 2.* Deinde peccati natura non est æstimanda ex respectu ad voluntatem agentis, ita ut peccatum esse nequeat, nisi sit prozreticum, sed ex intuitu legis, quæ requirit non tantùm actualem, sed etiam habitualem re-ctitudinem & dilectionem Dei ex omnibus viribus, quales utique haberi poterant, nisi culpâ nostrâ earum integritas fuisset amissa. Sic igitur statuendum, carentiam perfectionis congenitæ & præclivitatem ad malum, seu concupiscentiam mali esse veri nominis peccatum. atque hinc motus concupiscentiæ etiam primo primos verè & propriè dici peccata, ut maximè sint involuntarii. Philosophi antiqui, quos allegat Grotius, aliquam habuère corruptionis naturalis notitiam, quæ tamen, qualis & quanta illa sit, & unde originem habeat, penetrare illi non potuerunt, Dn. Calov. *ad Job. 6. 14. v. 3.*

Ob corporis concretionem) Malum originale regnans in concupiscentia pro diversitate *ἡμέρας* seu temperamenti in diversa etiam actualia peccata inclinatur, dum cholericus ad iram, sanguineus ad libidines in-

Ff

flam-

flammantur, Hunnius *de prædest.* pag. 241. quorum quidem affectuum motus primò primi evitari nequeunt, evitari tamen possunt motus secundò primi, ne peccatum adolescat & perficiatur.

Non tam in sese) Quidnâ? cùm etiam consuetudo peccandi aggravet delictum, & ipsa iteratio delicti sæpe exacerbet pœnam, Tabor *in racemat.* fol. 509. n. 4.

§. 20. *Quæ nec directè nec indirectè*) Sed quæ erunt ista peccata? Ut maximè enim personam delinquentis peccatum egredi non videatur, læditur tamen hoc ipso Republica, quòd in eo civis sit vitiosus, & suarum rerum parùm satagens. Interest Reipublicæ ne quis vitâ, membris & rebus suis malè utatur. Nec est, quòd exceptionem faciat Grotius de pœnis emendatoriis. Hoc ipso enim testatur, malè à se constructam fuisse regulam generalem, cùm præsertim supra dixerit, ut pœna locum habeat, sufficere finem unum inter eos, quos enumeravit, inter quos emendatio delinquentis tantùm non præcipuus est.

In quo genere sunt misericordia) Hoc non est perpetuum. Si enim per omissionem misericordiæ statui publico damnum infertur, uti tùm magistratus adigere potest
sub-

subditos, ut eleemosynas præstent, & misericordiam exercent, Franzk. *lib. 2. resolut. 7.* ita dubium non est, etiam pœnis coerceri posse, qui præcepto non paruerint. Quia etsi nullum præcesserit mandatum, puniri tamen nihilominus potest, qui fratri egeno, ne fame periret, alimenta non præstitit. Utrique enim, si ille propter famem moriatur, denegans homicidii reus habetur. De quo videri possunt Moralistæ.

§. 21. *Sed licitam tantum*) Re-
 petit Grotius suum principium, supra à nobis refutatum. Dum enim prohibitum aliquid est, necesse est, ut prohibitio cum effectu intelligatur, debita scilicet pœnæ, quantum debitum istud deinde in quibusdam casibus & ex certis circumstantiis remitti possit, non aliter atque à creditore debitum civile.

§. 22. *Ante legem pœnalem*)
 Si intelligit legem positivam, falsum est, ante eam pœnæ locum esse, quia scilicet lege nondum existente, nec delictum quidem intelligitur. Si intelligit legem naturalem, falsum est, eam non præcipere, ut delinquentes puniantur. Etsi enim pœnæ genus non sit determinatum à natura, propterea tamen pœnas ab ea exigi non est negandum, cum id deinceps ex sacra Scriptura, quæ legi naturæ

adstat, addisci queat. Certam quippe semper constitui pœnam, ne quidem in legibus positivis opus est, sufficit, si repeti à transgressoribus possit legis vigore & obligatione, uti rectè monet Gregorius de Valentia *disput.* 7. *quest.* 2. *part.* 2. & ex illo Hornejus, *civil. doctrin.* pag. 582.

Quia hoc pendet ex connexionè finium) Imò verò sæpe ex voluntate divina. Quare sic potius statuendum, in legibus pœnalibus positivis posse Principem vel totam pœnam remittere, vel eam mitigare, sed in ea tamen re non admodùm facilem esse debere, ne *προσωποληψία* notam incurrat; in iis verò delictis, quorum turpitudine ex natura constat, quæque mortis suppliciis puniri vult sacra Scriptura, adhuc rigidiorẽ esse oportere Principem, cum ille, ut inferior, nec derogare nec abrogare possit legem superioris, & in hoc ipso legislatori Deo submittere se necesse habeat.

In peccato paucissimis cognito) Non facere potest notitia hæc paucorum, aut occultatio delicti, ut emendetur delinquens, aut, ut satisfiat ei, cui nocitum est; quin securiùs in scelera ruunt, qui ex hoc indulgentiam sperant, quòd paucis consciis delinquant; & vel paucis illis exemplo opus esse vide-

videtur. Vid. Ant. Matth. *ad tit. ff. quib. mod. crim. extingv. cap. 5. n. 3.*

Qui bene merita aut sua aut parentum) In gravioribus delictis hæc locum minimè inveniunt. quippe quæ perpetrata nec meritis expiantur, nec verbis, sed omninò tùm interest Reipublicæ ut malus è medio tollatur, ne terra flagitiis inquinetur, &c. In levioribus tamen delictis, quin propter insigne aliquod meritum aut artificium gratia fieri possit, non abnuimus.

Sed caritati repugnet) Dixi suprâ *ad cap. 17. n. 9.* non bene separari à se invicem justitiam & charitatem. Et falsum est, pœnam, quæ justa est, caritati repugnare, quandoquidem charitas justitiam dirigit, ne severior pœna decernatur.

§. 23. *Aut ut pœna omninò sit exigenda*) sive ea, quæ posita est, sive alia aliqua mitior, quanquam in exemplo Grotii, nempe in pessimi exempli sceleribus, aliquam mitiorem pœnam decernere non licet.

§. 24. *Potest legem etiam totam tollere*) Hæc ratio nihil efficit. Quamdiu enim legem non tollit, tamdiu eam etiam

Ff 3

sua-

suarum actionum normam agnoscere tenetur, posito scilicet, legem continere materiam universalem & communem, etiam imperanti convenientem. Si id non facit Princeps, vel omittit, quod illa lege statutum est, facile intelliget se peccare, dum scilicet ab aliis præstari vult, quod ipse præstare reuult. Et hæc est vis directiva, Principem non tantum ut civitatis partem, sed imò ut Principem obligans.

Non debet tamen legis auctor)

Axioma Politicum est, leges, antequam ferantur, expendendas, ubi latæ fuerint, sustinendas. nec alia re magis labefactari statum civitatis, quàm crebrâ legum mutatione, Strad. de bell. Belg. decad. 1. lib. 5.

Nisi causa subsit probabilis) Dis-

pensatio igitur, in quibus locum habet, semper fieri debet cum causæ cognitione, Didac. Covarruv. de matrim. part. 2. cap. 6. §. 9. n. 16. Fernand. Vasq. lib. 1. controu. cap. 25. n. 16. non quòd non valeat dispensatio absque causâ facta, uti post alios statuit Petr. Anton. de Petra de potestat. Princ. cap. 27. num. 27. cum omninò validus sit actus talis concessionis, Covarruv. d. l. Lud. à Pegvera decis. 52. n. 12. sed quòd dispensatio, quæ fit ex causa, minùs lædat bonum commune, & ipsum etiam

etiam Principem in foro interiori excusatum reddat.

§. 25. *Duratamen*) Dubitari hic potest, utrum pœna justa aut non justa dici queat, quæ dura est. Utrique pœna proportionata esse debet delicto, & quamdiu talis non est, tamdiu justa dici nequit.

§. 26. *In factò, de quo agitur*)

Sed tùm non opus est dispensatione, aut relaxatione legis, verùm justâ tantùm interpretatione, quæ cuivis iudici inferiori competit, & ad jus aggratiandi minimè pertinet. Et omninò committit hîc Grotius istud vitium, quod in Fernando Vasquio reprehendit §. seq. Accuratè scilicet distinguenda est dispensatio ab interpretatione legis, quæ fit secundùm æquitatem & cum temperamento aliquo. Per hanc enim legis obligatio non tollitur aut relaxatur, sed declaratur, per se ipsam cessare; dispensatione autem relaxatur lex alioquin obligatura, Paul. Laymann. *Theolog. moral. lib. I. tract. 4. cap. 22. num. 1.* Quoties igitur causa subest, quæ ad legem ex æquo & bono temperandam per se satis esse potest, quod ferè contingit tùm, quando legis observatio naturali rationi ipsiusque legislatoris sententiæ adversatur, non opus est dispensatione, sed ipso jure quis à legis præcepto solutus est. At dispensare non est

ex æquo & bono interpretari, sed à lege excipere aliquem, eique in delictis jam commissis facere pœnæ remissionem, Alb. Bologn. de Leg. cap. 32. num. 22. 23.

At in novo fœdere) Desierunt quidem hostiæ in Veteri Testamento usitatæ, sed successit tùm aliæ hostia, quæ complementum dedit omnibus illis anterioribus ab origine mundi oblatis, quæque per illas omnes præfigurata & adumbrata fuit, dum scilicet Salvator cruentam & ignominiosam subeundo mortem, seipsum piacularem hostiam in ara crucis Deo Patri obtulit, & sanguine suo peccata mundi sustulit. Nulla igitur hæcenus est differentia inter Vetus & Novum Testamentum, dum peccata non aliter condonantur, nisi propter sanguinem effusum & meritum Christi peccatoribus applicatum.

§. 27. *Quæ aut ex charitate*) suprà dixi, justitiam dirigi debere à charitate, Nec idcirco iudex clementior debet esse lege, sed debet eam dextrè & legitimè applicare, Quod si fecerit, pertinebit sanè id ad æquitatem interpretativam.

Aut ex justitia reëtrice) quatenus scilicet jus olim æquabile æquumque visum, hodie autem tale ampliùs non existens, mutat,

tas, corrigi, emendat, tollit ille, qui principatum gerit.

§. 9. *Inter appetitus honestissimus*) nisi, ut declinet malum naturale, in malum morale feratur. Nec enim concedendum est Grotio, maximè excusabilia esse, quæ metu mortis, carceris, &c. injustè fiunt. Nam ut metus factum alioquin illicitum, ejus causa existit, à culpa excuset, necesse est, ut si majoris mali, quàm sit illud, quod metûs causa suscipitur. At verò peccatum etiam minimum omnibus aliis malis majus est, & quolibet mala potius tolerare vir fortis debet, quàm in peccatum consentire, Paul. Laymann, *theol. moral. lib. 1. tract. 2. cap. 6. num. 4.* Sed hoc tamen non nego, facere posse ejusmodi metum in foro externo, ut delictum hinc commissum mitius puniatur.

Ut possessionum abundantia;
Appetuntur divitiæ tum ad vitæ usus necessarios, tum ad perfruendas voluptates. Cic. *l. 1. de offic.* Atque hinc divitiæ inter bona fortunæ referuntur, quæ tamen quàm parùm bona hæud rarò sint, apparet ex eo, quòd sollicitudo & in quærendis & in servandis divitiis servitutem quandam & cruciatum secum ferat, qui ipsam voluptatem, quæ ex divitiis speratur, corrumpit.

§. 39.

§. 30. *Locum ultimo delicta in-*
consummata) Quæ ita dici possunt, qua-
 tenus aliud adhuc consummandum delictum
 respiciunt. in se enim considerata & juxta le-
 gem divinam, consummata jam peccata sunt,
 non tantum effectivè, sed etiam formaliter.
 Unde concupiscentia *Rom. VII. v. 13.* peccans
 peccatum dicitur; peccans, quatenus efficit
 aliud peccatum; peccatum, prout in se est
 transgressio legis divinæ. Deus enim requi-
 rit dilectionem ex toto corde; Ergò etiam
 pronitatem ad bonum, & per consequens
 pronitas ad malum meretur mortem, Cæte-
 rum differunt ex nostratum sententia no-
 num & decimú præceptum decalogi, quæ hîc
 pro eodem videtur habere Grotius. Nonum
 enim præceptum tale continet peccatum,
 quando ad concupiscentiam obortam acce-
 dit delectatio & deliberata voluntatis con-
 sensio, quæ proxima causâ est ipsius actûs
 nefarii. Decimum autem tale continet pec-
 catum, quando natura sese movet, agit aut
 patitur, ita ut cor inclinationes vel titillatio-
 nes quasdam sentiat, vel mens cogitationes
 tales concipiat, quæ tamen adhuc ab inten-
 tione & ~~completis~~ perficiendi aliquantum
 sunt remotæ. Vid. Bohl. *de divis. decal.*
cap. 3.

Ut vita anterior) Vita antea facta
 in

In criminibus atrocioribus parùm hodie facit ad mitigationem pœnz, ubi de crimine perpetrato jam manifestè constat; delinquente tamen, aut inculpato potiùs, nondum convicto, multùm illa facit ad elidendas præsumptiones, quæ contra eum afferuntur.

§. 31. *Nam & pueri*) Si hæc omnia in infligendis pœnis, ad pulvisculum examinari oportet, ne hîc quidem subsistendum est, sed inter pueros considerari porrò debet, num dolî sint capaces, an non? utrum malitia suppleat ætatem, an minùs: inter forminas, utrum simpliciores sint, an verò caliditate & nequitia sexum superent: inter crassi ingenii homines, num commorati fuerint aliquandiu inter moratiores, an minùs, num delictum rectæ rationi repugnet, an verò juri positivo: inter iracundos, num causa iræ conceptæ prægnans sit, an minùs: denique inter eos, qui metu mali imminentis peccârunt, num metus talis sit, qui virum constantem commovere possit, an minùs. Ira ergò iracundo si causam injuriæ præbear, quia difficile est, justum dolorem refrenare, lenienda videtur pœna. At si homo iracundus sine causa excandescat, nequaquam pœna remittenda videtur, quemadmodum nec illi, qui cum causam habuerit, ad iram insidias jungit. Complexionem tamen hominis at-

ten-

tendere in decernendis pœnis nobis non est usitatum, quòd unusquisque etiam eos affectus, quibus maximè succumbit, compefcere & refrenare teneatur, sed attendimus tamen occasiones & omnes alias circumstantias, ætatem, sexum, & si quid præterea notatu dignum sit, quod ad mitigationem pœnæ facere queat.

§. 32. *Tantundem nocuementi nec amplius*) Possunt varia intervenire, quæ pœnam exaugere jubent, quale imprimis est istud, si propter frequentiam criminis periclitetur securitas Reipubl. cui propterea exasperatione pœnæ consulendum est. Distinguunt aliàs inter talionem simplicem & proportionalem, Hahn. ad Wesenb. tit. de justit. & jur. num. 13.

§. 32. *Sed cum respectu ad patientem*) quin & cum respectu ad eum, cui per delictum commissum damnum datum est. Semper enim per dignitatem injuriam perferentis crescit culpa facientis, quia necesse est, quantò major est persona, quæ contumeliam patitur, tantò major sit noxa. Ita offendens apparitorem, sive principis, sive senatûs, sive alterius judicis, gravissimè puniendus est, quòd ea res ad publicam utilitatem

litatem tuendamque magistratuum jurisdictionem pertineat.

Quo genere diversitatis) Uicitur & hoc genere diversitatis, ut ex quibus causis alii deportantur, ex iisdem servi vel humiliores ultimo supplicio afficiantur, l. 1. §. 3. ff. de abig. l. 3. §. pen. & l. pen. ff. ad L. Corn. de sicar. l. 1. §. ult. ff. ad L. Corn. de fals. l. 38. §. 2. ff. de pœn. Sed etiam nulla omninò hîc videtur esse proportio inter vitam alterius & alterius famam ad idem delicti genus. Si propter delictum meruit servus, ut ex vivorum numero eximatur, quid est, quod excusare possit civem honestiorem, ut illius vitæ parcatur? nisi fortè tam familiare fuerit aliquod delictum inter servos, ut non possit aliter, nisi mortis suppliciis coërceri, & extirpari. In eodem tamen genere pœnarum rectè proportio hæc servatur, ut mitiùs puniatur vir nobilis & honestior, duriùs humilior aliquis, e. g. quibus ex causis servus laqueo punitur, ex iisdem causis nobili pœna gladii decerni potest; quibus ex causis servo alicui relegatio, ex iis honestiori carceris pœna infligi potest.

Cùm tamen reverà simplex hic sit) Est quidem diversitas pœnarum in diversis personis, si nudè & in abstracto ipsam illud quod

quod sustinetur, spectes; sed est eadem pœnaratione existimationis, in quam in concreto venit consideratio conditionis hujus personæ. Neque enim hîc habetur respectus personæ, ut alteri major, alteri minor pœna infligatur, sed ut alia persona præ alia nec minori nec majori afficiatur pœna, & cuilibet delinquenti æqualis delicto pœna imponatur, Dn. Struv. in *Syntagmat. exerc. 1. num. 32.*

Ἄνευ πορροσωπολησίας] Videndum, hîc ne nimius sit Grotius in reprehendenda jurisprudentia Romana. Siquidem jus Cæsareum non aliter considerat personæ qualitatem, nisi quatenus majus vel minus faciunt delictum. In omnibus enim causis ex personæ conditione & rerum qualitate, ut illæ sunt circumstantiæ delicti, pœnæ sunt æstimandæ, ut justæ constituentur, & culpam exæquent. Ex quo fit, ut pœna apparenter gravior vel levior videatur, quæ tamen ubi in concreto & applicatione considerantur, justa & proportionata est.

§. 34. *Charitas ejus, qui puni-*
tur) Charitatem inter fundamenta remissionis pœnarum sæpe ponit Grotius. Sed vereor ego, ut id semper locum inveniat, præsertim in delictis atrocioribus. Utiq; in lege divina, quando capitis supplicium facinoroso dictatum fuit, ex charitate id remissum

sum fuisse nuspiam legitur, sed potius ex viventium numero deletum fuisse facinosum, ne terra flagitiis inquinaretur.

§. 35. *Consuetudo facti*) Non videtur quidem ille peccare, qui id facit, quod usitatum est in civitate; si tamen consuetudo ista legi divinæ aut rectæ rationi repugnet, non poterit ille excusari, & omni pœna exemptus esse. Qua ratione nego, impunem dimitti debere in judicio suo Germanum, qui cum barbara muliere adulterium commisit, ut maximè adulterium inter barbaros puniri haud soleat.

§. 36. *Ad minuendam potius pœnam*) Ubi lex certam pœnam definivit, nego id judici licere. Vid. Tabor in *expos. artic. 158. Ordinat. Carolin. num. 6. seq.* Nec tamen propterea impetuose & proterve agere debet iudex in decernendis pœnis, sed hîc quoque animum compositum habeat, & faciliorem ad absolvendum, si fieri posset, quàm ad condemnandum.

§. 38. *Solere pœna expetenda causâ*) Non tam pœnæ, quàm vindictæ sumendæ. Pœna enim non videtur infligi posse, nisi à superiore. At bella inter pares geruntur.

§. 39. *Nam voluntas, que ad*

ex-

externos actus processit) Multis modis disputatur non inter Moralistas tantum, sed etiam Legistas, an & quatenus conatus in delictis sit puniendus? Distinguitur autem conatus tanquam actus voluntatis à nuda cogitatione, tanquam actu intellectus quam nullus detur conatus, qui non intellectus actum prærequirat. Cæterum conatus ille est vel merè internus, vel cum externo aliquo actu conjunctus. Ethic ultimus porò vel continuatus in delictum, quod intendit, vel impeditur: Et hic iterum vel à principio externo impeditur, vel ab interno, delicto que vel propior vel remotior est. Ut igitur de punibilitate conatus secundum rectam rationem constet, sequentes facio conclusiones: 1. *Conatus, qui actus voluntatis elicitus, immanens & merè internus est, & aliàs intentio agendi dicitur, (de cogitatione enim minùs dubium est) nec ordinariâ, in quod directus est, delicti pœnâ, nec extraordinariâ in foro externo puniri debet.* Ratio est, quia extra civilem sunt jurisdictionem ea peccata, quæ civilem societatem non lædunt. 2. *Conatus a quo externo in delictum tendenti conjunctus, pœnam in externo foro meretur; qui si impeditus fuerit principio extrinseco, ordinariâ delicti pœnâ, si intrinseco, extraordinariâ, aliquando etiam planè nullâ videtur esse afficiendus.* Externum enim impedi-

men-

mentum vix facit, ut delictum ex parte agentis non debeat haberi pro perfecto, quia scilicet quantum in eo fuit, nihil planè intermisit, quo minùs delictum consummaretur, adeoque talis conatus principio externo inhibitus pro actione exercitâ habetur. Et huc pertinent *l. 20. C. de furt. l. 1. §. 3. ff. ad L. Cornel. de sicar. l. 3. §. 11. ff. de remilitar. l. 3. C. de serv. fugitiv. l. 1. f. ff. de L. Pompej. de parricid. l. 9. §. 2. ff. ad L. Jul. de adulter.* Sed sva- det tamen recta ratio, ut in casu, quo effectus conatum non est secutus, ab ordinaria pœna abstinatur, præsertim in iis delictis, quæ communem ordinem & securitatem civilem non perturbant. Cùm enim pœna tùm ob peccantis infligatur malitiam, tùm simul ob damnum alteri datum, delicto non consummato damnum vel nullum erit, vel minus eo, quod ex delicti profuit consummatione, atque sic vel hoc saltem respectu pœnæ ordinariæ erit detrahendum, quò pertinet *l. 1. ff. de extraord. crimin.* Internum autem impedimentum, videlicet pœnitentia superveniens, licet consummata delicta in civili foro non excuset, non consummata tamen extenuat. Vid. Gœdd. *ad l. 225. ff. de V. S. Garf. Mastrill. p. 2. decis. 155.* Thom. Grammatic. *decis. 2. n. 12. seqq.* Anton. Tessaure. *decis. 243.* Jac. Menoch. *de arbitr. jud. quest. cas. 360.*

Quia & circa res divinas) Malè

Gg

igitur

igitur Jacobus Menochius *d. l. num. 6.* Julius Clarus *quest. 19.* & tùm Jcti tùm Theologi Pontificii communiter, solam cogitationem hæreseos voluntate seu assensu aliquo confirmatam puniri debere, quamprimum id innotuerit, contendunt. Quis enim mihi imponat necessitatem, inquit Lactantius *l. 5. c. 19.* vel credendi quod nolim, vel quod velim, non credendi.

Et iracundia impetus) Dixi supra ad §. 31. non excusare semper istum impetum.

Si scopum spectes legis) Bene, quod dicit, scopum hunc esse legis, quod aliàs negat, & hunc sensum à Christo demùm tanquam additamentum legis, assertum contendit. *explicatione Decal. pag. 48.* refutatus proinde ab Dn. Calovio *in annotat. ad Exod. XX, v. 16.* Sed id tamen ferendum nequaquam est, quod distinguit inter τὸ πνευματικὸν legis, & τὸ σαρκικὸν, sive inter præceptum internum & externum. Si enim scopus legis est, homines mente putissimos facere, debet istum suum scopum præcepto externo explanare, quia aliàs non obligaret, cùm quod mente legislatoris retentum est, nequaquam legis aut præcepti nomine veniat, quippe quod per promulgationem demùm vim obligandi acquirit. Quod si porrò legis divinæ
pro-

proprium est, mentis requirere pietatem & jubere actûs, qui sine temporali pœna omitti possunt, ubi fatetur Grotius *lib. I. cap. 2. n. 6.* probandum erit eidem, Deum legislatorem in promulgatione hujus suæ legis, quod proprium ejus est, quod requisivisse, legemque hominibus in Veteri Testamento sub ista latitudine non fuisse propositam. Neque sensu hoc Grotiano lex carnalis dicitur auctori Epistolæ ad Hebræos *VII. v. 16.* Textus enim ille de lege ceremoniali est intelligendus, quæ de ritibus carnalibus, hoc est, externis & certo tempore duraturis, ut carnali oleo, carnalibus victimis præcipiebat. Marcus autem Evangelista in loco allegato non septimum explicat præceptum, uti vult Grotius, sed concupiscentias illas, quæ ad nonum & decimum pertinent.

Qui factò produntur) Explicatio hæc planè est judaica. Illi enim concupiscentiam ita interpretantur, quando peccatum ipso opere non perficitur, sed extant manifesta & certa indicia conatus, ut si quis cum uxore proximi deprehendatur, solus cum sola &c. Chemnit. *in explicat. præcept. IX.* Istos hîc sequitur Grotius, qui etiam supra statuit §. 19. motus concupiscentiæ inordinatos planè non esse peccatum, nec proinde pœnæ subjectos. Quod ultimum uti in foro externo admitti potest, ita si forsan in-

ternum spectemus, neutrum debet concedi Grotio.

§. 40. *Quæ ipsos peculiariter non tangunt*) Admitto hoc, si in auxilium ab aliis vocati fuerint. Sed nego, sufficientem belli causam esse, si populus extraneus ad me nullo jure pertinens peccata committat contra jus naturæ aut gentium. Nego libertatem puniendi unquam privatis competiisse sine imperio. Nec satis inter se conveniunt verba Grotii, quando dicit, jus puniendi civitatibus ac judiciis institutis penes summas potestates reledisse, non propriè quæ aliis imperant, sed quæ nemini parent, subjectionem enim aliis id jus abstulisse. Si namq; aliis subiectio abstulit illud jus, competet istud imperanti, quæ imperanti. Et sub hoc respectu competere, exemplo magistratûs patet, qui principi suo paret & subiectus est, sed interim propter imperium, quod gerit, punire potest sibi subiectos inferiores. Herculis exemplum plus habet famæ, quàm veri. Eo Solem denotari, & duodecim ejus laboribus duodecim signa zodiaci significari vult Macrobius. Vid. Nicolaus Fuller. *l. 2. miscell. cap. 7.* imò Herculis nomine Josuam intelligit Robertus Parkerus *de descens. Christi ad inf. l. 1. num. 20.* Quicquid hujus sit, neque hoc neque alia exempla suffi-

sufficiencia sunt ad doctrinam hanc Grotii probandam.

Contra quam sentiunt) Rectius omninò sentiunt hi, quàm Grotius cum turbidis suis Canonistis, qui omnia passim contradunt argumenta, ut Pontificis regimen Oecumenicum stabiliant, quippe quod ipsi tribuere nequeunt, ubi Ecclesia nulla est plantata. Cum victoria & reliquis à Grotio allegatis faciunt etiam Didacus Covarruvias *in c. peccatum. §. 10. n. 4. de R. 7. in 6.* Joseph. à Costa *de procur. Inid. salut. lib. 2. c. 345.*

Venire etiam ex jure naturali) quasi verò non ipsa etiam jurisdictio sive potius imperium esset ex jure naturali. Jam suprà enim ostendimus contra Grotium, ordinem imperantium & parentium ab ipsa esse natura, nec coire aliter societatem potuisse. Et ambiguum est vocabulum jurisdictionis civilis. Si enim intelligit Grotius jurisdictionem talem, quæ à civitate per legem positivam formam externam accipit, concedo eam non esse à natura. Si verò jurisdictionem civilem Grotius dicit ideò, quod civitatem ea coërceat & moderetur, sive quod civitatem pro objecto habeat, optimè eam ex jure naturæ deducemus.

Puniendi jus non habebit) Rectè,

Gg 3

non

non habebit, quamdiu hostis est. Sed quando victus est ille, accipit victor jus puniendi tanquam superior, & jure imperii, quod nunc habet in victum.

Sed & manente bello] Hoc neque concedunt plerique, neque usus gentium confirmat, jus puniendi competere hosti in hostem, quamdiu ille victus non fuerit. Jus vindicandi competere concedimus.

In familias non in civitates distributi] hoc est, apud quos una civitas, quæ ex pluribus constat familiis, totum absolvit regimen politicum, Sed verò ubi homines distribuuntur in familias tantum, non in civitates aut provincias, non propterea omni carent imperio, quandoquidem una aliqua civitas summum habere potest imperium.

§. 42. *Innuptos concubitus*)

Vid. quæ diximus ad cap. 5. §. 9. & 13. hujus libri.

Et fœnus) Usuras mordentes non divinâ tantum, sed etiam naturali lege prohibitas esse, nemo est, qui dubitat, imò sunt, qui simpliciter usuras juri naturæ repugnare contendunt. Vid. quæ diximus *dissertat. de Moharr. n. 3. seq.*

§. 43. *Ita etiam cum aliqua negligentia conjuncta*) Difficile est, hoc credere Grotio. Utique enim negligentia per se culpa est punibilis. Sicubi igitur jus naturæ, quod nobiscum nascitur, per negligentiam obfuschetur, non videtur excusatus esse, qui talem supinam ignorantiam præ-tendit, quò pertinet *cap. 1. Epist. ad Rom.* Loquitur autem de foro interno & judicio divino, quippe quod sæpe Grotius, dum indeterminatè & obscurè loquitur, innuere videtur.

§. 44. *Quam sententiam nos jam ante rejecimus*) sed nullo sufficiente argumento. Nos adhuc ita sentimus, non posse subsistere potestatem puniendi sine imperio, idque vel unica ostendit, quæ maximè naturalis est, societas domestica.

Sicut in rebus ecclesiæ) Argumen-tum hoc à planè separatis & diversis non valet. Unica est ecclesia, unicum perfectum corpus, sub uno capite Christo, idque pluri-bus quidem constat partibus integrantibus, sed homogeneis. Non ita totius humani ge-neris unica est Respublica, non ita unum caput politicum,

Gg 4

nea,

nea , sed Republicæ planè diversæ & separata.

In majori illa, quàm in civili societate) Non tamen inde sequitur , armis incutiendam esse religionem infidelibus, mihi nullo jure subjectis, & bello propterea petendos esse.

S. 45. Religionem veram, quæ)

Hæc non est vera religio, quam hîc describit Grotius, sed est tantùm naturalis cognitio rerum divinarum, quæ fidem divinam & salvificam generare nequit, cùm ne quidem veram rationem & modum colendi Deum explicet. Est enim hæc notitia naturalis imperfecta non solùm quoad praxin, sed etiam quoad theoriam, quatenus scilicet nunquam docet, quis sit Deus, sed aliquid tantùm de Deo sub generali notione concipit. Et hinc ratio sibi relicta sine accedente revelatione nunquam concipere potest talem unitatem essentiæ divinæ, quæ in pluribus personis non multiplicetur, nunquam talem Deum, qui est Pater Domini nostri Jesu Christi. Quò fit, ut unitas essentiæ, quam credunt Christiani, non sit illa unitas Entis supremi per naturalem hominis corrupti discursum investigabilis. Hülsemannus *in brev. suppl. c. 2. num. 3.* Vix igitur religio, quæ

quæ omnium ætatum communis est, non alia est, quàm illa, quæ credit Deum, prout se in verbo revelavit.

Quartum) ὕψιστος ἀπόρτιστος. Deus enim cognoscitur primùm ex creatione, deinde ex gubernatione creaturarum.

Totidem decalogi præceptis) Speculatio hæc est Grotii in quibusdam longius petita, & ratiocinationibus paulò abstrusioribus subnixâ, quam faceret aliàs ratio per notitias naturales. Et hîc quidem Grotius sequitur eorum sententiam, qui præceptum de non habendis ad cultum imaginibus, sejungunt à præcepto de non habendis diis alienis. Quod quidem non multum refert, cùm id fecerint ante eum Viri de Ecclesia optimè meriti. Vid. Chemnit. *Loc. de Lege Dei*; rectiùs tamen prohibitio imaginum habetur pro appendice primi præcepti, tum quia inter deos alienos etiam imagines referuntur, *Genes.* 31, 19. 30. 32. c. 35. v. 2. 4. *Exod.* 20. v. 23. c. 32, 8. *Lev.* 19, 4. *Dent.* 28, 36. *1. Sam.* 7, 3. *1. Par.* 14, 12. tum quia cultus imaginum est species idololatriæ, idololatria autem in præcepto primo in genere interdicitur. tum denique, quia utrumque interdictum de non habendis diis alienis, & non faciendis imaginibus resolvitur in præceptum affirmativum de colendo vero Deo.

G g 5

Con-

Continebat abnegationem mundi)

Rabbinorum hoc est glossema, uti refert Selden. *de jur. nat. lib. 3. cap. 10.* quibus tamen contradicit Gisbertus Voëtius *disput. de sabbat. & fest. part. 2. num. 17.* Non est autem negandum, Deum benedixisse septimæ diei, eamque sanctificasse, ut homo etiam cultui divino vacaret, & quiesceret, in memoriam mundi conditi, & quietis vel cessationis Dei ab opere creationis hac die habitæ. Unde si quis non quiescit, non quidem ille simpliciter negat creationem mundi, non tamen celebrat memoriam mundi conditi.

Res autem facta) Triplex est via perveniendi ad notitiam Dei. 1. via causalitatis, quando à contemplatione effectuum per gradus devenio ad causam primam, 2. via negationis, quando imperfectiones, quæ in effectibus reperiuntur, removentur à Deo. 3. via eminentiæ, qua omnis perfectio, quæ in creaturis reperitur, primæ causæ *κατ' ἐξουσίαν* & in summo gradu tribuitur. Via eminentiæ & cum via negationis, & cum via causalitatis perpetuò conjuncta est. Nam negationis modus ita accipiendus est, ut intelligamus in illis negationibus non simplicem ac solam inesse negationem, sed excellentiores ibidem positiones & affirmationes sub-

subesse. Similiter in via causalitatis, quia ad excellentiam causæ illius primæ nunquam affurgit effectus, semper addendus est modus eminentiæ, secundum quem perfectiones, quæ de creaturis prædicantur, infinite perfectiores de Deo intelligantur.

Sed quia hanc rationem) Via quidem causalitatis non usque adeò difficilis est, ut capi ab omnibus nequeat. In genere enim causarum efficientium deveniendum, necessario est ad unam aliquam summam & primam, à qua sint omnia, ipsa verò à nulla alia.

Acquisitam ex traditione) Traditio non est fundamentum Theologiæ naturalis, ut talis, sed ut informatione excitatur. Neque hoc medium intelligunt Theologi, quando cognitionem de Deo aliquam acquisitam statuunt. Sed interpretatio totius negotii, quasi in compendio hæc est: Notitia naturalis alia est *in* insita, alia *in* acquisita. Illa vocatur liber naturæ, hæc liber creaturæ. illa in notitiis nobiscum natis fundata est, hæc ex actuali operum Dei contemplatione nascitur.

§. 46. *Sed ab omnibus affirmari*) Licet homines quidem cognitione practicâ, vel *τῆ* *ᾧ* *ᾧ*, vel actu videantur negare Deum,
CO-

cognitio tamen theoretica, τῆ ἀλήθειᾳ, & habitu ipsis non est deneganda. Ita namque intemperans novit cognitione theoreticâ, nullum poculum grande esse evacuandum, sed dum substituit aliam propositionem, in gratiam amici aliquid esse committendum, priorem propositionem practica cognitione videtur ignorare. Cæterùm, si obsessos, phreneticos, & in summo gradu melancholicos excipias, nemo hominum dabitur, qui speculativè fuerit ἀθ. G. Theologia enim illa congenita non magis abesse potest ab homine, quàm intellectus rationalis. Vid. Gisbert. Voët. *disp. de atbesmo.*

Ita & coërceri posse arbitror)
 quia non potest consistere societas civilis, nisi persuasum sit civibus, esse aliquod numen omnipotens, omnipræsens, &c. bonis benefaciens, malos puniens. Hæc igitur naturalis Theologiæ dogmata ne quis neget, non imperare tantum potest majestas civilis, sed etiam negantibus pœnam decernere. Hinc tamen non obtinet Grotius, quod vult, bello infestari posse populos planè extraneos propter negationem harum propositionum.

§. 47. Deos plures uno non esse)
 Hæc notio tam evidens videtur, quàm ea, quæ viâ causalitatis addiscitur, Deum esse
 om-

omnium entium primum. Omne enim primum est etiam unum, quia aliàs ne primum quidem esset.

Non Solem) facile potuit in cœcas hominum mentes cogitatio irrepere, ut cùm verus Deus visibilis non sit, illæ Deum putarent esse Solem, clarissima luce in sublimibus cœlorum templis refulgentem, inde toti se orbi augustâ facie, regis instar, ostendentem, & tùm utiles, tùm mirandos ad eum effectus exerentem in omne hominum & viventium genus.

Consistere religio posset) Non alio igitur fine usi fuerunt religione imperantes, quàm regnandi instrumento, ut subditos in officio continerent.

Sed eos demum) Exempla adducta non sunt exclusiva, neque restrictiva, quòd in his & non aliis defectibus mortis pœna locum habere nequeat. Et lapidationis pœnam idololatrię in genere decernit lex divina, *Deuter. XVII. v. 3. 4. 5.* ubi disertè agitur de iis, qui Solem & Lunam adorant, etiam eos lapidibus obruendos esse, quos tamen excusatos hîc vult Grotius, aut saltem tùm demum puniendos putat, quando totus Dei veri cultus deseritur; quæ restrictio caret fundamento. Neque ex conniventia & dis-

simu-

simulatione Dei, aut ejus longanimitate, qua erga alios populos usus est, inferri potest, idololatrias non mereri mortem.

Religionem suam cuique videri optimam) Non tamen proinde permit- tendum est, ut unusquisque errorem, quem fovet, in vulgus disseminet, & alios quoque in sententiam trahat. Quia enim voluntatis opus est, suum de religione se solum vel pro- fiteri, vel tegere, etiamsi intellectus erro- neus superari fortè illicò nequeat, nec pœnis etiam propositis adigi, ut aliter credat; po- test tamen majestas prohibere, ne conce- ptum illum suum in vulgus proferat, & ec- clesiæ scandalum præbeat, additâ etiam pœ- nâ, si opus fuerit.

Sicut autem excusabiles sunt)
Negat hoc epistola ad Romanos c. I.

Ab hominibus certè non puniendi)
Hoc non est simpliciter concedendum. Ubi inveterati fuerint ejusmodi errores, & uni- versi subditi idololatriæ dediti, cautè agen- dum est imperanti. Instituendi sunt illi de cultu divino & verâ religione; alliciendi sunt præmiis & honorum collatione, & sensim ita animis eorum immittendus est verus de Deo sensus. At ubi ecclesia jam bene fundata præ-

prævalet, & pauci adhuc in idololatriam pro-
ni inveniuntur, tutò licet imperanti religio-
nem legibus circumscribere, & in delin-
quentes adversus eam animadvertere. Illic
enim convincendi sunt animi, & ad veram
religionem instruendi; hîc verò muniendi,
ne per aliorum impietatem recidivam pa-
tiantur.

*Legem à Deo prohibitam nullam
acceperint*); Contrarium docet Apосто-
lus Rom. I, 19. & cap. II, 15.

*Nec summi Dei cultum ideò de-
serant*); Deserunt certè, qui aliud juxta
eum colunt idolum, cùm illi soli serviendum
sit, & non alii.

§. 48. *Nisi secretis Dei auxiliis*)
generantibus fidem divinam, qua scilicet cre-
ditur revelationi non propter aliud, sed pro-
pter se, & ideò simpliciter, quia revelatio est
& Dei verbum. Atque id contingit per vir-
tutem ipsius illius verbi & illustrationem Spi-
ritûs Sancti intellectum & assensum huma-
num convincentis.

Ita si quibus negantur) Gratia
conyerfionis nemini negatur, sed præstò
omnibus est gratia præveniens, eaquæ suffi-
ciens ad emergendum ex peccatorum cœno.
Illa

Illam uniusmodi est respectu omnium hominum, nec electis alia offertur, alia reprobis, ne quidem quoad gradum qualitatis intensiorem aut fortioiorem. Quod verò hi convertantur, illi non item, non est causa querenda in Deo, quod gratiæ suæ tenaciôr fuerit in hoc, quàm in illo, sed in homine, qui vocanti Deo malitiâ suâ obicem ponit. Nam, ut convertamur, totum Dei est; ne convertamur, nostrum est. Gratiâ autem præveniente non excussâ Deus semper intendit, intensiorem gratiæ gradum conferre; sed voluntate consequente talem intensiorem gradum seu majus incrementum justè denegat iis, qui primam gratiam rejecerunt. Non ergò nobis incognitæ sunt causæ hujus negationis, nec proinde ad simplicem Dei voluntatem est recurrendum.

Christo novæ legis auctori) sæpè diximus, Christum non fuisse legislatorem.

Nec obstat illud in fabula) Parabolam dicere debuisset. Fabulam enim minus piè dici notat Cloppenburgius *in disput. pag. 67.*

Instantiam vocatoris significat) agnoscit hoc Thomas *quest. 22. de verit. art. 1. ad ult.*

§. 50. *Cogitandum hic quoque*)

Fides quidem, in quantum est opus intellectus, legibus non subjicitur, neque cogi potest intellectus ad assensum, nec proinde pœnz locus est. At in quantum ad voluntatem spectat, sententiam hæreticam intra sua animi sensa occultare, aut in vulgus efferre, poterit Magistratus eâ de re leges promulgare, & pœnis animadvertere in delinquentes. Eadem ratione potest prohibere Princeps, ne seditiosè aut turbulentè vel oppugnetur verum vel defendatur, cùm & hoc ad voluntatem & arbitrium humanum spectet.

Hæreticus Augustino is demum)

Quis propriè pro hæretico sit habendus, & difficilis est inspectionis, & Theologorum principaliter est cura, quibus istam rem committimus.

CAPUT XXI.

§. 1.

S*I qua malitia notabilior accesserit*) Vulgatum est inter Doctores, non intelligi delictum sine dolo, & cessante dolo, omnem cessare pœnam. Vid. Valentin. Voltz. *consil. 2. de inquisit. num. 96.* Marc. Anton. Blancus *in pract. crimin. f. 125. num. 35.* Sub dolo autem non animi tantùm pro-

Hh

po-

positum continetur, sed etiam impetus ebrietatis, iræ, amoris, libidinis, &c. Anton. Matthæus *de crimin. c. 1. n. 3.*

§. 2. *Nisi aliquid in ipsis vitiosum hæreat*) Loquitur hic autor de pœnis, quòd Dominus non possit puniri propter delictum servi, nisi ipse delicto participaverit, quo tamen casu magis est, ut ex proprio suo delicto eum teneri dicamus. Cæterùm de jure civili introductum est, ut ex delictis privatis servorum agi possit adversus dominum, non criminaliter quidem, sed civiliter & pecuniariè, vel ut litis æstimationem sufferat, vel servum noxæ dedat, §. 1. *Instit. de noxal. act.* Sed hoc ex jure civili esse dixit autor suprà *cap. 17. num. 21.* cujus tamen æquitas in eo maximè consistit, quòd non pati debeat dominus, ut ex sua familia damnum alicui inferatur, & quod proinde, si datum fuerit, negligentia aliqua imputari debeat in eligendis ministeriis ei, quicquid etiam dicat Cæsar Ursill. *in addit. ad decis. Matthæi de Afflictis, decis. 37. num. 4.*

Eum ipsum delinquere) Pœna tamen num eadem & servo delinquenti & patienti domino infligi possit, aut debeat, disquiritur. Dominum, quo sciente servus, aliquem occiderit, ex L. Aquilia teneri, dicitur in *l. 44. ff. ad L. Aquil.* Sed an idem dicendum

tum de L. Cornelia, quòd scilicet dominus sciens & non prohibens capitali supplicio affici debeat? Non videtur, eò quòd in judiciis publicis, & in primis in L. Cornelia dolus præsumptus non sufficiat, Tabor *de abusu armor. cap. 4. n. 3.*

In solidum dominum obligat) scilicet ex L. Aquilia, non verò ita ex L. Cornelia, Franzk. *tit. de noxal. act. n. 3.*

Facultas prohibendi) Culpa igitur caret, qui scit, sed justo impedimento intercedente, vel potestatis vel virium defectu non prohibet, Jacob. Gothofred. *ad l. 50. ff. de R. 7. exempli gratiã, si servus proclamet ad libertatem, vel domino trans flumen existente, servus cis flumen existens delictum committat, Cujac. add. l. 50.*

Quos habent in potestate) Atque ex jure naturæ, quod hic ubique sibi propositum habet Grotius, omnes filii sunt in potestate, quæ nec solvitur aliter, quàm morte intercedente.

§. 3. *Ut ante diximus*) Diximus & nos ad §. 1. 2. 3. l. 2. cap. *anteced.* frustra id dici ab Grotio.

Quæ persequi ita civitatibus aliis) Negavimus & hoc cap. *anteced.* §. 40.

Pœne exigenda) Diximus supra, non tam pœnam exigi ab alia civitate, in quam peccatum est, quàm vindictam.

§. 4. *Aut ut eum permittat*)

- Id non aliter justum est, quàm in casu, de quo loquitur autor, sicubi scil. culpæ compertus est, qui dedi debet. Ut maximè enim inter concives de mutua tuitione aut defensione initio tacitè convenerit, extendendum tamen id non est ad cives facinorosos, & qui reliquis civibus exitio sunt. Quòd si hostis civem innocentem sibi petierit, tantum abest, ut dedi ille debeat, ut nec deseri quidem possit eum in finem, ut ab hostibus capiatur. Vid. Fernand. Vasq. l. 1. *controv. c. 13.*

Que & verior est) Si vera sunt, quæ refert Pomponius l. ult. ff. de legat. verior erit sententia Publii Mutii contraria. Quid enim aliàs opus fuisset lege hâc, ut Hostilius Mancinus esset civis Romanus? Utiq; ergò ab Romanis perinde habebatur, ac si aqua & igni interdictum illi fuisset, quia suffragio populi quasi per rogationem ex civitate expulsuserat. Ideoq; civitatem sine nova rogatione novoq; suffragio populi recipere non poterat, Joh. Goedd. ad l. 102. n. 1. ff. de V. S.

Sed decreto aliquo aut judicio)
Judicium & hîc semper præcessit apud Ro-
ma

manos, & hinc non decere ait Plutarchus in Romulo, homines dedere causâ non cognitâ. Nec verò omitti id potuit, cum per leges XII. Tab. non licuerit de capite civis Romani, nisi per maximum Comitiatum, aliquid decernere. Cæterum cum civis Romanus esse desinat, qui in hostium potestatem venit, utique per deditioem jus civitatis perdit dubium apud me nullum est, & cum ita plerumque dedatur, ut spes recipiendi prorsus intercідat, nulla quoque videtur spes manere postliminii, & propterea novâ videtur opus fuisse rogatione populi in causa Hostili Mancini, cum ad suos rediisset. Cumque nulla videatur esse differentia, quoad causam postliminii, utrum receptus fuerit ab hostibus, qui deditus est, an minus, ferè est, ut probem in *l. 4. pr. ff. de captiv. l. cionem Accursii: Eos, qui ab hostibus capiuntur, vel ab hostibus deducuntur &c.*

Quod Modestinus de dedito respondit) Imò verò Modestinus hoc planè non dicit, quod hîc vult Grotius, sed cum Pomponio in *l. ult. ff. de legat. eundem examinat casum, & proinde in responso Modestini cum Ludovico Russardo legendum est: nec ab iis receptus, pro verbis; nec à nobis receptus.*

§. 5. *Non qui commiserunt*)

Hh 3

Etiam

Etiam Christianorum templis datum est hoc jus asylas ab Imperatoribus, *tit. Cod. de his, qui ad eccles. confug.* sed & illi levioris tantum delicti suspectos recipi voluerunt, non sicarios, adulteros, raptos, aut similibus criminum reos. Nimium igitur est jus Canonicum, quod remotis solis nocturnis populatoribus agrorum, & publicis latronibus, aliisque paucis, quos refert Andr. Vallensis *tit. de immunit. eccl. n. 5.* ceteris cujuscunque facinoris reis immunitatem tribuit. Et fatetur Petrus de Ferrariis *in pract. tit. 52. n. 47.* jura ista facta esse sine ratione & ad beneplacitum, imò contra jus divinum.

Aut certè amovendi) Ubi supplicium aliqua habebatur ratio, benignè eos ab aris abducebant; sin minus, deripiebant eos de ara & abducebant, quandoque etiam igni atque incendio circumseptos inde abscedere eos cogebant. Vid. Desider. Herald. *ad Tertull. apologet. l. 1. digress. 26.*

§. 7. *Etiam inter universos & singulos*) Disputant Doctores, quando universitas dicatur delinquere. Communis sententia est, non sufficere, quòd totus populus vel omnes ex universitate delictum committant, ne quidem si levato vexillo, aut pulsata campana omnes de universitate iverint ad delinquendum; sed necessariam esse præviam

viam totius populi deliberationem, & in hanc rem consilii publici conuocationem, aliàs delinquere tantùm & puniri debere singulos de universitate, non integram universitatem ut corpus, Jul. Clar. *in pract. crim. q. 16. n. 8.* Cels. Bargal. *de dol. l. 3. c. 1. n. 57.* Nic. Losæus *de jur. universit. part. 4. n. 14. seq.* Andr. Gail. *de pac. publ. lib. 2. c. 9. n. 4.* Joh. Althus. *discipl. l. 1. c. 190. n. 19.*

Distinctæ enim sunt pœne)

Non ita plectitur universitas, ut de singulis ordine pœna repetatur; sed tùm demum pœna de universitate sumi dicitur, cùm ipsa universitas punitur: quare cùm universitas jure constet, quatenus scilicet uni imperio unisque legibus paret, adhiberi debet ea pœna, quæ jus illud adimat: veluti si suis legibus, si magistratibus, si publico consilio, si immunitatibus & privilegiis privetur, si mœnibus oppidum nudetur, solum aratro inducatur &c. Francisc. Hottomann. *quest. illustr. 42.*

Ea amittant, quæ ipsorum sunt propria) Contingere potest, ut everlâ & deletâ urbe prædia sua amittant innocentes. Et his quidem, si de ipsorum fide constet, aliunde satisfieri debet, ne præter meritum suum planè innocentes puniantur. Dissentiunt Moralistæ, qui propter grave delictum universitatis etiam innocentes non injustè

Hh 4

pu-

puniri contendunt. Vid. Paulus Laymann, *Theol. moral. lib. 2. tract. 3. c. 12. n. 12.*

§. 10. *in fin. Nisi per universitatem*)

Sed hæc non sunt extendenda ad ista bona, quæ non habent per universitatem, sed in proprio patrimonio. Ut enim in istis damnum sentiat præter meritum, nulla ratio jubet.

§. 11. *Occidi nemo possit ex fidejussione*) Vulgatum id est juris civilis ex jure naturali depromptum axioma, quòd nemo dominus sit membrorum suorum, l. 12. ff. ad L. Aquil. & quòd justitiæ ratio non patitur, eum, qui non deliquit, pœnam corporalem subire, l. 22. C. de pœn. Deficiunt enim fines pœnarum, cum ita nec emendetur delinquens, nec à simili delicti genere, sed tantum ab istiusmodi tali fidejussione deterreantur alii, nec etiam satisfiat læso aut damnum passo. Vid. Hering. de fidejuss. c. 20. §. 9. n. 36. Anton. Matthæus de criminib. tit. de custod. reor. num. 14.

Quod si exilium) Exilium ad fortunas potiùs & domicilii mutationem pertinet, quàm ut corporis aliquem cruciatum inferre possit. Et cum itaque de fortunis suis & rebus unusquisque statuere possit pro libitu, non erit frustranea fidejussio, qua quis exilii

exilii pœnam subire promittit. Ant. Matth.
d. l. num. 26.

Quod erat penes auferentem)

Præsupponit hæc Grotii sententia liberum auferentis arbitrium, quod uti in precario negarinequit per l. 1. l. 2. l. 12. l. 15. ff. de precar. ita principi in rebus privatorum concedi planè non debet, quemadmodum nec ipsum dominium eminens.

Sed usus domini humani)

Imò verò non tantùm usus domini humani hic attendi debet, sed etiam, & principaliter quidem ratio inductiva, quam suggerit jus Canonicum c. mulier 15. quest. 1. Pecora inde credendum est jussa interfici, quia tali flagitio contaminata indigna refrigerant facti memoriam.

§. 12. *Cujus rei ratio*)

Paulus Jurisconsultus in l. 20. ff. de pœn. intelligit emendationem non aliorum hominum, sed ipsorum delinquentium. Nec ergò non veram dicere poterit hanc rationem Grotius, quam ipse probavit suprâ cap. anteced. num. 6. & 7. Exempla verò, quæ extra personam delinquentis statuuntur, sæpe in diversa abeunt. Ut si fidejussor morte puniendus esset, non delicti id esset exemplum, sed fidejussionis, præsertim cum nec pœna quidem

Hh 5

tali

490 IN LIB. II. CAP. XXI.
tali casu dici posset, uti ipse modò confirma-
vit Grotius.

§. 13. *Nescio quis Christiano*)

De justitia supplicii ex crimine læsæ majesta-
tis in liberos propagati in utramque partem
multum disceptatur. Vid. Albericus Gen-
tilis *ad Leg. Jul. majest. disput.* 7. Anton. Pe-
rez *Cod. ibid. num.* 17. 18. Bachov. *in Treutl.*
vol. 2. disp. 32. thes. 1. lit. K. Sentio tamen hic
cum Grotio, non esse probandam hanc Im-
peratorum sententiam, nec ulla ratione pur-
gari satis posse ab iniquitate, quam continet.
Id tamen non diffiteor, prudenter coerceri
perduellium liberos, ne noceant, & paren-
tum supplicia vindicent,

§. 14. *Deus quidem*) Malè phi-
losophatur Grotius, Deum ideò punire pos-
se liberos innocentes, quia dominium ha-
beat in vitam eorum. Primùm enim non ab-
solutè accipiendum est, quòd minatur Deus
paternam se impietatem in posteris vindica-
turum, sed sub hac qualitate, si & posterì
impii fuerint, & vel delictis parentum com-
municaverint, vel ipsi similia aut etiam alia
prava facinora commiserint. Tùm enim ag-
gravare solet Deus pœnas, & atrociùs punire
filios, quàm si soli deliquissent. Deinde fal-
sum est & pugnat cum justitia divina, Deum
jure domini, quòd haber in hominem &
bona

bona ejus, posse pœnas ei planè innocenti infligere, & ex hoc miserum reddere. Vid. *scilicet. ad §. 4. cap. antecedent.*

Jure dominii, non pœna) imò pœnæ, quia vindictam minatur Deus in posteris, quæ verba non parentum tantùm respectu dicuntur, sed ipsorum etiam liberorum respectu, quos propter delicta & sua & parentum suorum graviùs dicit à se puniendos esse. Nec proinde nego, etiam parentum delicta puniri in posteris, & hoc grave esse parentibus, si ipsi superstites posteros suos in calamitatibus penè submersos videant. Quod exempla in scripturis adducta attinet de Achane, cum Grotio facere videntur Junius & Tremellius ad *Jos. cap. VII.* Sed dubium non est, totam ejus familiam furto isto contaminatam & sic participem fuisse. Familiam autem Saulis participem fuisse criminis, patet ex eo, quòd Deus eam dicat sanguinariam *2. Sam. XXI. v. 1.* Sic etiam de posteris Jeroboami constat, eos peccatis valde fuisse contaminatos *1. Reg. XIV. v. 13.* Achabi verò exemplum clarè ostendit, & quod in posteris non aliter vindicare velit delicta parentum, quàm si ipsi quoque peccata aut eadem aut similia commiserint, uti patet ex *2. Reg. 1. in princip. & cap. III. v. 2.*

Nisi adversus scelera) Unde hoc ha-

habet Grotius? id enim docere nequit Plutarchus, Ælianus, Strabo &c.

Hinc factum ut pregnantem)

Vid. Barn. Briffon. *select. antiquit.* l. 2. c. 20.
 Claud. Tutius *ad l. pregnantis 3. ff. de pœn.*

§. 16. *Id auferri ipsis posse]* Hoc est, quod suprâ dixi, coërceri posse liberos enormiter delinquentium, ne noceant. Statuitur igitur istiusmodi tale non tam in pœnam, quàm in securitatem Reip.

§. 17. *Id est ex negligentia)*

quomodo verò ex negligentia? an quod non prohibuerit rectorem alterius populi, ne delinqueret? Sed quia nec ipse ille, qui pœnas jam poscit, tale quid prohibuit, quid est, quod eum liberet à culpa, & jus det alienum populum propter negligentiam puniendi. Utique obscurior hîc est Grotius, quàm ut intelligi queat.

Sed agimus de eo contractu) Obscurior hæc est explicatio, quàm ipsa questio. Quis est enim ipse contractus, qui ex natura oritur ejus corporis, cujus caput est rex, membra cæteri? Propositum est agere de delicto principis, num propter id puniri possint subditi. Tale utique delictum non potest dici contractus, qui ex natura oritur ejus corporis, cujus caput est rex, membra

cæ.

cæteri. Sed de hoc tamen fortè quærit Gro-
tius, utrum propter delicta principis teneatur
populus, ideò, quod ab initio sive tacitè sive
expressè convenerit inter principem & sub-
ditos, ut unum esset inter se corpus civile.
Sed enim unusquisque tùm facilè intelligit,
conventionem istam ad delicta non esse ex-
tendendam, neque eum fuisse animum con-
trahentium.

*Interim hæc pœna erat non popu-
li*) Imò & populi. Dicitur enim in initio
capitis, iratum fuisse furorem Domini contra
Israël.

CAPUT XXII.

§. I.

C*Ausas alias esse justificas*) Causa
prima & præcipua plerorumque bel-
lorum est cupiditas & habendi aut fi-
nes dilatandi libido. Nee tamen ea unquam
publicè profertur, sed prætextus aliunde su-
mitur, isque tanto cum elogio, ut justitiam
strenuè mentiatur. Quod si nulla alia suppe-
tat causa, ad religionem confugiunt mili-
tantes, & omnium suarum actionum auto-
tem faciunt Deum religionis & justitiæ ti-
tulo ambitionem suam velantes. Suum quis-
que bellum sacrum prædicat, hostes quisque
suos impios dicitat, suam quisque causam
san-

sanctam nominat. In ore omnium sanctum
piumque versatur: consilio, conatu, animo
secus agitur.

§. 5. *Ut enim justa sit defensio*)

Multo latiorem habet ambitum defensio,
quæ fit bello publico, quàm quæ privatis
permittitur in aggressionem privatâ. Vid.
Grot. *supr. hoc libr. cap. I. num. 16.* Ut maxi-
mè verò in bello defensivo prævenire liceat
vim non præsentem, non sufficit tamen ad
talem præventionem qualiscunque metus,
quanquam sufficiat ad apparatus defensio-
nis & conscribendum militem. Vid. Dn.
Strauch. *exerc. exoter. 9. n. 15.*

In suo arcem faciat] Id licitum est
vicino, & propterea facere nequeo cum qui-
busdam Jurisconsultis, qui fortalitia ejus-
modi ad æmulationem alterius ædificari, &
novi operis nunciationis remedio impediri
posse contendunt, Andr. Gail. 2. *Observ. 69.*
num. 18. Nicol. Boër. *decis. 320. num. 8.* Petr.
Ant. de Petra *de potest. princ. cap. 8. n. 11.* nisi
sententia eorum accipiatur de eo casu, quan-
do quæstio est de principibus uni superiori
subjectis, & iisdem juris publici legibus u-
tentibus. Add. Limn. *l. 4. jur. publ. cap. 8.*
num. 213. seqq.

§. 9. *Æquè est improbum*)

Plerique isti tituli, qui hoc capite exponun-
tur,

tur, conquisiti fuerunt superiore seculo ab Hispanis in causa Americanorum, ut scilicet eò magis de justitia belli adversus eos gesti constare posset. Sed eos plerosque eleganti discursu refutant Franciscus à Victoria *in relectionib.* & Joseph. à Costa *in libr. de procuranda Indor. salute.*

§. 10. *Nisi quod hoc videtur posse defendi*) Cùm enim ordinariè duo requirantur ad acquirendum dominium: Titulus & traditio seu apprehensio rei, non videtur dominium per apprehensionem transire posse, nisi animus intervenerit apprehendendi & posthac tenendi rem pro sua. At talem animum vix habent, si qui sunt, tota amentes.

§. 12. *Occupanti & idoneo*) Non occupanti principaliter hoc concedit natura, sed jubet potiùs, ut qui sanguine proximus fuerit, infantis curam habeat. Deficientibus consanguineis, unumquemque hominem ad officium vocat. Nec tam occupatione, quàm miseratione regimen tale constituitur.

§. 13. *Mundi dominum*) Jam inde à Lotharii Cæsaris temporibus titulum hunc Imperatoribus tribuerunt Romani juris Doctores eumque magnificè illustrat Petrus de Andlo *lib. 2. de imper. Rom. cap. 8.*

Nec

Nec defuerunt, qui hoc argumento Carolo V. Imperatori jus occupandi Americam vindicarunt, refutati Francisco à Victoria *relect.* 5. Fern. Vasquio *l. ij. quest.* 20. Joseph. à Costa *de procur. Indor. salute l. 3. c. 3.*

Per complexionem] Vid. Marquard. Freher. *ad Perr. de Andlo d. l. pag.* 186. Terrarum enim orbis nullo unquam tempore totus & integer Romanis fuit subjectus, & ne Europa quidem tota, multò minùs Africa & Asia. Germani autem, qui trans Rhenum & Danubium Romanis erant, perpetua cum illis bella gesserunt, nec unquam provinciæ jura acceperunt.

Et locorum distantia) Adde & ingeniorum diversitatem. Non enim eadem Reipublicæ forma cuicunque societati civili commoda est, nec illis etiam, quæ aut monarchicæ sunt aut oligarchicæ, omnia vel monarchica vel oligarchia applicare licet, uti jam diu observarunt Rerumpublicarum formatores. Vid. Virgil. Malvezzi *in Tarquin. superb. pag.* 138.

Ita bello amissa sunt] Sine dubio tamen multa evenerunt, quæ propter vitiosum initium probari haudquaquam potuissent, nisi accessissent alia, quæ causam in meliorem statum posuissent. Nec enim in arbitrio populorum est, cui parere velint, de-
sul.

auctoriâ quadam levitate feligere, & sceptrâ,
 quibus paruerunt hæctenus, protervè conte-
 mnere. Quin si hoc fecerint, dubium non
 est, rebellionis crimen contrahi, nec absolvi
 eos prius, quàm consensu suo tacito aut ex-
 presso separationem hanc firmaverit Prin-
 ceptis pristinis.

§. 14. Judicandi sibi jus non esse)

Sed judicandi vocabulum ibi non significat
 jurisdictionem aut iudicium, sed facultatem
 discernendi, quis sceleratus aut commercio
 inidoneus fuerit. Selden. *de synedr. l. 2. cap. 7.*

Erat tamen cœlestis } Potestas ec-
 clesiarum merè est spiritualis, nullam habens fa-
 cultatem coercendi externè & violenter. Quæ
 verò instituta sunt iudicia ecclesiastica, exter-
 na omnia sunt, nec proveniunt ex potestate
 ecclesiasticâ aut ecclesiarum propriâ, sed ex po-
 testate politicâ, quæ tamen non simpliciter
 ecclesiarum sunt necessaria, sed faciunt tamen ad
 bonum ordinem conservandum, & ut puni-
 antur refractarii. Marc. Anton. *de Dominis*
de Rep. Eccles. lib. 5. c. 2. & 3. Ita excommu-
 nicatio privativâ tantùm infert pœnam; nec
 habebit tamen ea effectum, nisi sua sponte
 pareat excommunicatus. Si hoc non fece-
 rit, nulla competit ecclesiarum potestas eum per
 vim repellendi, sed tùm recurrendum erit ad
 potestatem politicam, & magistratus ope
 excludendus erit contumax.

li

Sed

Sed divina virtute) Negari autem non debet, propter arctissimam naturarum unionem actiones naturarum non esse divisas aut separatas, sed communicari propter communicationem proprietatum. Est enim inter alia divinitatis idiomata etiam potestas faciendi miracula carni CHRISTI communicata.

Signum medendi, non remedium) quidni etiam remedium. In Christo enim quia nihil non est vivificum, etiam sputo & luto *Joh. IX. v. 6.* virtutem supernaturalem tribuere potest, ut efficiant id, quod aliàs ex se præstare non possent.

Regnum esse non Episcoporum) Jam diu est, cum episcopi supra conditionem & sortem ecclesiasticorum evecti sunt, & secularem potestatem cum integris territoriis acceperunt. Et exhinc factum, ut licet titulum episcoporum retinerent, munere tamen episcopi, ut olim, nequaquam fungerentur, sed ad instar aliorum principum secularium episcopatibus & territoriis præessent. Vid. *Struv. disp. Feud. I. num. 4.*

§. 16. *Nam qui beneficium dedit*) Gratitude & remunerationem non civile tantum, sed etiam gentium jus pudori cujusque

jusque reliquit. Nec enim convenit, beneficia fœnerari aut in Calendario scribere. Cumq; res honesta sit, referre gratiam, definit honesta esse, si necessaria est, neque gloriosa res est, gratum esse, nisi tutum est, ingratum fuisse. Senec. l. 3. de benef.

S. 17. *Ipsum tamen bellum propriè injustum non faciunt*) Utiq; faciunt; quia tùm justa belligerandi causa evertitur & contaminatur injusto fine & intentione. Actiones enim morales ex fine judicantur. Dum itaque qui bellum indixit, contentus est vindictâ, neque id tantùm quærit, ut pacem hosti extorqueat, justa exinde fit defensio eorum, qui bellum promeriti fuerant, & injusta ejus arma, qui bellum inferre optimo jure poterat. Axioma juridicum est, ordinata ad finem boni non debere malum operari. Cardin. Tuschus *præct. conclus. tom. 5. conclus. 181.* Et scholastici dicunt, intentionem bonam ita dici non tantùm ratione subtracti, sed etiam ratione connati, hoc est, non tantùm ratione ejus, quod quis vult propter se, sed etiam ratione mediorum, quæ ordinantur in sic volitum, ut intentio aliter bona dici non possit, nisi utrumque concurrat, & bonitas finis, & recta ordinatio mediorum ad finem. Joh. Altenstaig. *Lexic. Theolog. vocab. intentio.* Iidem scholastici non aliud bellum justum faciunt

ciunt, nisi iustitia in his quatuor sese exserat, nempe in legitima autoritate, causâ iustâ, intentione recta, & debito moderamine. Adde Gratian. *caus.* 23. *quest.* 1. & 2.

CAPUT XXIII.

§. 1.

I*N moralibus non equè*) Etsi enim præcepta communiora Ethicæ, e. g. virtutem esse summum hominis bonum, vitia summum malum & similia, æquè evidentia sint, atque scientiarum propriè dictarum propositiones; conclusiones tamen particulariores certitudinem longè minorem & contra multum sæpe obscuritatis conjunctum habent, quòd res ipsæ, de quibus loquuntur, multis modis mutabiles & contingentes sint. E. g. Moralis certitudo & evidentia est, verum esse, quod vir bonus & gravis jurejurando solenniter confirmat. Sed hæc evidentia non absolutè talis est, sed secundum quid: nam quod simpliciter evidens est, id ita intellectum convincit, ut non possit dissentire, quod hîc non fit, quia simpliciter impossibile non est, hominem justum & gravem pejerare, cum possit virtute sua deficere.

§. 2. *Actum esse vitiosum*) Effectus hîc est conscientiæ, uti vocant, erroneæ

nez, quæ id faciendum aut omittendum dicitur, quod faciendum aut omittendum non erat. Actus autem idè fit vitiosus, quia Deus & recta ratio requirit non tantùm ut faciamus bonum & abstinemus à malo, sed etiam, ut animo bono & recto, non malo, præstemus utrumque. Sæpe autem conscientia ista erronea ista stringit, ut non possit non quis, manente eâ, peccare. Si enim actio suo genere bona vel mala sit, & necessariò ex præcepto vel facienda vel omittenda; qui bonam & præceptam per errorem credit esse malam & prohibitam, & proinde omittit, peccat, quia videlicet non facit, quod ex rei naturâ & præscripto legis erat faciendum. Si facit, itidem peccat, quia contra suam conscientiam agit, & quam certo persuasus erat legem esse divinam vel naturalem, adspernatur. Vid. Thom. 1.2. *quest.* 19. *art.* 5. Durand. 2. *sensent.* 39. *quest.* 5. Occam 3. *sent.* *quest.* 13.

Quo in loco fides) Optimè se res habebit, si ut Christianus intelligas animi iudicium ex fide Christiana, nempe ut mens Apostoli sit; quicquid non provenit ex fide Christiana, per conscientiam ad opus applicatâ, illud peccatum censetur. Vid. Gerh. Joh. Voss. *in histor. Pelag. lib.* 3. *part.* 3. *thes.* 12. *in fin.*

Sed hæsitet) Dicitur hæc conscientia dubia quæ neutri parti assentitur, sed planè hæret inter adsensum & dissensum. Et ad hanc magis, non ad erroneam trahunt Casuistæ dictum Pauli, quod jam vidimus. Peccat autem ex hac conscientia, qui agit, quia non abhorret à peccato. Nam bene, an malè operetur, legem observet, an violet, Deum offendant, an non, perinde æstimat, atque sic sciens & volens sese periculo peccandi exponit. Quod si faciendum omninò fuerit, debet is, qui ita dubitat, eligere, quod ipse tutissimum esse judicaverit, & dare operam (1) ne quid ad summam diligentiam, etiam alios consulendo, reliqui fecisse videatur, (2) ne ullam peccandi voluntatem habuisse arguatur. Vid. Franciscus à Victoria *relect.* 5. fol. 167. Et potest fieri, ut quis judicio intellectus speculativo dubitet, & tamen judicio practico magis feratur ad alterutrum, quemadmodum miles, qui speculativè dubitat, an bellum sit justum, potest sine peccato militare sub principe suo, quem credit non esse tam imprudentem, ut bellum injustum suscipiat.

§. 3. *Plerumque verò*) Pertinent hæc ad conscientiam probabilem, uti vocant, quando scilicet talis adest assensus, quo intellectus fertur in alteram contradictionis partem, cum formidine oppositi, propter ratio-

tio-

tionem non penitus certam. In tali conscientia qui operatur secundum opinionem, quæ sibi videtur improbabilis, ille peccandi se periculo exponit. Semper autem ille promptus esse debet ad audiendas rationes aliorum, & deponendam suam sententiam, si melior aliqua occurrerit. Est enim obstinatus hominis, neminem se prudentiorem agnoscere. Et hinc patet, quid sentiendum sit de doctrina Jesuitarum, qui statuunt, licere cuique eam opinionem tutam conscientiam sequi, quam quatuor, vel tres, vel duo, vel unus etiam gravis Doctor tradiderit, itemque consultum de aliqua re Doctorem posse respondere juxta probabilem aliorum sententiam, quamvis ipse Doctor ejusmodi sententiam speculative falsam esse certo sibi persuadeat: adeoque cum ex utraque sententia consilium dare possit, prudenter facturum, si eam in consilio dando eligat, quæ consulenti favorabilior seu exoptatior sit. Vid. Ludovicus Montaltius *in epist. provincialib. passim.*

§. 5. *Sive ab aliorum auctoritate*) In aliorum sententiis sequendis contingit, ut illæ sint vel magis probabiles, minus autem tutæ, vel magis tutæ & minus probabiles. Probabilior est, quæ firmioribus & melioribus rationibus nititur: tutior, in qua non ita facile peccatur.

§. 8. *Et tum ob hanc*) Mediatores, qui hodie inter principes intercedunt, non tam arbitrorum, quàm arbitratorum vices gerunt, & ægrè plerumque recipiuntur. Tanta scilicet est odii inter Christianos vehementia. Et quanquam inter Principes Germaniæ sua non careant utilitate judicia Austregarum, plurimum tamen & ipsa habent incommodi, de quo videri potest Conring. *dispus. de judic. Reip. Germ. num. 61. 62.*

§. 10. *Si non ab ipsis rectè fieri*) Dubitari potest, an rectè fiat, posito scilicet non haberi modum componendi alium. Etsi enim satius esset, quovis modo rem transigere, quàm desperatum ejusmodi & sanguinolentum remedium eligere; Si tamen pax impetrari aliter nequeat, & commodior atque benignior modus definiendi rem se non offerat, confugiendum erit ad id, quod haberi potest, quodque inter duo mala censebitur minùs perniciosum. Conf. Paul. Laymann. *Theol. moral. lib. 3. tr. 3. part. 3. cap. 3. num. 3.*

§. 11. *Quam qui possidet*) Peti-
torem probare debere, unde res ad ipsum
pertineat, non possessorem, unde possideat,
vulgatum est apud juris Doctores.

§. 13. *Distinguenda enim sunt*)
Res

Res huc redit, in controversiis tùm privatis, tùm publicis justitiam causæ penes unam tantùm partem consistere. Uti autem in privatis litibus utraque pars justè causam tueri potest, non obstante, quòd unâ tantùm ex parte causa justa existat; ita & in bellis publicis. inconveniens non esse, ut cùm ex una parte sit jus, ex altera ignorantia invincibilis, ex utraque parte bellum justè geratur, Franciscus à Victoria *relect. 5. sect. 3. num. 6. & relect. 6. num. 32. 33.* Ita ergò si quis teneat provinciam cum probabili ignorantia, credens eam suam esse, & alter, qui verus dominus est, eam repetat, non minùs ille bello eam justè defendere, quàm hic vindicare poterit.

Nam ipse operans justè agere interdum) Ut quis justè agere dicatur, necesse est, non tantùm ut justum sit id, quòd agit, sed etiam ut agat spontè, sciens, & volens. Unde si quis agit, quòd justum non est, sed imprudens & ex errore aut ignorantia, ille quidem non injustè agit, nec tamen justè agit.

Cujus rei exemplum) Hoc non videtur esse exemplum ignorantie inevitabilis. Qui enim leges ignorat, in lata versatur culpâ, nec ideò excusari debet, *l. 9. C. de legib. l. 12. C. de jur. & fact. ignor.*

Sic enim & sententia non ex jure lata) Verum hoc est de sententia, quæ in hypothesi injusta est, quando scilicet de jure litigatoris judex injustè pronuntiavit. Secus est, si contra jus ipsum constitutum pronunciat in thesi, tunc enim sententia, quia non tantùm ἀδικῶς est, sed etiā παράνομῶς, de lege scilicet ipsa & contra eam directò lata, ipso jure nulla est, nec ullum habere potest effectum.

CAPUT XXIV.

§. 2.

AD pœnas verò omittendas) Repetendum hîc, quod sæpe dixi, bella, non tam in pœnam, quàm in vindictam geri. Et de pœnis notavi suprâ ad cap. 20. §. 34. & 36. remissionem earum tam facilem non esse, uti eam facit Grotius, neque judicem à superiore constitutum lege debere esse clementiorem.

§. 4. *In fabella quadam Christi*)

Suprà notavi ad §. 48. c. 20. minùs piè dici à Grotio fabulas, quas parabolâs dicere debuisset. Locus autem, quem ianuit, extat *LUC. XIV.*

§. 5.

§. 5. *Quæ comparatio tres habet normas*) Ita quidem in thesi & generaliter præcepta formari possunt; sed in hypothesi & præsentem materiâ tantis subtilitatibus fortè opus non est. In bello enim sive inferendo sive excipiendo id maximè considerandum est, numquid valeant vires, ut vel recuperari possit, quod petimus, vel retineri, quod possidemus. Et hæc quidem principalis atq; primordialis est deliberatio. Flagrante jam bello, ubi res non succedit ex voto, concedo, flexendas nonnunquam esse cogitationes in alia omnia, & tum maximè difficiles esse deliberationes, ut pax bello commutetur.

§. 6. *Libertatem intellige civilem*) Libertatis nomen statui monarchico plerumque solet opponi, uti id ostendit Auctor *L. 1. c. 3. n. 12.* & multi juxta Philosophum *VI. Polit. c. 2.* in sola hac Reip. forma libertatem haberi arbitrantur. Libertas autem ista in eo consistit, non ut ex nudo tuo arbitrio vivas, nulliusque potestatem agnoscas, sed ut legibus Reip. & Magistratui tuo te subicias, atque ea quidem conditione, ut tu quoque sis magistratus particeps.

§. 7. *Cui pares sunt vires*) Non arbitror, ex eo solo omittendum esse bel-

bellum, quòd pares non superiores nostræ sint vires, quanquam major in his sit securitas. Nec profectò quisquam tam accurate suas & alterius vires adinvicem librare potest, ut certus esse de eventu queat. Et quid verò, si alter ille, qui inferior censetur, aliorum mox auxiliis formidabilem se exhibeat, & bello jam cepto viribus nos longè superet?

CAPUT XXV.

§. I.

Q*ui aliis opem ferunt*) Nego hoc esse universale. Possunt enim pacta intervenisse inter auxiliares & hostes tertii, quæ auxilium interdicunt.

§. 2. *Si id sine omnium*) Ecquando verò sine omnium aut plurium subditorum incommodo bellum geri poterit? Et quamvis id fieri posset, quis inter Rectores tam providus fuerit, qui id certò sibi polliceri queat.

§. 3. *Dubium non est*) Imò verò dubium maximum est. Pugnat enim hoc cum tacita conventionione civium inter se & cum capite, quâ scil. placuit ab initio, dum coiret societas civilis, ut una esset salus omnium

niam, unum & commune periculum. Atque id eleganter illustrat Vasquius per similitudinem eorum, qui ut tutius iter haberent simul coacti, unum & commune periculum subire tacitè inter se fidem obstrinxerunt.

Hoc videtur agere) Imò verò simpliciter & indefinitè loquitur Vasquius, nec patiuntur limitationem istam rationes, quas adducit, generales. Exemplum enim adductum illustrat, non determinat.

Ut maxima multitudinis)

Debet enim verò unusquisque bonum publicum suo privato anteferre, non tamen cum certa & inevitabili morte. Ideò enim principaliter bonum publicum promovemus, ut & nobis bene sit in eo. Atque ideò discrimen quidem & periculum pro patria simul cum reliquis civibus, idque etiam certatim, imò etiam soli quandoque appetere tenemur, non autem soli certam mortem oppetere, uti rectè ait Vasquius. Et videtur hoc pugnare tum cum ordine dilectionis, tum cum natura sui conservationem quærente, ut vitæ suæ prodigus certam quis subeat mortem, in eum scilicet finem, ut alius conservetur. Fatetur etiam ipse Grotius §. 7. si manifestum sit peri-

periculum, non teneri quenquam in gratiam alterius id subire, sed posse suam vitam præferre.

Quare & in nostrâ) Non sequitur Et ratio diversitatis est, quia Princeps aut superior imperium habet in subditorum bona, & hinc cogere potest subditum, ut bona sua ad conversationem universi applicet, Franzk, *lib. 2. resol. 7. num. 28. 29.* sed tale imperium non habet in vitam subditi innocentis, ut eum perdat.

§. 4. *Nunc illud addamus*)

Additamentum hoc omne fœdus facillè deserere docet. Poterit enim socius in auxilium vocatus omni tempore dicere, sibi nullam esse spem boni exitûs. Nec verò boni tantùm, sed etiam mali avertendi causâ, & ob hanc principaliter societates bellicæ contrahuntur.

§. 8. *At non etiam*) Debemus hoc Grotio; verendum tamen est, ne parum feliciter res cedat. Non cessabit enim Buisiris talis, aut Phalaris, sed subditos suos & ipsos illos, quos defensum venit alius, contra defensorem hunc suum in aciem educet. Illi verò ne hiscere quidem, sed parère vocanti tenentur. Atque sic fiet, ut inter defensorem

&

& defendendos acerrimum prælium committatur, maximo eorum, quibus prodesse debuit, incommodo.

Quoties enim actioni) Necessè est, ut ponantur termini habiles, hoc est, ut non physicum tantùm ponatur impedimentum, quale hîc in exemplis ponit Grotius, sed etiam morale, & quidem sub notione justî & injusti, honesti & turpis, utrum scilicet quod uni non licet, alteri pro eodem licere possit.

§. 10. *Imò & propter stipendium*) Hoc ferè unicè in hodierna quæritur militiâ, præsertim cùm plerique, unde vivant, non habeant, ut jam nihil dicam, venalia quandoque prostitui officia militaria. Alia insuper est fraus præfectorum, furto haud procul, qui dictâ in stipendium aut lustrationem die, conducta mancipia exhibent, numerantque pro milite familiam suam. Gramond. *histor. Gall. lib. 3.* imò & defunctos quandoque, in suum commodum interpretantes illud Imperatoris, quòd illi, si diis placeat, pro Rep. ceciderint, & in perpetuum per gloriam vivere intelligantur, *pr. Instit. de excusat. int. vel curat.*

CAPUT XXVI.

§. 3.

A *Bstinere omninò debent*) Malè
 ergò Feudista 2. F. 28. in bello injusto
 defensivo obligatum esse vasallum domino
 opem ferre, in offensivo verò injusto bello
 liberum ei esse, utrum assistere velit, an mi-
 nùs. Id capitulum non convenire juri divi-
 no, agnoscit Jacobinus de S. Georgio de
feud. §. & promiserunt. num. 8. Conf. Andr.
 Gail. *lib. I. de pac. publ. cap. 4. num. 10. II. 12.*
 Petr. Binsfeld. *de injur. & damn. dat. cap. 8.*
conclus. 14.

*In Christianos manum commoda-
 rent*) Ubi tamen causa justa belli fuerit,
 confidenter assero, teneri subditum sub ma-
 gistratu heterodoxo militare adversus or-
 thodoxum, quia etiam in orthodoxis puniri
 debet, si quid peccatum fuerit in rebus pu-
 blicis, & communem hominum societatem
 concernentibus. Hülseman, *in breviar. cap.*
20. num. 19.

§. 4. *Eligere partem tutiorem*)

Ego hac ratione non moveor, cum fieri
 possit, ut aliunde petendum sit fundamen-
 tum, propter quod judicio activo disceden-
 dum sit ab judicio contemplativo. Utiq̄ue
 enim

enim hic observanda est regula vulgata: Tene certum, relinque incertum. Jam verò certum est, inquit Gerhard. *loc. de Magistr. num. 399.* quòd subditi obedientiam debeant magistratui non præcipienti manifestè impia & injusta. Conf. Hülsemann. *d. 1. num. 14.* Rectè Bonacina *Theol. moral. tom. 2. disp. 2. sect. 1. par. ult. ult. §. 2. num. 10.* Militibus, inquit, qui sunt subditi, Principe indicente bellum, satis esse, si sciant, causam belli non injustam; in dubio enim obediendum esse superiori præcipienti, & in ejus favorem præsumendum esse.

Nam cum utrumq; incertum sit

Non tam incertum est, sed imò certum est, parendam esse principi non manifestè injusta præcipienti, quàm incertum est dubitanti, bellum esse iustum.

Ut satis ei constet Non peccat carnifex, qui ignorat injustitiam sententiæ, & morti adjudicatum occidit. Obsequitur enim superiori, & ejus sententiam in dubio discutere non tenetur.

Gerhard. *d. l.*

in

HUGONIS GROTII
LIBRUM TERTIUM

DE
JURE BELLI & PACIS.

CAPUT I.

§. 2.

A *Bipso fine*) Medium enim ut me-
dium in se, per se & propter se, non
expetitur agenti, sed quod ab ipso ita eligi-
tur & æstimatur, id inde est, quod res, ad
quam acquirendam utile est, tanquam finis
appetatur.

Eripere ei naturaliter mihi, jus est] Sed hoc
jus fortè nullibi poterit exerceri. Quia enim
nemo non hominum in societate vivit, so-
cietas autem sine imperio aliquo consistere
nequit, non ferendum est, ut violenta ere-
ptione sibi ipsi quis jus dicat, quando pote-
stas est adeundi judicem. Et hoc non civili
tantum, sed naturali etiam jure obtinet.

Quibus ex causis dominium quoque sequitur] Vix est, ut hoc obtineat Grotius, nisi ei, cui
ita res ablata est, bis terve antea denuncia-
tum

tum fuerit, ut aut restituat rem quam penes se habet, aut dominio rei suæ renunciât, tantumque temporis abhinc elapsum fuerit, quo neglexisse illum rem suam, & dominio se abdicasse probabiliter colligi potest. Nuda enim ablatio rei alienæ, ut maximè jure fiat, non transfert dominium, sed facit tantum, ut alter ille aut desiderio rei suæ rem, quam penes se habet, restituat, aut dominio rei suæ tandem tacitè vel expressè renunciât.

§. 3. *Jus saepe parti novum paritur*] De effectibus litis contestationis videri possunt Doctores passim, & quasi in compendio Andr. Vallens. in *paratit. jur. Canon. tit. de lit. contest. §. 2.*

§. 4. *Ut alibi notavimus*] Notavimus & nos, DEUM nunquam abuti dominio illo suo plenissimo, nec immerentem punire aut perdere hominem, sed hunc sibi omnis calamitatis causam esse.

§. 5. *Sed & questio incidere solet*] In genere de hac questione notetur, belli legibus nobis licere non solum munitiones hostium, portus, urbes, viros, naves, sed & fructus & hoc genus alia aut præripere, aut perdere, ut res opesq; eorum, quantum possunt, atterantur. Eodem modo & iisdem legibus nobis licebit præcavere, ne rebus necessariis aliunde illatis vires eorum adaugeantur. Intercipere igitur licebit, non arma tantum, sed annonam etiam, & quicquid demum avehitur, quod ad

hostium vires confirmandas facere possit. Vid. Anton. Matthæ. *de criminib. tit. de las. majest. cap. 5. n. 13.* Sed num ita retinere liceat merces istas, ut nulla hinc vectoribus debeatur restitutio, difficilioris est inquisitionis, præsertim si vectores ex amicis nostris esse ponas. Cautè hîc & timidè agit Grotius, nec nimius erit, qui cum eo faciet.

In tertio illo genere] Hic generaliter obstat illud, quod de ipsa hostili actione participet, qui subministrat ea, sine quibus bellum trahi non possit, & per quæ audacior fiat hostis. Utique hosti obsidione presso & ad extrema redacto, si quis res necessarias advehere conatus fuerit, non minùs hostium numero habendus is erit, quàm qui arma advexerit, saltem quod actum istum concernit. Et hinc puto vim isti inferri debere, si intercipi aliter non possit. Nec movet, quod neutri is parti addictus sit. Is enim neuter est, qui neutrum juvat. Et Ambrosio iudice, si non potest alteri subveniri, nisi alter lædatur, commodius est, neutrum juvari, quàm gravari alterum. Atque hinc prudenter Elisabetha Angliæ regina Hansæaticis civitatibus conquerentibus naves suas à classe Anglicâ spoliatas, quibus tamen per pacta liceret amicis esse hostibus Angliæ, respondit, non hoc esse cum utriusque colere amicitiam, si alteros lædas, juves alteros, imò hoc esse auxiliari hostibus & cum his adversum alios facere. Alber. Gentil.

til. *de jur. bell. l. 2. c. 22.* Puto tamen adhuc distinguendum esse, num subministratio ista privato nomine ab negociatoribus mercaturam exercentibus fiat, an verò nomine publico & à principe utrisque amico. Illo casu excusatiùs delinquitur, nec tam hostilis animus, quàm lucri cupiditas præsumitur, atque hinc etiam mitiùs cum eis agendum erit. Hoc verò non sine aliqua hostilitate gereres poterit.

§. 6. *Jurisconsulti Romani bonum dolum*] Boni doli exempla plurima collegit Oswald. Hillig. *in Donell. enucleat. l. 15. c. 40. lit. C.* sed quæ omnia probari nequeunt. Add. Forster. *in tract. Justinian. l. 4. disp. 7. th. 2.* Nec alius ferè dolus etiam adversus hostem probari potest, nisi qui fit per stratagemata.

Et alibi nihil interesse] Hoc non ita crudè & generaliter accipiendum est, sed hoc vult JCtus *in l. 26. ff. de captiv. & postl.* nihil interesse scil. quod jus postliminii concernit, quomodo captivus reversus est, utrum dimissus an vi vel fallacia potestatem hostium evaserit, dummodo illis non dederit fidem, nec singulariter cum eis convenerit. Mutuum enim hoc casu interesse ostendit exemplum Atilii reguli *in l. 5. §. 3. ff. eod.*

An dolus in genere sit semper malorum.] Dolus & fraus plerumque coincidunt, & ut plurimum in malam partem sumuntur. Latè tamen acceptum vocabulum quæcumque

notat occultationem veri. Et hinc Grotii labor est, ut latam hanc acceptionem tueatur.

§. 7. *Et occultare fas sit*] Non omnis veritatis dissimulatio dolum continet & pro mendacio est habenda. Aliud enim est non dicere veritatem, aliud mentiri, cum in mendacio dolus sit, qui non semper adest, ubi quis veritatem non dicit. Et huc facit, quod ait Cicero l. 1. offic. *Quae pertinent ad veritatem, negare interdum, justum. Referrī enim debet ad justissima fundamenta: primum, ne cui noceatur, deinde, ut communi utilitati serviatur.* Simulatio igitur praecise sumpta indifferens est, & modò illicitè, modò licitè fit. Licita simulatio est solers consilium, quod salvâ Dei gloriâ & illæsa justitiâ adversus aliquem suscipitur & exercetur. Quò pertinet factum Davidis furorem simulantis, quandoquidem ille sic stultitiam forinsecus simulavit, ut intus cœlesti sapientiâ arderet & Deum firmâ fiduciâ in angustiis suis invocaret. Höpffner. *comment. in Psal. 34. parism. 1.*

Exemplum ad hanc rem insigne] Nec Jeremias nec Abrahamus falsum dixit, sed veritantum aliquid tacuit. Erat enim Sara revera Abrahami soror ex patre, non ex matre. Vid. Sixt. Senens. *biblioth. sanct. l. 5. annotat. 89.* Selden. *de jur. nat. & gent. lib. 5. cap. 2.* Jeremias etiam revera id petierat à Rege, quod petiisse se proceribus respondit.

§. 8. *Citra hominum voluntatem nihil signi-*

gnificare] Faciunt huc verba Augustini ex l. 2. de doctr. Christ. c. 24. Una figura litera, inquit, que decussatim notatur, aliud apud Græcos, aliud apud Latinos valet, non natura, sed placito & consensione significandi: & ideo qui utramq; linguam novit, si homini Græco velit aliquid significare scribendo, non in ea significatione ponit hanc literam, in qua eam ponit, cum homini scribit Latino. Erbet a uno eodemque sono apud Græcos litera, apud Latinos oleris nomen est. Et cum dico, lege, in his duabus syllabis aliud Græcus, aliud Latinus intelligit.

Speciem prætulit ieritongicus] Neq; in verbis, neque in facto Christi ullus est dolus aut falsitas. Non enim dicit absolute, se porro progressurum, sed præ se fert gestus, illi, pro quo habebatur, convenientes, quod scilicet ire velit porro, nisi ab ipsis detineatur. Ne uti quam id agebat, ut esse, qui erat, non agnosceretur, quod utique fuisset discipulos fallere, sed potius contrarium, nempe ut illi intelligerent, ipsissimum Christum esse, qui cum loquerentur & agerent.

Quæ non fiunt] Ideo se, qui vult conditionate; quæ enim Deus vult voluntate absoluta, ea semper fiunt, sed quæ conditionate vult, ubi deficit conditio, fieri ea nequeunt.

Quasiq; ita sentirent] Non ideo circumcidit Paulus Timotheum, ut se necessitatem circumcisionis statueret crederent Judæi (ubi enim Judæi conversi urgebant circumcisio-

nam, tanquam ad salutem necessariam, vehementer resistebat, & hinc neque Titum circumcidere voluit) sed partim, ut Judæi conversi, qui ritum circumcisionis difficulter omittiebant, in fide continerentur, partim ut alios etiam Judæos Christo lucrifaceret, qui nondum conversi erant, & qui hominis incircumcisi conversationem averfabantur.

Neque malam quæ inde sequebatur, erroris] Nullus inde sequebatur error, sed errori potius, quem de necessitate circumcisionis adhuc retinebant Judæi, remedium inde quærebatur. Potuit enim tunc temporis Paulus circumcisione liberè uti, & mansit ea ad tempus ceremonia per se indifferens, Vid. Feuerborn, fascic. 1. §. disp. 5. num. 64.

Ipsa autem fuga ex instructo nihil significat] Imò, quia ex finibus dignoscuntur actiones, hoc significat, ut ludificetur hostis, & pavoris aliquod signum arguat, quanquam non dissentiam à Grotio, talem simulationem fugæ licitam esse.

§. 9. *Primum in sacris literis*] Non arbitrator exemplum mendacii in sacris literis probari. Sed Grotius vocabulum istud tam late sumit, ut etiam fabulas & fictos casus, qui tantum physicè non veri sunt, liciti autem vel illiciti censentur ex occasione, sine & modo, quo proferuntur, comprehendat. Idem Grotius in notis suis ad cap. 2. Joh. v. 4. perperam asserit, ante Evangelium, mendacium

cum vitis bonis salutare, culpæ non fuisse datum. Cum quo paria facit Paulus Laymannus *theol. moral. lib. 4. tr. 3. c. 13. n. 9.* ubi dicit, veritatem istam, quòd mendacium nullo casu licitum sit, in Veteri Testamento nondum cognitam fuisse.

Veterum Christianorum pronunciata] Aliqua eorum refert Sixtus Senensis *biblioth. l. 5. annot. 107.*

§. 10. *Ex largiore aut strictiore mendacii acceptione*] Dubitare licet, num mendacii vocabulum tam latè accipi possit. Est enim mendacium ex natura sua peccatum, & non potest esse nisi malum. Quod autem tale est, nullo casu bonum id aut licitum fieri potest. Neq; quod formaliter & intrinsecè vitiosum est, ab externis, sine puta, temporis, loci aut personarum circumstantiis licitum evadere potest. Nam circumstantiæ extrinsecæ non possunt mutare intrinsecam rei naturam. Illicitus igitur actus est, cum aliquis utitur verbis ad significandum id, quod non habet in mente. Et per consequens non potest vocabulum, quod rem per se malam denotat, tam latè capi, ut comprehendatur sub eo res licita. Conf. Paul. Laymann. *theol. moral. lib. 4. tr. 3. c. 13. n. 8.*

Non admitti mendacium] Nec tamen licet æquivocatione eo fine uti, ut falsum & cuiquam noxium inde apprehendatur. Quanta verò absurda ex æquivocationibus,

ut & reservationibus mentalibus consequantur, docet Rivetus in *explicat. decalog.* nempe leges frustra ferri contra mendacium & perjurium; sic etiam diabolus patrem mendacii excusare se posse: Martyres omnes imprudenter egisse, qui his artibus, cum mortem evadere potuissent, non usi fuerint: Judices pro tribunaliis testimoniis fidere non posse: in contractibus sive publicis sive privatis nihil haberi certum, & quæ sunt alia. Exempla, quæ de Deo ipso in contrarium afferuntur, 1. non sunt de rebus fidei, 2. non in statu confessionis, 3. solam suspensionem veritatis ad tempus probant, 4. verum sensum patefaciunt, antequam ulli mortalium ex suspensione damnum acciderit. Sanctorum exempla vel non quadrant, vel sunt humanæ infirmitates. Hülfemann. in *breviar. c. 12. n. 25.*

Lazarus amicus noster dormit] Non loquitur æquivocè, sed κατ' ἰσχυρισμὸν. Hebræi enim mortem molliore somni vocabulo indicabant, hinc etiam est cœmeterium, id est dormitorium, ubi corpora resurrectionem expectantia quiescunt. Et quia discipuli istum sensum verborum illicò non capiebant, à Christo mox clarius dicitur, Lazarum mortuum esse. Exemplum autem de templo restaurando, & de duodecim sedibus Apostolorum eâ intentione à Christo prolatum est, ut desiderium discendi ac studium de non intellectis inquirendi & interrogandi accenderet.

deret. Unde plerumque vel ipse parabolas suas interpretatus est, vel talem initio aut fini addidit sententiam, quæ parabolæ sensum explicaret. Chemnit. *Harmon. Evang. lib. 3. cap. 61.*

Idem alibi per fabularum ambages] Uti ante ita etiam hîc nimis abjectè loquitur de Salvatore Christo, & ei imputat quoddam mendacii veluti *Ἰσχυρία*. Dicit enim in controversia de mendacio, non licitum aut illicitum sit, facere ad conciliationem sententiarum dissidentium, quòd mendacium in largiori acceptione non sit semper in vitio positum, quia ipse Christus, inquit, per fabularum ambages populum alloquitur. Cæterùm de parabolis Christi obiter hoc noto, usurpatas eas ex more Syrorum. Syris enim in usu fuit, ad omnem sermonem parabolas addere, aut per similitudinem teneretur à vulgo, quod simplici præcepto teneri non possit. Hieron. *in Matth. XVIII.* Clemens Alexand. *lib. 5. Stromat.* hunc morem tribuit & Barbaris & Græcis. Et Seneca *epist. 59.* ait: *antiqui illi, qui simpliciter & rei demonstranda causa eloquebantur, parabolis referti sunt.*

§. II. *Præter repugnantiam cum jure*] Intricatè hîc docet Grotius & subtilitatibus multum involvit. Mendacii formale consistit in sermone dolosè contexto & à mente proferentis discrepante. Jus si quod inter collo-

colloquentes est, videtur consistere in obligatione, quâ colloquens ita verba sua contexere debet, ut alter mentem & animi sententiam inde percipere queat. Judicandi autem libertas quid denotet Grotio, non satis capio, & potest ille, qui cum colloquium est, ex pravo affectu & diffidentia etiam perspicua proferentis verba in contrarium plane sensum accipere, idque jure, si jus istud in judicandi libertate consistit.

§. 12. *Ratio proxima est*] Imò hæc est, quia istiusmodi falsiloquium non provenit ex dolo.

§. 13. *Etiamsi tertius inde*] Si tamen negotium fuerit cum tertio, & sermo habitus negotium istud concernat, non excusandus erit, qui dolo quid fingit, ut tertius ille decipiatur.

Non id sermō fieri] Ejus sententiæ fuerunt post Origenem plures alii, quos refert Sixtus Senens. *biblioth. lib. 6. annot. 274.* Sed ab illis omnibus rectè dissentit Augustinus *epist. 8. usque ad 19.* ostendens, Petrum non fictè aut simulatè, sed verè ac justè reprehensum à Paulo. Nec aliud patiuntur verba Apostoli, quando dicit, Petrum claudicasse, simulasse ex metu aliorum, scandalum aliis præbuisse, damnabilem fuisse &c. quæ certè de eo dici non potuissent, si actio hæc collusoria fuisset.

§. 14. *Tunc quoque mendacium strictè dictum*] Plane hoc non est mendacium, quia scilicet omni caret dolo. Nec mendacium illud est, quod admodum abusive ita dicitur à Poëtis, Oratoribus & Philosophis minus accuratis.

§. 15. *Quia infirmitatis nota est*] Ac si licitam quid est homini in relatione ad hominem, quidn̄ id liceat Deo erga homines? Et si ea est natura mendacii, ut ex circumstantiis in genere licitorum poni possit, quid est, quod Deo id tribuere prohibeat? Vel hinc ergò apparet, eam esse mendacii naturam, ut ne quidem propter circumstantias laudari aut ab hominibus probari queat. *Nec ideo*, inquit Augustinus in *Enchirid. cap. 22. nullum mendacium putandum est non esse peccatum, quia possumus aliquando alicui prodesse mentiondo. Possumus enim & furando alicui prodesse, si pauper, cui palam datur, sentit commodum, & dives, cui clam tollitur, non sentit incommodum. Nec ideo tale furtum quisquam dixerit non esse peccatum. Possumus & adulterando prodesse, si aliqua, nisi ad hoc eo consentiatur, appareat amando moritura, & si vixerit penitendo purganda, nec ideo peccatum negabitur tale adulterium. Sin autem merito nobis placeat castitas, quid queso offendit veritas, ne propter alienam utilitatem illa non violatur adulterando, & violatur ista mentiondo? Non ideo mendacium posuerit aliquando lau-*

laudari, quia nonnunquam pro salute quorundam mentiamur.

§. 17. *Inter Christianos Chrysoftomus*] At ille laudari tantum ait fraudes militares, non laudat mendacia. Non negaverim tamen, hostem Reip. tam gestu & signis, quam confectis sparsisq; literis aut vulgato falso rumore falli licite posse, quandoquidem ille commercium juris Gentium jam violavit & per ordinariam juris viam in ordinem redigi non potest. Hülseman. *in breviar. c. 12. n. 24.*

Jabesitarum in obsidione mendacium] Non opus est, ut hinc dolus aut mendacium fingatur, quia in legibus condictis se persistere indicabant Jabesitæ, adeoque se ad hostes egressuros promittunt, nisi postremo isto die suppetiæ advenerint, quam conditionem receperant. Interea autem suppetias promissas dissimularunt, ut hostes imparati reperirentur, quia scil. eas manifestare illis non tenebantur.

Propheta Elisai] Non fuit id mendacium, sed prudens veritatis occultatio ad tempus sub aliqua dissimulatione; imò id dixit Propheta, quod res erat: non enim in ista via & civitate inveniri poterat Elisæus aut debebat; quia etsi in via ipsis & in civitate præstò erat, non tamen ita præstò erat, ut inveniri ab illis posset, cum eo tempore cæcitate percussi essent à Domino. Rectè igitur dicit: *Non est hac via, neque ista est civitas* (in qua eum inven-

venietis, quem quæritis] *sequimini me & ostendami* (illic, ubi Dominus eum inveniri & videri vult.) *eum quem quæritis.* Neque iste sermo dolum continebat aut nocumentum; sed potius faciebat ad erudiendos eos de veri Dei virtute, & ut à malo erga Prophetam proposito desisterent.

Admittit interpretationes tacitas.] Neque hoc quidem probandum, & dudum est, cum id genus apud Jesuitas invaluit, quorum propterea fides in universa Ecclesia merito perit. Vid. Ludov. Montalt. *epist. provinc. 9.* Paul. Layman. *Tb. moral. 4. tr. 3. c. 13. n. 6. seq.*

§. 22. *Quod iniquum non esse.]* Utiq; iniquum erit, si alias peccaturum incitem porro, ut regem suum occidat, cives spohet, oppida dedat &c. Non enim oportet laudando augere malitiam, l. 1. §. 4. ff. *de serv. corrupt.* Et omnino dubitare licet, utrum satis conveniat juri naturali, quod transfuga recipiatur, quandoquidem id potius jubet lex divina moralis, quæ naturalem interpretatur, ut famulos, & ministros cujusque confirmemus, quo in fide & ministerio subsistant. Et hoc scilicet non potest trahi exemplum Dei, hominum improborum operâ utentis.

CAPUT II.

§. I.

Simul cum dominis rerum introductum est] Abibi ostendi, dominium

nium cepisse cum ipso genere humano, non tantum, cum in gentes istud diffunderetur. Et hinc igitur, quod res cum onere transit, naturalem hanc habet rationem, quod res isto onere affecta atque ita qualificata sit.

Nec quod universitas debet] Nec igitur executio in bona singulorum civium, sed in bona tantum universitatis admittitur. Quod si talia bona non adsint, tum ab omnibus civibus per collectam indictam exigere potest, quod ari alieno solvendo sufficere queat. *Carpzov. p. 2. consil. 6. def. 14. ubi definit. 26.* ostendit, civibus etiam sigillatim obligatis, nisi obligatio expressè facta fuerit in solidum, unumquemque pro virili tantum teneri.

Pro alienis debitis etiam publicis] Ante Theodosii constitutionem propter debita publica conveniri poterat à fisco unus aliquis locupletior, & pro universis possessoribus viciant pagi ille solvere tenebatur, favore sc. fisci, ut promptius publici vectigalis debitum consequeretur, *l. 5. ff. de censib.* Sed Honorius & Theodosius nullo modo voluerunt, ut pro publicis debitis alienis conveniretur alterius possessio, id est, prædium, *l. 4. C. de execut. & exact. lib. 12.*

§. 2. *Pro eo teneantur & obligata sint*] Inter prudentes ista sæpè agitur quaestio, quatenus debita à principe contracta refundere & in

in se suscipere teneantur subditi. Videtur autem interesse, utrum voluptuarii fuerint sumptus & nimii (aliquos etenim tales ut principi facere liceat, ipsa humana jubet conditio) an verò utiles & necessarii, propter quos debitum contractum fuit. Posteriore casu teneri subditos dubium non est. Petr. Heig. *part. 1. qu. 19. n. 10.* Priore casu ex rigore juris, & si Principis officium consideres, quod hactenus neglectum est, vix est ut adstringi queant subditi. Vid. prolixè Matth. Coler. *de process. execut. part. 2. cap. 3. n. 326. seq.* & eo casu odiorum censentur collectæ, Regner. Sixtin. *de regal. lib. 2. c. 14. n. 56.* Quia tamen difficile est nonnunquam, utiles & voluptuarios sumptus discernere, cum tantas tutela provinciarum & regimen Politicum exigit impensas, ut privati vix capiant, & iniquum insuper est, principem ad rationes rigide reddendas constringere, in dubio & ubi de Principis nimio luxu aperte non constat, laudabiliter facient subditi, si debita ejusmodi in se susceperint. Ubi verò manifestè is apparet, & Principis mores perspectos habuit creditor, sibi ille imputet, si nihil receperit.

§. 4. *Quod jure repressaliarum vocantur*] Jus istud acerrimè impugnat Ventura de Valentis *in Parthen. litig. lib. 2. cap. 2. n. 30. seq.* cujus tamen rationes tanti fortè non sunt, ut discedere ab communi sententiâ cogant. Animadvertendum enim, non passim & promiscuè

L1

pro-

probari repressalias, sed sub certis conditionibus, nempe ut concedantur à principe, ut qui impetrat, civis noster sit, ut denegata ei sit justitia ab iis quibus adversarius subiectus est, nec reperiat aliquem superiorem, apud quem de injuria queri possit. Atque istæ conditiones si concurrant, non adversari repressalias naturali æquitati confidenter assero. Vid. Anton. Matthæus *de criminib. tit. de illicitis pign. num. 3.* Anton. Perez. *Cod. ut nullus ex vicari. num. 6.* Petr. Binsfeld. *de injur. & damn. dat. cap. 8. qu. 4.* Ludov. à Pegvera *decis. 11.* Limnæ. *lib. 4. jur. publ. c. 8. n. 313. seq.* Didac. Covarruv. *in c. peccatum de R. 7. in 6. p. 2. §. 9. n. 4.* Petr. Heig. *p. 1. q. 12.*

§. 5. *Plane contra jus judicandum fit*)

Circa hanc partem nondum mihi omne sublatum est dubium, & arbitror ego, etiam inter exteros autoritatem rei judicatæ observari debere. Non enim propter autoritatem judicantis, effectus rei judicatæ nascitur, sed propter tacitam conventionem litigantium, qui in judicio quasi contraxerunt; & sibi igitur imputet extraneus, quòd in judicium tale consenserit.

Quamdiu per judicium] Querit Ludovicus à Pegvera *dict. decis. 11. in addit.* an quando justitia denegatur à judice inferiore, ad eundem sit illius judicis superior, antequam procedi possit ad concessionem repressaliarum. Et respondet, id nullibi observari. Verum

rùm

num quicquid sit de observantia, rectius asseritur, omnino prius adiri debere superiorem; jus enim repressaliarum vim quandam bellicam continet, quæ decerni non debet, nisi, qui summam tenet majestatem, emendare nolit, quod ab subditis suis in alios fuit perpetratum. Neque recurrendum est ad remedium extraordinarium aut subsidiarium, quale est jus repressaliarum, quamdiu haberi potest ordinarium judicium. Johan. Bapt. Costa de remed. subsid. c. 17. n. 10.

Sed moribus passim receptum] Non sine ratione naturali. Quia enim Respublica per damnum civis sui affligitur, justè illa efflagitat restitutionem, quam si impetrare nequit, & bellum decernet justè & repressalias, potius tamen has, quàm illud, in hunc scilicet finem, ut excitetur & commoveatur altera Respubl. ex quâ damnum datum est, ad illud refarciendum.

§. 6. *Qui juris executionem per vim volunt impedire*] Obiter hinc noto, eos qui judici vel apparitoribus ejus resistunt, nec capi se patiuntur, ita demum occidi posse, si telose defendant, aut eruptio eorum Reipubl. periculosa futura sit. Ant. Matth. de crimin. tit. de sicar. c. 2. n. 10.

§. 7. *Jure gentium singulis pignorandi jus est*] Nego, hoc esse ex jure gentium. Cum enim imperium ipsa simul cœperit cum societate, nemo privatus sibi amplius jus dicere poterit,

rit, sine permissione ejus, qui imperium habet. Et imò, cum repressaliæ speciem belligerant, atque ex iisdem fontibus orientur, bellum autem ab iis tantum indici possit, qui summam tenent potestatem, neq; repressaliæ ab aliis decerni poterunt. Athenis quod licitum erat, non erat ex jure gentium, sed singulari lege Atticâ.

Dominium rerum captarum acquiritur
 Hoc non videtur esse ex jure gentium, cum pignorationes ideò primum introductæ videantur, ut adigat pignoratus vel magistratum suum, vel illum, qui damnum alteri & hinc occasionem exercendi repressalias dedit, ut damnum istud resarciat, & res suas pignoras & captas liberet. Quod si factum non fuerit, tùm demum datur potestas damnum passio, ut res captas suas faciat.

Teneri ad resarcienda damna Sed in foro civili maxime controversum est, qua actione tales conveniri queant. Nos, si nulla alia suppetit, implorationem officii judicis ipso naturali jure dari & institui posse putamus.

CAPUT III.

§. I.

EX *hostium definitione*) Generali & usitatâ notione hostes dicuntur omnes illi, contra quos arma feruntur, cum tamen hostes verè proprièque sint illi, qui externi sunt & pari atque nos jure & libertate utun-

ntuntur. Ab his differunt defectores, qui cum imperio ac ditione nostra tenerentur, à nobis desciverunt; item prædones, h. e. piratæ & latrones; item adversarii, inter quos non bellum, sed civilis discordia exerceri dicitur. Vid. Hottomann. *quæst. illustr. 7.*

§. 2. *Etiamsi fortè equalitatem quandam*] Nec latronum quidem societas sine justitiâ aliqua subsistere potest. Nam si in dividendis rebus præscripta justitiæ non servant, neque partitionem ex æquo faciant, videbis & ipsos inter se bellis ac præliis implicari, ait Chrysostomus in *cap. 4. ad Ephes.*

Idem captos à Germaniis] Vid. quæ dixi ad *lib. 2. cap. 15. §. 5.*

§. 6. *Aut ab eo, qui deliquit, pœna depositur*] Sæpius dixi, non tam in pœnam suscipi hoc bellum, quàm in vindictam. Neque facio hîc cum Grotio, nullam hoc casu requiri naturali jure denunciationem, sed honestè tantùm & laudabiliter interponi. Enimverò jubet natura, ut omnia prius tententur, quàm languinolentus & dubius belli eventus subeat; at denunciationis bellicæ finis hic est, ut secum deliberare queat hostis, num satisfacere pro injuria aut damno dato velit, an verò bellum expectare. Quandoquidem igitur fieri potest, ut facta denunciatione satisfacere malit hostis, non erit utique in bello vindicativo ea omittenda.

Neq; magis per natura jus] Neq; hoc concesserim Grotio, si aliqua metuenda fuerit à possessore oppositio. Jubet enim etiam hęc natura ante omnia urgere ab adversario restitutionem, factâ denunciatione, nî fecerit, quòd tùm armata manu res auferri debeat.

Et præceptum quod Deus Hebræis dedit] Præceptum id quomodo explicent Rabbini, legi potest apud Selden. *de jur. nat. & gent. lib. 6. c. 13.* Specialiter autem id Hebræis datum, neque ex Jure Gentium esse, frustra contendit Grotius, cùm, uti dixi, naturalis ratio dicat, hostem prius monere de satisfactione, quàm bellum adversus eum instruat.

§. 7. *Aut conditionata est aut pura*] Etiam pura semper continet repetitionem rerum & satisfactionem. Hęc enim si præstita fuerit, ut maximè præcesserit pura belli denunciatio, frustra deinceps suscipietur bellum, & cum extrema injustitia. Distinguunt aliàs repetitionem ab ipsa belli indictione, quòd illa præcedat, hęc sequatur. Vid. Marcell. Donat. *in Liv. lib. 8. p. 18.* Sed enim, perpetuò id ita observatum fuisse, dicere non licet, & in contrarium facit conditionata, quam hęc ponit Grotius, denunciatio, quæ utrumque uno actu complectitur. Quod si omninò apud Romanos distinctè semper isti actus expediti fuerint, id tamen jure gentium introductum fuisse inde non sequetur.

Quod

Quod ad proximum presidium ritè fieret]
 Consentimus quidem Grotio, non esse necessariam hoc casu denunciationem ulteriorem, sed negamus id sequi ex hoc argumento, quod uni militum facta indictio sufficiat, quandoquidem & hinc aliqua adhuc potest colligi necessitas. Ita omninò necessaria est nunciatio novi operis, necesse tamen non est, ut præcisè fiat domino ædificanti, sed sufficit, si fiat in re præsentis cuicumque, qui præsens est, sive dominus is fuerit, sive mulier, puer, puella, operarius, faber, &c. l. 10. § 11. ff. de op. nov. nunc.

§. 8. *A more autem & institutio]* Vid. Brisson. lib. 4. de formul. p. 341. seq. Hodie vel per literas, quas manifesta dicere solent, id fieri consuevit, vel per facialem, de quo vid. Besold. Thesaur. pract. voc. Herold.

§. 11. *Ne quid clam aut dolo agerent]* Ambigo, an non potius faciendum sit cum Alberico Gentili. Utique enim denunciatio ad ipsum jus & opinionem justis pertinet. Atqui etiam hoc justum visum fuit, ne quid clam aut dolo agatur in hostem, eadem penè ratione, quâ in jus vocaturus alterum ad album Prætoris ducebat, & ei actionem edebat. Et poterat aliunde constare, non privato ausu, sed voluntate utriusque populi aut populi capitum geri bellum. Quid enim, si in acie utrinque jam factâ conspiciantur capita populi, numquid denunciatione opus erit ad id,

ut constet, non privato ausu geri bellum? Imò verò neque Gentilis neque Grotii sententia satis placet, sed arbitror ego, factam denunciationem ideò, ut ultimùm de satisfactione monerentur hostes, quam si non præstarent, bellum certissimè expectarent. Idem semper egerunt tum Romani, tum gentes aliæ moratiores, ut bellandi causas habere se iustissimas non modò crederent ipsi, sed exteris quoque omnibus, adeòq; ipsis etiam, si fieri posset, hostibus persuaderent.

Nam inde nati sunt effectus peculiare] Non credam ego Grotio, effectos istos haberi non potuisse, nisi per & propter denunciationem. Denunciatio enim, uti sæpe dixi, alium respicit finem, & ex aliâ instituitur intentione.

§. 12. *Nam eget omninò*] Non eget, uti jam dixi, & aliàs sequeretur, quod si populus aliquis ab alio populo repente obrueretur antequam indictio fieri posset. Quod tum, nullus horum effectuum locum haberet, quod falsum est.

§. 13. *Commodè fieri possit*] Imò verò, quantum sufficit ad deliberationem & inde concipiendam responsionem, cum vel sola hostis promissio bello abstinere jubeat. Et tantum temporis spacium non de jure naturali tantum, sed gentium etiam requiritur.

CAPUT IV.

§. I.

Qui bellum ex sua natura non sequuntur) Ego tales ex Servii verbis capere non possum, qui indicto tantum bello, non alii transcribi debeant. Quidni enim liceat in alio etiam bello res hostiles rapere, hostes occidere? &c.

§. 4. *Quis iustus sit se tuendi*] In modo belli gerendi difficile est servare proportionem exactam. Cum enim ideo ferè instituitur bellum offensivum, aut ut persequamur id, quod nobis abest: aut ut vindictam sumamus ab eo, qui injuriis nos affecit, consequens est & justitiæ naturali conveniens, ut finiamus bellum & ab armis desistamus, quando vel id nobis acquisitum est, quod par fuerit illi quod nobis debetur, vel quando tantum damni datum fuit, quantum vindictæ modum non excedit. Quare, si Galli, inquit Franciscus à Victoria *de jur. bell. n. 56. irruentes in terram Hispanorum, jussu Regis sui pagum incendissent, non ideo fas erit Hispanis integrum regnum Gallie occupare, sed solum quatenus justitia & aequitas permittit Gallorum illam injuriam vindicare, adductis etiam belli expensis, &c.* Sed periculosum tamen est hic subsistere, & nihil ultra moliri. Siquidem

L. I. §.

ille

ille adversus quem bellum motum fuit, brevi post tempore insurget, bellumque sibi nullâ justâ causâ illatum causabitur, maximisque copiis injurias vindicaturus præsto erit. Fiet hac ratione, ut bellum ex bello trahatur, & nunquam ad finem perducantur controversiæ publicæ. Magis igitur erit, ut continuetur bellum etiam post acceptam satisfactionem, donec hostis pacis expetat condiciones. Succedit enim in locum pristinarum causarum alia nova, quæ est causa periculi vitandi. Hostis namque nunquam præsumitur animum hostilem deponere, nisi id expressè declaraverit, & poterit is quodcumque vires recipere, easque denuò experiri.

§. 8. *Nam civiles societates*] Arbitratur Grotius, imperium quod est in societate, non naturale ei esse, sed ex instituto & voluntate hominum. At sæpe ostendimus, non potuisse ullam conservari civitatem sine tali imperio. Quocirca etiam natura jubet, ut reverenter habeatur imperium in alieno territorio, neque adversus istud vi aliquid committatur.

Ubi autem judicia vigent] Hæc non videtur vera causa, quando quidem fieri potest, ut vel ipsa Respublica media in territorio suo cognitionem renuat, vel etiam partes belligerantes ejus cognitioni se submittere nolint. Potior igitur causa est jus imperii, quod habet dominus pacati portus, & quod reverenter habere debent partes controversæ.

§. 9. *Ad testandum morem communem gentium*] Istum morem satis inclementem dicit ipse Grotius in *not. ad hunc Psalmi locum*, & non nisi odio impiarum gentium excusandum. Sed hoc suo iudicio impiè sugillat justum Dei iudicium, ac ipsius Spiritus S. sententiam, quâ beati prædicantur, qui justum supplicium de impia Babylone sumpturi fuerant. Aliàs certum est, non excusari truculentam mulierum & infantum cædem posse, & pessimè semper audivisse eos qui talia commiserint, ut maximè impunitos eos relinquat exorbitans belli licentia.

§. 12. *Sed & acceptos in ditionem*] Semper id repetendum est, Grotio hîc non propositum esse de justitia horum actuum pronuntiare, sed tantùm de permissione sive licentia & ejus impunitate. Aliàs enim rectiùs disputat Alciatus *in l. 239. ff. de V. S.* non licere hostem, postquam captus est, seque dedit, occidere, sed tantùm arma adhuc tenentem, neque se volentem dedere: in deditum autem sævire nefas esse, neque id bonos Imperatores unquam permisisse.

§. 13. *Quorum in eo, quod accusatur, nulla est culpa*] Durum est, alienæ culpæ reos alios agi, sed num revera culpa talis in bello aliena sit, dubitare merito licet. Hostium corpus unum est, nec tam à Petro & Paulo aliquid

quid commissum esse dicimus, quàm à parte universa. In bello igitur si miles unus peccet, nisi puniatur, si puniri possit, Dux & consequenter universus exercitus pro reo haberi potest ab hoste. Vid. Zevcot. *in Flor. lib. 3. cap. 4.*

Si quis presidio decesserit] Ita apud Romanos etiam illi, qui stationis munus relinquebant, aut castigabantur, aut gradu dejiciebantur, *l. 3. §. 5. ff. de re milit.* Similiter, qui pugnare olim destiterat, ignominiz causâ vena illi secabatur, ut sanguinem, quem cum gloria fundere pro patria noluerat, cum ignominia amitteret. Muret. *lib. 3. variar. cap. ult.*

§. 16. *Nam & fontes veneno inficere*] Sed est tamen insidiosa istiusmodi & infamata vincendi ratio sæpe adhuc usitata. Vid. Zevcot. *ad Flor. lib. 2. in fin.* Autor conclusionum *de jur. principat. n. 76.*

§. 18. *Nam hic, qui alienâ utitur perfidiâ*] Non satis coherent ista cum illis, quæ dixit Autor *in fin. c. 1. hujus libri.* Proposuit enim ibi, licere quidem hostem interficere, sed non eo modo, ut impellatur aut permoveatur subditus illius hostis ad eum interimendum, aliud autem esse, si operâ sponte peccantis utatur. Licebit ergò operâ proditoris interficere hostem. At hic negat, licitum esse alienâ uti perfidiâ.

§. 19.

§. 19. *Ut intelligi potest ex ea parte*] Sunt tamen Hebræi, qui statuunt, cum captivâ gentili concubitum unicum fuisse permis- sum, non tamen iterari eum potuisse sine nuptiis. Selden. *de jur. nat. lib. 5. cap. 13.* de quo tamen nullum omninò vestigium habetur in scripturis.

CAPUT V.

§. 2.

O*Mnia desinunt esse sacra*) Res enim huic genti sacra, non est sacra etiam aliis. Quælibet gens deos patrios non communes cum aliis habebat. Unde & dedicatio & consecratio loci sacri ad ejus tantummodo populi usum facta erat. Sic ubi igitur populus eo amplius loco uti non poterat, ex tacita voluntate & voto dedicantis ille sacer esse desinebat. Harpr. *ad §. 8. Inst. de R. D.* Quò facit, quod cedere deos urbe occupatâ crederent Gentiles, & sic igitur delubra sine numinibus, nullâ amplius veneratione digna manebant. Nostri- bus non minùs in sacra, quàm in profana victori cedit potestas, quod utraque in Christiana Republ. hodie maximè necessaria sit, & altera sine altera explicari vix queat.

Cum

Cum revera honoris causa] Nuda appellatio nominum propriorum non est illicita, cum in ipsa Scriptura habeantur nomina Astaroth, Baal, Teraphim, Molech, Dianæ, Miplezeth, &c. Sed honorifica nominatio est prohibita, ideoque volunt nonnulli inter Judæos, ut talis nominatio semper fiat cum contumelia seu probro. Vid. Danhauer *diff. decalog.* 2. §. 10. Selden. *de jur. nat.* l. 2. c. 13.

Et si multum id ad invidiam exaggerent Græci scriptores] Abstinerunt tamen sæpe etiam ab alienis sacris victores, non religione quidem, sed intentione, sibi magis devinciendi subjectos. Et in hoc quidem Græci singulares affectabant laudes. Servire quidem, dicunt illi, & hostium castella, portus, urbes, villas, naves, fruges devastare, aliaque his similia, quibus illorum vires atterantur, nostræ confirmantur, leges ac jura belli permittunt; ea verò destruere, quæ nec propriis rebus emolumentum quicquam afferunt, nec hostibus detrimenti, ut sunt templa, porticus, statuar, aliaque hujusmodi, rabiosi hominis est ac planè furentis. Polyb. *lib.* 5.

§. 3. *Lapides inde sublato*] Fecisse id Christianos in lucis & sepulchris gentilium, testatur Aggenus Urbicus *de limit. agror.*

Quia id contra jus est] Etiam jure belli sepulchra diruere semper fuit propudiosum. Omnia sepulchra, monumentaque diruta esse in finibus suis, omnium nudatos manes nul-

nullius ossa terra tegi, conqueruntur Athenienses apud Livium *lib. 31.*

CAPUT VI.

§. I.

Quo more Græci quoque) Ar-
 mis, signis, vestibus etiam insignio-
 ribus ac pretiosioribus, queis hostes
 exuerant, ornabant tum domos privatas, tum
 loca publica inque his templa præcipue. Et
 quia spolia hoc modo diis consecrabantur,
 etiam titulos adjiciebant, dedicantis nomen
 & quandoque victoriæ narrationem conti-
 nentes. Vid. Desid. Gerald. *ad Tertull. apol.*
l. 1. digress. 13.

Quo in loco illud cepi] Expositionem hanc
 rejicit Gerhardus *ad Genes. c. 48.* & alteram
 illam, quam Grotius hîc reprehendit, sequi-
 tur. Utique enim eventus docuit, regionem
 Sichemiticam posteris Josephi in distribu-
 tione terræ Canaan cessisse. Et improbavit
 quidem Jacobus Simeonis & Levi crudelita-
 tem, sed agnovit tamen simul Dei benigni-
 tatem, quod vicinos Sichemitarum coërcue-
 rit, ne in Jacobum insurgerent, & quod hoc
 ipso Simeoni & Levi pepercerit. Vindicavit
 igitur sibi istam terram, suis scil. armis, inju-
 ste licet, occupatam & nunc habitatoribus
 vacuam.

Quia arma illa non ex speciali mandato]
 Bellum apud Hebræos duplicis erat generis.
 Alte-

Aterum, quod ex mandato divino, & maximè aduersus septem populos, terræ Sanctæ præstinos dominos, gerebatur; alterum dicebatur bellum ultroneum, quod scil. aduersus finitimos ex decreto synedrui magni, interdum nullâ aliâ ex causa, quàm ut dilataretur imperium Israëliticum, suscipiebatur. Selden. *de iur. nat. & gent. l. 6. c. 12.*

§. 2. *Qui primi possessionem apprehenderunt*] Quanquam enim possessio non sit vacua, tamen quia hostes jure gentium, eò quòd cum illis nulla sit juris communio, pro nullis habentur, etiam illorum res non alio numero habebuntur, quàm illæ, quæ nullius in bonis sunt, & proinde occupanti cedunt.

§. 3. *Id est, præsidia hostium perducta fuerint*] Difficilis est hæc disputatio, & superioribus annis valdè agitata. Nec enim ex jure Romanorum, ut gentium jus inde explicetur, peti debet decisio. Et imò disertè jus Romanorum gentium jus ita proponit, ut statim capientium facta censeantur, quæ ab hostibus capta sunt, mobilia. Quòd autem statim fit, id omnem excludit temporis tractum, aut alium actum novum, sive ut Grotius loquitur, continuationem possessionis, usque dum in præsidia perducta res fuerit.

Eo-

Eodem enim modo] Argumentum hoc idem non procedit, quia si quid bello captum est, in præda est, non postliminio reddit, *l. 28. ff. de captiv.* Vid. Grot. *infr. cap. 9. n. 14.* Et quod de re ditu intra fines imperii dicitur in *l. ult. ff. eod.* non de quavis re intelligendum id est, sed de illâ, quæ ire redire potest, ut est servus, equus aut equa fr. ni patiens, quibus postliminium est. *l. 2. ff. eod.* Nec verum est, eandem esse rationem hominis & rei in hoc gentium jure, quia in homine animus consideratur, animus scilicet revertendi & ab hostibus se subducendi, quem non deposuisse creditur, antequàm intra præsidia hostium fuerit. Tùm enim incipit desperari re ditus. Nec tùm tamen animus prorsus abjicitur. At talis animus se subducendi in rebus aliis non invenitur.

Ubi per horas viginti quatuor] Ita quidem apud Batavos obtinuit, cùm Grotius hos tractat. Scriberet. Sed postea Ordines confederatarum provinciarum anno 1632. publico edicto ei, qui navem ab hostibus occupatam recuperat, ejusdem navis & bonorum, quæ in eâ sunt, bellum indistinctè addiderunt, nullo habito respectu temporis, quo navis in hostium potestate fuerit, dum tamen intra præsidia hostium perducta non fuit. Sim. à Groenewegen *de leg. abrog. ad l. 2. ff. de captiv.* Id obiter noto, abusive ab Grotio dici jus gentium, quod inter

Mm

po-

populos duos, tres, quatuorvè mutuis conventionibus receptum est.

§. 4. *Ab eo interim possideri*] Ita ut prior possessor dejectus inde censeatur. Quod quidem ita obtinet de jure civili. Verùm si naturalis ratio attendatur, non videtur dejectus possessionem suam profus amisisse, nisi tota & integra provincia ita occupata sit ab hostibus, ut nulla ejus recuperandæ spes supersit. Tùm enim fundi privati sequuntur territorium. Aliàs autem quod inter privatos de acquirendâ vel amittendâ possessione jus obtinet, non licet æquè de bellicis integrorum exercituum infessionibus interpretari. Nec enim propterea, quòd propter adventantem exercitum cesserim fundo meo, & in illum militibus jam revertum reverti nolim, possessionem me amisisse dici potest. Quid enim si exercitus ipsius Reipubl. fuerit, cujus ego sum civis, & ego tantùm metu petulantiz militaris indecesserim? Quid si exercitus etiam hostilis animo non perpetuò subsistendi, nec possessionem occupandi, sed transeundè tantùm, aut ad tempus commorandi, aut nocendi Reip. fundum meum ingressus fuerit? Utiq; non illicò possessione meâ me privatum existimo, quandoquidem nec fundi quidem mei causâ exercitus advenit, sed Reipubl. ut bellum inferat, & territorium occupet. Quo occupato non nego, fundi
mei

mei tandem esse conditionem & fortunam. Sed quia nec tùm quidem, cùm integra jam occupata est provincia, possessionem Princeps illicò amisit, quamdiu scilicet ille animum revertendi & hostes expellendi gerit, nec suspicatur, repelli se posse ab hostibus illic commorantibus, utiq; tùm nec ego quidem me fundi mei possessionem amisisse dici possum, ut maximè ego intrare eundem vereat. Et si expulsi deinceps atq; ejecti fuerint hostes, quia possessio territorii ex parte Reipubl. nunquam interversa fuit, nec mihi quidem novâ opus erit possessionis apprehensione. Et ut maxime longum temporis spacium intercessit, quo ego exclusus fui, erit tamen negotium istud ex actibus Reipubl. qui longiora tempora requirunt, æstimandum.

§. 5. *Nam que res apud hostes quidem sunt*
 Sed quæ est ratio diversitatis, quòd personas, quæ intra fines sunt hostiles, jure belli non aliter atq; hostes habere liceat, bona aliorum in finibus hostilibus reperta pro talibus habere non liceat? Prius enim asseruit Grotius *suprà cap. 4. num. 6.* nisi dixeris, à personis damnum metui, non à rebus. Sed hïc regeri posset, etiam per bona animum addi hostibus, certè confirmari eorum instituta, & solum metum non sufficere, ut quis hostium in modum trucidetur.

Mm 2

§. 7. Ea

§. 7. *Ea non posse vindicari ab his*] Illud tamen quaesitum est, num qui bello capta emit ab hostibus, condemnari queat, ut recepto precio res emptas restituat pristino domino? Affirmat Gothofredus *in l. 12. §. 7. ff. de captiv. & postlim.* Sed malè, ni fallor, quod de hominibus constitutum est, ad res cæteras applicatur. Illis enim postliminium est, quo statum pristinum recuperant; at hæc in prædâ sunt. *l. 28. ff. cod. quæ domini-um pristinum extingvit, & ita fit capientis, aut ejus, qui causam à capiente habet, ut invitus eam distrahere non compellatur.* Non igitur facere possum cum Sigismundo Finckelthaus, quando *observat. 56.* defendit, verum dominum res à militibus hostilibus per excursus ablatas, & tertio alicui venditas, absq; precii refusione reposcere posse.

§. 8. *Valde enim hic variant*] Aliqui enim capientibus eas acquiri simpliciter & indistinctè asserunt, ut Cujacius *l. 19. Obs. 17.* alii capientium quidem eas effici contendunt, debere tamen tradi Duci exercitus, ut is dividat inter milites juxta cujuslibet dignitatem & merita, ut Didacus Covarruv. *ad c. peccatum de R. 7. in 6. part. 2. §. 11. n. 6.* Franc. Duaren. *tit. de A. R. D. c. 3.* alii verò eas illius faciunt, cujus auspiciis bellum geritur, quod prolixè defendit Antonius Merenda *l. 2. generov. c. 22.* Alii, quos sequitur Domi-
nicus

nicus Arumzus *exercitas. Justin. n. 14.* distinguunt inter vulgaria, quæ fieri volunt militis occupantis, & preciosiora, quæ Principi populovè, cujus auspiciis belligeratur, attribuant. Hugo Donellus *l. 4. comm. c. 21.* non distingvit, ut cæteri, inter hostium res mobiles & immobiles, sed in genere de omnibus intelligit regulam in §. 17. *Inst. de R. D.* nempe capientium fieri omnia ea, quæ capiuntur ex hostibus. Discrimen tamen facit ex personâ capientium, ita ut quæ privati capiunt ex hostibus, privata sint, & singulis acquirantur, quæ Imperator verò & Dux belli capit, publica fiant. Esse autem, ait, quædam quæ nemo ex hostibus capere possit, nisi Princeps aut Resp. Talia esse duo: agrum hostilem & prædam, postquam scilicet prædæ nomine id propriè venit, quod devictis hostibus desinit esse hostium. Sed hæc Donelli sententiâ ideò probari nequit, quòd Ducis conditionem deteriore facit, quàm cujusque militis gregarii, & quòd ita militibus privatis cederent omnia hostium impedimenta in medio conflictu à manipulo quodam occupata, quippe, quæ eo tempore, quo nondum fusi fugatiq; sunt hostes, præda dici nequeunt.

§. 12. *Aut in ministerio publico capiuntur]*
Dubia redditur ista distinctio ex eo, quod nec bellum geri possit, nisi auctoritate publicâ, nec privato ut hosti bona sua auferre

liceat, nisi ut liceret, effecerit autoritas publica. Quia igitur non tantum publica autoritas actum talem in genere licitorum ponit, sed etiam hostis ipse publicus est, & quodcumque nocumentum publico Reip. nomine ei inferitur, non haberi potest actus talis pro merè privato & extra ministerium publicum. Nec est, quod regeas, non esse in ministerio publico, qui procul ab exercitu in liberis & injussis excursibus bona & res hostium capiunt. Non possunt enim isti excursus esse prorsus extra ministerium publicum. Licitum quippe est civi hostem publicum ubique locorum persequi, occidere, bonis exuere, & modis omnibus divexare, vi consensu & mandati generalis ab Reipubl. dum hostem decernit, dati. Utrum autem id faciat per excursus injussos, dum tamen ne prohibiti sint, an verò justâ acie & conflictu solenni, nihil interest. Utrobique Reip. inservit; utrobique ergò versatur in ministerio publico. Nec enim occideret, aut bona ejus diriperet justè, nisi id voluisset, & hostem illum pronuntiasset Respubl. Singulis igitur adversus singulos non minus pugnare licet, bello semel indicto, quàm integro exercitui acie instructâ. Quandoquidem igitur nemo sibi primariò militat, sed Reip. facilè hinc patet, nullas res capi extra ministerium publicum. Tantum abest, ut hæc facienda sit aliqua distinctio.

§. 14. *Quod*

§. 14. *Quod quia directè pugnat*] Solenne est Grotio, ut probationes accersat ex moribus & consuetudinibus gentium. Sed fatetur ipse non unis vicibus, probè discernenda esse ea, quæ juris gentium sunt ante omnem eâ de re legem civilem, ab illis, quæ lege civili constituta sunt. Nec verò si quid à pluribus gentibus eodem modo observatum fuit, continuò id juris gentium esse dicetur, cum etiam in legibus civilibus plures inter se convenire queant gentes. Et quæ in fine hujus paragraphi allegantur verba Dionysii Halicarnassensis, disertè ostendunt, ab lege publicâ esse morem ibi descriptum. Et quid verò si exempla allata intelligamus non de eo, quod quisque militum etiam in conflictu manu capit, sed de propriis Ducis propriâ manu aut per familiam suam acquisitis spoliis, aut de pecuniâ ex agrorum publicatione confectâ, aut de eâ spoliî parte, quæ specialiter erat excepta, cum talis exceptio fieri potuerit per legem aliquam civilem. Nec enim sequitur: Duces prædam & spolia hostium inter milites dividebant: Ergò milites ea, quæ ab hostibus capiunt, non acquirunt, cum non ea donare intelligatur, quæ miles, cui donat, manu suâ acquisivit & cepit, sed quæ ipse tanquam dux & magister belli habet. Vid. *Goedd. ad l. 3. §. 1. num. 12. 13. ff. de V. S.*

§. 21. *Ex his, quæ diximus, apparet*] Ple-
 raque eorum, quæ dicta sunt, id serè osten-
 dunt, prædam, quæ fuso fugatoq; exercitu
 hostili occupatur, ad populum victorem
 pertinuisse. Et rectè, cum occupata ea sit
 non à singulis, sed ab integro exercitu, qui
 de summâ rei decertavit. Nec proinde de-
 cet, ut sine permissione Ducis aut Impera-
 toris, ea promiscuè ab quibusvis invadenti-
 bus diripiatur. Non tamen exinde inferri
 potest, etiam ea acquiri Reip. aut populo,
 non verò capientibus, quæ à singulis in ipso
 conflictu capiuntur. Nec enim populus in
 uno aliquo milite ita repræsentatur, uti re-
 præsentatur per integrum exercitum. Utiq;
 semper quidem acquiruntur capientibus ab
 hoste capta, sed singulis, quæ auferuntur sin-
 gulis, integro autem populo, quæ ab exer-
 citu occupantur. Add. Gerhard. *dec. 4. qu. 5.*
 Non tamen diffiteor, aliquando id aliter ob-
 servatum fuisse, per legem scil. civilem, quæ
 à populo eam in rem lata fuit.

Quo fortè referrî potest) Non potest huc
 referri. Agit enim id jusjurandum de fur-
 tis militaribus non faciendis. De prædâ
 mentio ibi omninò nulla.

Quod vel unum satis esse debuit) Non est
 satis, si, ut dixi, distinguas inter prædam,
 quæ à singulis durante certamine eripitur
 hosti, & quæ post certamen, victo jam & pe-
 nitus

nitus fugato hoste, cum Græcis inter *εὐ-
λα & λαοὺς*, de quibus Grotius *inf. §.
24.*

§. 26. *Potest lege suâ prohibere ne id fiat*]
h. e. ne capiantur. Si tamen nihilominus
contra prohibitionem capta fuerint, adhuc
cipientium sunt, non obstante prohibiti-
one, quæ hoc tantum operatur, ut à contu-
mace satisfactio peti queat.

§. 27. *Ut in aliis bellis locum non habeat*]
Quidni? dum tamen illa fuerint inter popu-
los utrinque majestate pollentes. Nec e-
nim compensatio obstat, quo minus vi bel-
li res occupata acquiratur. Et ipsum illud,
quod vi belli acquiratur, in compensatio-
nem computari debet, si ratio naturalis at-
tendatur.

CAPUT VII.

§. I.

C*ontra naturam esse hanc
servitutem*) quia scil. repugnat
conditioni, quam homo à naturâ habet, qua-
tenus omnes æquales producuntur. Deinde
si attendatur humanæ naturæ corruptio, se-
cundum naturam magis, quàm contra eam
servitus esse dicetur. Vid. Leonh. Less. *de
just. & jur. l. 2. c. 4. n. 56.*

Justitia naturali non repugnat] quia scil.
jus naturale nihil decernit, nec jubet. Quod

si, omninò inter monita naturæ recensere velis ut persistant homines in æqualitate, in qua primitus sunt creati, cogites velim, naturæ sive præcepta sive monita ad tres ordines redigi possent, quorum inferior semper cedere debet superiori. Primus ordo ea complectitur, quæ Deum respiciunt; Secundus, quæ generis humani conservationē tangunt; Tertius quæ ad singulorum hominum utilitatem pertinent. Anton. Merend. *controv. jur. lib. 2. c. 2. n. 14.* Jam certum est, sub tertio demum ordine esse monitum naturæ, si quod est, de libertate primævâ conservandâ. In secundo autem ordine est monitum naturæ de imperio & obedientiâ, quandoquidem impossibile est, ut sine imperante & parente humanum genus subsistere queat. Aristot. *l. 1. pol. c. 2. seqq.* Ista autem paritio num spontanea sit, an coacta, hæctenùs nihil interest. Et ergò magis erit, ut ex tertio genere libertas hominis infringatur, quàm ut *ἀναξία* contra secundum genus introducatur.

Sed par omnium sors est] Quia scilicet membra sunt suæ Reip. Quod ergò de toto decernitur, id in quâlibet ejus parte exequi licet.

§. 3. *Nisi quæ. lex civilis*] Lex civilis nihil novi constituit, sed ad naturalem rationem impunitatem consuetudine introductam temperat. Nec enim quod apud plerasque gentes usurpatum est, id illicò juris gentium esse

esse dicendum erit, nisi juris vocabulo id intelligas, quod impune est; Sed probè tamen discernendum est id, quod impune in servum fit ex tali gentium jure, ab eo, quod naturalis ratio fieri sinit. Ultimum hoc verum est fundamentum juris gentium; atque id, si lex civilis explicat, & morem errore quodam receptum abrogat, rem ad pristinum juris gentium statum reducit, nec novi quid constituit. *In mancipio*, ait Seneca *l. de Clem. 18. cogitandum, non quantum illud impune pati possit, sed quantum tibi permittat equi boni, natura, qua parcere etiam captivis & precio paratis jubet.* Non igitur satis circumspèctè & piè loqvuntur pontificii apud Azorium & Filliuccium, quando contendunt, non teneri cuiquam dominum propter servum occisum, nisi fortè ad preces fundendas pro animâ ejus, si servus fuerit Christianus; multò minùs teneri propter membrum ruptum aut mutilatum, quia sc. ipse sibi hoc damnum infert, quod ex mutilatione & hinc orto defectu operarum sequitur. Rectiùs asseritur, priori casu teneri dominum Reip. & Ecclesiz, quarum utraque vindicare istud delictum potest & debet; altero verò propter factam mutilationem justè privari dominum servo isto suo. vid. *Exod. XXI, 26. 27.*

§. 4. *Sed mediâ personâ*] Actio enim semel alicui quæsitâ ei inseparabiliter coheret, & est affixa ossibus ejus, sicut character bapti-

baptismatis & aliorum Sacramentorum, uti ex pontificiis erroribus arctissimam istam adhesionem explanat post glossam Jason *in* §. 1. n. 2. *Inst. de act.*

§. 5. *Si jus hoc gentium spectas*] Nisi hic iterum tale jus intelligas, quod impunitatem tantum concedit, quale proposuit autor supra cap. 4. confidenter assero, naturalem rationem jubere, ut captis post moram parcat, & ab eorum cæde absteineatur.

Ita ut nulla sufficiens presumpcio] Non satis stringit hæc ratio, quia non est perpetuum, quod in contuberniis servorum non possit esse certa demonstratio patris. Potior ratio querenda est in vulgato axiomatico, quod ex re meâ nascitur, id meum est.

Quia in servitutem redigi non poterant] Poterant quidem, sed & incivile fuit eos in servitutem redigere, qui ejusdem gentis atq; inter se quasi consanguinei essent, & difficile erat retinere tales in servitute, qui eodem limine continerentur, quibusq; aded nullum postliminium esse posset, & periculosum porro servire nobis eos, quibus quotidie præstò esse possent parentes, fratres, familiares & amici, & tutissimum denique protinus occidi, qui tranquillitatis publicæ everfores crederentur.

§. 6. *Quod si ad suos fugiant bello manente*] interest, utrum duret adhuc bellum eo tempore, quo captus aufugit, an verò per com-

compositionem pacis deserit. Priore enim casu excusatius peccat fugiens, quàm posteriore, quod per tractum & continuationem belli fieri possit, ut armis recuperetur captus, & toto isto tempore penes captivum præsumatur animus revertendi ad suos, atque hinc dominium victoris hæcenus revocabile videatur.

Sed non idem sequitur] Hoc sequitur, vinculum aliquod intercedere inter dominum & servum, civile id quidem, tale tamen, quod extra leges positivas domino jus daret vindicandi servum etiam ad suos reversum. Sed est tamen nihilominus etiam in servo vinculum aliquod religionis, istam habens originem, quòd servitatem debemus illi, cui vitam debemus, si, qui vitam nobis donavit, servitatem exigit. Atque hoc locum invenire puto etiam eo casu, quando injustò bellò quis captus fuerit. Etsi enim injustè talis occidatur, & hinc etiam injustè servus fiat; quia tamen de facto occidi potuit, sequitur, in compensationem vitæ sibi donatæ non injustè servare servitatem, quam victor maluit. Potest enim justè quis dare, quod alter injustè accipit, nec poterit tamen ille ob hujus injustitiam justè denegare, quod debet. Frustrà autem comparisonem instituit Ferdinandus Vasquius *lib. 1. contro. c. 9. n. 21.* inter servos, & feras captas, quod bello capti, quamprimum ex manibus capi-

entis

entis evaserint, sui juris fiant, nec mortaliter aut venialiter peccent, non magis, quam fera, quæ capta cum esset, aufugit, evasit, evolvit. Multa enim & magna hic est differentia inter hominem ratione & potestate deliberandi pollentem, & feram tali potestate destitutam. Nec confundendæ sunt quæstiones, utrum captus aufugiens sui juris fiat? quæ in foro externo per leges affirmativè deciditur, & utrum salvâ conscientia aufugere possit? quæ ad forum internum spectat, neque exemplo ferarum decidi potest.

Qua non ex equitate naturali] Subest nihilominus naturalis æquitas hæc, quod in comparatione melius sit servum facere, quam occidere, si quidem alterutrum eligendum fuerit.

Plerumq; & injuria fit] Si ex parte capientis injustum est, bello captum in servitutum redigere, non propterea in capto & serviente deficit vinculum religionis, quo capienti obligatur.

Si res suas subducatur, aut laboris sui mercedem] Utroque casu furtum committi arbitror. Priori idè, quia captus rerum suarum bello simul captarum dominium amisit. Posteriori autem quia talis contractio fit invito domino, & compensatio, quæ ei excusandæ prætextitur, malè ipsorum servientium judicio relinquitur.

Quod verò prohibent Canones] Videmus ergò

ergò & canones & Apostolorum monita vinculum aliquod religionis in servis agnovisse. Nec necesse est, Grotio talem limitationem concedere, quæ ejus opinioni utcumque inserviat, quandoquidem, quæ indistinctè proferuntur, cur limitatum habere debeant sensum, causa nulla subest. Quod autem proficitur Grotius, se in hoc paragrafo de iis, qui bello injusto capti sunt, agere, nihil facit pro ejus sententiâ, quandoquidem ita nemo captorum bello justè se captum profitebitur. Unusquisque enim pens suam partem justitiam causæ consistere causabitur, unusquisque hostem injustè bellum gerere pronuntiabit.

§. 7. *Jus illud externum exequenti*] Si jus istud intra terminos æquitatis naturalis exerceatur, imò si etiam eos excesserit, non dissentio ab Grotio. At si vitam servi impetret Dominus, nihil est, quod prohibere queat servo defensionem naturalem.

§. 8. *Proclamandi in libertatem*] Ita etiam servi, qui in Hispaniâ empti cum dominis suis in terras Batavicas veniunt, possunt illic in libertatem proclamare, & liberi fieri. Arnold. Vinn. ad §. 2. *Inst. de jur. person.*

CAPUT IIX.

§. I.

V *Et etiam ut in populo*) Videtur hic Grotius innuere majestatem realem

lem, quam populo tribuunt nonnulli in omnibus Rerumpublicarum formis, etiam in statu monarchico. Sed enim distinctio ista inter majestatem realem & personale[m] semper visa fuit suspecta; præsertim postquam ejus propugnatores majestatem personale[m] reali ita subicere non dubitarunt, ut ab eâ tota dependeat, ei obnoxia sit, & veluti Luna à Sole splendorem omnem mutuatur. Id verò si concessum fuerit, cuius populo integrum erit, Regem suum condemnare & supplicio capitis afficere, nec tum reprehendi poterit Regicidium à Britannis commissum. Cæterum faciamus captum fuisse Regem, qui regnum habet in patrimonio, num propterea ipsum quoque regnum occupatum credamus? Ita quidem videri posset, quòd, ut antecedente capite dictum est, res captorum, etiam incorporales dominium sequantur. Sed alia tamen hic videtur esse ratio. Subditi enim non perinde habentur, atque aliæ res, quæ in dominio nostro sunt. Deinde non in eum tantum finem educuntur milites, ut Regem suum defendant, sed etiam ut totam & integram provinciam, sacra & profana, & quilibet proprium suum patrimonium pro virili tueatur. Et sequeretur aliàs, Rege in ipso conflictu capto, desistendum esse à pugnâ & omittendam victoriam jam penè partam.

§. 2. *Civitas esse desinat*] Civitatis vocabulum

bulum hinc sumit Autor pro tali societate hominum, quæ ipsa per se summo gaudet imperio, & rectam Reipublicæ formam constituit.

§. 4. *Nam qui dominus est personarum*] Dicam infr. ad cap. seq. §. 6.

CAPUT IX.

§. 2.

Sed non earundem partium) Ratio enim naturalis jubet, ut tales amici neutri parti magis faveant, quàm alteri. Quemadmodum igitur, qui ab alterutrâ parte in eorum terras veniunt, non fiunt alterius partis servi, ita nec qui servi jam facti sunt, liberi iterum fieri debent in præjudicium capientium.

§. 4. *Sed hac ratio Romanorum propria*] Neque satis adæquata ista est ratio. Sequeretur enim, nec illis quidem, qui non virtute bellica superati, sed fato suo apud hostes deprehensi fuerunt, in pace postliminium esse concedendum.

§. 6. *Ergò dominium quod habuerat*] Putat Grotius, captivi etiam eas res, quæ apud populum neutri parti addictum inveniuntur, capienti jure belli acquiri; quod non videtur. Quia enim acquisitio hæc in capione & facto acquirentis consistit, sequitur, ea non acquiri, quæ per capionem non adpre-

Nn

hen;

henduntur. Et hinc tantum dici poterit acquisitum, quantum fuerit captum. Neque admitto, quod dixit Grotius *in fin. cap. anteced.* dominum personarum etiam dominum esse rerum & juris omnis, quod personis competit. Id enim verum existit tantum in iis, quæ personæ inseparabiliter coherant, quales non sunt res alibi existentes, & non unà captæ. Nec magis verum est, si rationem naturalem extra jus civile attendas, possidere non posse, qui ab alio possidetur, nec in potestate habere posse, qui non est suæ potestatis. Quoad prius enim, ipsum jus civile admittit, captivum per servum suum possidere & usucapere posse, *l. 12. §. 2. l. 29. ff. de captiv. l. 15. ff. de usucap. l. 54. in f. ff. de A. R. D.* Quidni ergò etiam per alios possidere liceat captivo, quod ipse non potest. Quoad posterius, itidem ipsum jus civile filiofamiliâs & dominium & possessionem peculii castrensis & quasi castrensis largitur. Non igitur absurdum est, captivum res suas nondum captas adhuc salvas retinere, aut si principiis Grotii insistendum est, dicendum erit, postliminiò reverso recuperari omnia, etiam ea, quæ apud hostem adhuc extant, cum tamen & res separatim, & personæ separatim capi possint. Non tamen diffiteor, captæ personæ imperari posse à capiente, ut res suas alibi existentes adferri procuret; & sic demum suas faciet victor.

An

An & hæc recuperabuntur] Ex dictis facile responderi potest, non recuperari, si capiens per capionem factus fuerit dominus. Rectè tamen excipit Grotius res, quæ postliminio redire possunt. Istæ enim si redeunt, utique recuperantur, quandoquidem tertius possessor non aliter rem possidere aut habere potest, quàm ejus autor. Sed autor aut capiens ita eam tenuit, ut si postliminiò ad pristinum dominum redierit, eam amitteret.

§. 7. *Jura redeunt*] Obiter noto, ea quæ facti causam continet, non recipi, inter quæ referunt] Cui possessionem. Rationem reddunt, quia in postliminio est quædam fictio, quæ tantùm locum habet in iis, quæ sunt juris, non verò in iis, quæ sunt facti, l. 19. ff. ex quibus caus. maj. l. 23. §. 1. ff. de acq. vel amitt. poss. Anton. Perez C. de postlim. n. 6. Sed attentius rem consideranti videri poterit, possessionem rerum suarum captivo non omninò interverti. Id quidem verum est, possessione, ut facti est, h. e. quoad exercitium & usum, quatenus quis incubare potest rei suæ, captivum esse exclusum, & hoc est, quod ait] Cuius, captivos possessionem corporaliter amittere d. l. 23. Quia tamen non meri facti est possessio, sed plurimum ex jure mutuatur, & imprimis animo retineri potest, animo autem tali captivus non destituitur, non video, quid impedire possit

Nn 2

capti-

captivum, quo minus animo possessionem retineat.

§. 8. *At hos, qui hostibus deduntur*] Videtur hoc esse ex jure civili. Quod enim hosti dedimus sive cum sive sine pacto, id secundum naturalem rationem planè abdicamus, & in hostium potestatem transferimus. At qui voluntate nostrâ à nobis abit, per reversionem suam non magis fieri noster poterit, quàm servus à nobis alienatus, si sed domino subduxerit.

§. 9. *Non esse Thebanis postliminio restitutum*] Dissentit Hottomannus *quæst. illustr. §.* Sed verior est sententia Grotii, cum in victoris manu & voluntate tùm fuerint omnia.

Quo dissolubilia erant conjugio] Dirimabatur jure civili matrimonium inter alia etiam captivitate *l. 1. ff. de divort.* ita ut post reditum captivi novò consensu opus esset ad redintegrandum matrimonium, *l. 14. inf. ff. de capt.* nec tamen mulier interim temerè nubere poterat, *l. 6. ff. de divort.* Sed rectius statuitur captivitatem non esse modum solvendi matrimonii, nisi præcesserit eam malitiosa desertio. Gerhard. *Loc. de matrimon. num. 629.*

§. 10. *Bona ejus futura fuissent occupantium*] Dubito, num id justum sit, sepositâ licet lege civili; nec minus dubito de ratione, num qui apud hostes sunt, inter cives fo-

os rectè pro nullis habeantur. Id sanè pro-
meriti non sunt, qui pro patriâ hosti se op-
ponunt. Et profectò iniquum erit, bonis
suis carere reversos, eaque ab aliis sine culpâ
suâ occupata videre. Quibus hoc casu sa-
tius esset apud hostes permanere, & adversus
concives suos arma vertere, quàm de redditu
in talem miseriam cogitare.

§. II. *Etiam sapè alienati*] Quærenda hîc
esset ratio differentiz, quare res mobiles ca-
ptæ & ab hostibus alienatæ, etiamsi in præsi-
dia nostra reductæ fuerint, vindicari à veteri
domino nequeant, servi autem & ancillæ
possint. Utique enim si servi eodem modo
sunt in commercio, uti res aliæ, ut scil. alie-
nari, vendi, pignori dari, commutari &c.
queant, quid obstat, quo minus & illi per
cipientis alienationem eodem modo ex do-
minio nostro exeant. Ego sanè id totum
puto esse ex jure Romanorum, quod ut ma-
ximè ab aliis etiam gentibus receptum fuit,
non desinit tamen propterea juris esse posi-
tivi. Et ratio dari potest ea, quòd reliquæ res
mobiles, non ita se, uti servi, dominio nostro
subducere queant. Ut igitur difficilior ho-
rum esset amissio, jus postliminii locum ha-
bere voluerunt Romani, & post eos etiam
aliæ gentes, etiam eo casu, quò verè capti
fuerunt, cum aliis difficilis esset probatio-
nis subductio, & nunquam non captos se
pretendere possint servi.

Nn 3

Quod

Quod ad res omnes malè à nonnullis trahitur] Scil. etiam reliquas res virtute militum nostrorum recuperatas à nobis recipi, neque dominium nostrum in iis extinctum esse, quod refutavimus suprà cap. 6. §. 7.

§. 13. *Non admissis adversus dominos præscriptionibus*] Judicent hîc juris Interpretes, num juri postliminiî præscribi queat, quæ quidem quæstio tum imprimis suum habebit usum, quando ager ab hostibus occupatus Titio fuit venditus, & toto eo tempore, quo hostes rerum potiti sunt, possessus. Difficilem reddit hanc quæstionem ex unâ parte, quòd tempore belli non currat præscriptio; ex alterâ, quòd ager ab hostibus legitimo titulo, h. e. belli jure fuerit acquisitus, & hinc jure dominiî alienatus. Æquior tamen mihi videtur sententia eorum, qui nullam præscriptionem admittunt, cum non aliud jus habere possit Titius, quàm quod habuerunt ejus autores. At isti habuerunt dominium tale, quod recidere potuit in pristinam causam.

§. 16. *Quæ intra præsidia perducta nondum sunt*] Dixi hâc de re suprà cap. 6. §. 3.

Impensurus fuerit] Istud verò ad forum internum & conscientiæ dictamen spectat. In foro externo enim etiam bonæ fidei possessor rem à latronibus ablatam domino vindici-

vindicanti, non recuperato precio restituere tenetur. Franzk. *lib. 2. resolut. 9.*

§. 18. *Quæ à latronibus & piratis contempti solent*] inò verò latronibus denegantur magis ejusmodi pactiones, quàm illi denegant. Plerumque enim indigni judicantur, quibus bonæ conditiones conferantur.

CAPUT X.

§. I.

Q*Vod in judiciis externis vi-*
get) Debuisset quidem in judiciis corrigi omne id, quod naturali æquitati & pudori est adversum. At sæpè istud non licet. Debere enim interdum principem conivere & permittere ea, quæ sine magno malo emendari nequeunt, ipsa quodammodo dicitur ratio naturalis. Quæ enim puniri nequeunt ab hominibus sine periculo majoris mali, illa, ut puniantur, natura non tantum non exigit, sed & svadet, ut durante isto periculo maneant impunita. Vid. Lud. Molina *tom. 3. tr. 5. disp. 46. num. 26.* Tabor *de alt. tant. part. 3. art. 4. num. II.* Sed hinc tamen, quod permittitur, non ponitur in genere licitorum, sed naturali honestati & pudori dijudicandum relinquitur.

§. 2. *Alibi injuriam appellant*] ratione scil. juris naturalis, quo liberi omnes sunt

Franc. Zoannettus in interpret. trium verb.
num. 30.

§. 3. *Sive interficiendo*] Hoc casu da-
mnum refarciri potest, si homicida solvat
impensas factas in Medicos, & alimenta det
lis, quos alere ex officio occisus solebat, uti
explicat Grotius suprâ lib. 2. cap. 17.
num. 13.

Idipsum refarcias] Faciunt huc verba Au-
gustini, quæ habentur in jure Canonico. *si
res aliena* 14. q. 6.

Natura ductu] Possent negari, Ninivita-
rum Regem solo naturæ ductu tale quid
imperâsse, quippe qui tùm fuit in statu con-
versionis. Sed negandum tamen non est,
etiam à Naturâ imperari restitutionem
ejus, quod alteri cum injuriâ ablatum
est.

§. 4. *Si quid tale jusserunt*] imò etiam
eo casu, quando insolitum istud in specie
non jusserunt, sed ansam tantùm dederunt,
injustum bellum decernendo, aut justum, in-
justè gerendo. Qui enim rei illicitæ
operam dat, causa est eorum omnium,
quæ vel directè vel indirectè exinde se-
quuntur.

§. 5. *Quam nonnulli afferunt de his*] freti
scil. assertis juris civilis, quæ habentur in
167. §. 1. & 169. ff. de R. 7. Sed excipiuntur
tamen

tamen eodem jure ea, quæ habent atrocitatem criminis *l. 157. ff. de R. 7.* Et videri potest in hanc rem elegans textus in *l. 20. ff. de O. & A.*

Sed nemo suum jactare] Inter bellantes etiam neutra pars intendit ab initio perditionem rerum suarum, sed potius acquisitionem aliorum, ut hinc de donatione præsumptivâ facilè elidatur argumentum.

§. 6. *Sed & qui damnus ipse non dedit*] Optimè in hanc rem Chrysostomus : *Si alio rapiente, raptâ acciperes, deinde qui sua amisit, & vim passus est, ea à te reposceret : num satis tibi esset, ad excusationem, te ab eo nihil rapuisse ? Minimè. Quidnam diceret in judicium vocatus ? dic, quaso. Num ? quod alius diripuerit. Verum tu possides : ille rapuit, tu fruaris. bomil. 16. in 1. ad Corinth.*

Consumpserit aut alienaverit] scil. bonâ fide, nesciens rem raptam esse, aut bello injusto captam.

CAPUT XI.

§. 2.

E *Tiamsi à justitia strictè dicta non abeat*) imò ab it hoc etiam à justitiâ. Rerum enim nostrarum defendendarum causâ, earum furem, raptorem vel invasorem non aliter occidere licet, quàm si ob eas res defendendas in discrimen vi-

Nn 5

tz

tz vel periculum corporis nostri incidimus. Valent. Volz. *comm. ad L. Cornel. de sicar. c. 7. num. 100. add. quæ diximus ad lib. 2. cap. 1. num. 11. seq.*

§. 3. *Infortunium & injuriam*] Sub nomine infortunii videtur Autor comprehendere non tantùm ea, quæ casu contingunt, sed etiam omnes actiones violentas, à principio aliquo externo causatas.

§. 4. *Quod ex utroq; quasi conflatum sit*] Mixtæ ejusmodi actiones vel sunt ex spontaneâ & violentâ, vel ex spontaneâ & imprudente. Illæ ratione objecti & in se sunt invitæ, ratione autem finis sunt spontaneæ; hæc verò ratione causæ impulsivæ spontaneæ sunt, ratione verò effectus sunt invitæ, & dicuntur non spontaneæ. Cæterùm inter utrasq; aliæ propius ad voluntarias accedunt, aliæ involuntariis annumerantur. Ad voluntarias propius accedunt eæ, in quibus & vis & voluntas conspicitur, ita tamen, ut hæc præponderet, ut cùm quis ad aliquid faciendum impellitur spe majoris boni, aut timore majoris mali. Huc quoq; referuntur eæ, quæ ignorantes quidem admittimus, non tamen per ignorantiam, veluti, quæ ebrietatis, iræ, amoris, voluptatis causâ facimus. Anton. Matthæ. *de criminib. in prolegom. c. 1. n. 3. ubi impetum hunc ebrietatis, iræ &c. dolo subjicit.*

Delinquitur aut proposito, aut impetu, aut

ca-

casu] Inde & homicidium aliud est dolo-
sum, aliud culposum, aliud casuale. Carpz.
in criminalib. part. 1. q. 27.

Ita pœnam sæpè non meretur] imò semper
meretur, quamvis non ordinariam semper.
Positâ enim culpâ ponitur pœna, major aut
minor, pro ratione culpæ.

§. 9. *Non erat hominum, sed DEI*] Quæ
bella DEI apud Israëlitas dicta fuerint, di-
ximus ad *lib. 1. c. 2. §. 2.* Fuerunt autem in
istis quædam singularia ex voluntate DEI
præscripta, quæ non semper licet trahere
in exemplum. Sed & inter Rabbinos obti-
nuit opinio, potestatem de septem populis
universos necandi à Numine potiùs indul-
tam esse, quàm ex præcepti vi & sententiâ
ipso necariò fuisse necandos. Selden. *de*
jur. nat. & gent. lib. 6. c. 16.

Non injustè potest occidere] Positâ inten-
tione divinâ, quòd hominem creare volue-
rit ad finem non merè naturalem, sed super-
naturalem & spiritualem, meritò dubitatur,
num DEUS justè occidere potuerit homi-
nem immerentem. Vid. quæ diximus ad *lib.*
2. c. 20. §. 4.

§. 10. *Mos ab antiquo fuit gentium o-*
mnium] Exorbitat hîc consuetudo Tiguri-
norum, apud quos, cùm in hostem exitur,
invaluit, ut minister Ecclesiæ primarius
unâ prodeat. Vid. Sleidan. *comment. lib. 8.*
Inter Pontificios etiam sæpè audire licet,
plu-

plurimos, tam Episcopos, quam Abbates armatos ad bella procedere, in hostes irruere, cedere ipsos, & cædi ab ipsis, quod monstrosum dicit Baronius *ad ann. 888. n. 2.* Conf. Claud. Espenczus *lib. 2. digress. c. 6.*

Et conversi, i. e. pœnitentes] Conversi quando à Canonistis conjunguntur monachis, non sunt pœnitentes, sed ipsi quoque reverà monachi. In hoc autem discernuntur, quòd monachi in choro per Ecclesiasticos ordines divinis officiis inserviant, conversi verò ecclesiasticis ordinibus non insigniantur, nec in choro deserviant; & idcirco hi ad differentiam monachorum sive religiosorum laici & fratres laici dicuntur. Aug. Barbosa *de jur. Eccles. l. 1. c. 43. n. 3.*

§. 12. *Quorum questus pacem amat, non bellum*] Dubitare ergò licet de iis sive mercatoribus, sive opificibus & artificibus, qui negociantur in rebus ad militiam pertinentibus, qui arma fabricant, pulverem pyrium faciunt &c. quorum operâ cùm hostis vires capiat, quamvis ipsi damnum revera non dederint, excusatiùs tamen occiduntur, quàm alii itiusmodi operam non præstantes.

§. 13. *Ut ad eos veniamus*] Tota resistitur juris naturalis principiò, quòd cavendum sit in bello, ut vel nullo planè, vel admodùm exiguo sanguine res transigatur.

§. 14. *Notant Hebraei*] Videri hïc potest Seldenus *de jur. nat. lib. 6. c. 15. circa fin.*

§. 16. *At*

§. 16. *At talionem natura non admittit*] Fortè tamen admittit tùm, quando non aliter coërceri potest sævitia hostis, in captivos excerceri solita, quàm simili sævitia.

Neque sufficit] Multa tamen & magna videtur esse differentia inter universitatem eam, quæ quietè vivit & tranquillitate fruatur, & eam, quæ in motu est, atque arma in hostem habet exserta. Prior affligitur, si quis in eâ tale quid agat, quod tranquillitatem ejus concutiat; at posterior hoc ipsum intendit, ut arma parata habeat & in hostem districta. In priore ergò qui delinquit, in Remp. suam delinquit, & à magistratu suo puniri debet ipse, nec alius pro eo; in posteriore qui armis ex præscripto utitur, non in Remp. suam, sed in hostem delinquit, & per consequens, ubi in hostis potestatem venit, non videtur absurdum, vindicari in eo posse non id tantùm, quod ipse commisit, sed etiam quod alius ejus commilito damnum dedit, quandoquidem, quod ab uno vel altero factum est, integro exercitui plerumq; adscribitur, & unusquisque, dum animum hostilem gerit, probare censetur & perpetrare voluisse ea omnia, quæ à suo exercitu perpetrata fuerunt, imò & ipse, dum arma gerit, in infinitum censetur delinquere velle in hostem. Sentio tamen eum Grotio, parcì debere ejus vitæ, à quo nullum amplius metuitur vitæ

vitz periculum, & cujus ita coërcita est voluntas, ut damnum dare posthac nequeat.

§. 17. *Sortitio comparata est*] Sortitio ejusmodi non in militiâ tantùm recepta est, sed & inter navigantes quandoque, ubi naufragii periculum imminet. Paul. Laymann. *theol. mor. l. 4. c. 17. 10. c. 3. n. 8.* Ea verò in delictis plus gratiæ videtur habere, quàm justitiæ, cum justitia neminem omninò eximat delinquentem. Atq; hinc sortitio ejusmodi temerè suscipienda non est; nec aliàs ferè locum invenit, præterquam ubi integra aliqua universitas grave aliquod delictum commisit. Inter pauciores enim ut delectus talis habeatur, nulla ratio svader. Gerhard, *Loc. de magistrat. n. 311.* Pertinet huc antiquus decimationis ritus, cujus varia exempla collegit Marcellus Donatus in *Livii lib. 2.* eumq; non inter nocentes tantùm, sed etiam innocentes, si ignorentur sceleris autores, probat Boxhornius in *institut. Polit. lib. 1. c. 6. n. 1 in fin.* cui tamen ut calculum nostrum addamus, ipsum prohibet jus naturæ, quod innocentem absolvit, nec alium, nisi qui culpæ reus est, damnat.

§. 18. *Quod autem ex recentioribus [Ctis]* Doctrinam hanc primùm proposuit glossa canonica ad *can. cum homo 23. qn. 5.* de qua mukum sollicitus est Didacus Covarruvias *l. 2. var. resolut. c. 8. n. 8.* Rectiùs tamen cum Grotio asseritur, non valere ejusmodi con-

ven-

ventionem, quemadmodum nec valet obligatio ad torturam. Paris de Puteo *de syndicat. verb. tortura, vers. quare, num. 3.* Matth. Coler. *decis.* 184. Et ex hoc conficio, nec lege quidem talem conventionem firmari posse.

§. 19. *Nullius sunt usus*] Quidn̄i usum habeant ejusmodi commissiones, cūm etiam privatis velitationibus vires hostis atterantur; & bello semel indicto privato cuivis liceat hostem, quā poterit vi, persequi.

CAPUT XII.

§. I.

Nimirum ut res perdit a imputetur) Quæstio non est, utrum res alterius perditā imputari possit in debitum; sed utrum rem alterius perdere liceat, ut imputetur. Sanè nemo sibi ipsi jus dicere debet, & ut maximè mihi aliquis existat debitor, nullo modo mihi conceditur rem ejus, etiam mihi debitam, eripere, *l. 13. ff. quod met. caus. l. 7. ff. ad L. Jul. de vi privat.*

§. 2. *Frugiferas verò asservari*] Tradunt Judæorum Doctores, etiam eam arborem, quæ frugifera quidem cūm esset, sed fructum tamen ferret plerumq; nocivam aut inutilem, aut ad eò intēpestivum seu inopem, ut culturæ labores neutiquam compensaret, aut arboribus vicinis agro vè esset detrimento, aut

aut precio eximio venundari posset ejus materies, in qualescunq; usus bellicos excidere seu radicibus evellere licuisse. Selden. *de jur. nat. l. 6. c. 15.* Hodie ita obtinet inter praesidiorum praefectos, ut si arbor quantuncunq; fertilitatis prospectum impediatur urbi munitae, funditus ea excidatur, ne hostis imminens receptaculum post eam habeat.

Esculenta & potulenta corrumpantur] Est tamen inter axiomata militaria, ut si metuas hostem à tergo insistentem, omnem agrum, vineam, fructus, & totam undiquaq; terram igne perdas, ne inveniat hostis, unde se tueri aut sustentare queat.

Verum non factum id odio hostili] quidni? cum tali odio flagrare voluit Deus populum suum adversus Moabitas. Et imò quòd Deus prohibuit frugiferas arbores excindere, *Deut. 20, 19.* intelligendum id de terrâ Canaan, quam propediem occupaturi erant Israëlites, ne sibi ipsis damnum inferrent. Et hinc igitur prohibitio ista pertinet ad casum sequentem Grotio §. 3. relatam. Terra autem Moabitarum ab Israëlitis non erat ita occupanda; & hinc igitur hostili animo & odio eam devastare Deus justè permisit, imò voluit.

§. 4. *Vetant in pignus capi*] Damnantur apud Diodorum Sicul. *lib. 2.* nonnulli Graeciz

legumlatores, qui arma, aratrum, & quidvis rustico operi necessarium instrumentum prohibuerunt capi pignore, eorum autem corpora, qui his utuntur, permiserunt.

§. 6. *Conservari talia aedificia & qua eis accedunt*] Patethinc, quid sentiendum de consuetudine inter rei tormentariae praefatos recepta, qua ab obsessa & occupata urbe postulare solent, ut campanae rebus sacris destinatae, quippe quod suae jam factae sint, certa pecuniae summam redimantur.

§. 7. *Idem de religiosis intelligendum est*] Observatum tamen in bello hoc Germanico est quam saepissime, & templa & caemeteria everfa fuisse & diruta, quotquot munimento alicui nimis propinqua visa fuerunt, & in quibus hostis receptaculum aliquod habere potuisset. Et tale quid non ab hostibus tantum, sed ab ipsis illis, qui praesidio nobis esse debuerunt, commissum non unis vicibus. Idque inter axiomata habetur militaria, non impunitatem tantum concedentia, sed aequitatem etiam & justitiam naturalem praeferentia.

§. 8. *Desperationem*] Vulgatum est Politicorum axioma, desperatis virtutem redire, & hinc hostem non esse ad desperationem adigendum. Forstner. in Tacit. pag. 163.

CAPUT XIII.

§. 1.

A *Ut ex pœna*] Sæpe dixi, non tantum in pœnam, quàm in vindictam suscipi bellum ob injuriam illatam. Quæritur ergò, si injuria Reipublicæ illata fuerit ab alterius Reipublicæ principe aut subdito, nec aliter ea vindicari possit, nisi per bellum, an tum rectè capiantur aliorum ejusdem Reipublicæ subditorum bona? Sanè quia præsupponitur, bello vindicandam esse injuriam, bellum autem non intelligitur nisi Reipubl. adversus Rempublicam, aut Principis adversus Principem, subditorum verò semper eadem præsumitur causa, eademque mens & animi sententia, quæ est Principis, & sic omnes Principem suum bello laceffitum defendere velle creduntur, nulla fiet injuria ejusmodi subditis, si eorum bona bello capiantur, & in ipsos quoque vindicta exerceatur. Hactenus enim consensus, qui est inter caput & membra, inter Principem & subditos, & conformis totius corporis mystici compages sufficientem præbet causam, & sufficiens argumentum, ejusdem injuriæ reos haberi debere cives in unversum omnes.

§. 2. *Posterius hoc non est*] imò est eatenus, quatenus injuria accepta ex commensura-

Furratione ad bona æstimatur, qua ratione etiam is creditor dicitur, cui ex delicto aliquid debetur, *l. 12. ff. de V. S.*

§. 3. *Sed & subnascentis*] Belli impensæ superant sæpe debitum principale. & vel hinc apparet, tutius abstineri bello ex parte debitoris, quàm expectari.

§. 4. *Quod & alibi meminimus*] Meminimus verò & nos, latius non patere, si quidem jus hinc consideres, non ut usurpatur in judiciis & foro externo, sed quale in foro conscientiæ interno locum habet, uti id se considerare profitetur Grotius.

Notandum & hoc] Proposuit sibi Grotius dicere, quid bello liceat circa res subditorum Republicæ adversæ. At bello semel exorto nulla amplius fieri potest distinctio inter subditos reos & innocentes, quippe qui, ut dixi, omnes & universi ejusdem causæ censentur esse defensores. Nisi fortè manifestè constet, esse qui Principis sui aut concivium causam suam facere nolint.

s. e. victa civitati cederent] Aliter ea verba in *l. 16. ff. de A. R. D.* explicat Bachovius in *Treutl. vol. 2. disp. 20. thes. 5. lit. E.* Et certè civitatis vocabulum plerumque denotat κατ' ἐξοχὴν civitatem Romanam. Quicquid sit, non videntur congrua hæc exempla thesi Grotianæ, quæ probare intendit, ab originariis debitoribus priùs exigì debere debitum, antequam ad alios deveniatur.

CAPUT XIV.

§. I.

QUousque debiti aut primarii) Quis verò æstimationem faciet hominum captorum, ut justa observetur proportio? Utique enim victor minus se accepisse, alter plus perdidisse facile causabitur.

§. 4. *Sed & circa minores pœnas*] vid. l. 1. §. 2. ff. qui sui vel al. jur.

§. 6. *Pro opera alimenta seruo debentur*] adeò, ut si dominus servum famelicum alere recusaverit, possit cogi illum alteri vendere, l. 2. ff. qui sunt sui. l. 1. §. 3. C. de Latin. lib. toll. Joh. Bapt. Pontan. de alim. c. 11. n. 1. Et quantum de jure civili servus aliàs legitimam personam standi in judicio non habeat, circa alimenta tamen sibi debita rectè officium judicis implorat, non obstante, quòd per contradictionem actionis species referatur, Mart. Coter. de alim. l. 3. c. 3. n. 3.

Id aliquo modo fit ipsius] Si jus naturale spectes, puto id plenè esse servi, quanquam jus civile id velit esse in peculio, l. 39. ff. de pecul. Dominium enim rerum non videtur ita cum statu servili pugnare, ut unà consistere nequeant.

Que servum Hebraeorum] Circa alienigenas & ex peregrinis gentib. acquisitos servos hoc
jus

jus non obtinebat, quod ex *Lev. XXV, 46.* rectè asserit Andr. Rivetus *ad Exod. c. XXI.*

§. 7. *Quaestio hic incidit*] Vid. quæ diximus suprâ hoc libro *c. 7. n. 6.*

§. 8. *At in nondum natis*] Posito, juri naturali non repugnare servitutem, quæ personas rebus in dominio existentibus æquiparat, dubium redditur assertum Grotii per axioma vulgare : Quod ex re mea nascitur, id meum est. Vid. quæ diximus suprâ *ad lib. 2. c. 5. n. 29.*

CAPUT XV.

§. 2.

A *Dde quod in ipsis Ammonitis*)
 Judæorum Doctores inter causas belli à populo Israëlitico gerendi & à Synedrio Magno decernendi, solam hanc sufficere putant, ut dilatarentur fines imperii Israëlitici, & ut ampliaretur majestas ejus. Selden. *de jur. nat. l. 6. cap. 12.* Sed modestiùs de suæ gentis bellis ita loquitur Josephus *l. 2. adv. Appion.* *Nec fortitudinem exercuimus, ut bella avaritia causâ susciperemus, sed ut leges servaremus.* Et hinc optimè Augustinus *lib. 4. de C. D. c. 6.* *Inferre, inquit, bella finitimis, & inde in cetera procedere, ac populos sibi non molestos solâ regni cupiditate conterere & subdere, quid aliud quàm grande latrocinium nomi-*

nandum est? Add. Forstner. in *Tacit. p. m.*
254. *seq.*

§. 6. *Tributorum quoque indictio*] Non pu-
to, victori eam multum conferre ad securi-
tatem apud victos. Aspera hæc semper in
vulgi auribus vox, res in animis, nec alia cre-
brior odiorum seges. *Lips. libr. 4. civ. doct.*
c. 11.

§. 8. *Sedej usmodi mutationes*] In mutan-
dâ Reip. formâ id in primis dispiciendum est,
ne cum ingeniis hominum, neve cum con-
suetudinibus inveteratis pugnemus, cum non
quævis forma cuivis populo adaptari possit.
Piccart. in lib. 3. polit. c. 13.

§. 9. *Ut aliquid imperii relinquatur*] Fieri
id inter alia potest, si totum imperium in feu-
dum detur, & ex hoc dominium directum in
id reservetur. Qua ratione etiam olim in-
valescentibus Ducibus & Comitibus sibi
prospexerunt Imperatores Romani.

§. 11. *At si falsa apud victos religio*] Potest
& tenetur Princeps subditis suis veræ religio-
nis dogmata proponere & ad fidem istam in-
vitare, idque fieri potest tum sedulâ & dili-
genti, quam procurare debet, institutione
& opinionis adversæ refutatione, tum verò
omnis injuriæ & violentiæ ab Ecclesia, quam
fovet, propulsatione & aversione, tum de-
nique extraordinariorum quorundam præ-
miorum elargitione.

CAP.

CAPUT XVI.

§. I.

Sunt enim hæc pro non captis) Imò reverà capta sunt, & tamdiu pro captis habentur, quoad nostram non evaserint potestatem.

Ut ubiq³ judiciaria auctoritate] non ubique. Leges enim Romanæ denegant actionem Publicianam illi possessori, qui titulum habet à fure, etiamsi, ut ampliat Jason *in §. 3. n. 20. Inst. de act.* furem esse ignoravit: quoniam vitium inhæret rei, cum furtivarum rerum nulla sit usucapio, eoque nec Publiciana actio, *l. 9. §. pen. ff. de Public. in rem act.*

§. 3. Possè imputari] Hactenus assentior Grotio, & adhuc plus largior, totum id, quod emptor bonæ fidei dedit, ei refundendum esse, quandoquidem desperata fuit rei ejus recuperatio, quò facit *l. 6. ff. de captiv.* Id tamen extendi non debet ad rem furtivam, quia in hoc genere cautiùs mercari debet Emptor, *l. 2. C. de furt. Carpz. part. 4. constit. 39. def. 5.*

§. 5. Inter ejusdem imperii cives] De his nulla institui debuisset quæstio, cum nec propriè dictum inter ejusdem imperii cives geratur bellum. Quin si bello inter se colliduntur cives, ipsum quoque imperium rumpi-

tur, ut ejusdem imperii cives dici amplius nequeant.

Si modo illa internum] Si cives inter se externo jure regi & gubernari possunt, si negotium hoc ex legibus definiri potest, quid est, quod ad internum jus hinc recurrit Grotius? Ut maximè enim leges internum jus non concedant, sed in externo solo consistant, restamen ex illis jam erit decisa.

CAPUT XVII.

§. I.

UT ipsi domino par necessitas non subsit) Obiter noto, facere me non posse cum Boxhornio, qui in *instit. polit. l. 1. c. 12. in explanat. §. 7.* contendit, necessitate urgente posse me arces & munitiones in loco pacato & alieno extruere, ad avertendam hostium meorum impressionem. Hac enim ratione hostes in locum pacatum & alienum provoco, & sedem belli illie facio, quod pugnat cum vulgata juris naturalis regula: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.*

§. 2. *Stipendia militibus non solvit*] Re-
tè. Sed plerumque stipendia deficiunt, non tam Regum & Principum culpâ, quàm dolo & scelere ministrorum. In quos propterea justè invehitur Forstnerus in *Tacit. annal. lib.*

2. pag.

2. pag. 180. Et ut maximè stipendia non solvantur, milites tamen subditis aut vicinis damna inferentes propterea non excusantur à peccato aut restitutione damnorum. Petr. Binsfeld. *ad cap. 8. X. de injur. & damn. dat. conclus. 25.*

§. 3. *Æquos se præbere utriusq;*] Benè res agitur, si id semper observari potest. Sed plerumque utrique invisus est, qui neutri adhæret. Cumque eximie hoc prudentiæ opus sit, inter partes belligerantes *adiaphoras* conservare, & utraque pars id semper operam det, ut socium habeat, & suis studiis addictum, qui utrique hætenus æquum se præbuit, facile hinc colligitur, quàm inclinata sit via, neutralitatis, uti vocant, jus perdendi. Vid. Bœclerus *ad Vellej. lib. 1. c. 9.*

CAPUT XVIII.

§. 1.

Nisi fortè pœnam justam exigat) At hoc privato, nulla imperii vi instructo, non convenire dixi supra ad *lib. 2. c. 20.* nisi privato victori propter victoriam imperium aliquod tribuatur in victum, quod fortasse juri naturæ non est adversum. Quæ subjicit Grotius de lege evangelicæ & repetit infra §. 4. sæpè dixi, Photinianam olere lucernam, & doctrinam hæreticam.

Q o 5

§. 3.

§. 3. *Reddendum erit civitati, quod supererit*] Non tamen invidendum erit hoc casu illi, qui suo sumptu militat, aliquod lucrum; præsertim, cum tam benignus fuerit in Reipubl. suam civis iste, dum facultatibus suis ei subvenire non dubitavit, ut merito ei propterea gratiæ debeantur.

§. 4. *Indignus censeri debet questus*] Eleganter hinc conscientiam militis informat Grotius, sed omne tamen ejus officium ita describit, ut difficile sit militem agere. Et ausim ego confidenter asserere, ne millesimo quidem inter milites hodiernos, imò in copioso exercitu vix uni aut ne uni quidem persuaderi istas juris interni regulas posse. Interim probè suo defungitur officio Grotius, & vel in idea Christiani militis officium proponit.

§. 5. *Qua de concessio tuendi se modo*] Nolim ego eum, qui in hostes incidit, intra defensionis terminos tantum subsistere, sed imò puto, justè eum in hostem irruere, & quovis modo lædere posse.

CAPUT XIX.

§. 1.

Nimirum *hostes qui sunt*] Franciscus Hottomannus *quest. illustr. 7.* tale necit argumentum: Inter quos juris aliqujus communio est, inter eos contrahitur obli-

obligatio. Atqui inter hostes juris est communio, juris scilicet ejus, quod gentium dicitur & naturalis. Ergò inter eos contrahitur obligatio. Per consequens ex conventionne hostium inter se, & ex data acceptaque fide, tale nascitur vinculum, quod rumpi sine perfidia nequit, Et ut maximè necessitas obligationis à priori ostendi non posset, communis tamen, quæ inde resultat, utilitas ei insistere juberet. Quod si enim fidem hostibus datam violare pro lubitu liceret, nihil aliud inde sperandum esset, quàm perpetua diffidentia, cædes & bellum perenne.

§. 2. *Non habent quidem est*] De prædonibus dixerat Franciscus Hottomannus *d. l.* etiam cum illis juris naturalis & gentium esse communionem. Id verò negavit de jure gentium & Ciceronis sententiam acriter propugnavit Albericus Gentilis *de jur. bell. lib. 1. c. 4.* à quo non multum abit Bachovius *in Treutl. vol. 1. disput. 6. thes. 7. lit. A.* Conciliatorem hic agit Grotius, & solennia jure gentium introducta iis denegat, non denegat ea, quæ sunt juris naturalis. Et rectè igitur contra Albericum Gentilem statuitur, fidem eis datam non esse violandam. Propositio enim, quòd pacta sit servanda, est juris naturalis, & ex se vera, antequam gentes vel nati fuerunt, vel in unam coiverunt societatem. Nec igitur, qui à communionem & fœdere humani generis se subduxit, illicò perdit

dit ea, quæ ex jure naturæ proveniunt.

§. 3. *Hi à quovis homine puniri possunt*] Sequitur & exscribit hæc Arnoldus Vinnius *de pact. cap. 3. num. 4.* Sed enim negavimus nos supra *ad lib. 2. cap. 20.* potestatem puniendi cuivis homini competere, cùm nec imperium cuivis homini competat. Habet igitur hæc Grotii instantia & responsio tùm demum locum, quando piratis & prædonibus cum republica sua, cujus membra fuerunt, aut cum ejus imperantibus negotium transactum est.

§. 4. *Si quis ergo*] Grotius invertit statum controversiæ. Non enim quæritur, utrum promissor teneatur, cùm etiam priori casu teneatur, sed utrum liberandus sit vinculo obligationis? Quod quidem affirmari posset ex eo, quod ille, qui metum intulit, si non causam, saltem occasionem dedit huic promisso. Quia igitur ille per delictum à se commissum & actum illicitum lucrum percipit, aut percipere intendit, recta ratio jubet, ut lucrum istud non percipiat aut promissionem liberet.

§. 5. *Promittentis heredem non teneri*] Argumentum id est, conventionem ipsam per juramentum non confirmari, sed jurantem solius juramenti virtute constringi. Et hoc intelligendum est de casu, quando res adhuc integra & ad implementum nondum processum est. Quod si enim traditio ex parte

te promittentis accessit, quia tunc rem suam penitus abdicat, & in alium transfert, nec heres quidem, quippe qui pro una persona cum defuncto habetur, rem eam vindicare sub prætextu deficientis ex sua parte obligationis poterit. Vid. Franzk. *lib. 2. resolut. 6. num. 25.*

§. 6. *Si quasi cum desertoribus*] Par enim inter principem & subditos contrahentes nascitur obligatio, & utrique eodem obligationis nexu tenentur, non obstante, quòd cogi alter queat, alter nequeat, cum ea diversitas non ex modo obligandi, sed ex imperio ortum habeat. Quod si ergò defecto-ribus princeps promiserit impunitatem, imò etsi disertè non promiserit, sed tantum cum iis ut defecto-ribus aliàs contraxerit, non poterit sine perfidiæ notâ promisso pœnam op-ponere.

§. 7. *Et jus supereminens dominii*] Sæpe diximus, dominium hoc esse merum figmen- tum, & ad imperium referri debere effectus, qui huic dominio tribuuntur. Sic igitur, quia imperium ad salutem publicam exer- cere debet, publica autem salus obtineri ne-quit, ubi res & jura subditorum ab imperan- tibus evertuntur, neque imperii quidem ju- re, id quod subditis promissum est, revocari poterit.

§. 9. *Sed & tertio*] Rectè tamen faciet & hîc, si reddiderit id, aut liberaverit eo pro- misso-

missorem, quod hic occasione metus incussit dedit, aut promisit. Posito scilicet quod metus idem incussus fuerit, ut tertio aliquid daretur aut promitteretur, quod pertinet l. 14. §. 3. ff. quod met. caus.

§. 11. *In irritum deduci non possint*] Eadem est sententia Moralistarum, vid. Laymann. *theol. moral. lib. 2. tr. 3. c. 12. num. 15.* ubi asserit, nec per auctoritatem Pontificis solvi posse, foedus aut pactum publicum, quod Catholici cum hæreticis inierunt. Quid est igitur, quod transactionem Passaviensem criminantur Jesuitæ, vi metue eam obtentam, & sine Pontificis Romani consensu factam? Cæterum patet etiam hinc, captum in bello justo teneri ad conventum redemptionis precium, ne justè se excusare, quod coactus promiserit, aliàs non promissurus, si liber fuisset. *Christinæ, vol. 5. dec. Belg. 124. num. 9. seq.*

§. 12. *Quia ius gentium ad aalem metum*] Agnoverunt enim gentes moratiores, non convenire militibus per stupra & adulteria partes suastueri, neque ad bellum quicquam facere delicta istiusmodi in sexum sequiorum commissa. Vid. Autor *suprà hoc libr. c. 4. num. 19.*

§. 14. *Nullam esse obligationem*] Optimè hoc interpretantur Jcti, quando dicunt, quod pendente conditione nihil quicquam debeat l. 13. §. pen. ff. de pign. l. 19. ff. de const. pecun.

pecun. l. 16. §. pen. ff. de fidejuss. imò quod neq; inceperit deberi & existente demum conditione deberi incipiat, l. 213. ff. de V. S. l. 41. ff. de condit. & demonstr. quod incertum sit, utrum debiturus sit, qui sub conditione promisit, pendente conditione, l. 116. ff. de V. O. quod contractus nondum sit perfectus, l. 43. §. pen. ff. de adil. ed. quod emptio pendente conditione non sit perfecta, etiamsi res tradita & precium solutum sit, l. 8. ff. de peric. & comm. rei vend. quod ex conditionali stipulatione tantum spes sit debitum iri, & quod differatur obligatio, §. 4. Instit. de verb. oblig. imò quod detur conditio indebiti, si ante conditionem impletam solutum quid fuerit, l. 16. l. 18. ff. de cond. indeb.

Si prior alter non implevit] si quidem ita conventum fuerit, ut alter ille impletionis faceret initium. Aliàs enim in contractibus ultro citroque obligatoriis uterque ex æquo tenetur, & uterque contractui implementum addere pro lubitu potest, imò tenetur, si alterum quoque ad implementum cogere velit. Quà ratione par causa utriusque est, & non ante competit actio alterutri cum effectu, nisi simul ex parte suâ alteri offerat, quod debet. Qui enim differt facere, quod debet, frustrà petit, quod ei debetur. Vid. Alemann. de jur. simul. investitur. q. pr. 8.

§. 15. Ergo quod promisimus, poterit non prestari] ut scil. hac ratione cogamus alterum

ad

ad præstandum id, quod nostrum est, aut nobis debetur. Nec enim propterea compensatio rerum inter se illicò inducitur, uti quidè vult Grotius, posito quod compensatio sit debiti & crediti inter se contributio, & solutionis vim obtinet. Quidenim si utring; species fuerit debita? Utrique non *civilitantum*, sed naturali etiam juri congruit, ut id, quod debetur, solvatur, neq; creditor invitus aliud pro alio accipere cogatur. At nostro hoc casu, si compensatio statuenda est rerum inter se, sine dubio alterutri iniqua inferetur conditio. Si qua igitur hic statuenda fuerit compensatio, non rerum ea erit, sed actuum, ut, quia ille non præstat, quod nostrum est, nec nos eidem præstare debeamus, quæ promissimus.

CAPUT XX.

§. 2.

Q*ui summi imperii exercendi jus habent*) Duci exercitus ergò hæc facultas non competit, & quando hic forte pacem facere ausus fuerit, non tamen ea valebit prius, quàm princeps ratam habuerit. Quamvis enim belli Duci semper sic potestas, consilium pro more & tempore capiendi, non tamen sibi hanc potestatem simul concessam arbitretur, quandoquidem neque administrator quidem Reip. quamvis libe-

liberam habeat potestatem, inconsulto principe, pacem facere potest. Ant. Perez. *ad tit. Cod. ut armor. us. inf. princ. interd. sit. n. 23. §. 4. 25.* Franc. Duaren. *ad l. 5. ff. de pact.*

§. 3. *Si modo regnum ex consensu populi ortum habet*] Ergo si tale non est regnum, sed patrimoniale, aut bello occupatum, etiam captivo licebit pacem facere. Id unicum hic cavendum est, ne cum Grotio statuamus majestatem realem populo competentem. Si quidem non tam ex populi voluntate petenda est causa hujus defectus, quam ex modo habendi imperium. Quod si etiam voluisset populus, ut Rex regnum in patrimonio haberet, dubium non est, posse etiam captivum Regem pacem facere.

§. 4. *Penes majorem partem*] Quatenus sc. pars minor in latitudine opposita contrario robori cedere cogitur. Vid. Lampad. *de Rep. Rom. Germ. part. 2. c. 3. n. 17. 18.*

§. 5. *Ita ut nec ad id quod interest*] Difficile est hoc asserere, quandoquidem populus, ut irritum reddat contractum alterius principis, eique decepto omne remedium adversus decipientem præscindat, nullam omninò habet facultatem. Sic igitur statuo, nasci principi externo, cum quo actum est, obligationem ad id quod interest, sed propterea tamen verendum non esse, ne subditorum bona pro debito regis obligata sint, posito sc. quod subditi ita cum rege suo ab initio con-

Pp

tra-

traxerint. Et si etiam aliàs bona subditorum pro rege suo obligata censeantur, facilius tamen ea ab hac obligatione per pactum interveniens eximuntur, quam obligatio Regis sui alteri Regi parva irritatur. Obligatio enim bonorum tantùm est ex præsumptione, quæ per conventionem contrariam elidi potest.

§. 7. *Alibi diximus*] Pro verbis, *sub eminenti dominio*, malletem reponi verba, *sub imperio*, & sic rectè se habebit sententia Grotii.

§. 8. *Planè civili lege*] Durior videtur ejusmodi legis sententia, quandoquidem fieri potest, ut per ædes privatas alicujus civis mœnibus contiguas hostis irruptionem faciat, easque prorsus evertat & solo æquet, quas tamen impossibile est, ut solus defendat, & omnem hostium impetum sustineat. Fieri etiam potest, ut civis res suas defendendo occumbat, & eas moriendo perdat, quo casu iniquum videtur, heredibus, pupillis sæpe, sæpe adhuc infantibus talem actionem denegare.

§. 9. *Sunt qui latum discrimen*] Similia dixit autor supra l. 2. c. 14. §. 8.

§. 10. *Nam externis*] Ex hoc corrui id, quod supra dixit Grotius, à subditis irritos reddi posse futuros contractus regis, præsertim cum externis jure suo innitentibus haudquaquam præjudicare possint contrahentes.

§. 14. *Sponte se bellantium*] Sed et si non sponte, verùm vi metuve coactus populus se alteri

alteri subjecerit, non tamen video, quomodo ad eum porrigi queat restitutio, quæ fieri debet per interpretationem, præsertim quando alterius, cum quo transactum est, nihil interest, populum istum sui juris iterum fieri.

§. 15. *Quod de damnis etiam privatim acceptis*] Probè tamen discernenda sunt damna, quæ à militibus amicis data sunt, ab illis, quæ ab inimicis data sunt. De his enim intelligendus est Grotius, non de illis, quippe si milites nostri per atrocitiam damnum mihi dederint, quin eorum nomine agere adversus eos possim, etiam post pacem cum hoste initam, nullus dubito, cum non jure belli id fecerint, sed manifestè crimen publicum commiserint.

§. 16. *Condonata censeri debent*] Et si enim bellum quam maximè justum sit, non tamen liberatur debitor, quo minus teneatur creditori suo, nunc hosti factò, debitum solvere. Nec obstat: bello capta fiunt capièntis, ergo multo magis retineri poterit debitum; cum favorabilior sit retentio, quam vis bellica. Argumentum enim hoc idè non procedit, quia in debito contracto subest fides, quæ etiam hostibus servanda est. Aymo Cravetta *consl. 6. n. 97. 98.*

§. 22. *A tempore concessionis*] Si tamen belli tempore occupata & possessa res fuit, puto, etiam toto eo tempore, quo possessa fuit, jure belli fructus deberi, ut maximè in-

terveniente pace novus titulus concessionis accesserit.

§. 25. *Verum non est*] Dum omnia Grotius per totum hoc opus ad æquum & bonum reducit, & conscientias ubiq; instruit, mirari licet, cur ita rigidus hinc sit, ut nec breve quidem tempus in re tanti momenti *admittere* velit, cum tamen & juris civilis interpretes, qui in foro externo satis rigorosi sunt, modicum & quidem ex arbitrio judicis determinandum tempus admittant. Vid. Ant. Thesaur. *decis.* 77. Vincent. Carocc. *de locat. conduct. part.* 4. q. 31. Joh. Vaud. *lib.* I. *quest.* 41. si non in omnibus, saltem in aliquibus casibus. Hartm. Pistor. *Observ.* 222.

§. 29. *Nec nego ita conveniri posse*] Male sibi prospicit, qui istiusmodi pacem inquit, quippe quod tota ea resolvatur in fidem tertii. Potestativa enim, quam Grotius hinc subternit, conditio ita tantum continet, velle contrahentem facere aut curare, ne socius arma capiat. Quod si hanc in re omnem diligentiam adhibuerit, magis est ut liberetur promissor, quam ut bello redintegrato ad arma compellatur.

§. 32. *Recloribus suis improbantibus*] Tenentur tamen illi animi sui dissensum vel verbis vel factis, & in primis literis avocatoriis, aut per publica proclamata contestari.

§. 36. *Non quod nesciam posse ita contrahi*] Si tamen ita expresse contractum non fuerit, arbi-

arbitror ego, æquitati naturali id consentaneum esse, ut per adjectam pœnam promissionem alternativam induci, & hinc promissori electionem liberam esse putemus, quicquid etiam circa privatas stipulationes de novatione ex jure civili inter se disputent Doctores. Gœddæus de *contr. stipul. c. 5. conclus. 7.* Arn. Vinnius in §. *fin. Instit. de V. O.* Franzk. *exercit. II. q. 9.* Et hinc rectè questionem hanc decidit Grotius, non rumpi pacem, sicubi articulis pœna adjecta fuerit, ut maximè id non fiat, quod promissum fuit.

§. 37. *Sed alter optabit*] An verò optabit etiam tùm, quando res perit culpâ promissoris? Ex principiis Grotii ad id non tenetur, dum scil. promissorem Grotius ad moræ purgationem admittere noluit *suprà num. 25.* Contrarium tamen æquius videtur, quòd etiam in culpam suam deprecari possit reus.

§. 42. *Sed tùm demum*] Sequitur ergò, quando de re agitur, in quam non habemus plenum dominium, sanguine potius decertandum esse, quòd profectò durum erit asserere. Quin id potius arbitror, in dubiâ causa & dubio belli eventu præstare sorti rem exponere, ut maximè res de qua agitur, non sit in dominio nostro, quàm tot & tanta belli discrimina subire. Vid. Ventur. de Valent. in *Parthen. litigios. lib. 2. cap. 5. n. 8. seqq.* & sortis hoc remedium probat ipse Grotius *suprà lib. 2. c. 23. n. 9.*

tionem ex jure gentium derivatam, dum sciri eum finem de possessione pronunciat, ut interim quiete sint partes, nec ad arma veniant. At hoc cavere præcipuum est negotium arbitrorum bello hinc inde flagrante, præsertim ubi causæ cognitio simul & semel non poterit expediri.

§. 50. *Nisi id suo facinore merito*] At ille, dum hostem se præbuit, meritis jam fuit mortem, & jure tum occidi potuit. Postquam autem se arbitrio victoris submitit, non habebit hinc, cui læviat in eum, & occidat.

§. 52. *Et jure in actiones subditorum*] At hinc non terminatur imperium in sola actione subditi, sed in ipsam ejus personam tendit, quam hostium custodiæ tradit. Et ex hoc maximè dubia redditur assertio Grotii, num tanta in personas subditorum principi potestas competat? Reperendum hinc est, quod dixi *ad l. 2. §. 25. §. 3.* deferri non posse civem in eum finem, ut ab hostibus capiatur. Similiter ergo nec cogi poterit, ut obses eat, & hostium se arbitrio exponat.

§. 53. *Interfici obsidem posse*] Dubium non est, obsides primùm in eam causam datos fuisse, ut veluti fidejussores essent illorum, pro quibus intercederent, cum obligatione ad quosvis cruciatûs corporis & ad ipsum mortis supplicium, nisi illi promissis steterint. Sed displicuit tamen deinceps plerisque gentibus ista in obsides læviendi libido, & suffi-
cere

ere creditum fuit, per tales obsides pacis & conventionum capita hoc arctius firmari & muniri, quò chariores illi suis essent, Charitas ista ubi neglecta & pax rupta fuerit, nihil imputari posse obsidibus, qui à suis decepti in eâ fortunam præter culpam suam inciderint. Vid. Hering, de fidejuss. c. 10. n. 281. seq. & c. 20 n. 61. seq. Alberic. Gent. de jur. bell. l. 2. c. 19.

Imò & jure Gentium] Et ita hodie etiam observatur, Hering, de fidejuss. c. 7. n. 538.

§. 54. *Qualis vellet custodia]* Licebit ergò illi, cui obses datus, laxiorem facere aut adstrictiorem ejus custodiam, & hinc præsumptio est, metu peioris coërcitionis & custodiæ, strictius observari capitulationes & conditiones pacis.

§. 55. *Ne fiat caveri poterit]* Cautio iis verbis, quæ Grotius hîc præscribit, facta non videtur esse sufficiens. Siquidem etiam antè pactum tale præsto est obligatio de reddendis obsidibus post impletionem ejus, quod promissum fuit. Arctius ergò obligare non poterit pactum expressum. Tum autem caveri sufficienter poterit, si adjiciatur pactum de non retinendis obsidibus in aliam causam.

§. 58. *Non accessionem esse obligationis]* Non capio, quî non sit accessio, si præsupponatur obligatio aliqua præcedens, in cujus fidem dentur obsides. Illius sanè, qui alterum aliquem facturum promisit, obligatio est principalis, quæ per obsidum dationem

induciis cogitarit, quæ à ducibus in castris fiunt, & ferè solam suspendunt pugnam, expedito interim milite nec dimisso.

§. 4. *Ubi temporis productio favorem in se habet*] Dum inter se disceptant juris privati Doctores, utrum dies termini computari debeat in termino, plurimi etiam ad favorem causæ respiciunt & ex eo computationem instituant. Vid. Camill. Bor. *consil.* 19. Steph. Gratian. *discept.* 161. Andr. Tiraquell. *de re tract.* §. 1. gl. 11. n. 27.

§. 5. *Damnum resarcire debebunt*] At nulla hîc contrahentium existit culpa, quibus impossibile fuit subditis longius diffitis inducias factas citius indicare.

§. 32. *Quod vasa Ecclesie*] Videri hac de re poterit elegantissima constitutio Justiniani in l. 21. C. de SS. Eccles. & ad eam Dionys. Gothofredus.

§. 27. *Quam quæ specialiter apprehenderit*] Ratio hæc mihi videtur nimis redolere jura Romanorum civilia. Ut maximè enim res singulas in cistulâ comprehensas specialiter non apprehendam, imò ut maximè ignorem, quid in ea contineatur, puto tamen apprehensâ cistula eo animo, ut res in ea contentas meas faciam, simul omnes eas apprehendi. Et in præsentî casu, ut maximè captus capientis servus non fiat, est tamen hæc generalis capientium intentio, quòd velint res captivorum suas facere; & ex hac generali in-

intentione tentari potest, annon fiant capientis, quæcunque penes se habuerit captivus, etsi specialiter apprehensa non fuerint, imò etsi à capiente ignorentur.

§. 30. *Quam qua in actione de prescriptis verbis*] Maximus est in toto jure Romano favor libertatis, & hinc dubito, an quisquam ex eo ad præsentem statum actiones istas applicare queat, præsertim per textus istos nodosos, & multis difficultatibus refertos. De quibus videri possunt Vultejus *ad h. fin. n. 17*, *Inst. de mandat. Coral. l. 1. misc. c. 9*, Ant. Faber *l. 6. conject. 10*. Lyclama *6. membran. 1*. Hillig. *in Donell. onucl. l. 14. c. 21. lit. B* Franzk. *tit. de prescripts. verb. n. 14.*

CAPUT XXII.

§. 4.

UT concessum intelligatur id) Rectius Duces nullis certis mandatis instruuntur, sed ex re capere consilium jubentur. Quemadmodum Romæ cum bellum decretum fuisset, Senatus sibi pacis tantum firmandæ jus reservavit, cætera in Imperatoris potestate erant, dimicare aut abstinere pugnâ, obsidere urbes, cum obsessis de vitæ & libertatis incolumitate pacisci, solvere obsidia & quæ his sunt similia. Vid. Forstner. *ad Tacit. l. 1. annal.*

Non voluntario sed naturali nexu] Eodem modo in iis, quæ juris civilis sunt, distinguit Jus Paulus inter ea, quæ ad voluntatem & quæ

quæ ad jus pertinent, l. 12. §. 1. ff. de pact. dotal.
In genere a. non potest quis pacisci, dolū non
esse præstandum. Nam hæc conventio contra
bonā fidē, contraq; bonos mores, & ideò nec
sequenda est, l. 1. §. 7. ff. de pos. l. 23. ff. de R. 7.

§. 8. *Inducias dare ducum est*] Si de indu-
ciis in viginti, quadraginta aut centum an-
nos contrahendis negotium agitur, puto id
ad eum pertinere, qui de belli causis transi-
gere & pacem facere potest, h. e. ad eum, qui
summum tenet in Rep. imperium. Et hinc
malim ducum potestatem ad brevioris tem-
poris inducias restringere, quæ hodie armi-
stitia vocari solent, vocabulo fortè non satis
antiquo, rei tamen exprimendæ satis apto.

CAPUT XXIII.

§. 1.

AT quæ à privatis fierent) Pa-
cta à privatis inita circa ea, quæ pu-
blica sunt, fidem non adstringunt, quia priva-
tis ut talibus & autoritate publicâ destitutis
in negotiis publicis nulla omninò competit
potestas. Et hoc fortè volunt illi juris Ma-
gistri, quos hic perstringit Grotius.

§. 2. *Sibi eam præstare potest*] Quid opus
est restitutione, si verum est, quod supra di-
xit Grotius l. 2. c. 14. n. 1. restitutionem venire
ex jure civili? Hicn. in primis agit de eo, quod
extra jus civile jus facit. Deinde nec restitu-
tio quidem sui ipsiq; locum habebit aliàs, nisi
quan-

quando deficit superior. Vid. quæ dixim⁹ d. l.

§. 3. *Ex jure sunt civili*] Nego hoc. Et accuratius philosophatur Ulpianus in l. 1. ff. de minor. dum ait: *Hoc dictum præter naturalem æquitatem secutus proposuit: - nam cum inter omnes constet, fragile esse & infirmum hujusmodi statum consilium & multis captivonibus suppositum, multorum infidiis expositum: auxilium ei præter hoc edicta pollicitus est &c.* Ergò ut minor restituatur, naturalis æquitas svadet, quanquam restitutio ista per jus civile aliter atque aliter informetur.

§. 5. *Nec verò fides sola*] Tota res resolvenda est in casum extremæ necessitatis, propter quam satius erit quibuscunque pactis civem salvum esse, quàm perire. Talis verò necessitas si nulla adsit, & fides & utilitas publica privatum cum hoste pacisci vetant, Leges etiam rebellionis crimine notant.

§. 8. *Nihilò enim deterior*] imò fit melior, dum & consiliis & facultatibus suis patriam juvare potest, quibus cæteret ea, si captivus apud hostes persisteret.

§. 9. *Ita demum liber erit*] h. e. fugere poterit quâvis data occasione.

§. 11. *In bello duntaxat solenni*] Dixit n. supra §. 2. dissimulari ab Magistratu, si, quod latronibus & piratis promissum est, non servetur.

§. 15. *Id conditionem non injicere*] Curiosè distinguunt] Cti inter conditionem & modum. Ista enim deficiente deficere ajunt in-

in simul dispositionem, non deficere deficiente modo, per l. 1. *Cod. de his, qua sub mod.*
 Vid. Aug. Mattheac. l. 3. *de legat. c. 11.*

CAPUT XXIV.

§. 3.

Collocutoribus id innoxium fore) Cautissimum tamen decet esse principem, aliosque viros magnos, ne se imprudenter in hostium manus mittant, & nimium eorum fidei tribuant. Quem in finem saepe in mediis pontibus & insulis colloquia ejusmodi instituta fuerunt. Forstner. *in Tacit. p. m. 157.*

§. 4. *Dum collocutores nihil patientur*] Hisce salvis puto ego, etiam durante colloquio continuari posse actus bellicos, nisi simul de armistitio conventum fuerit; quam plerumque induciae ejusmodi extemporaneae colloquio comites sint. Vid. Gramond. *hist. Gall. lib. 8. p. m. 463.*

§. 7. *Pœna remissio*] Vindictæ potius. Agit enim de fide inter hostes, quibus vindicandi jus ad invicem competit, non puniendi. Significatio autem opinionis, quam rebus fieri posse dicit, nihil aliud est, quam dissimulatio. Sed non facile quisquam dissimulationi tali, si non diserta conventio intervenerit, confidet.

FINIS.

I N D E X

RERUM ET VERBORUM MEMORABILIORUM.

A.

A *Abrahama* ex progeie multæ aliz gentes natæ sunt, præter Israëlitas, Jacobi progeniem. 61

Abrahamus num sine speciali Dei mandato armæ aduersus quatuor reges, qui Sodoma diripuerunt, ceperit? 73

— non fuit persona privata, sed suæ gentis princeps. 163

— num amitam habuerit uxorem? 280

— num tale pactum fecerit cum Kethura, quale initur per matrimonium ad morganaticam? 307

— uxorem Saram nominans sororem. 518

Acceptilatio quatenus sit juris civilis, & quatenus juris Gentium? 254, 255

de *Accursio* iudicium Arthuri Duck, remissive. 35

de *Accursii* Glossis testimonium Antonii Contii. 36

Accusationis apud Jctos acceptio. 188

Q9

As-

INDEX.

- *Acquisitionem* non potest prohibere Princeps, sed usum hujus vel illius acquirendi modi. 228
 - in *Actionibus* sive virtuosis, sive vitiosis semper respiciendum est ad id, quod prævalet. 25
 - *Actionis* apud *JCos* acceptio. 187, 188
 - *Actiones* in *stitoria*, de *peculio*, in *rem* verso unde orientur? 335
 - *Actio* negotiorum *gestorum*, 335, 336, 338, 339
 - — *funeraria*. 339
 - — *exercitoria*. 345
 - *Actiones* *morales* ex *sine* *judicantur*. 499
 - *Actiones* quàm *arctè* *personæ* *adhæreant*, si *semel* *rei* *sint* *acquisite*. 555, 556
 - *Actiones* *mixtæ*. 570
 - *Actio* *Publiciana* non datur *possessori*, qui *titulum* *habet* *à* *fure*. 583
 - *Actus* *animi* *interni* *an* *legibus* *humanis* *subjaceant*. 253
 - — *contra* *legem* *an* *sit* *nullus*? 283, 396.
 - — *interni* *an* *puniri* *possint*? 448
 - *Adamo* *proprietas* *hujus* *universi* *donata* *à* *Creatore*. 218, 231
 - *Adamus* *ante* *pomi* *esum* *&* *bonum* *&* *malum* *novit*; *&* *qua* *diversitate*? 221
 - *Adami* *simplicitas* *&* *nuditas* *qualis* *fuerit*? 221, 222
 - — *rectitudo*. 223
 - *Adoptionis* *materia* *tota*, *uti* *&* *successio* *ex* *ea* *juris* *civilis* *inventum* *est*. 305, 306.
- Ad-

INDEX.

- Adversaris* qui sint? 533
- Adulterum* aut *Adulteram* in flagranti crimine deprehensos occidere num liceat in foro conscientia. 195, 196
- Adulterium* ex libidine commissum an secundum Aristotelem ad injustitiam proprie pertineat? 25
- Advocatus* jus. 156, 157
- Aequitas* interdum duplex se offert. 394, 395.
- Aequivocatio* Jesuitica. 386
- Aequivocatione* non licet uti eo fine, ut falsum & cuiquam noxium inde apprehendatur. 521
- quæ ex *Aequivocationibus* absurda consequantur. 522
- Aeris* usus num sit extra usum terræ? 226
- Affectuum* motus evitari num possint? 450
- Agri* ab hostibus per Romanos capti aut toti publicati, aut victori populo & veteranis assignati, aut venditi, aut etiam certis conditionibus pristino possessori relictæ. 227
- Agrorum* divisio & assignatio. 249
- Ager arcifinius*. *ibid.*
- inundatus, 320, 321
- Aggredi* homicidium qui decrevit saltem, num interfici queat? 192, 193
- Alapa* nimium aerox injuria est. 89
- per *Alapam* quid innotatur Matth. 5? *ibid.*

Qq 2 ad

ad Alapam quòd illicita sit ezdis retributio,
num hoc ex Evangelio demum innotue-
rit? 200

pro Alapa, quæ metuitur, vitanda, & acce-
pta vindicanda, quæ doceant Moralistæ.
200. 201

Alienatio imperij. vid. Imperium.

Alimenta num debeant parentes liberis suis?
300, 301, 303.

Alimentorum nomine quæ veniant? 302

Alimenta an debeantur parentibus à liberis.
303.

*Alimenta denegans fame morienti homici-
dii reus habetur.* 451

*circa Alimenta debita potest servus officium
judicis implorare.* 580

Alluvionis jus. 321

Alveus num sit publicus? 320

Amazias summus Sacerdos apud Judæos.
152.

Americanorum vita. 219, 220

Auscultatio à quo principio sit? 4. & 5. item
12, 176

Amissum an statim censeatur id, cujus re-
cuperandi spes projicitur? 256

Amoris mutui præceptum etiam Reges &
populos ad justitiam excitat. 14

Anabaptistæ non sunt veræ Ecclesiæ mem-
bra. 16

Angaria pro oneribus injustè à magistratu
impositis. 88. 90

Anima

INDEX.

Anima humanæ immortalitas non nisi ex
mera voluntate & benevolentia divina
est. 8

ob *Annona* caritatem vitandam prohibere
potest magistratus emtionem frumen-
ti ultra proprium usum & imperare
quoque, ut in tempore frumentum &
aliæ res necessariæ etiam in locis re-
motis emanantur. 240

AntiChristi machinationes post priora quin-
que secula magis magisque invaluerunt.
32.

ad *Artidura* obligatio. 300.

Aφραγσία quid significet? 221

Ἀπλότης primi hominis. 221, 222.

Apparitoribus resistentes quatenus occidi
possint? 538

Aptitudinis acceptio. 45, 47.

Aqua superficies & moles num major sit su-
perficie & mole terræ? 226, 227

Arbitratores & *Arbitri*. 589, 599, 600

adversus *Arbitri* compromissarii sententiam
num habeat locum reductio? 599.

Arbor scientiæ boni & mali. 223

— vitæ. 222

Arborum excidium in bello. 575, 576

Aristotelis autoritas. 21. 24

— *Philosophia* ex lege *Mosaica* & aliis
Prophetis pendet. 26

— prædicatio præ reliquis *Philosophis*. 26

Armorum jus. 123

Q 9 3

Ar-

INDEX.

Arrogandum qui se dedit, non potest semet
postea emancipare & in statum sui juris
reponere. 266

Assicuratio. 348

Asylum quibus jus divinum dari iusserit?

103.

Asylas jus ab Imperatoribus Christianorum
templis datum, 48

Asylorum beneficio qui delinquentes fru-
antur juxta jus civile, & qui juxta jus ca-
nonicum? 486

Ashei speculativè num dentur. 56, 57, 476.

Aula opinio erronea nihil præjudicare po-
test legi divinæ. 212,

Avocatoria literæ. 596.

Aurum chrysulææ aquæ vinum à quovis me-
tallo separari possit? 324

Austregarum judicia. 504

αιχμερια num commiserit propriè Sam-
son? 422.

B.

de *Bartolo* judicium Arthuri Duck. 35.

Belgii fœderati provinciæ earumque vota &
suffragia, 289

Belli calamitates quæ & unde sint? 2 & 3.

Belli ratio mentibus Ducum inhærens. 4.

in *Belli* statu quales natura sibi invicem re-
liquerit homines ex impudenti Thomæ
Hobbes doctrina? 4.

Bel-

- Bellum, ut rectum sit, quâ religione gerendum?** 15, & 16.
- Belli justitia non tantum in causis belli gerendi attendenda, sed etiam in intentione.** 16
- Bella Dei.** 28. 73. 571
- Belli à prælio differentia.** 42.
- Belli origo ex veteri duellum.** 43
- Bellorum ab Hebræis gestorum genera duo.** 73. 74. 543, 544.
- Bellum Hebræorum adversus Amalecitas an sit ex mandato divino gestum?** 74.
- Belli gerendi jus inter reservata divina fuit tempore Θιοκρατίας.** 74. 383
- Bella Judæorum à Deo jussa fuisse felicia, cætera infelicia.** 74, 75.
- Bella qua ratione jure Gentium introducta dicantur Hermogeniano?** 75, 76.
- num certa Bellorum forma jure Gentium fuerit introducta?** 75.
- Belli gerendi jus quid differat à magistratûs constitutione pœnarumque irrogatione,** 84.
- Bellum adversus subditos num sit propriè?** 87.
- Bellum an Clerico conveniat?** 107, 108. 185.
- Belli gerendi jus non competit magistratui.** 109. conf. 119, 120, 121.
- Bellum quod dicatur propriè?** 109. 162.
- Bellum mixtum num concedendum?** 109, 110.

Bellum non in usu armorum tantum & externa vi consistit, sed etiam & potissimum in iure. 109, 110.

Belli in publicum & privatum distinctio unica agnoscitur. 118

Bellum ex coërcitione jurisdictionali illicitum faciendum non est. 119, 121

Belli gerendi jus quod iure summæ potestati tributum sit. 119,

Bellum quantum regale æstimeretur Bodino? 119.

Belli gerendi jus naturaliter est pars majestatis potestativa. 121

Bellum propriè dici num possit, quando Princeps refractarios & rebelles in ordinem cogit. 121, 122

Bellum id tantum publicum dicendum, quod inter summas utrinque potestates geritur, 123.

Bellum quando gerit Princeps, idè ut periculum avertat, malè à Duce aut Archistratego nova excitantur pericula, novi provocantur hostes. 123

Belli & pacis jus quale jus majestatis sit? 124.

Bella Romanorum num omnia fuerint iusta? 187.

an Bellum nullum justum sit, quod cum detrimento aut dispendio Reipublicæ geritur? 187

INDEX

anob Belli dubium eventum satisfactio ob-
lata tum demum, quando jam ad con-
flictum ventum est, & jam aliqui ceci-
derunt ex numero ejus, qui justum bel-
lum gerit, acceptanda sit? 214, 215

Belli gerendi causa justa everti & contami-
nari potest injusto fine & intentione,
215.

Belli à Mose Regi Amorrhæorum illati ju-
stitia, 234

Bellum gerere licere adversus eum, qui de-
negavit aliquid nobis contra jus gen-
tium, principium est. 423

Belli causa sufficiens num sit, si populus ex-
trañeus ad me nullo jure pertinens
peccata committat contra jus naturæ
& gentium. 468, 469

— item si neget dogmata Theologiæ na-
turalis? 476.

Bellorum plerorumque causa prima & præ-
cipua quæ sit, & qui eorum prætextus?
493, 494

Belli causa justa num sit metus ex vicina po-
tentia. 494

Belli justî requisita 4. secundum Scholasti-
cos, 500

Bellum ex utraque parte justè geri num pos-
sit? 505

Belli legibus quomodo liceat hostium vires
infringere? 515, 516.

in Belli gerendi modo proportio exacta
295 num

INDEX.

- num possit aut debeat servari? 537, 538.
 in Bello cavendum, ut vel nullo planè, vel
 admodùm exiguo sanguine res transi-
 gatur. 572.
 Bellum propriè dictum an geratur inter ejus-
 dem imperii cives? 583, 584.
 ad *Beneficia* cogi nemo potest. 7.
 Beneficia non inimicis popularibus tantùm
 exhiberi jussa sunt Exod. 23. v. 4. s. p. 95.
 442.
 Beneficia scenerari, aut in Calendario scri-
 bere non convenit. 499
Bestia cum homine Sodomitico occidendæ
 ratio. 489
 inter *Bonum* proprium & commune utrum
 præferendum? 197. conf. 509.
Bonorum vocantium occupatio. 251
Brutorum industria omnis ad instinctum na-
 turæ refertur, contra *Grotium*, & instin-
 ctus ille nudo impulsui adscribitur. §.
 Buchanani Dialogus de jure regni apud Sco-
 tos vulgi & subditorum jura adversus
 Principem asserens, 130, 131.

C.

- Cades* ex ira commissa an secundùm Aristote-
 lem ad injustitiam propriè pertineat?
 25.

Cades

I N D E X.

Cades uxoris in adulterio deprehensæ quâ ratione de jure civili impunis habeatur? 65. conf. 67.

— mulierum & infantum in bello. 539

Cain unde dixerit: qui inveniet me, interficiet me. 77.

Caini vitæ quare Deus parcere voluerit? 77.

Campanarum redemptionem ab obsessa & occupata urbe postulandi consuetudo Prefectorum rei tormentariæ. 577

Canonum Apostolicorum autoritas, fides, & collectio. 107, 279.

Capitatio. 236.

Capitum & versiculorum in sacra Scriptura sectio & distinctio. 95.

Capta ab hostibus qui emit, num condemnari queat, ut recepto precio res emptas restituat pristino domino? 548.

Capta ab hostibus cujus fiant. 548, 549, 550, 551, 552, 553.

Capta num aliqua dici possint extra officium publicum? 549, 550.

Captis num parcendum post moram sit naturali ratione? 556.

Captis num aufugere liceat salva conscientia? 556, 557, 558, 559.

Captus aufugiens num sui juris fiat? 558, 561.

Captorum res etiam apud populum neutri parti addictum quæ inveniuntur, num fiant capientis. 561, 562.

Capta

INDEX.

- Capta** num reverà sint, quæ jure postliminiū recipiuntur? 583
- Captivitas** num sit modus solvendi matrimonii? 504.
- Captivus** rex an imperium amittat in subditos? 162
- Captura** ferarum & acquisitio per eam, hujusque prohibitio. 227, 228.
- Carcer** ad quid inventus & num inter pœnas habeatur? 446, 447.
- Carnifex** non peccat, qui ignorat injustitiam sententiæ, & morti adjudicatum occidit. 503
- Carnibus** an vesci licuerit etiam ante diluvium? 439, 440
- Caroli Magni** testamentum. 141
- electio ad Imperium Romanū. 331, 332.
- filii. 331, 332
- Castigatio** paterna semper intelligitur animò corrigendi facta. 269.
- Causa** differentia à principio. 186.
- ad Causam rei pertinet etiam id, quod impensarum nomine abesse poterit domino. 334
- Causa** jure naturali turpis & vitiosa non potest non effectum producere vitiosum. 345.
- in genere Causarum efficientium deveniendum necessariò est ad unam aliquam summam & primam, à qua sint omnia, ipsa verò à nulla alia. 475

VOCAL-

- vocabulorum & חֶסֶד & מִצְוָה significatio, 51
- Charitatis* lex vitam propriam ejusq; tuitio-
nem vitæ alterius præponit. 114
- In *Charitatis* ordine præcedit ejusdem reli-
gionis confors. 118
- adversus *Charitatem* qui delinquit, non mi-
nus injuriam facit, quam qui contra
justitiam committit. 216. 402. 405. 453
- Charitas* incipit à se ipsa. 339
- Charitas* justitiam dirigit. 453. 456
- Chirographi* redditione quare censeatur re-
missum debitum? 254.
- Christiana* disciplina. Vid. *Disciplina*.
- Christiani* summum bonum juxta Rober-
tum Sharrok, reprobatur. 22.
- Christiana* religio maximè invaluit patien-
tiâ, 178, 179
- Christus* non fuit Legislator, sed Legis Do-
ctor, & nullam proposuit legem, quæ
in V. T. non fuerit cognita aut pro-
mulgata, 27, 28. conf. 58, 86, 113, 166.
204, 205, 383.
- Christi* facta omnia imitari nec possumus,
nec debemus, sine certo verbo ad nos
pertinente. 117
- Christus* nihil sibi promeruit per passionem
& mortem suam. *ibid.*
- Christi* officium non fuit, ut leges ferret, sed
ut legem nobis impossibilem ipse ad-
impleret. 166
- Christi* naturarum unio. 498

in

INDEX.

- In Christo nihil non est vivificum.* 498.
- Christus porrò progressuri gestus præ se ferens.* 519
- Cinguli honor & commodum, item abjectio olim.* 104
- Circumcisio num ad omnes Abrahami posteros spectârit?* 62.
- Circumcisio Timothei à Paulo facta.* 519, 520
- Circumstantiæ extrinsecæ non possunt mutare intrinsecam rei naturam.* 521
- in Cistula comprehensæ res singulæ specialiter non apprehensæ an apprehendentis cistulam fiant?* 664.
- Civi num licitum sit à civitate discedere?* 289, 290
- Civem num dedere liceat petenti hosti?* 484. conf. 600.
- Civitas pro tali societate, quæ ipsa per se summo gaudet imperio, & rectam rei publicæ formam constituit.* 561.
- Civitatis vocabulum κατ' ἐξοχλὴν pro civitate Romana plerumque.* 579
- Clericis num bellum conveniat?* 107, 108
- *an liceat publicis administrationibus se immittere, procurationem rerum alienarum suscipere, aut causarum patrocinium?* remissivè. 108
- Clericorum bella hodierna.* 185. 572
- Clericis num liceat invasorem occidere, pro rerum defensione.* 207
- Cæmeterium.* 522

Ca-

- Cœmeteriorum everfio in bello. 577.
- Cogere* par parem num poffit? 146
- Cogitationes* folæ an pœnis succumbant? 253
- Cogitatio* differt à conatu. 464
- Cogitatio* fola hærefeos voluntate, feu afenfu aliquo confirmata puniri num debeat? 466
- Cognitionem* ex uno communi parente ortam, non difficulter potuiffe colligi. 9
- Cognitiones* appellata effe judicia à Principe exercita. 109
- Collegii* jus an etiam poffit effe penes unum, & num unus de a&ibus Collegii decernere poffit? 288
- Colloquia* cum hoſte. 608
- Comitiarum* jus quale jus majeflatis fit. 125
- in *Commercio* quidem ut res ipfa non fit, fed jus tamen aliquod circa rem illam in commercio habeatur, infrequens non eſt. 137
- Commercium* cum gente aliqua fepofita an impediri poffit à tertio? 235
- Comerciorum* libertas & prohibitio. 239, 240
- finis. 239
- Comiffarii* ut plurimum hodie dicuntur, qui à Principe ad ſubditos mittuntur. 411
- Commodum* & incommodum ex eodem fonte promanat. 322
- Communia* ab initio num fuerint omnia? 54, 217, 218, 219. 231
- Communio* Effenorum & Christianorum
pri-

- primorum Hierosolymis, itemq; eorum, qui vitam degunt asceticam. 220, 221.
- Communionem sui illæ demum res svadent, quæ diversæ nemini sociorum sufficere possunt. 225
- Commune & publicum diverso respectu dici potest unum idemque. 233
- in Communione ne quisquam cogatur persistere, naturale est. 296
- Communis* quod est, id citra injuriam ab aliquo privato privativè ad universitatem occupari nequit. 216
- Compensatio* ejus, quod promissimus, ad id, quod nostrum est, aut nobis debetur. 592
- Conatus* in delictis. 464. 465
- Conciliorum* eorum, quæ canonum non eadem est autoritas & receptio. 30
- Concilii Nicæensis autor Constantinus. 105, 106.
- Eliberini seu Eliberitani autoritas. 281
- Concubinatus* qualitates, 282.
- Concubinatus jure civili permissus qualis fuerit? *ibid.*
- Concubinatu qui usi sint plerumque? *ibid.*
- Concupiscentia* motus an peccata sint? 449. 467. 468.
- Concupiscentia peccans peccatum dicta. 458
- Concupiscentiam quomodo interpretentur Judæi? 467.
- Condictio* significatio. 188
- Condictio, quæ datur domino adversus non dominum, qualis sit? 334

Con-

INDEX.

Conditionis pendentia. 591

— distinctio à Modo. 607, 608

Conjugium ut subsistat, imprimis consensus matrimonialis ad certum finem requiritur à natura; & quis iste sit finis? 271

in Conjugio mutua fides esse debet, propter obligationem reciprocam. 271, 272. conf. 276

ad Conjugium filii num necessarius sit consensus parentum? 274, 275

Conjugialis contractus non est purè electivus. 275

Conjugium num interdicere possit pater? 275.

à Conjugio sanguine junctorum cur abhorreamus? 276, 277

Conjugium inter ascendentes & descendentes quatenus jure gentium incestum dicatur? 277.

Conjugia non illicò invalida sunt, quæ illicita sunt propter legem humanam positivam. 281

Conjugium cum uxoris sorore. 281, 282

Conjunctio maris & foeminae à natura quidem descendit, à lege naturæ nequaquam. 76.

de Conscientia impudens Thomæ Hobbes doctrina. 4.

Conscientia trepidans tuta quæque metuit & fugit, nemine persequente. 77

in Conscientia non semper tutus est, cui

R r

im-

INDEX.

- impune est in foro politico quid committere. 207, 208
- Conscientia** erronea. 501.
- dubia. 502.
- probabilis. 502, 503
- Consensus** parentum an necessarius sit ad conjugium filii? 274, 275.
- in genere ad quosvis actus filii electitios, ut subsistant, requiritur. 275
- ad Consensum potest cogi pater interdū. 275
- Conservationem** sui quovis modo procurandi potestatem habet unumquodque ex jure naturali simplici. 122.
- Consiliorum** Jctorum fides minor, quàm Decisionum. 19
- de Consiliis & Præceptis divinis dogma Grotiano-Pontificium. 98, 99.
- Consilium dans furi. 403.
- Constituens** non semper superior est Constituto; nec Constitutus inferior est eo, cujus causa constituitur. 129.
- Constitutiones** Clementis Romani nomen præferentes. 99, 100
- Consuetudinis** introducendæ tempus cur definiri nequeat, & cujus arbitrio id permittatur? 257
- Consuetudo peccandi aggravat delictū. 450
- Consuetudo facti in civitate usitati num puniatur? 463.
- in **Consumptibilibus** usus non potest esse sine proprietate. 218, 219.

De

INDEX.

- de Contingentibus* futuris nulla datur determinata veritas. 434
- Contractus* usurpatio pro contractu & delicto. 48
- Contractus innominati.* 348
- merè benefici. 349
- Contractus* substantiam ne Princeps quidem mutare potest. 372
- Contractus regum.* 376, 377.
- Contractuum* obligatoriorum vinculum & implementum. 591
- per *Contradictionem* actionis Species refertur in imploratione officii iudicis. 580.
- Contrariorum* contraria est consequentia. 396.
- Contumeliam* illatam num ulcisci liceat. 444.
- Conventio* seu tractatus, 2. res super qua conventio seu tractatus instituitur, & quæ per conventionem obtinetur, & 3. obligatio ex conventionem perfecta resultans differunt. 603.
- Conversionis* concessio & negatio. 479, 480.
- Conversi* num & quomodo differant à monachis? 372.
- Corban.* 360.
- Corruptionis* naturalis notitiam an habuerint Philosophi antiqui? 449.

Rr 2

Cre-

INDEX

Credere quomodo sit *πίστις*? 80.

Credibilium mutuò adversantium per rerum naturam nulla datur conciliatio. 18.

Creditor naturaliter non habet jus cogendi debitorem. 146.

— dicitur etiam is, cui ex delicto aliquid debetur. 579.

Creditoris jus in pignore. 603.

Culens, pœna parricidarum, 101, 102.

Curatores regnorum an habeant majestatem seu summum imperium. 136.

D.

Damni derivatio. 398.

de Damno ex actu per se licito citra culpam agentis consecuto non tenetur agens. 404.

Damnorum à militibus amicis mihi datorum nomine agere an possim adversus inferentes, etiam post pacem cum hoste initam. 595.

Davidis historia qualis sit? 177, 178.

David an fuerit polygamus? 273.

— furorem simulans. 518

Qui quod *debet*, facere differt, frustra petit, quod ei *debetur*. 591.

Debitoris rem, etiam mihi debitam, eripere mihi non conceditur. 575

à Debitoribus originariis num priùs exigi debeat debitum, antequam ad alios deveniatur? 579

De-

**Debitor num liberetur, quò minùs teneatur
creditori suo nunc hosti facto, debi-
tum solvere, si bellum justum sit ? 595**

Debiti significatio. 45, 46

Debitum controversum an exigi possit ? 368

Debita universitatis & publica. 528

**Debita Principis num subditi teneantur sol-
vere ? 528, 529**

**Decalogi doctrina ante Mosen non naturali-
ter tantùm nota fuit, sed semper ab in-
itio in ecclesia sonuit. 58, 59, 60.**

**ab ejus obligatione nemo hominum exem-
ptus unquam fuit, speciali tamen pro-
mulgatione populo Judaico in memo-
riam fuit revocatus & custodiz ejus
commisus. 59. conf. 63**

**Decimarum institutio num sit juris divini
moralis ? 69, 70**

— finis principalis. 70

Decimationis ritus antiquus. 574

**Decisionibus Jctorum major fides, quàm
Consiliis attribuenda. 19**

Deditio civis num licita sit ? 484. 508. 509

**Deditioe jus civitatis perditur. 485. conf.
564.**

Defectores qui sint ? 533.

**Defectoribus impunitas promissa servanda
num sit ? 589**

**Defensionis necessariz examinatio Melanch-
thonis. 72.**

INDEX.

distinctio inter moderamen Defensionis, & moderamen defensionis inculpatæ rejecta. 72.

Defensio ut sit moderata, necesse est, fieri eam secundum rectam rationem. 72

Defensio iusta ad alterius impetitionem in continenti fieri debet. 112

in Defensione momentanea ad iudicem recurri non potest. ibid.

Defensionem omittere, & certum vitæ periculum subire malle, ipsa natura averfatur. ibid.

Defensio cum alterius occasione num licita non tantum sit, sed etiam præcepta? 113, 114.

Defensionem num Deus prohibere possit? ibid.

quare Defendere se necessario debeat miles in excubiis stans? 114. 197.

Defensionis inculpatæ moderamen ex quo principio defendatur? 114.

Defensio licita est, non ultio aut vindicta. 116.

Defensio naturalis & moderamen inculpatæ tutelæ non interdicitur verbis Christi: qui gladium acceperint, gladio peribunt: 117

Defensio civitatum in obsidionibus. 122. 390, 391.

Defensio num licita sit subito adversus Principem. 163. 165.

in

- in** Defensione necessaria num etiam interfe-
 ctionis intentio licita sit. 191, 192.
- Defendere se** necessariò tenetur, qui novit,
 omissione defensionis Principem, pa-
 rentes, magistratum vitæ discrimen
 subituros. 197
- Defensionis jus** num extendat se ad infini-
 tum. 198, 199. 208
- Defensio contra hostes** num semper justa?
 213.
- Defensio ex incerto metu.** 214. conf.
 494.
- de** Defensione naturali intelligendum non
 est statutum, jubens, ut qualitercun-
 que & quomodocunque occidens oc-
 cidatur. 389
- Defensio bellica** multò latiore[m] habet am-
 bitum, quàm privata. 494.
- Dejectus** vi bellica an possessionem suam
 prorsus amiserit? 546, 547
- Delatorum** malitia hujusque coërcitio.
 447.
- Delictum** non intelligitur lege nondum ex-
 istente. 451.
- Delicta** inconsummata in nono & decimo
 præcepto Decalogi num & quatenus
 dici possint? 458.
- Delinquentis** consors quot & quibus mo-
 dis quis fiat, juxta Moralistas? 400,
 401.

Denunciatio bellica. 533, 534, 535, 536

Deportati apud Romanos, 290

Depositi differentia à mutuo & commodato.

347.

pro *Derelicto* res suas habuisse 'censendus non est paterfamiliàs, qui non satis attentè eas observat. 179

pro *Derelicta* ut habeatur res, duo requiruntur? 254, 326, 327

ad *Desperationem* hostis non est adigendus.

577.

inter *Deum* & homines num dici possit societas, & qualiter Deus obligetur?

44.

Deo etiam quædam esse impossibilia.

54.

à *Dei* mera voluntate quæ proficiscuntur, in iis non licet à similibus ad similia procedere. 78.

Deum verum investigari posse per naturalem hominis corrupti discursum, citra additamentum verbi revelati, impossibile est. 81.

Deo & omnibus iis, qui à Deo potestatem imperandi acceperunt, subjectum esse natura jubet, 197

Deus num decreta sua mutet, & pœnitentia ducatur? 356, 357

Deum omninò qui negat, eum abhorret ipsum jus naturæ. 382

Deus num justè occidere potuerit hominem

im-

INDEX.

immerentem? 571.

Dei cognitio & notitia. 472, 473. 475
ad Dei notitiam perveniendi via triplex :
causalitatis, negationis & eminentiæ.

474, 475.

Dei negatio an causa belli sit adversus popu-
los planè extraneos. 476.

Dei unitatis evidentia naturalis. 476, 477.

Dictatorum Romanorum imperium , 135,
136.

Dies civiles. 387

Dignitas injuriam perferentis culpam cre-
scere facit. 460

Dilectio non tantùm Christianos spectat, sed
omnes in universum homines ; prin-
cipaliter verò Deo debetur. 16

Dilectio suos habet gradûs & ordinem. 92

Dimissa receptio num licita sit? 273, 274

Dimissio seu repudium pugnat cum lege na-
turæ. 276.

Disciplina Christiana fidem requirit. 22.

— militaris. 164.

Dispensare Deus potest in iis præceptis,
quorum contrarium dependet à sola
ipsius voluntate, in cæteris, quæ cum
ejus natura pugnant, dispensare non
potest. 272.

Dispensatio semper fieri debet cum causæ
cognitione. 454, 455

Dispensatio differt ab interpretatione legis
455, 456

R r 5

Dis-

Dispensare quid sit? 456.

Dissimulatio & jactantia sub vocabulo & definitione mendacii comprehenduntur, & gradibus tantum differunt. 23.

Divisio rerum post diluvium. 224

in *Divisione*, quæ fit per judicem, non ex sententia judicis, sed ex ipsa potestate adjudicationis, dominium acquiritur. *ibid.*

sub *Divisionem* cadunt etiam ea, quæ ad quemvis usum omnibus sufficiunt, *contra Grotium*. 225.

Divitia. 457, 458.

Divortia cur indulta fuerint *Judicis*? 91.

Doctorem ecclesiæ interpretationes scripturarum. 96.

sine *Dolo* non intelligitur delictum, & cessat poena. 481.

sub *Dolo* quid contineatur. 481, 482.

Dolus præsumptus in judiciis publicis non sufficit. 483

Doli boni exempla, *remissive*. 517

Dolo an adversus hostem uti liceat? *ibid.*

Dolus & *fraus* plerumque coincidunt, & ut plurimum, in malam partem sumuntur. *ibid.*

Dolus latè acceptus quamcunque notat occultationem veri. *ibid.*

Dolum non esse præstandum, qua ratione non pacifici quis possit. 606.

ex *Dominio* num nascatur obligatio? 19.

Do-

INDEX.

Dominia omnia à jure primævo habent originem. 46.

Dominii eminentis refutatio, 46, 47. conf. 125, 375, 376. 489. 589.

Dominium rei familiaris quid differat ab imperio. 137.

Dominium an differat à proprietate. 216, 217

Dominium & proprietas rerum ab initio non divisarum unde acquiratur? 224.

Dominiorum divisio quo jure nitatur? 229, 230.

Dominium eminens videtur esse licentioris Politicæ commentum. 244

Dominii definitio. 244, 245

ad Dominium transferendum an præcisè necessaria sit traditio, & ad acquirendum possessionis adeptio? 293, 294.

Dominium rei hereditariæ & legatæ ipso jure transfertur, & unde hoc fit? 294.

Dominium an transeat in causa turpi. 340.

Dominii divini extensio Grotii nimia. 430. conf. 490, 491.

ad Dominium acquirendum duo ordinariè requisita. 495.

***Dominus* num teneatur propter servum.** 482, 483. 555.

— **servum famelicum alere recusans cogi potest illum alteri vendere.** 580

Donatio Ludovici Pii, qua Romam Paschali
Pon-

INDEX.

Pontifici reddidisse dicitur, commentum est. 142.

Donatio prodiga num habeat vitium? 345

Donatio per mandatarium facta num acceptari possit mortuo donatore. 345, 346

Donatio acceptanda à donatario. 398

Dotis constitutio unde sit? 407.

Dos num stupratae danda à stupratore? 407.

Dotarium apud Franco-Gallos. 306

in Duellis & homicidiis admittendis quàm prompti sint Moralistæ. 193, 194.

Duella omnia, præterquam quod legi Dei repugnent, ipsa etiam damnat natura; & ex quibus rationibus? 211, 212.

Duellum annon saltem eo casu admittendum sit, quando miles in exercitu, aut vir equestris in aula Principis provocatus, nisi comparuerit, officio suo, dignitate & favore Principis sese excidere certò novit? 212

Duellum in vasoris & in vasi. ibid.

— duorum reorum à magistratu commissorum. 213

Dux exercitus quam habeat potestatem. 592. 605, 606.

Duces rectiùs nullis certis mandatis instruuntur, sed ex re capere consilium jubentur. 605.

Ebric-

INDEX.

E.

Ebrietatis impetus. 570.

Ecclesia in causis sanguinis jus tantum intercessionis competit. 102, 103.

ad *Ecclesiam* confugium, 103.

Ecclesia unica est, unicum perfectum corpus, sub uno capite Christo. 471

Effraetorem nocturnum cur occidere liceat, diurnum non item? 112

Egeno petenti ex iustitia tenetur rei dominus rem suam communicare. 231. conf. 451.

Elemosyna num imperari possint à magistratu? 450, 451.

Elementa quoque misceri dicuntur, quæ tamen contrariis inter se pugnant qualitatibus. 153.

Emptio coacta. 240.

in *Emptione* venditione cur periculum rei venditæ & fructus ante traditionem ad emptorem pertineant? 349, 350.

— quid præstetur? 350.

Emptionis venditionis rescindendæ remedium num etiam jure *Digestorum* fuerit cognitum. 353, 354.

in *Emptione* venditione quatenus circumventio sit licita? 354

Emptori bonæ fidei num refundendum sit id, quod pro re in bello alteri crepta, vel furto subtracta dedit? 583.

¶ 111-

Ἐπιμύητοι qui fuerint? 63.

Episcopi hodierni. 498.

Ἐπιστολὴ ἀμοιβαία Christi & Abgari, Edessenorum regis, *remissivè*. 85.

Earum autoritas, *remissivè*, *ibid.*

Erasmus. 17.

Essenorum vita. 115.

— superstitio circa Sabbathum. 173, 174

— communio. 220.

Esus morticiniorum & animantium viventium apud Israëlitas, 60, 61.

Ἐθλοθροναία quare prohibeatur & improbetur? 78.

Ethica præcepta communiora, & conclusiones particulares quam habeant certitudinem. 500.

Evangelii virtus legislatoria non est. 65.

204

Evangelium qua significatione dicatur lex spiritus vitæ, *it.* lex fidei? 65.

— num quoque præcipiat? 80.

— an plus exigat, quàm lex Mosis. 205

— Matthæi authenticum an lingua Hebraïca scriptum fuerit? 374

— non tollit politias, vel commercium, quod illæ inter se habere solent. 413.

ex Eventu in moralibus non judicandum vel de causis, vel de consiliis. 16.

Excalceationis lex, 150

ab *Excalceationis* lege cur liber fuerit rex?

150.

in

INDEX.

in *Excubiis* obdormiscantis militis pœna.

174.

Excursiones in hostes. 409.

Exhereditatio paterna filii immerentis. 284.

pro tacitè Exhereditato an habeatur, qui grave crimen in patrem commisit? 312

ad *Exilii* pœnam num fidejubendo se obligare quis possit? 488, 489

de *ἑξομολογήσεως* publicæ ritibus & exercitiis pœnitentium asceticis, *remissivè*, 106.

107.

Extensio quid sit? 392.

F.

in *Facie* facinorosi scribi interdictum cur sit à Constantino? 420.

Facti alieni promissio. 380.

Facultatis & aptitudinis acceptio Grotiana. 45.

Facultatis res quotuplices sint & an possint præscribi? 267.

Fama & vitæ æquiparatio non semper procedit; & quando procedat? 79. 202.

Famam suggillans nostram num occidi possit? 202.

ob *Feloniam* ut privetur feudo vasallus, necesse est præcedat causæ cognitio & sententia feratur condemnatoria. 182.

Fera in sylvis circumseptis. 315, 316.

Ferarum dominium. 316, 317, 318.

Fe-

INDEX.

- Ferarum capturz requisita.** 317.
**Fera ex territorio meo in vicini territorium
vagans à me non potest vindicari.** 317
318.
Ferruminatio. 324, 325.
Ferus Joannes quis & quo tempore fuerit, &
qualia ejus scripta? 17.
Feudorum origo quibus debeat. 159, 160.
Feudalis obligatio & fidelitas. 160.
in Feudis francis etiam fidelitas debetur, &
domino directum dominium manet,
non verò debentur servitia. 161
**Feudalis contractus non potest insigniri no-
mine fœderis propriè dicti.** ibid.
**Feudi divisio in ligium & nec ligium rejicu-
la.** 162
Feuda an præscriptionem admittant? 262.
Feudorum libri Longobardici. 309, 310
Feudi refutatio num noceat liberis. 312, 313.
Fideicommissum sub conditione relictum
quod faciat jus? 250, 251.
**Fideicommissa num præscriptionem admit-
tant & alienationem?** 262.
ex **Fidejussione** nemo potest occidi. 488.
— num quis exilii pœnam possit subire?
488, 489.
Fidejussoria obligatio. 602
Fidelitas feudal. 160, 161
ex **Fidelitatis** juramento præstito num feu-
dalis arguatur res? 309.

De

INDEX.

- de *Fide* servanda placitum juris naturalis est. 2.
- ad *Fidem* & innocentiam natura neminem obligavit, juxta impudentem Thomam Hobbes doctrinam. 4. conf. 71.
- Fides* omnes virtutes facit verè Christianas. 22
- Fides* aliquod est factum. 80
- quatenus salvet? 80
- Fides* mala ubi subest, non procedit subscriptione. 258.
- Fidem* malam possessoris, aut ejus antecessorum difficile est probare. 258
- Fides* matrimonialis mutua. 271, 272. 276.
- Fidei* malæ possessor unde & ad quid teneatur? 334. 400
- bonæ possessor. 336, 337, 338, 339, 340. 566, 567.
- Fides* divina. 467
- Fides* num subjiciatur legibus & earum poenis? 481.
- Fides* hostibus servanda. 586, 587. 595
- num etiam prædonibus? 587, 588.
- Filiationis* fundamentum & probatio. 305
- Filii* omnes ex jure naturæ in potestate sunt, usque ad mortem. 483
- Filius familias* in publicis causis loco patrisfamilias habetur. 270
- Flumen* quatenus commune sit, & quatenus publicum? 233
- Fœderis* sancienti jus quale jus majestatis sit? 124, 125

- Fœdera cum infidelibus.** 384.
 — contra infideles. 384, 385.
 de Fœdere conservando si agatur, futuri etiam sociorum nomine veniunt. 390
Fortalitia num ad æmulationem alterius ædificare liceat vicino? 494.
 — num urgente necessitate quis in loco pacato & alieno possit extruere? 584.
Fraudis quatuor species. 392, 393
Friderici II. Cæsaris nativitas. 304.
Fructus cur non restituat hæres fiduciarius cum restitutione hereditatis? 138
Fructuum restitutio, quæ à male fidei possessore fieri debet. 400
Fruentis emtionem prohibere ad vitandam annonæ caritatem potest magistratus & imperare. 240.
Fuga inter modos se & proximum suum conservandi relata. 202.
Fugere num teneatur insultatus? 405.
Fugam simulare num liceat ad ludificandum hostem? 520.
Functionem recipere. 351
 de non-Furando præceptum quâ ratione non habeat tacitam exceptionem summæ necessitatis. 172. conf. 229, 230, 231, 232.
 — naturale est & morale. 230
Furari prohibitum magis, quàm mori fame. 230, 231.
Furem an liceat occidere, si periculum vitæ absit? 203, 206, 207, 208. 569, 570.
 Furem

INDEX

Furem nocturnum cur quoquo modo occidere licuerit, diurnum non aliter, quàm si telo se defendisset? 112, 113. conf. 203.

Furem cum re nostra fugientem num interficere liceat? 202, 203. 206.

Furem nocturnum occidens præsimitur id fecisse vitæ tuendæ causâ. 204.

num Fur diurnus, qui cognosci non potest propter loci obscuritatem, periunde ut fur nocturnus occidi possit? 204

ad Fures lædendos & irretiendos etiam, *τενέκολυς* seu muriccs ferreos in terram defodere, aut alia offendicula ponere licet. 204.

Furem noctu deprehendens an clamare debuerit ex Leg. XII. Tabb. 204.

adversus Fures juramentum à legibus Romanis admissum, 408.

***Furiosus* & infans num revera & naturali jure dominium rerum suarû habeant.** 244, 245

***Furtum* ob libidinem implendam commissum qualis actus sit?** 25

Furtum non cæde, sed multa compensandum fuit ex lege divina. 112

Furtum non restituitur domino in foro Saxonico, si fur sustigatione aut suspendio punitus fuerit, eo casu, quo res perit. 408

Furtivarum rerum vitium & repetitio. 583.

G.

***Gentilibus* observanda tantùm fuisse septem præcepta Noachidarum,** 59

Gentilibus quo in loco templi Hierosolymitani sacra sua peragere fuerit permis-
sum? 61.

exempla in quibus Generis nomina speciebus
adhæserunt. 43.

Georæ in Palæstina qui fuerint, & quomodo
distincti à Profelytis & *Impiis*. 63.

Gladii usus quando concessus sit. 116.

Gladius Petri, 96, 116.

Glossarum cumulatio Jctorum, Grotio se-
cundæ classis dictorum. 35, 36

Glossæ Accursii judicatæ ab Antonio Con-
tio. 36.

Gratitudinem & remunerationem non civile
tantum, sed etiam gentium jus pudori
cujusque reliquit. 499

Grotium cui ecclesiæ magis addictus fuerit
cum Erasmo, nondum satis liquet. 17.

— quibus muneribus functus sit? 18

— sentit cum Socinianis. 27. 29. 65. 199.
294. 223. 272. 276

— judaizat, & Hebræos cæca persuasionem
sequitur. 28. conf. 60. 91. 421. 467.

— papissat, 29, 30, 50, 96, 48. 469.

— Arminianis bene cupit. 67.

— ut opinioni semel conceptæ inserviat,
nihil non comminiscitur, quibus in-
fringi queat, quod ex scriptura sacra
opponi consuevit. 279.

— sentit cum Photinianis. 443.

— pelagianizat. 449.

INDEX.

H.

pro *Heretico* quis sit habendus propriè? remissivè. 481.

cum *Hæreticis* fœdus aut pactum publicum initum servandum. 590

de *Hasamonaorum* vocabulo, remissivè. 174

Hebraorum scriptorum autoritas. 28, 29.

Hercules ejusque duodecim labores. 468.

Hierosolymam primus Romanorum Pompejus Romanis fecit tributariam. 159

Hiramo, regi Phœnicum, quo jure à Salomone datæ sint urbes viginti. 140

Hispanis unde sit incolarum inopia tanta? 238.

Historicorum fides & auctoritas. 26, 27

Homicidam occidens dictatu naturæ universaliter insons non est, sed à magistratu pœna talionis inferenda est *Homicidæ*. 77.

Homicidæ occidendi jus non per Moysen demum restrictum est ad judices. 77, 78.

Homicidæ occisionum ex jure merè voluntario proveniat? 79.

Homicida ad quid teneatur? 404, 405.

— quomodo damnus resarciat? 568.

de *Homicidis* pœna pro arbitrio & re nata definienda, *irpesodoçia* Hebræorum, 76, 77.

INDEX

Homicidium num à Noachidis quoque morte fuerit puniendum? 79, 80.

Homicidii distinctio in dolosum, culposum & casuale unde sit? 570, 571

Homos dicitur *τελευροτάτης φύσεως τέχνησμα*, & quare? item nexus Dei & mundi, item etiam rerum materialium horizon. 4.

— ζῶον πολιτικόν. 4.

inter Homines & Deum num societas dici possit? 44.

Hominis obligatio diversa ab obligatione Dei. 44.

Honestatem instillat dictamen naturale. 6.

Honori num damnum inferri possit? 410.

Hostia Novi Testamenti. 456.

Hostis quis sit? 110. 381. 532, 533.

in Hoste semper præsumitur & metuitur offensio. 213

ab Hostibus quid differant defectores, prædones, & adversarii? 533

Hostis nunquam præsumitur animum hostilem deponere, nisi id expressè declaraverit. 538

Hostem, qui captus est & se dedit, occidere num liceat? 539

Hostium corpus unum est. 539.

Hostium res captæ. 544

in Hostem publicum jus civium. 515, 516.

550. 575

Hostis à tergo si metuitur insistens, omnis ager

INDEX

ager, vinea, fructus, & tota undiquaq;
terra igne num possit perdi? 576.

Hosti fides num sit servanda. 586, 587. 595.

Hypothecam an habere quis possit in re pro-
pria? 243.

I.

Jacobi duas sorores simul in matrimonio ha-
bentis exemplum. 280.

Factantia & dissimulatio sub vocabulo & de-
finitione mendacii comprehenduntur,
& gradibus tantum differunt. 231.

Ictus primus non est expectandus. 192.

Idololatrarum consortii fuga apud Judæos.
382.

— pœna. 477, 478.

Idololatriæ extirpatio. 478, 479.

Jesuitarum fides in universa ecclesia perit.
527.

Ignorantia non excusat, nisi facti alieni. 257.

Ignorantia juris & facti proprii non impedit
præscriptionem. *ibid.*

Ignorantiam facti alieni alleganti quandoq;
juramentum deferri potest. *ibid.*

Ignorantia lata non excusat. 505, 506.

Illicita rei qui dat operam, causa est eorum
omnium, quæ vel directè, vel indirectè
exinde sequuntur. 568.

Imago divina in quo sita fuerit? 420.

Imaginum cultus & prohibitio. 473.

Immortalitas. Vid. Anima.

Impedire rem quoniam non potest, de eius voluntate frustra queritur. 182.

Impensas nomine quod abesse potest domino, etiam pertinet ad causam rei. 334

Impensas utiles an deducat malæ fidei possessor? 400.

Imperatori facultatem eligendi successorem quando contulerit populus Romanus? 330.

Imperatorum Romanorum successio varia. 330, 331, 333.

Imperator Romanus num Papali approbatione & coronatione opus habeat? 332.
— *mundi dominus vocatus.* 495, 496

Imperii in locum dominii eminentis substitutio. 46, 47. 375, 376.

Imperium cum ipsa societate coepit, ita ut nulla omnino societas possit consistere sine regimine. 78. conf. 119. 146. 433. 460,
sine Imperio vix potest constare iudicium, cum sine eo sententia executioni dari nequeat. 111

Imperium à natura est. 111. 427, 428. 433.

Imperii vi facit Princeps, quod magistratus aliàs facit vi jurisdictionis adversus refractarios. 122

Imperium summum in duobus præcipue est occupatum, tum ut regat, tum ut tueatur republ. 123.

Imperium an redeat ad populum, extincta domo regnatrice? 127.

Im-

INDEX.

Imperium num in se etiam contulerit populus Romanus. 128, 129.

Imperium Romanum, quod semper fuit hereditarium atque successione continuatum, quomodo & quando factum sit electitium. 134, 135.

Imperium quid differat à dominio rei familiaris, 137

Imperii Romani status qualis sit? 143.

Imperium unum an maneat, quod per partes subjectivas distinguitur? Et num unum manserit Imperium Romanum, postquam diversis fascibus Oriens & Occidens gubernari cœpit? 145.

Imperia mixta, si simultates inter partes evitentur, pro optimis nonnulli habent. 146.

num Imperium summum retineat populus liber, inæquali fœdere obligatus? 154, 155, 156.

Imperium non pendet à voluntate populi. 176.

— num occupari hodiè queat? 244.

— aliquod rerum an haberi possit? 247, 248.

ad Imperij derelicti indicium quantum tempus requiratur? 258.

Imperii curatio. 258. 313.

Imperium in invitum potest acquiri. 261.

— an præscribi possit? 263, 264.

INDEX.

Imperii alienatio. 294, 295, 296, 297, 298.

Imperii Romani translatio. 329, 330, 331, 333.

Imperia Orientis & Occidentis divisa. 330.

Imperio subjacentes materiæ. 411.

Imperium domesticum & civile. 433.

— summum habere potest una civitas.

470

— etiam in alieno territorio reverenter habendum. 538

Impetus naturæ nequaquam se habere possunt aut debent, ut norma juris naturæ dijudicandi, sed ut objectum, rectæ rationi tanquam normæ substratum. 70, 71.

Impii & pii quo modo distinguantur à superstitiosis. 26.

Impossibilia Deo etiam esse nonnulla. 54.

— quæ sunt, sub nullius potentia objecto continentur. *ibid.*

ad *Impossibilia* nemo obligatur, ne quidem per juramentum. 360

Incendio orto, quo jure vicini mei ædificium diruere possim & quatenus? 230.

Incestus cum sorore pugnat cum jure naturæ secundo hodie, 53.

Indorum debellationis ab Hispanis factæ propugnatio & oppugnatio. 242.

Inducia. 603. 606. 608.

Infan-

INDEX.

- Infantum* propensio ad malum, & actiones eorum bonæ naturalique juri convenientes videntur præter naturam fieri. 6
- Infans* & furiosus num habeant reverà & naturali jure rerum suarum dominium? 244, 245
- Infantum* expositio, 301, 302.
- regimen. 495.
- Infendatio*. 296, 297
- Injuria* nulla propriè dici potest inter bruta, 75.
- Injuriæ* propulsatio à natura quidem descendit, à lege naturæ nequaquam. 76.
- vindicandæ nimia à Moralistis concessa licentia, 91.
- Injustitia* in quo cernatur propriè formaliter secundùm nonnullos. 24.
- ad *Injustitiam* utrùm propriè pertineat adulterium ex libidine, & cædes ex ira commissa, juxta *Aristotelem*. 25.
- Instinctus Brutorum*. vid. *Brutum*.
- Intellectus* hominis primi. 221.
- Intentio* bona quatenus ita dicatur secundùm Scholasticos? 499.
- Interdictum*, ne vis fiat ei, cui detur? 188.
- Interpretationes* scripturarum Doctorum ecclesiz. 96
- Interpretatio* conjecturalis quando locum habeat? 415.
- legis quomodo differat à dispensatione? 455, 456.

Inter-

- Interpretationes tacitæ Jesuitarum. 527.
Inventio rerum, quæ nullius sunt, naturalis est. 315.
Inundatio fluminis. 319, 320, 321.
Johannes præcepta nova num dederit? 86.
Josephus dissimulatio. 445.
Iracundia impetus num excuset semper? 466.
Iratu homo quotupliciter possit peccare? 432.
Israëliitarum & Hebræorum nomine sola Jacobi progenies venire solet. 61.
Judaorum politia quando desinere cœperit? 86.
 Judæi, Mahummedani & Gentiles an in civitatem recipiendi sint? 238.
 Judæorum ex Hispania ejectio. *ibid.*
Judicandi vocabulum quid significet Paulo I. Cor. 5. v. 12. p. 497.
Judices Dii vocati. 151.
 Judicum officium Deus ipse instituit, ordinavit ac mandavit. *ibid.*
 Judici & apparitoribus resistentes quatenus occidi possint? 531.
Judiciorum origo, 13.
 Judicia à Christo non esse vetita. 91. 442.
 Judicia à Principe exercita cognitiones appellatas esse. 109.
 Judiciorum publicorum acceptio Grotii latior. 110.
 — institutio, 110, III. 146. 151.

fine

INDEX.

- Une Judiciis num societas consistere possit. 112
Judicii cessatio quod jus tribuat? 111, 112.
Judicia Dei judicia qua ratione in *Scripturis*
dicta sint & adhuc dicantur? 151.
— num damnaverit Paulus? 206.
Judicium zeli apud Hebræos. 440, 441.
Judiciorum civilium oppugnatio Grotij
cum Photinianis. 443.
Judicia quatenus sint intemerata? *ibid.*
in Judicio litigationes de re modica & vili il-
licitæ. 444.
Judicia ecclesiastica. 497, 498.
Jugatio. 236.
Juramenta militum olim per deos Gentium,
remissivè. 98.
Jurasse Christianos per salutem Imperato-
rum. 98.
Juramentorum improbatio Veterum, re-
missivè. 99.
Juramentum incautum an sit perjurium? 356
Juramenti effectus & vis. *ibid.*
Juramentum Gibeonitis à Josua datum. 357.
— de non dandis filiabus Benjaminitis. 358.
— illicitum à juramento de re illicita num
distinguendum. 358, 359.
— non debet esse juris divini impeditivum
359.
— habet vim obligatoriam tantum, non
destructivam. 361.
Juramenti propriè dicti rationem non ha-
bent execrationes & obtestationes. 361
Jura-

- Juramentum Josephi per vitam Pharaonis, 362.
- Juramento jungi potest execratio. *ibid.*
- Juramentum per creaturam num sit licitum? *ibid.*
- per Genium Principis. 362, 363
 - per falsos deos. 363.
 - idololatricum an exigi possit à Principe Christiano? 363, 364.
- Juramenti comites tres. 364. *conf.* 369.
- ex Juramento duplex obligatio. 364, 365.
- Juramentum quandoque per se stat & obligationem inducit. 365. *conf.* 588.
- quomodo differat à voto. 365, 366.
 - prædoni factum. 366, 367. 588.
 - ab hærede impleri num debeat. 367.
 - de re per justum superioris interdictum illicitâ quâ ex ratione non obliget? 367
- à Juramentis absolutiones per quem fiant jure camerale & Saxonico? *remissivè.* 368
- Juramentum promissorium omne an interdictum sit in novo fœdere. 369.
- stum contra Juramentum de non-faciendo actus factus sit validus? 371
- Juramenti rescissio & irritatio. 372.
- Juramentum accipitur à Deo, sicut intelligit ille, cui juratur. 397.
- Juramentum Regum, quod tempore inaugurationis præstant, num tollat aut minuat summum imperium; & Juramentum quare utrinque interveniat plerumq;? 143

Jurisdictioni junctum imperium propter executiones decretorum & sententiarum.

13.

Jurisdictionis propriè dicta magistratui competit, non Principi; & quid sit ea. 109.

— num præscribi possit à privato? 264, 265, 266.

— hodie patrimonialis facta territorio fere annexa est. 266

— ex jure naturali num sit? 469.

Jurisprudencia & Politica quousque potestria & fines suos extendant, quibusque limitibus contineantur, disceptatio. 36, 37, 38, 39, 40.

Juris genealogia & schema, 10. & 11.

— divisiones, 11.

— Dei extensio Grotiana, 28.

— variz acceptiones, *remissivè*, 43.

— quod legem significat, differentia à Jure, quod justum dicitur. 50.

— definitio generalis, 57.

quâ ratione Jus œconomicum etiam statui queat? 57.

Jus quoque, quod per se individuum est, dividi dicitur. 153, 154.

— Regis apud Samuelem. 164, 165, 166.

— acquisitum. 376.

Jura aliarum gentium extra territorium suum an obligent. 397, 398.

Jus

Jus, quod quis habet, consistit in positione rei, non in ejus negatione. 408.

Jus Civile naturali ut plurimum adhsit & perpetuum ad illud habet respectum. 10.

Juris civilis mater humana natura num & quatenus dicatur? *ibid.*

Juris civilis distinctio à naturali, quòd illud potissimum dirigatur ad utilitatem. 12.

Juris Gentium distinctio à civili, *remissivè*. 13.

de **Jure Gentium** verba *Svarezii* laudata, 14. & 15.

Jus G. num ex communi aliquo consensu procedat? 20. *conf.* 57, 58.

Juris G. promiscua cum **Jure civili** tractatio veterum **JCtorum** à *Grotio* taxata defenditur. 35, *conf.* p. 51, 52.

Jus G. & naturale primævum & secundarium, 51, 52, 53.

Jus G. ab omnium aut multarum gentium voluntate obligandi vim habere debere; & quomodo id constitutum sit? 57, 58.

Juriconsultorum recentiorum, qui **Jus Romanum** pro **Jure naturali** & **Gentium** haberi volunt, citatio, *remissivè*. 36.

Jus Morale cur pauci attigerint? 1.

in **Jure Morali** tractando qualiter se gerant **Pontificii**? 1. & 2.

Juris

INDEX.

- Juris moralis in V. T. propositi omnia esse, quæ in N. T. præscripta sunt. 81.**
- Jus morale in scriptura propositum quid habeat præcipui in respectu ad Jus naturale? 81.**
- eorum, quæ sunt Juris moralis, ætterna. 81.**
- Jus *Natura* refertur ad Deum, primum ejus autorem. conf. p. 9. 53.**
- Juris naturalis fons num sit appetitus societatis? 6.**
- Juris naturalis mater num sit humana natura? 10. & 11.**
- distinctio à Jure civili, quòd illud ad solam justitiam & honestatem dirigatur. 12.
- principia non omnibus æquè evidentia sunt, sed alia aliis notiora sunt ac fiunt; & quare hoc? 20.
- & gentium nomina ubi à Jctis veteribus misceantur, & quare? 35.
- Jus naturale etiam lex naturæ dicitur, 50.**
- Jus naturale & gentium primævum & secundarium, 51, 52, 53.**
- unde constare possit, utrùm aliquid pugnet cum *Jure natura* primævo, an secundario? 52, 53.**
- Juris naturalis obligatio oritur à natura Objecti, & diffundit se in præceptum. 53.**
- Jus N. pendet ex imperio ac dictatis Numini sanctissimi, à quo vim obligandi accipit. 53.**

T t

Jus

Jus naturale generalia quædam axiomata & regulas continet, quæ tamen in exercitio applicari nequeunt, nisi positâ certâ actione humanâ, aut certo hominum statu. 53

Juris N. immutabilitas. 54.

Jus Naturæ utrum animantibus cum homine sit commune? 54, 55.

Juris Naturalis distinctio, quòd aliud sit brutis cum homine commune, aliud hominis proprium, quem usum habeat? 55.

Jus N. constituunt notitiæ naturales. 56.

Jus N. non potest aut debet dijudicari secundùm motûs & impetûs naturæ, ut normam, 70. 71.

à Jure sive lege naturæ esse, & esse à natura, diversa sunt; & quæ sint naturalia, quæ que à lege naturæ? 76

Justus nemo potest esse excessivè. 24.

Justitia in medio rei consistere dicitur, aliz virtutes in medio personæ. 24.

Justitiæ non nisi unicum vitium formaliter opponi, contendere aliquos. 24.

Justitia in alieni abstinentia posita. 25.

Justitiæ acceptionem Metaphoricam & abusivam esse, quâ denotatur ordinatio appetitûs ad rationem, & quâ quis in seipsum injustus dici potest. ibid.

Justitia distributiva cur dicatur species justitiæ? 49.

requisita actûs ad justitiam distributivam pertinere dicendi. 50.

Justi

Justi & legis differentia. 50.

Justitiæ apud Ebræos significatio. 445.

L.

Labari etymon & figura, & de Constantini labaro. 102.

Lacedæmoniorum Reges & Regnum. 179

Latrocinia aliquando extra fines plerisque gentibus pro licitis habita. 20. conf. 381

Latrones jure naturæ cuique licet persequi. 436.

Latronum etiam societas sine justitia aliqua subsistere non potest. 533

Latrunculi sive prædones & Latrunculi exteræ gentis. 381.

Legatio honoris causâ. 413. 414.

Legatum sub conditione relictum. 250. 251.

Legatos propriè dictos mittere non potest, qui non tenet summum imperium. 110, conf. 411

Legatorum mittendorum jus quale majestatis jus sit? 125.

Legati num dicantur hodiè ii, qui à Principe ad subditos mittuntur? 411.

Legatus num rejiciendus propter solum Atheismum aut hæresin. 412, 413.

Legati ordinarii & extraordinarii. 413

Legatus an puniendus ob delicta. 414, 415.

Legatorum sanctitas unde sit? 415

Legati hostiû unde inviolabiles sint? 415. 416

Legatus ubi & quomodo puniendus sit? 416,

Legati puniendi crimen manifestum esse debet. 416.

Legatos violantis pœna & crimen. 418.

Legatorum comites. ibid.

Legati num habeant jurisd. & tionem? 418, 419

Legio Thebæa. 179

Legitima liberorum. 302, 303

Leibgedinge / Leibzucht. 306.

Leuitici caput decimum octavum totum

morale est. 277, 278, 279, 280, 281

in eo quæ personæ prohibeantur nuptias

contrahere? 278.

Lex naturalis in hominibus quomodo à

Deo sit? 8.

— naturæ num sit ipsa natura rationalis? 11.

— in conscientia obligat, etiam cui nulla

communis, sed propria legislatoris uti-

litas subest. 12.

de Lege nova à Christo lata dogma Grotia-

num, & ejus refutatio. 27, 28, 58. conf. 65.

166. 204. 276. 383.

Legis à Justo differentia. 50.

Lex moralis, quando cœperit? 59, 60.

— obligat etiam Christianos. 59, 63,

Leges triplices apud Israëlitas, judiciales, ce-

remoniales & morales. 63, 64

Lex moralis quatenus abrogata sit? 64.

— Mosaica forensis in rebus publicis no-

stris num adhuc vim legis habeat, 67.

206. 208, 209.

Legem etiam in V. T. requisivisse motus ar-

den-

INDEX:

- dentissimos, & quidem ex toto corde, totâ animâ & omnibus viribus. 68. conf. 204, 205.
- ad Legem moralem quod pertinet, in N. T. abrogatum non est. 68.
- Lex quâ ratione imperfecta dicatur? 68.
- de Sabbatho. vid. Sabbathum.
- Legum positivarum officium proprium est, ut materiam suam, actiones nimirum antea indifferentes specificent, & bonas faciant præcipiendo, malas vetando. 72.
- Lex agit de factis, quâ talibus. 80.
- Leges Judæorum forenses quando desierint? 86. 209.
- Lex moralis non Israëlitis tantùm data, aut præscripta est, sed omnibus in universum hominibus. 91. 383.
- Legum ferendarum potestas. 123, 125.
- Legem ita scribere, ut omnes casus, qui quandoque inciderint, comprehendat, impossibile est. 168.
- Lex generaliter conscripta vel restringi, vel extendi, vel suppleri debet. ibid.
- Legis durities propter æquitatem quandoque mollienda, & in quibus casibus? 174, 175.
- Legum prohibitiones voluntatem liberam respiciunt, eamque coercunt, non coactam necessitate. 176.
- Lex divina in se perfecta, nec additionem, nec detractionem admittens. 205.
- à Legibus Mosis forensibus rectè sumitur iudicium hodiè, quòd similes constitutiones

INDEX.

- consentiant juri naturæ & Legi æternæ,
quæ est in mente divina. 206. conf. 209.
Lex num jus necis habeat? 208.
Lex ut justa sit usuque ex publico constituta,
non ad ejus essentiam pertinet. 208.
in Legibus Mosaicis forensibus aliquod mo-
rale esse, quod perpetuû sit, & legis anim-
adversionem, etiam extra politiam Mo-
saicam, in se provocet. 209.
contra Legem actus num sit nullus? 283, 396
Lex duobus modis imperfecta. 284. conf. 425
Lex Salica. 312.
Legum XII. Tab. ortus, 315.
Legis ratione cessante an cesset lex ipsa sem-
per? 241, 342.
Lex moralis num excedat præcepta naturæ,
441, 442. (448.
Lex non obligat in conscientia, nisi justa.
Leges humanæ quando præstent jus apud
Deum. 448
Legum mutatio. 454.
— ignorantia an excuset? 506, 507.
Liber naturæ & creaturæ. 475.
Librorum apocryphorum autoritas. 423.
Liberalitas & parsimonia quomodo disse-
rant? 23.
Liberalis hominis notæ Aristotelicæ. ibid.
Liberis in omnibus temporibus incumbit o-
bedientia, etiam tum, quando sacris pater-
nis exierunt. 268, 269.
Liberorum adulterinorum alimentatio &
successio. 406, 407.

Li-

INDEX.

- Liberi** perduellium num supplicio possunt affici? 490. conf. 492
- Liberos** innocentes an punire possit Deus salvâ ipsius justitiâ propter delicta parentum? 490, 491.
- Libertas** cum aliis à natura quidem descendit, à lege naturæ nequaquam. 76.
— vera in quo consistat? 136.
- Libertatis** sub voce licentia detestanda comprehenditur à plurimis. 437
- Libertas** in statu monarchico. 507
- Ligius** pro vasallo. 162.
- Liquida** num nostra esse nequeant, nisi quat. in re alia contineantur? 226.
- Litis contestationis** effectus, remissivè, 515
- Litora** continent mare. 226
— communiâ sunt. 237
- Locatio** esse non potest, ubi corpus ipsum non datur ab eo, cui id fit. 348
in Locatione conductione sterilitas & alii casus cujusdamno sint? 352.
- Locupletior** quis est hõc ipso, quò non est pauperior. 338.
- Ludovici Montaltii** literæ provinciales, 2.
- Lupanaria** de jure civili quâ ratione impunia habeantur? 65.

M.

- Magistratus** s. Potestates à Deo semper constitutz fuerunt, 77, 78. conf. III. 146.
- Magistratus constituendi** potestas. 123, 196.

- Magistratus quale jus majestatis sit?** 125.
- Magistratum tam creatio, quam jurisdictio intuitu majestatis passiva est & dependens.** 170, 171, 172.
- pro Magistratu qui se gerit falso, Majestatis & perduellionis crimen incurrit.** 170, 171.
- Majestatis jurium numerus an possit determinari in actu signato.** 124
- **consideratio in respectu ad subditos, & in respectu ad pares.** 12.
- Majestatis vocabulum in sensu proprio & genuino semper denotat superioritatem.** 124.
- Majestati quæ regalia insunt, respectum majestatis ad majestatem inferentia, & quorum vi Princeps cum Principe agere & contrahere potest.** 124, 125.
- Majestati quæ competant jura in respectu ad subditos.** 125
- Majestatis distinctio in realem & personalem refellitur,** 126, 117, conf. 329, 560.
- Majestatem personalem quomodo reali subdiciant nonnulli?** 128.
- Majestas num sit indivisibilis?** 154, 295.
- in Majestatis læsæ crimine an poenis succumbant solæ cogitationes?** 253
- Majestatis amissio non illicò sequitur ex amissione regni.** 411, 412.
- in Majestatis læsæ crimine num etiam suppliciiis afficiendi sint liberi.** 490.
- Majestatis prædicatio & autoritas,** 29.

Malen,

Malea, promontorium in Peloponneso. 237

Malefici significatio. 398.

Mandantis delictum pœna. 403.

Mandatum mandantis inter homines stricte explicandum est, quanto magis mandatum divinum, præsertim in iis, quæ sanguinem hominis concernunt. 78.

Mandati fines excedere difficulter licet in publicis. 123.

— an aliquando liceat mandatario? 393

Mandatum in delictis. 403.

Manus regia pro arbitrio Principis. 153.

Manuum officium. 184

Marchionatus & Comitatus alienari pro luitu num possint? 142.

Mare num possit occupari & proprium fieri. 225. 227. 237. 245. 246.

— ad quemvis usum omnibus populis non sufficit, imò minuitur & deterius redditur haud raro. 225.

Maria quædam suos ferunt fructus. 225

Mare terrâ continetur. 226. (245

in Mari quâ ratione termini possint definiri.

Mare num & quat. cedit fundo? 246, 247.

Maris occupatio quomodo fieri possit. 247.

Mari an imponi possit servitus. 248.

Mariti jus in uxorem, 276.

Mater plus confert in procreatione hominis, quam pater. 268. (270.

— an possit vendere filium tempore famis?

Matrimonium cum pluribus fœminis an ipso

INDEX.

- ipso jure naturæ sit illicitum? 21, 82
- Matrimonii promissio ab eo, qui conjugem nunc habet. 345
- solvendi modus num sit captivitas? 564.
- Mediatores hodierni.* 504.
- in *Mediocritate*, quæ virtuti attribuitur, definienda Aristoteles lectorem suum relinquit. 22. & 23.
- Medium* ut medium in se, per se & propter se non expetitur agenti. 514.
- Membrorum humanorum æstimatio juris Saxonici.* 406.
- Mendacium* peccatum fore, tametsi Deus non esset, nec mendacium lege prohibuisset. 7.
- naturæ jure non est licitum, contra *Grotium*. 19.
- sub Mendacii vocabulo & definitione comprehenditur jactantia & dissimulatio. 23
- Mendacium num omnis occultatio vera sit? 518. (literis? 520
- Mendacii exemplum an probetur in sacris
- acceptio *Grotii* lata. 520, 521.
- formale in quo consistat? 523.
- Mendacium illicò non est, quod abusivè admodum ita dicitur à Poëtis, Oratoribus & Philosophis minùs accuratis. 525.
- Mendacii ea est natura, ut ne quidem propter circumstantias laudari aut probari possit. 525.
- Mendacio an utiliceat contra hostem? 526.
- Men-

I N D E X.

Mendacium an fuerit Jabesitarum & Prophetæ Elisæi simulatio & veritatis occultatio. 527.

Meretricius quæstus quâ ratione de jure civili impunis habeatur? 65.

Metus qualiscunq; ad jus occupandæ interfectionis non sufficit. 199.

ob Metum incertum arma an sumere liceat contra alterum? 214.

Metus reverentialis nullum effectum præscriptionis admittit. 258.

— ratione personarum diversus. 342

— justus. 343.

Metu promissum. 343. 588. 589.

— initorum contractuum infirmitas unde? 344.

— mortis, carceris, doloris aut summæ egestatis vitandæ causâ injustè quæ fiunt, an sit excusabilia? 457. (ibid.

Metus ut à culpa excuset, qualis esse debeat.

— ex vicina potentia ad bellum an sufficiat? 494

— solus non sufficit, ut quis hostium in modum trucidetur. 547.

Meum jure naturali est id, quod ex re mea nascitur. 292. 581. (3. & 4.

Militum protervitas hodiè quæ & unde sit?

Miles in excubiis stans quare necessario defendere se debeat? 114. 197.

Militum pœnæ & disciplina. 163. 164.

Miles num resistere possit tribuno suo atrocis & sine causa cædenti. 164

Mi-

Milites officium secundum Grotium. 586
ob *Miras* solas num liceat alterum interficere? 198. 199.

ad *Misericordiam* num quis pœnis adigi possit à magistratu? 450, 451.

Moderamen inculpatæ tutelæ ex quo principio defendatur? 114.

— ex periculo vitæ imminente petendum est non ex eo, quòd res ablata viâ aliâ justâ vel juridicâ recuperari nequeant. 203.

Modus à conditione distinguitur. 607. 608.

Moneta mutatâ quomodo redditio & solutio sit faciendâ? 352.

Monomachia Legi divinæ repugnat & ab ipsa etiam natura damnatur. 211. 212. vide supra de Duellis.

Monomachia bellica non acceptari tantum, sed offerri etiam potest licite. 598

Monopola corruptas & protritas merces protrudere solent. 243

Monopolia tum demum licita censentur, quando faciunt ad utilitatem Reip. 351

Monumenta quidem legari non possunt, sed jus tamen mortuum inferendi legari potest. 137.

in *Moralibus* ex eventu non judicandum est vel de causis, vel de consiliis. 16.

Moralium, h. e. eorum, quæ sunt juris moralis *κειρήια*, 81

Moralistarum taxatio. 1, 2, 32, 200.

Mo-

INDEX.

Moralistarum licentia in vindicandis injuriis.

191, 193, 194, 200, 201.

— in necessitate famis. 231, 232

— futilitas in statuendo æstimabilitatem turpis actûs. 340

Mores Christianorum veterum quatenus sint recipiendi pro canonibus habendi.

30.

Mos damnatorum corpora in publico conspectu relinquiendi. 420, 421.

Morganatica & Morgengaba. 306.

ad Morganaticam uxorem ducere quid sit, & num juri naturali adversetur? 307.

Mortis periculo nos alii pro aliis ut objiciamus, juxta præceptum Christianæ legis 1. Joh. 3. v. 16. num ipso jure naturæ obligemur? 82. (522

Mors somni vocabulo ab Hebræis indicata.

Mulier nubens intra annum luctûs. 283, 284, 396.

Mundiburgii, aliàs Mundiburnii aut Mamburgii significatio & origo. 154.

Mundualdis Longobardis tutor est, ein Berniund. 154.

Mutuum non naturalem tantùm obligationem, sed civilem etiam parit. 341.

N.

Natura à Seneca nihil aliud esse dicitur, quàm Deus & divina ratio, toti mundo & partibus ejus inserta. 9.

à N1.

à Natura esse, & à jure seu lege naturæ esse,
diversa sunt; quæ dicantur à natura esse,
& quæ sint à lege naturæ. 76.

Natura quæ permittit, aut indeterminata re-
liquit, legibus positivis definiti queunt,
aut etiam id, quod jussit Natura, certo
modo limitari potest. 199.

Naturæ præceptorum seu monitorum ordi-
nes tres. 554.

Naves prætereuntes quo jure & quatenus
Princeps cogere possit ad aliquod tem-
poris spacium, ut suis usibus inserviant.
232. 233.

Naufragio amissæ res an nostræ esse desi-
nant? 256, 257, 299.

Necessitas in legibus, quæ cum naturalibus &
moralibus coincidunt, non potest dari
tanta, quæ adversus eas commissum in ge-
nere licitorum ponere possit. 172.

Necessitate coactam voluntatem non respi-
ciunt & coërcent prohibitiones legum,
sed voluntatem liberam. 176.

Necessitas fatalis prævalet legali. (ibid.

— sola, aut necessitati par ratio facit, ut
processus contra delicta, auctoritati publi-
cæ competens ordinariè, etiam privatis
communicari possit. 196.

Necessitatis distinctio Moralistarum. 228, 229
in Necessitate constitutus num surripere
possit opulentis clanculum? 229.

de Necessitatis jure sententia Moralistarum.
231. 232

Negli-

INDEX.

- Negligentia* per se est culpa punibilis. 471.
 — num delictum minuat? 471.
- Negotiantes* in rebus ad militiam pertinentibus num possint occidi justè. 572.
- Negotiorum* gestorum actio. 335, 336, 338, 339.
 in *Negotiorum* gestione utilitas unde æstima-
 manda sit? 378.
- Nepotis* successio. 310, 311.
- Nepotes* ex filia an sub nomine descendenti-
 um semper veniant? 393.
- Neuter* est, qui neutrum juvat. 516.
- Neutralitatis* jus perdendi quàm inclinata
 via sit? 585.
- Νόμος πικρατικός, remissivè, 304.
- Notitiis* naturalibus, quæ jus naturæ consti-
 tuunt, nullas gentes prorsus esse destitu-
 tas. 56.
- Notitia* Dei. 472, 473, 474, 475, 476, 477.
- Notitia* naturalis duplex. 435
- Nuditas* primorum parentum, ejusq; anim-
 adversio. 221, 222.
- Nunciatio* novi operis num præcisè domino
 ædificanti fieri debeat? 535.
- de *Nuptiis* secundis, remissivè. 99.
- à *Nuptiis* secundis abstinere, & flammis ta-
 men libidinis ustulari, nec laudabile est,
 nec eximium, nec Deo gratum, contra
Grotium. 99.
- Nuptiarum* in justas & injustas distinctio
 240.

Oblis-

O.

- Obligationis* verbum in sensu proprio tutum
dum adhibetur, quando actio datur
personalis. 188.
- Obligationem per se validam infringit ali-
quando L. x civilis. 341.
- Obligatio alteri per alterum an acquiri pos-
sit? 346.
- Obligationum substantia in quo consistat?
349.
- Obligatio nulla valet adversus ea, quæ Deo
& Reip. debentur. 359.
- Obligatur nemo ad impossibile. 360.
- de Obligatione naturali, civili & mixta re-
missivè. 373.
- Obligatio quâ ratione res afficiat? 377.
- Obsequium* Deo & parentibus debitum. 9. & 10
- Obses* ut quis eat, & hostium se arbitrio ex-
ponat, num cogi à Principe possit? 600.
- Obsidum obligatio. 600, 601.
- custodia. 601.
- de Obsidibus reddendis & non retinendis
& cautio. 601.
- Obsidum obligatio num sit principalis, an
accessori? 601, 602.
- in *Obsidionibus* quatenus sine jussu & volun-
tate Principes defendere se armis possit
civitas? 122.
- Occisio* hominis invadentis quatenus secun-
dum Augustin. sit illicita? 118. conf. 191.
- Occi-

INDEX.

Occisionis sociorum propter depellendam famem factæ historia. 188, 189, 190.

an Occisio contra eum institui possit, qui me fugientem idè impedit ac detinet, ut à persecutore ego opprimi ac transfodi possim? 190.

Occisio alterius, qui non petitus est, num excusetur? 190.

Occisio num licita sit ejus, qui non aggreditur homicidium, aggredi tamen decrevit. 192, 193.

Occisio calumniatoris, & testis, ipsiusque judicis cum illis facientis secundum Moralistas hodiernos licita. 193, 194.

Occisio alterius pro pudicitia defendenda num sit licita? 195

Occisio adulteri vel adulteræ in flagranti crimine deprehensæ. 195, 196.

Occisio propter minas num sit licita? 198, 199

— famam nostram suggillantis, 202.

— furis cum re fugientis. 202, 203.

— privata in criminibus atrocibus. 211.

— lege militari unde defendi possit ejus, qui ignotus & à custodia pro suspecto habitus, cum stare jussus esset, nihilominus contra prohibitionem processerit? 214.

Occupatio rerum ab initio non divisarum unde & quatenus legitimus acquisitionis titulus sit? 224, 225.

— rerum, quæ nullius sunt, naturalis est.

315.

Uu

Non-

INDEX.

- non-Odiosa* ut intermedia quædam favorabilibus & odiosis contradistincta. 389.
Odiosa constitutiones quandoque etiam sunt extendendæ. 390.
Orientis populi ingenium, 148.
Origenes qualis ratione doctrinæ fuerit. 97.

P.

- Pacta* jure naturæ servari debent. 289, 587.
 per Pactum posterius non derogatum censetur priori, si ambæ conventiones consistere possunt. 386, 387.
Pactum in dubio potius reale præsumitur, quàm personale. 391.
Pacta privatorum cum hoste num admittenda. 607.
Palestina incolæ. 62, 63.
Papa num competat jus vicariatus in Italiæ regno? 333.
Papiniani prædicatio, 34.
 pro Papiniano Romæ, Pericle Athenis, Daniele in Babylonia, & Josepho in Ægypto excitatis Dei providentia laudata, ibid.
Par in parem non habet jus, nisi ex lege. 375.
Parabolas suas vel interpretatus est Christus ipse, vel talem initio aut fini addidit sententiam, quæ parabolæ sensum explicaret. 523.
 — Christi usurpatas esse ex more Syrorum. 523.

Pa-

INDEX.

Parentes primi qui fuerint, hodie ex solo verbo revelato petendum. 9.

Parentibus quale debeatur obsequium. 9. & 10.

Parricidarum pœna, culeus, 101, 102.

Parfimonia quomodo differat à liberalitate? 23.

Partes tales sunt, quale est Totum. 154

— potestativæ quid & num separabiles à se invicem sint? 154.

— non tantùm comparatione ad totum sunt & dicuntur partes, sed hoc ampliùs totius naturam constituunt, & absque toto esse nequeunt. 184.

Partem omnem, quâ pars est, Lex naturæ ordinari vult ad bonum totius. 285.

Partus (ancillaris) cur matrem sequatur? 291, 292.

Partus custodia & exploratio. 304.

Partus ex parte ad patrem num pertineat? 323. 337.

Partus, quod statum attinet, secundùm Leges Romanas matrem sequitur sine legitimo matrimonio natus, patrem verò natus legitimis nuptiis præcedentibus. 323

circa *Pascha* emissio criminoforum ex carcere. 104

Patri prærogativa. 267

— jus castigandi filium, eumque ad pœnam dedendi. 269

Uu 2

Patri

Patrian liceat vendere filium tempore famis?

270.

Patrum autoritas. 31, 32.

Patronatus jus in quibus præcipuè consistat?

137, 138.

Pax, quam Syncretismus parit, cur semper repudiata sit ab Ecclesia orthodoxa? 18.

Pacis faciendæ potestas num competat Duci exercitus? 592, 593.

— num Regi captivo? *ibid.*

Pax an rumpatur, sicubi articulis pœna adjecta fuit, ut maximè id non fiat, quod promissum. 597.

Peccatum originale. 354. 449. 450.

— est vel commissionis, vel omissionis.

424.

Peccati natura unde æstimanda sit? 449.

Peccata num dentur, quæ nec directè, nec indirectè spectant ad societatem humanam, aut ad hominem alterum? 450.

Peccatum etiam minimum, omnibus aliis malis majus est. 457

Peccata ea, quæ civilem societatem non laedunt, extra civilem jurisdictionem sunt.

464.

Peregrini potuerunt à magistratu Romano verberibus & morte plecti. 157.

Perfectionis status Pontificiorum. 29, 30.

Perfectio Legis divinæ. 205.

Perfectionis congenitæ carentia & proclivitas ad malum an veri nominis peccatum sit? 449.

Per-

Per-

I N D E X.

Permissio non obligat agentem , sed patientem. 50.

Permissio nudi facti & *Permissio* quæ lege fit, distinctio & exempla 65.

— quæ minor plena & tantum impunitatem dare dicitur, discussio plenior, 65, 66, 67. [291

qui Permittit, plus agit, quàm qui tolerat. *Permissio* quotupliciter versari circa malum dicatur? 291.

Permutationis nomen aliis etiam conventionibus commune. 347.

Petitor probare debet, unde res ad ipsum pertineat? 504.

Petri gladius, 96. 116.

Pharisaorum explicatio & interpretatio Scripturæ qualis fuerit? 82, 83.

Photiniani non sunt membra veræ Ecclesiæ. 16.

— Vet. Testam. auctoritatem elevant. 28.

Pictura. 325.

Pignorationis jus & ratio. 531, 532.

Pii & *impii* quo modo distinguantur à superstitiosis. 26.

Plantatio. 325, 326.

Pœnæ inferendæ jus semper præsupponit imperium. 158.

— nullum competit privato. 203.

Pœnæ determinatio pertinet ad leges cujusque reip. 209. 451.

— æstimatio. 210.

- adjectio num prohibitionem augeat. 396
- Pœna omnis præsupponit delictum. 424. 451
- Pœnas num natura dicit delinquentibus?
425. 451
- Pœna delinquenti qualiter accedat? 426
- Pœnam deberi delinquenti, & pœnam de-
bere delinquentem an dici possit. 426, 427
- ad Pœnam obligatio in delictis unde æsti-
manda sit? 427.
- Pœnæ decernendæ à Majestate. *ibid.*
- an decerni nocenti non possint à Judice
æquè nocente? 428.
- à Pœna delinquentem absolvens judex ab-
ominabilis coram Deo dicitur. 429, 430.
- Pœnarum fines. 431, 432, 450.
- Pœnam exacerbat sæpè delicti iteratio. 450
- Pœnæ locus num sit ante legem pœnalem
constitutam? 451.
- Pœnam certam constitui semper ne quidem
in legibus positivis opus est. 451, 452
- Pœnarum remissio vel mitigatio quatenus
competat Principi? 452, 453
- Pœna in peccato paucissimis cognito num
inferenda sit? 452.
- Pœnæ gratia fieri num possit propter insigne
aliquod meritum, aut artificium. 453.
- Pœna num repugnet charitati? 453. *conf.*
462, 463.
- proportionata esse debet delicto. 455
- num mitigetur propter vitam ante-
actam. 459

In

- in Pœnis infligendis quid considerandum & attendendum? 459, 460
- Pœnam exaugere jubet imprimis frequentia criminis. 460.
- Pœnæ magnitudo qualiter spectetur? 460.
- in Pœnarum genere eodem quæ servanda sit proportio? 461, 462
- Pœnæ unde sint æstimandæ? 462. [463
- remissionem num det consuetudo facti.
- in Pœnis decernendis qualis debeat esse iudex. ibid. [465. 466.
- Puniendus non sit conatus & cogitatio. 464.
- Pœna infligitur ob peccantis malitiam & damnum alteri datum. 465.
- Puniendi jus quatenus summis potestatibus competat. 468
- quo jure competat victori in victum. 470.
- num competat hosti in hostem? 470. 608
- Puniendi potestas non potest subsistere sine imperio, 471.
- Pœna idololatriæ. 477, 478.
- quomodo puniatur universitas? 487, 488.
- Puniri quæ non possunt ab hominibus sine periculo majoris mali, impunita manere & permitti debent. 567.
- Pœna ponitur, positâ culpâ, major aut minor pro ratione culpæ. 571.
- Pœnitentia* quando cœperit esse quoddam religionis genus? 206.
- Pœnitendi licentiam omnem excludit actus, quoties præjudicium tertii intervenit. 267

- Poenitere perfectio contractu non licet, altera parte invita.** 348.
- Poenitentia num ducatur Deus?** 356, 357.
— in delictis num excuset? 465.
- Poeta primos se sapientiae professores jactitant.** 27.
- Eorum & Philosophorum antiqua eadem de re contentio, remissive, ibid.**
- Politica & Jurisprudentia quousque fines suos extendant, & quod sit officium Politicorum & Jurisconsultorum?** 36, 37, 38, 39, 40.
- Pollicitatio Reip. & civitati facta.** 345-374.
- Polygamia num licita sit?** 272, 273, 274.
— Patrum. 272. [273.]
— num in N. T. demum prohibita sit? 272.
- Populi Orientis ingenium,** 148.
- Populus liber qui sit?** 155.
— liber esse potest in contradistinctione servitutis, nec tamen propterea summum imperium habeat necesse est. 161.
- Populi alienatio,** 295.
- Populus in quot hominibus consistat & conservari possit,** 328
- Populus qui nunc est, num & quatenus idem dici possit, qui olim fuit.** 328.
- de Possessione acquirenda vel amittenda jus inter privatos quod obtinet, non licet aequè de bellicis integrorum exercituum in sessionibus interpretari.** 546, 547.
- Possessio quat. sit facti, & quat. juris?** 563.
- Pro Possessors praesumptio est.** 259. conf. 504.
- Pos-

Possessor tertius aliter rem possidere aut habere potest, quàm ejus autor. 563.

Possessorium summarissimum. 599, 600.

ad Posteriores quod non devolvitur, ab illis vindicari nequit. 262.

Postliminium. 563. 565.

Potentia ut habeat nomen actûs, non infrequens est in jure nostro. 319.

num Potestatem quis in se habere dici queat? 45.

Potestatis summæ collatio à quo fiat & quomodo? 126, 127. 167.

Potestatem civilem cur Petrus ordinationem humanam dicat. 177.

Præcepta tantùm septem Noachidarum, seu omnium hominum communia, Gentilibus observanda fuisse. 59.

— illa quæ sint. 60.

— dicuntur commentum Judaicum, 79. conf. 445. 456.

— nova nec Christus nec Johannes promulgavit. 86.

inter Præcepta & consilia distinctio Grotiana, 96. 97.

Præcepta affirmantia & negantia. 395

in unoquoque Præcepto utrumque contrariorum inest re ipsa. 396

Præcepta nonum & decimum Decalogi quomodo differant? 458.

Præceptum per promulgationem demum vim obligandi acquirit. 466.

Uu 5

Præ-

Prædo dicitur etiam tum, cùm nulla domini fit mentio. 366.

Prædones qui dicantur? 381. [588

Prædonibus num data fides servanda sit? 587

Prælii à bello differentia, 42.

Præscriptionis introductæ argumenta, 257

Præscriptionem non impedit ignorantia juris & facti proprii. 257.

Præscriptio, contra metum, reverentialem nullum habet effectum. 258

— non procedit, ubi subest mala fides. 258.

— immemorialis quid differat à centenaria?

— imperii. 258. [remissivè, 258.

Præscriptionis ratio. 260.

Præscriptio pœna quædam neglectûs rerum suarum. 260, 261.

ad *Præscriptionem* interrumpendam an necessaria sit interpellatio judicialis, 261.

Præscriptio num locum habeat in feudis, & fideicommissis? 262.

— num habeat locum in iis, quæ non possunt alienari? 263

Præscribi an possint regna? *ibid.*

Præscribere an possit subditus imperium, aut saltem libertatem à subjectione adversus Principem. 263, 264, 265.

Præscribi num queat jurisdictio à privato? 264, 265, 266. [vocatio? 266.

— num jus non-appellandi s. extrema pro-

— res facultatis? 267.

Præscriptio non currit tempore belli. 566.

— num locum habeat in postliminio. *ibid.*

Precisio

Precii iustitia in emptione, venditione unde petenda sit? remissivè, 349.

Primum omne est etiam unum. 477.

Primus significat aut eum, qui omnes antecedit, aut eum, quem antecedit nemo, 391, 392

Principes in contractibus jure privatorum utuntur. 44. conf. 589.

Princeps num subditis suis sine causa res & facultates auferre queat? 46.

— est supra jus civile. ibid.

— id facit vi imperii, quod aliàs Magistratùs vi jurisdictionis facit adversus refractarios. 122. (ris? 126

— an rata debeat habere facta sui antecesso-

Principes causas civiles, quas cum subditis habent, Consiliariis suis quandoque committere, eosque tantisper, dum de illis cognoscunt, fidelitatis juramento liberare; in delictis verò istiusmodi judicia vix admittere. 129, 130.

Princeps num coërceri & in eum animadverti possit à populo & subditis? 130, 131, 132.

Principi num parendum, si manifestè iniqua præceperit. 130.

Princeps num desinat esse Princeps, ubi subditum aggressus fuerit. 131, 132.

Principes qui dicti sint apud Romanos? 133.

sub Principum nominibus Imperatores Romani invidiosam potentiam occultantes, omnia imperio suo adscripserunt, qui nominis ejus usus ad posteros pervenit, non fami-

familiz jam aut splendoris, sed potestatis
significationem continens. 133, 134.

Princeps num quid alienare de principatu
possit? 139, 140. 179, 180.

— num possit in integrum restitui? 371.

— num teneatur legib. à se latis? 372, 373, 454

— num se ipse possit restituere? 378, 379.

— in alterius territorio. 417.

Principii differentia à causa. 186.

Privilegia merè gratuita an etiam sine causa
revocari possint? 379

Procreatio liberorum à natura quidem de-
scendit, à legenturæ nequaquam. 76.

Prodigo bonis interdicens formula. 308.

Promissio in præsumptione aliqua facti fun-
data num cadat, si præsumptio falsa fuerit?

Promissio ex metu facta. 343, 588. (342

Promissi materia debet esse in jure promit-
tentis. 344.

Promissum futurim matrimonii ab eo cave, qui
conjugem nunc habet. 345.

— ex causa vitiosa. 344.

Promissio de re alteri danda. 346

— Ejusdem rei duobus facta. 360, 361.

— facti alieni num & quatenus valeat. 380.

Promissionis interpretatio. 386

Promissio sub conditione. 590, 591

Propinquorum emendatio ex quo jure sit?

433. [sint vacuæ. 216.

Proprietate num res quædam corporales

Proprietas à dominio num differat? 216, 217.

Pro-

Proprietas an nulla fuerit ab initio? 219.

— & dominium rerum ab initio non divisarum unde acquiratur? 224.

Proprietati non repugnat inexhausta rei abundantia. 225.

Proprietas num competat naturaliter statui hominis animalis? 230.

Profelyti qui & quotuplices fuerint? 62, 63.

— distincti fuerunt à Georibus & Amulius. 63

Protectio non facit subditum. 156

in *Provincia* formam redigere devictos quando dictus sit populus Rom. 128.

Provisio generica naturæ sufficit, nec ad speciem ea facile descendit. 241.

Provocationis extremæ jus quale jus majestatis sit? 125

— num à subdito præscribi possit? 266.

— familiis tantum certis, aut officio certo concessum videtur. 266.

Proximus, qui diligi debuit secundum Moysen, num Israëlitam tantum significet? 83. 91. 382. 421.

distinctionem hominum in *Proximos* & inimicos ignorat Scriptura, quæ, ubi de obligatione ad dilectionem agitur, omnem hominem vocat *Proximum*, 83, 84.

Proximi significatio in N. Test. non est alia, quam in Veteri fuit. 92. conf. 353.

— etiam conservationem quocunque modo procuratore lex naturæ præcipit. 202.

Proximi mei salus spiritualis anteponenda
num

num sit rebus meis corporalibus. 259.

Proximiore gradu excludit ulteriorem in linea saltem collateralis, non descendenti-
um. 341.

Proximum diligere est ex lege morali. 382.

in *Psalmo* secundo quædam sunt, quæ ad *Da-*
videm referri omninò nequeunt. 85.

Psalmus secundus immediatè & quoad lite-
ram de *Messia* agit. *ibid.*

in *Publicis* difficulter licet excedere mandati
fines. 123.

— causis blius famil. loco patris familiâs ha-
betur, & parentum jura interquiescunt. 270

— negociis nulla competit privatis potestas.
606.

Publicum & commune unum idemq; diver-
so respectu esse potest. 233.

Pudicitia defendendæ causâ alterum interfi-
cere num liceat? 195.

R.

Rabbinorum autoritas. 28, 29.

Raptoris odium non æquè ad privatum spe-
ctat, atque ad *Remp.* 203.

Rationis rectæ dictamina sunt universalis, &
diffundere se debent universaliter in quæ-
vis objecta. 6. [423

Razis mortem sibi consciscntis exemplum.

Reconciliatio tentanda inter partes litigantes
ante omnia. 42.

Resistudo primi hominis. 223.

Recon-

INDEX.

Recuperatorum apud Romanos officium. 158
ad *Redemptionis* pretium captus in bello iusto
num teneatur? 590.

Reductio personarum Levitici 18. prohibita-
rum, remissivè. 278

Refutatio feudorum vulgarium & principa-
tuum, 312, 313. (119, 120.

Regalia num demum jure civili cœperint?

— ut habeantur hodie jura, quæ olim Re-
galia non fuerunt, usu aut consuetudine
induci potest. 124

— æquiparantiæ & disquiparantiæ. 125.

— minora ipsam per se majestatem propriè
non constituunt. 159.

— potiora quæ sint & quæ reliqua. 265.

— subditis communicata non amplius con-
siderantur ut Regalia, sed ut privilegia
s. ut emolumenta. 265. [thæi 3885

per *Regnum* cœlorum quid intelligatur Mat-
in Regnis patrimonialibus imperanti omnia
licere, quæ conceduntur patrifamiliâs
in suo patrimonio. 142.

Regnorum species inter regnum plenum &
Laconicum, remissivè. 148.

Regnum Hebræorum ad quem modum refe-
ratur. 148.

Regni alienatio & traditio. 181, 294. [182.

Regnū quâ ratione ob feloniam committatur.
de Regnis & successione in iis an testari aut
aliâs disponere liceat? 308, 309.

in Regno num succedere debeat natus ante
adoptionem ejus. 313, 314.

Re-

- Regnum Italiae & Germaniae an idem sint? 332
- Regnum Italiae nullô nunc jure ad urbem
Romam pertinet. 333
- Relegati apud Romanos. 290.
- Religio quo modo distinguitur à superstitione.
26.
- in Religionis causa an admittenda sit voto-
rum pluralitas, & quod officium Principis
in ea sit? 284, 285.
- Religio num armis incutienda infidelibus,
mihi nullo jure subjectis. 472.
- vera, omnium ætatû communis quæ sit?
- Religionis falsæ coercitio. 478. [472, 473.
- veræ introductio, propagatio & conser-
vatio. 478, 479. 582.
- Representationis jus. 304. 311.
- Repressaliarum jus. 529, 530, 531, 532.
- Repudiis libellus quatenus à Deo fuerit per-
missus? 87 (ræ. 276)
- Repudium s. dimissio pugnat cum lege natu-
re *judicata* autoritas & ejus ratio. 530.
- Res qua ratione cum onere transeat? 528.
- Res Dei & Res Regis quæ comprehendant?
151, 152.
- Res facultatis quotuplices sint, & an præscri-
bi queant? 267.
- Res sacræ, & si quæ aliæ dominium huma-
num respuunt, ex singulari Dei conces-
sione & jussu, imperio Principis subjectæ
videntur. 248.
- Res propria num à me auferri jure proprio
alteri possit? 514, 515.

Res-

INDEX

- Respublica* quælibet quæ tria habeat conspiciua. 123.
- Respubl.* non invenitur facilè, qui se ipsa ita contenta sit, ut alterius non egeat sive opibus, sive fructibus, sive auxilio 124.
- Reip.* formæ num possint misceri. 153, 154.
- Resp.* totius humani generis non est unica, sicut unica est Ecclesia. 471, 472.
- Reipubl.* forma cuique societati civili non est commoda. 496.
- in *Reip.* forma mutanda quid inspiciendum sit imprimis. 582.
- ex *Reservationibus* mentalibus & æquivocationibus quanta sequantur absurda? 522.
- Restitui* in jure dicitur etiam illud, cujus saltem usus ademptus est. 319
- Restitutio* rei alienæ. 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340. 566, 567.
- in integrum ex quo jure sit? 370.
- Restitui* an possit Princeps. 371.
- Restituere* an se ipse possit Princeps. 378. 379
- Restitutio* fructuum. 400.
- sui ipsius locum num habeat aliàs, nisi quando deficit superior? 606. 607.
- minoris. 607.
- Resistentia* distinctionem inter judicialem & extrajudicialem non admittat forum conscientiz. 401.
- Reverentia* officium solum etsi non efficiat, ut actus sit nullus, qui ei repugnat; facit tamen, ut sit injustus, illicitus, punibilis. 274
- Xx
- Reges*

INDEX.

- Reges Civitatum & regionum per totum ferè Orientem, item sub Imperio Parthorum Persarumq; quales fuerint?* 133.
- Rex num adhibere possit Consilium Procerum, salvâ majestate regiâ.* 134.
- Reges ex electione & successione an dici possint habere summum imperium jure usufructuario.* 135, 180, 181, 294, 296.
- Regis tutelâ, remissivè.* 142.
- Regum juramenta.* 143.
- Regis obligatio quâ talis non inducit superioritatem & subjectionem.* 144.
- Regum Hebræorum sepultura. ibid.*
— *quanta fuerit autoritas.* 149, 150.
- Regibus Hebræorum an inflicta verbera?*
148, 149, 150.
— *an vitæ ac necis potestas competierit?* 151.
- Regum Judæ & Israëlîs differentia, juxta traditiones Judæorum.* 152, 153.
- Regis jus apud Samuelem, 164, 165, 166.*
inter Reges Israëlîs & Judæ quot pii fuerint?
167.
- Rex supereminens à Petro vocatus.* 172.
- Rex an per præscriptionem possit regnum amittere & populo subjici?* 263.
- Rex à populo quidem eligitur, sed potestatem tamè à solo Deo immediatè habet.* 294.
- Rex certum sibi successorem si nominaverit, salutare esse Reip. observatum est.* 313.
- Romanus civis verberibus & morte plecti an potuerit?* 157.
- Romani pleraque omnia amiserunt.* 328.

Ro-

INDEX.

Romanorum defectio à Cæsaribus Constantinopolitanis ad Carolum Magnum. 331.

Romano populo in Germaniam & Longobardiam, imò in suam urbem nihil quicquam amplius competit majestatis. 333

Romanicum quibus homini generibus pugnarint? 381.

S.

de *Sabbatho* Lex quatenus moraliter obliget, & quatenus ad legem ceremonialem pertineat. 68, 69.

Sabbathi dies ex libertate Christiana in honorem resurrectionis Dominicæ ab Apostolis immutatus. 69.

circa Sabbathum superstitio Judæorum. 172, 173, 174

Sabbathum in memoriam conditi mundi institutum. 474.

in *Sacra* & profana victori cedit potestas hodie. 541.

Sacramenta non conferunt gratiam ex opere operato, sed necesse est, ut accedat bonus modus, id est, fides utentis. 80.

Sacrofanctum & *Sacrum* quod dicatur. 411.

Salus publica quæ exigit, circa ea omnia liberam habet agendi facultatem, penes quem τὸ κέρειον est. 195.

Salutem publicam in societate civili & re & corpore quilibet procurare est obligatus. 295

Salutis publicæ cura cui commissæ est in solidum, nihil facit contra aut propter voluntatem populi. 297.

INDEX.

- Samsonis* ædificiũ prostermentis exemplũ. 422
- Samuelis* umbra Sauli apparens. *ibid.*
- Satisfactio* (scil. pro peccatis) non potest à quoquam homine peragi. 117.
- *læso* oblata præ bello acceptanda. 214, 215
- Saulis* gladio incumbentis exemplum. 422.
- præconium Davidicum. 423.
- Scholasticorum* ignorantia, ruditas, barbaries, & obscuritas sermonis. 32, 33.
- studium subtilitatis inanis & quæstionum frivolarum. 33.
- Theologia. 33. 34.
- in Scripturis*, quod quæstiones merè historicas attinet, à silentio Historici non licet negativè argumentari. 74.
- Scripturas ad tempus adaptatas & earum intellectum cum praxi currere, impudens assertio Cardinalis Nicolai Cusani. 207.
- Scriptura non æquè æstimatur, atque pictura. 325
- num faciat ad essentiam contractus. 397.
- Senatusconsultum* Silianum. 101.
- SCti Vellejani obligatio. 341.
- effectus à muliere juramenti præstatione potest impediri. 368.
- SCtum Macedonianum non in favorem filiorumfam. lata est, sed in odium sceneratorum. 397.
- Sententia* quæ sit firmior, & quæ tutior? 503.
- injusta in hypothesi, & injusta in thesi. 506.

Sepul-

- Sepulchra* diruere, etiam jure belli semper propudiosum fuit. 542.
- Sepultura* solennis Regibus abjudicata. 144.
- Sepulturæ* humanæ origo. 419.
- Sepultura* facinorosorum apud Judæos. 420
- siue *Sepultura* relinquere summè facinosum, an natura illicitum sit? 421.
- Sepultura* eorum, qui se ipsos interficiunt. 421
- Sepulturæ* denegatio num justa causa sit belli inferendi? 423.
- Sepultura* defunctorum apud Persas. 424.
- inter præcipua humanitatis officia à cultissimis gentibus habita. 423, 424
- Servitutes* juri naturali contrariæ num sint? 73. 290. 553, 554.
- Servitutis* fructus de jure civili constitui, & servitus servitutis esse non potest. 135.
- Servitutum* quatenus quis habere possit jure usufructuario. 135.
- Servitutem* num quis habeat in re propria? 243
- Servitus* an imponi mari possit? 248
- Servitus* infantis ex serva matre unde sit? 293
- Servorum* conditio & officium juxta S. C. tum Silanianum, 101.
- Servi* natura in quem finem producti videantur? 128.
- à militia cohibiti apud Romanos olim. 184.
- Servum* se alteri an quis facere possit per contractum. 290.
- ex *Servis* nostris quæ nascuntur, quare iidem in nostro sint dominio? 292. 556.

Servi an fugere & subducere se possint domino scivienti? 292. 293.

Servorum venditio. 405, 406.

in Servos an pro lubitu & impunè scivire liceat dominis? 554, 555.

Inter Servum & dominum quod vinculum intercedat? 557, 558, 559.

Servus si res suas subducatur, aut laboris sui mercedem, furtum committit. 559.

Servi in Hispania empti cum dominis suis in terras Battavicas venientes possunt illic in libertatem proclamare & liberi fieri. 559.

Servi num naturali ratione sint in commercio? 565.

— possunt officium judicis implorare circa alimenta debita. 580.

— num jure naturali possint habere rerum dominium? 580

Simulatio præcise sumpta indifferens. 518.

Societas à quo principio sit? 4. & 5. it. 12. 176.

Societatis appetitus num sit fons juris naturalis? 6.

Societates piratarum, latronum, &c. ibid.

Societas num statuenda inter Deum & homines? 44.

in Societatis contractu proportionem Arithmeticam observari. 48.

Societas nulla consistere sine regimine potest. 78.

Sol. 477.

cum *Sorore* incestus hodie pugnat cum jure naturæ secundario. 53.

Sorti

I N D E X.

Sorti exponenda res in dubia causa ex dubio belli eventu num sit? 597.

Sortitio in ultimis suppliciis. 213. conf. 574.

— non in militia tantum, sed etiam inter navigantes quandoque recepta. 574.

ad *Speciem* facile non descendit natura, sed ipsi generica sufficit provisio. 241.

Speciei inductio in materiam alienam. 323, 324.

Spiritus Stoicis quid dicatur? Et quibus corporibustalis Spiritus à Jctis tribuatur. 327

Spiritus in populo & quavis universitate fingi num possit? 327.

Spolia Diis consecrata. 543.

Spoliatis in itinere an restituendum damnum fit à domino territorii? 409.

Sponsoris significatio. 380.

Stationis desertæ delictum. 175.

Stipendii cupido in hodierna militia. 511.

— defectus unde sit plerumque, & num excuset milites subditis aut vicinis damna inferentes à peccato & damni restitutione. 585.

Stuprator ad quid teneatur? 407

Stupratores & adulatores in bello. 590

Subditi non debent ad personas imperantium respicere, sed ad ipsorum officium. 85. 169.

— num possint coercere Regem & in eum animadvertere. 130, 131, 132.

Subditi non alienantur, sed jus imperandi. 137

Subditis an liceat se defendere adversus Principem. 163, 165. 177. 181.

inter Subditum & servum comparatio quatenus procedat? 184.

Subditus num usucapione aut praescriptione acquirere possit imperium, vel saltem libertatem à subjectione? 263, 264, 265.

— num jus non-appellandi seu extremam provocationem. 266

Subditorum voluntas debet esse Reip. scopo consentanea. 295

in Subditos jus superiores habet à natura. 375

an Subditi possint puniri propter Principum delicta? 492, 493.

in Subditi innocentis vitam an imperium habeat Princeps, sicut in bona ipsius. 510.

Subditus num teneatur militare sub Magistratu heterodoxo adversus orthodoxum, si causa belli sit justa. 512, 513

Subditorum bona num propter injuriam Principis alii illatam, vel etiam propter aliorum ejusdem Reip. subditorum injuriam capi possint? 578.

inter Subditos reos & innocentes cur amplius fieri non possit distinctio, bello semel exorto. 579.

Subditorum bona quatenus obligata sine pro Rege suo. 594.

Successionis usus cur apud plerasque gentes fuerit perpetuus? 134.

Successio ex adoptione juris civilis inventum est. 305, 306.

Successio ab intestato an tacitum testamentum dici possit? 308.

Suffra-

INDEX.

Suffragium. vid. *Vorum*.

Summum Bonum Christiani secundum Robertum Sharrok, reprobatur. 22.

Superioritatis jus in Romano Imperio receptum. 160, 161.

Supersticiosorum à piis & impiis distinctio. 26

Suspensio pœnæ in fures constitutæ oppugnatio & defensio. 210.

per *Summum* quid significetur *Filliuccio*? 45.

Συλλαγματῶν acceptio Aristotelis latior excusata. 47, 48.

— acceptio in jure. 341.

Synallagma quæ non habent, an nullam inducant obligationem, juxta *Connanum*? 341

Synedris apud Hebræos quanta fuerit auctoritas? 149, 150.

Synedrii magni origo. 150, 151.

T.

Tacens num & quibus casibus consentire videatur? 255.

Talionis jus num exerceri possit à privato? 91.

Talio simplex & proportionabilis, remissivè. 460.

Templum Hierosolymitanum montis *Moriah* nomine nonnunquam venit. 61.

qui autores de Templi Hierosolymitani fabrica accuratè scripserint? 61.

Templorum & cœmeteriorum everio in bello. 577.

Terra superficies & moles num major sit superficie & mole aquæ? 226, 227.

Xx 5

Tertius

- Tertii* præjudicium quoties intervenit, actus omnem excludit pœnitendi licentiam. 267.
- Tertulliani* in Montanistarum hæresin indu—
— fides & autoritas. 100 (Ctio. 97)
- Testamenti* vet. autoritatem elevant Photiniani. 28.
- num ex Testamento veteri etiam disci possit, quid Christianis liceat? 29.
- Test. Vet. tempus vocatum tempus rigoris, Novi verò tempus gratiæ? 67.
- in Test. V. etiam Legem requisivisse motûs ardentissimos, & quidem ex toto corde, totâ animâ, & omnibus viribus. 68. 205.
- in Test. Novo abrogatum non est, quicquid ad legem moralem pertinet. 68. 383.
- in Test. N. nihil præceptum esse, quod non sit juris moralis in V. T. propositi. 81.
- in Vet. & Novo Testamento eadem animi puritas requiritur. 87.
- Test. Caroli M. in quo regnum reliquit. 141.
- Testamentum posterius num reddatur invalidum per clausulam derogatoriam priori Testamento additam. 147.
- in Novo Test. non est jugum durius, quàm fuit in Vet. Test. 166. conf. 178. 383.
- Testamentum an locum habeat in regnis. 308, 309
- Testatoris* jus post Testam. factum. 298.
- Testatum* & intestatum decedere num naturaliter inter se pugnent? 355.
- Thargarîa* apud Israëlitas. 383.
- Theologia* Scholastica vid. Scholasticus.

Theo-

- Theologia naturalis.* 475, 476.
Tthesauri inventi dominium. 318
Tigurinorum consuetudo, quâ minister Ecclesie primarius unâ prodit, cùm exiit in hostem. 571.
Titelmannus Franciscus quis fuerit? 31.
Titulorum retentio Principibus dejectis usitata. 391.
 ad *Torturam* non valet obligatio. 575.
Totum quale est, tales etiam sunt partes. 154
Totius potior est ratio in casu necessitatis, quàm partis. 195, 196.
 de *Toto* quod decernitur, id in qualibet ejus parte exequi licet. 554.
Transitio num necessaria sit præcisè ad transferendum dominium? 293, 294.
Transitio est naturalissimus domini transferendi modus. 293. 326.
Traditione munitum pactum, & *Traditioni* adjectum pactum. 341.
Transitio an fundamentum sit *Theologiæ naturalis*? 475.
Transactione amicabili ut litigium componatur, judici opera danda. 90.
Transfuga receptio utrum juri naturali satis conveniat? 527
Transitus denegandi jus & rationes. 233, 234.
Transitus an vindicari possit? 234, 235.
Transmissionis jus. 310, 311.
Tribunorum potestas apud Romanos, remissivè. 178.

Tributi

- Tributi* impositio habetur inter cha
imperii & subjectionis. 159. 183
Tributa exigendi jus ad minora tantu
lia refertur. 159.
Tributorum indictio num securum fi
ctorem? 582
Tutela Regis, remissivè. 142.
Tutor ad quid teneatur? 398, 399.
Tyranni descriptio Platonis, & post e
Tyrannus an à populo judicari & si
affici possit. 181.
Tyrannus quis verè dicatur. 182.
Tyrannorù imperium quam parit ob
vim, omnis ex coactione est & vio
Tyrannorum percussores occulto D
cio plerumq; violenta morte perit.

V.

- Ubera* matrum. 301.
Vectigalium regale quale jus Majesta
Vectigalis justitia. 236.
— modum transgredientis, iniqui
stringitur, remissivè. 237
Venditio coacta. 239.
Venditio sui ipsius juri naturæ nõ re
Verba signa voluntatis & mentis hum
circa Verborum proprietatem cura
Veritas tantum unica est. 23.
Num quis excessivè verax esse possit?
Veritatis occultatio num semper sit
pro mendacio? 518.
Versiculorum & Caputum in S. Scrip
tinctio & sectio. 95.

INDEX.

- Veteres* qui sint in dicto Matthæi 5. audistis dictum fuisse Veteribus? 82. [475]
- Via* causalitatis, negationis & eminentiæ. 474
- Victori* num competat jus puniendi in victum. 470
- ad *Victum* & *Vestitum* homines pertinentes merces, venales expositas, num vendere quis cogi possit; & num debeant subditi tales nobilibus suis prius offerre, quàm extraneis vendant? 239.
- Vincendi* ratio insidiosa & infamata sæpe adhuc usitata. 540.
- Vindex sanguinis* in politia Judaica. 78.
- Vindicandi* jus competit hosti in hostem. 470. 608.
- Vindicta* bellica qualis esse debeat? 15. & 16.
- Vindicta* privata jure naturæ non est licita, contra *Grotium*. 19. 116. 183, 184. 435 436 437. 438. 442. 444. 445.
- etiam in *Vet. Test.* prohibita. 90. 199.
- prohibito in *Nov. Test.* 205.
- Vir* unus an possit esse multarum mulierum, una autè mulier non multorum virorum? 272.
- Virtutum* & *Vitiorum* ex qualitatibus descriptio *Platoniorum*. 22.
- Virtutis* descriptio *Aristotelis* ex quantitate & mediocritate. *ibid.*
- Virtus* una excitare & ad opus proprium admoveere potest alteram. 25.
- Vis* & injuriæ propulsatio à natura quidem descendit, à lege naturæ nequaquam. 76.
- Vis* ex intervallo illata non defensionem spectat, sed ad vindictam. 112. *Vita*

INDEX

Vita & fama æquiparatio non semper procedit; & quando procedat? 79. 202.

Vitam propriam ejusque tuitionem lex charitatis aliorum *vitz* proponit. 114.

Vita spiritualis proximi anteponenda num sit *vitz* meæ corporali? 115.

ad *Vitz* propriæ conservationem medium quod est necessarium urgente alterius nequitia, id jure naturali unicuique licet efficere. 193

In *Vitz* genere eligendo, quod filius posthac sequi debeat, qualiter concurrant parentes. 269

Vitz ac necis jus num competat dominis & patribus familiâs? 290, 291. 441. [447

— num magistratum Christianum deceat?

Vita anteaeta num faciat ad mitigationem pœnæ hodie? 459.

Vitia expiandi modus Stoicorum per contraria. 18.

Vitiorum & Virtutum ex qualitatibus definitio Platoniorum. 22

Vitii unius actus potest referri ad actum alterius. 25.

In Vitiis Protoplastorum post lapsum an fuerit successio aliqua? 224.

Vitiorum expiandorum species tres apud antiquos. 432, 433.

Universitas tota quando delinquere dicatur? 486, 487

— quomodo plectatur? 487, 488

Universitatis debitum, 528.

Volume

INDEX.

Voluntas Dei absoluta & conditionata. 519.

Votum inferioris an & quo jure superior irritum facere queat? 270.

Vota à parente rescissa num reviviscant, postquam vovens potestate exiit. 271.

Voti susceptio est actus purè electitius. 275.

Votorum pluralitas num habeat locum in causa religionis? 284, 285.

Votorum pluralitas in negotiis politicis. 285
— quomodo intelligenda & computanda. 285, 286.

— quando attendatur? 286.

Votorum paritas quid efficiat? 286, 387.

— conjunctio. 287.

— libertas custodienda & conservanda. 287

— colligendorum modus, remissivè. 288.

Vota provinciarum fœderati Belgii. 289.

Votum Corban. 360.

Voti differentia à juramento. 365, 366.

Usucapionis origo, fundamentum & justitia. 252, 253.

Usucapio furtivarum rerum nulla, 523.

Usura erga extraneos quat. à Deo fuerint permittæ? 87.

— etiam de jure civili mutuum non faciunt ex gratuito non-gratuitum. 352.

— sunt fructus non naturales, sed civiles. 353

— mordentes divina & naturali lege prohibitæ. 470

Usus non est licitus sine jure utendi. 218.

— an fuerit ab initio pro dominio. 219.

Usus-

INDEX.

Ususfructus quid sit? 135.

— num cedi possit extraneo? 179, 180

Utilitas cuique pessimum est veri affectu
venenum. 2.

Utilitatis color & fucus justitia est, & quare
ibid.

Utilitas in Jure Civili potissimum inspicitur.
12.

Utilitas Legislatoris propria, sine communi
aliqua, facit etiam legem obligare in con-
scientia. 12.

ad Utilitatem saltem suam quoquo modo
promovendam homo naturaliter obliga-
tur, non ad aliud, *secundum Hobbesium*.
71.

Uxor alia justa, alia injusta. 240.

Uxori, quæ marito pecuniam donavit, quam
ex lege posset repetere, quæ actio & in
quantum detur? 336.

Z.

Zabadias Dux tribus apud Judæos. 152.

Zeli judicium apud Hebræos. 440. 441.

